

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

ADMINISTRATIE: FILIAAL BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^V/_H ROELOFFZEN-HÜBNER

* * * EN VAN SANTEN, ROKIN 29, AMSTERDAM * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND / 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS. FRANCO PER POST. VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

Ieder lid van het Tooneelverbond brenge dit jaar één nieuw lid aan!

INHOUD: Officieel. — Bij het begin. — Varia. — Het Tooneel te Madrid. — Amsterdamsche Brieven. — Indisch Tooneel. — Tooneelschool.

***** OFFICIEEL. *****

Door dat de Heer H. L. Berckenhoff tot groot leedwezen van het Hoofdbestuur heeft gemeend te moeten bedanken als Redacteur van „Het Tooneel” en de ernstige pogingen om hem op zijn besluit te doen terug komen zijn mislukt wordt de redactie, waargenomen door den algemeenen secretaris, tot dat in de vacature zal zijn voorzien.

Het Hoofdbestuur kan niet nalaten zijn dank te betuigen voor het vele wat de Heer Berckenhoff gedurende een aantal jaren voor het Verbond deed en herhaalt dat het niet dan noode den Redacteur ziet vertrekken.

H. H. Afdeulings Secretarissen wordt verzocht nauwkeurige ledenlijsten te willen zenden aan de Administratie Rokin 29.

BIJ HET BEGIN * * * * *

Nu het speelseizoen weêr is geopend en de korte poos van rust achter ons ligt, schijnt een woord van opwekking tot een ieder die het wêl meent met de tooneelspeelkunst in dit eerste nummer van den nieuwen jaargang op zijn plaats.

Een woord van opwekking, omdat zonder inspanning van aller krachten ons verbond dit jaar

Wat voor de redactie is bestemd, tijdelijk te adresseeren aan den algem. Secretaris J. H. MIGNON, Oosterstraat I te Utrecht.

niet zal bereiken wat het zich voorstelt: uitbreiding van het ledental, vermeerdering van inkomsten, verruiming van den werkring.

Schijnt het onzeker dat dit jaar de zoozeer begerde subsidiën aan ons vakonderwijs zullen worden toegestaan, te noodiger is het, dat we krachten putten uit eigen kring, en de hand aan den ploeg slaande, met alle beschikbare energie onze belangen behartigen. —

Enkele middelen ter vermeerdering van het ledental zijn reeds aangegeven: afdeulingsbesturen hebben rederijkerskamers en vereenigingen van gelijke strekking uit te noodigen lid van het Verbond te worden.

Met goeden uitslag is dit middel reeds toegepast.

Meer nog kan ieder lid den bloei van het Verbond bevorderen door zich persoonlijk te wenden tot zijn naaste omgeving met verzoek toe te treden. Het herhaaldelijk den Verbondsleden gedaan verzoek: «Ieder brenge één lid per jaar aan» neme men welwillend in overweging!

Niets is van zóo grooten invloed als het met overtuiging gesproken woord... de afdeeling 's Gravenhage levert daarvan bij uitnemendheid het bewijs. — Met groote erkentelijkheid worde hier mēgedeed dat de afdeeling Amsterdam een plan heeft opgevat waaruit stellig een prachtig propaganda-middel zal te voorschijn komen, terwijl in de andere afdeelingen ijverig wordt gezocht naar middelen ter bereiking van het beoogde doel. —

Zal wellicht het aantal afdeelingen met één verminderen als 't straks blijkt, dat Delft zich niet langer kan staande houden, de hoop op het stichten van nieuwe afdeelingen verflauwde niet.

Er zijn sporen van ontkiemend leven, die iets goeds in deze richting voorspellen.

Leden der afd. Amsterdam van het Ned. Tooneelverbond hebben toegang tot alle premières door het Holl. gezelschap (feestvoorstellingen uitgezonderd) in het Grand Theater-Van Lier, tegen f 1.— per persoon. (Stalles en Balcon).

Dit alles te bereiken, nieuwe afdeelingen, vermeerdering van het ledental tot stand te brengen zal inspanning kosten, een inspanning die wij jaar na jaar grooter hebben zien worden naarmate de strijd om het bestaan ernstiger is geworden, maar die allen Tooneelverbonders zich gaarne getroosten ter wille der goede zaak die zij voorstaan. Moge dit jaar zich kenmerken door opgewekt verbondsleven en onze gezamenlijke arbeid met goeden uitslag worden bekroond. —

VARIA. * * * * *

Een nieuw tooneelstuk van Marcellus Emants.

Marcellus Emants heeft een tooneelstuk voltooid, waarvan de titel is: „Wanneer de mensen...” Hij is voornemens dit in den aanstaanden winter een der gezelschappen aan te bieden.

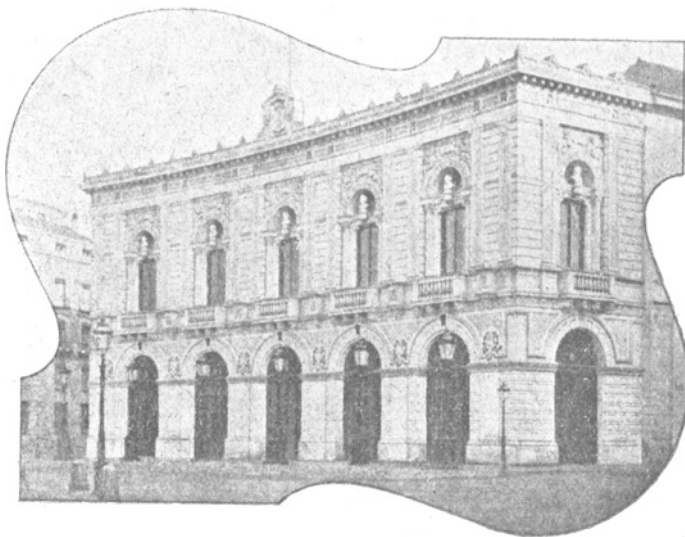
* * *

Het Ned.-Indisch Tooneelgezelschap, onder leiding van den heer Anton Kimmel, is naar Medan vertrokken. Het plan is, om daarna eene tournée te maken naar Soerabaja en door Java's Oosthoek.

* * *

Tot onze vreugde houden de gunstige berichten omtrent Tourniaire's beterschap aan.

Groote wandelingen, veel verkeer in de vrije natuur en daarmede samenhangend, terugkeer van cetlust hebben tot zijn voorloopige beterschap samengewerkt. Thans gaat hij buitenslands. Moge die beterschap blijvend zijn en hem vergunnen spoedig tot zijn gezin en zijn werkkring terug te keeren.

„Teatro Real”.

HET TOONEEL TE MADRID. * * *

Madrid is, in verhouding tot zijn inwoners, de hoofdstad van Europa, die de meeste schouwburgen bezit, hetgeen ons niet behoeft te verwonderen, als wij den aard van het volk en het karakter der tooneelspeelkunst in aanmerking nemen. Immers de

Spanjaard is geen vriend van het afgetrokkene, hij begrijpt gemakkelijk de meest verheven toestanden en omstandigheden, maar op voorwaarde dat zij levend voor oogen worden gesteld. De bovennatuurlijke uiteenzettingen, de diepzinnige godgeleerde redeneeringen, de ingewikkelde zedelijke en maatschappelijke vraagstukken moeten, om voor den Spanjaard vatbaar te zijn, zich wikkelen in het keurslijf van een levend tooneel. Zelfs hetgeen daar het meest heilig is, toont vormen die terstond aan het tooneel herinneren. Daarom is ongetwijfeld het tooneel het meest begrijpelijke en het meest populaire van alle letterkundige genres in Spanje, want het Spaansche tooneel is de geheele Spaansche letterkunde, mits gepopulariseerd, en daarom zijn ook de gebouwen aan de tooneelspeelkunst gewijd, zoo talrijk in Spanje.

In Madrid heeft men schouwburgen voor alle smaken en voor alle beurzten. Verreweg de eerste schouwburg door grootscheid en schoonheid is het Teatro Real of de Koninklijke Schouwburg, waar sedert 1850, toen hij met eene voorstelling van «de Favorite» werd ingewijd, de Italiaansche opera zich als 't ware heeft ingeburgerd. Dit koninklijke huis toont welsprekend 's-lands aangeboren ridderlijke eigenschappen: het is voor vreemde kunst de beste schouwburg, het heeft de weelderigste decors en is het eenige dat van bovenaf gesteund wordt. Men moet bij feestelijke gelegenheden de prachtige zaal zien met hare reeks zitplaatsen, gevuld door een uitgelezen publiek, met hare parterres en loges, waar de bloem van den adel vertegenwoordigd is, getooid in de schitterendste toiletten met edelgesteenten en andere sieraden van weelde, en heel in de hoogte het allesoverheerschende schellinkje vanwaar de lauweren voor den zanger komen, een strenge rechter, wiens uitspraak door de grootste zangers met heimelijk beven wordt afgewacht. In dezen schouwburg heeft de goddelijke stem van Adeline Patti geklonken, daar heeft Tamberlick oog en oor verrukt; met volle handen strooide Gayarre er de schatten uit, die God in hare keel had gelegd, daar deden Nevada, Reskee, Estagno het grootste genot smaken, dat een menschenhart kan ondervinden.

De geschiedenis van den Spaanschen Schouwburg («Teatro Español») is roemrijk; hij werd opgericht op dezelfde plaats waar het «Corral de la Pacheca» staat, en daar hebben vele drama's van Lope, Tirso, Marcon, Calderon, Rojas en Mareto meegeedongen naar de onsterfelijkheid. Daar deelde Estrella de Sevilla ons haar ongeluk mee, toonde Don Juan Tenorio zijn moed, maakte Don Garcia de waarheid verdacht, toonde de standvastige Prins zijne christelijke volmaaktheid, daar werd de gravin Bliana door minachting overwonnen en daar vermaakte Don Lucas del Cigassol, loges, balkon, en parterre door zijne grappige invallen. Gelukkig leeft hier nog sterk de overlevering van het klassiek tooneel, dank zij het talent en den goeden smaak van Maria Guerrero en Fernando Híar de Mendoza. Al wat er nog echt Spaansch

in 't diepst der ziel verborgen is ontsteekt in geestdrift bij de onvergelykelijke stem van onze groote artiste: wanneer zij in fraaie verzen den naïven eenvoud toont van de Dama boba, de liefdesmart schildert van Madeleine, het tragische lot van Inez de Castro, den blinden hartstocht van D^{na} Suana la Loca en de mannelijke kracht van de heldin van Fuenteovejuna. Nergens voelden wij het Spaansche karakter dieper dan wanneer we genieten van die voortbrengselen van het nationaal talent, dan stellen wij ons in verbinding met de ziel onzer voorvaderen, in één woord: wij voelen ons door en door Spaansch. Spaansch is alles wat onze oogen hier aanschouwen en onze

Maria Guerrero.

ooren hooren en onze gemoederen in beweging brengt, Spaansch zijn, ofschoon zij vreemde namen dragen, die hofmakers op 't punt van eer zoo fijngevoelig; even galant op de planken als ververliefd over het balkon, even onderdanig aan de vrouwen als uitdagend tegenover hunne mededingers; Spaansch ook die hartstochtelijke vrouwen, die met gevaar van hun leven hare liefde schenken, ten spijt van hunne heerschzuchtige vaders en broeders; zuiver Spaansch hunne aan denkbelden en plagerijen rijke taal; Spaansch de galamantels en keurslijven, sieraden, feestgewaden en veeren, waarmede de tooneelspelers en tooneelsteren zich tooien; Spaansch de paleizen, huizen en tuinen der mise en scène en de meubelen, die het tooneel tot woning maken, en Spaansch ook de wijze van zeggen waardoor Maria Guerrero de kunst van onze klassieken vertolkt.

Thans een woord over den schouwburg «de la Comedia», waarbij wij den naam van Emilio Mario niet stilzwijgend kunnen voorbijgaan. Deze beroemde tooneelspeler opende in 1875 den sierlijken schouwburg in de Prinsestraat, «Calle del Principe», en boeide gedurende twintig jaar door zijn talent en zijne bekwame leiding de bloem der hoogere standen van Madrid. Hetgeen men tegenwoordig noemt het hoogere tooneelspel, dat de gevoelens hartstochten, ondeugden en belachelijkheden der gegoede klasse en van den adel weergeeft, werd met eene enkele uitzondering het

geliefde genre van Mario. Na zijn dood is in dezen schouwburg het volkselement ingevoerd, en Thalia, die zich vroeger bijna uitsluitend had voorgedaan als een fijn getooide vrouw, treedt thans op in de eenvoudige kleeding van een meisje uit het volk. De twee artisten, die het laatst deze twee kunstuitingen vertolkten, zijn: Rosaria Pino, de geslepen comédienne, die het leven weergeeft der salons, de aristokratische feesten, de hartstochten ingehouden door de vormen der samenleving, evenals de buitensporigheden van het middel worden teruggedrongen door de baleinen van het korset; en Borrás, die het volkstoooneel vertegenwoordigt, alles wat zich afspeelt in het atelier, in de herberg en op het zolderkamertje. Wanneer men de gewoonte volgt om de dramatische kunst naar het schoeisel te beoordeelen, kan men de kunst van Rosario Pino vergelijken met een adellijk satijnen schoentje, en die van Borrás met een plebeïsche pantoffel. De Schouwburg «de la Princesa» doet niet wat schoonheid en weelde betreft in niets onder voor de andere schouwburg. Uit een artistiek oogpunt beschouwd kan men hem als 't ware de poort noemen, waardoor in Spanje de kunst uit den vreemde is binnengekomen. Dumas, Augier, Sardou, Meilhac, Donnay hebben langen tijd in de straat, waar deze schouwburg staat, een soort van «succursale» van het Parijsche tooneel gevonden.

De ziel van den schouwburg «de la Princesa» is tot voor korten tijd Marie Tubau geweest: in dezen schouwburg heeft deze tooneelster lange jaren haar talent ten toon gespreid, dat men vergelijken kan met dat van de grootste tooneelsteren uit den vreemde; haar trotsch uiterlijk, hare sierlijke houding, haar aangeboren kunstgevoel, deden haar de fijne roerselen der ziel, de

Marie Tubau.

hevige gemoedsaandoeningen, de smarten en de vreugden des levens uitstekend weergeven, het drama evenzeer als 't blijspel met zooveel talent,

dat men de werkelijkheid meent voor oogen te hebben.

Onder den naam van «Gran Teatro» is de schouwburg hernieuwd, die vroeger den naam van «Lirico» droeg, en die na het «Real» de schoonste van Madrid is. Hoewel zijn naam nieuw is, telt zijne geschiedenis vele jaren: hij werd opgericht als een gebouw waarin de Spaansche muziek zou worden ten gehore gebracht. Het feest na de heropening was schitterend; de genoodigden waren getroffen door de pracht van de vestibule, de smaakvolle weelde van de zaal, den rijkdom der meubelen en den overvloed van licht. Men gaf dien avond een lyrisch drama «Circe», bewerkt tot opera naar een tooneelstuk van Calderon «El Mayor encanto Amor», door Ramos Carrion, en er was maar één woord van lof, zoowel voor hen die tot den bouw van den schouwburg als tot het welslagen van het feest hadden bijgedragen. Dat duurde evenwel korten tijd: de opera werd verdrongen door het Spaansche kluchtspel. Op 't oogenblik worden er in het «Gran Teatro» kleine stukken in één bedrijf opgevoerd, die een repertoire vormen hetwelk slechts één uur duurt.

Zij die zich een juist denkbeeld willen vormen van de middenklasse te Madrid kunnen niet beter doen dan een voorstelling bij te wonen in den schouwburg, die D. Candido Lara bouwde en exploiteerde, in de straat «de la Corredera baja», een aardig lokaaltje, dat het publiek terecht met den naam van bonbonnière bestempelt. De kleine ruimte die er is tusschen het tooneel en het publiek maakt dat dit zich van de kleinste bijzonderheden der voorstelling rekenschap kan geven, en de ligging der zitplaatsen, gevoegd bij de beknoptheid der ruimte, heeft ten gevolge dat de toiletten der dames zooveel te meer uitkomen.

De schouwburg «Lara» is de geliefkoosde ontspanningsplaats voor wat men tegenwoordig den «middenstand» noemt: daar maakt de jonge man, die zijne vleugels begint uit te slaan of met andere woorden de panden van zijn jas, zich vertrouwd met de tooneelspelen van Benavente, Quintero of Linares Rivas, en neemt de woordspelingen over, die hem in gezelschappen tot een geestig jong mensch stempelen. Daar worden de trouwlustige jonge meisjes ingewijd in de onschuldige geheimen der geoorloofde liefde en luisteren zij naar de samenspraken van Conchuita Ruiz en Pepe Calle of de gesprekken tusschen Domus en Barraicoa; daar vermaken zich ernstige oudere heeren met de gebeurtenissen van hun rustig leven aan hun oog voorbij te zien gaan, en daar genieten de dames, die uw eerbiedwaardige grootmoeders zijn geworden, van de geestige taal eener Albina Valverde.

Het karakter der stukken, opgevoerd in den «Lara» schouwburg staat tusschen 't tooneelspel en kluchtspel in; van tijd tot tijd wordt er wel eens iets sentimenteels gegeven doch nooit een drama, en ook nimmer daalt men af tot iets belachelijks; het is een afspiegeling van het gewone leven zonder hooge noch lage verwickelingen, zonder buitengewone karakters, zonder hevige hartstochten. En dat trekt juist het publiek, hetwelk dien schouwburg bezoekt. Het publiek — zegt

men — houdt er evenals Narciss van zijn eigen beeld als in een spiegel weergegeven te zien.

Voor de liefhebbers van schouwburgen waar de zeden en gewoonten van het lagere volk, zijn feesten en twisten, zijn liefde en haat, zijn goede eigenschappen en zijn slechtheid ten tooneele worden gevoerd, bestaan er te Madrid niet minder vier: Apolo, La Zarzuela, Eslava en El Comico. «Apolo» had het zeer moeilijk in 't begin. Daar het opgericht was op dezelfde plaats waar vroeger

Antonio Vico.

een klooster stond geloofden velen een heiligschennis te begaan door tooneelstukken te gaan zien op dezelfde plek waar vroeger godsdienstige liederen weerklonken. Doch die gemoedsbezwaren verdwenen meer en meer, en men gewende er zich aan naar een schouwburg te gaan, die behalve andere aantrekkelijkheden ook deze bezat van dicht bij 't middenpunt van Madrid te liggen. Het drama en het blijspel vierden er roemrijke dagen. Langzamerhand liet de godheid die haren naam aan dezen schouwburg gaf, de klassieke lier in den steek, en begon heel aardig gitaar te spelen met de klanken, waarop de volksmuse tegenwoordig haar geluk bezingt of haar ongeluk beweent.

Naast 't «Apolo» staat de schouwburg «Zarzuela», opgericht (zoals zijn naam aanduidt) voor die soort stukken, die zoozeer in zwang waren in de helft der vorige eeuw en 't midden hielden tusschen 't treurspel en de opera, dus noch 't een noch 't ander waren. Gedurende deze laatste jaren zijn er in 't «Apolo» evenals in «Zarzuela» stukken van minder gehalte opgevoerd, en al is 't waar, dat zij weleens tot het lagere vervallen, toch vindt men in die stukken het echte kluchtspel, de eigenlijke vaudeville, gekruid met ondeugende liedjes, dubbelzinnigheden van de «jacara» (een wijs waarop tegelijkertijd gezongen en gedanst wordt) en de bewegingen en passen van de «escarrama», de «sarabande» en de «chaerona» — allen oude Spaansche dansen.

Voor den nauwen ingang van «San Ginés» verdringt zich avond aan avond eené dichte menigte

toeschouwers, die «la Loreto» komen toejuichen, de meest oorspronkelijke tooneelspeelster van allen, die de planken van het tooneel te Madrid ooit hebben betreden. Het is het publiek van den schouwburg «Eslava» om 't even, of de stukken die men er geeft goed of slecht zijn, wie de schrijver ervan is of door wie ze gespeeld worden; wat hen naar den schouwburg trekt is Loreto Prado, haar groote liefalligheid en haar kunstrijk spel. Wanneer Loreto den trots bezat, die bijna alle groote kunstenaressen kenmerkt, zou zij met eene kleine verandering evenals Lodewijk XIV kunnen zeggen: «Eslava, dat ben ik!»

Niettegenstaande zijn geestelijken naam had de «Salon de Capellanes» geen godsdienstig karakter. En dat bleef zoo toen men den naam in dien van «Teatro Comico» veranderde. Het gebouw kan als de brug beschouwd worden, die de lagere kunst aan de allerlaagste verbindt. Daar begint wat in «Romea» eindigt; deze kleine schouwburg is niettegenstaande zijn grooten naam van het minste gehalte. Niet veel beter zijn het «Liceo Ruis», tegenwoordig: «Variedades», noch de «Barbieri» schouwburg, de roem van de «Calle de la Primavera», waarin heden ten dage bijna uitsluitend staatkundige vergaderingen worden gehouden.

Hier eindigt de stroom van schouwburgen te Madrid nog geenszins. In de straat «Santa Brígida» heeft men de schouwburg «Martin», toevluchtsoord van troepen, die geboren worden en sterven gedurende het tijdsverloop van ééne week en op het plein «Cebada» vindt men de «Novedades», zetel van het afschuwelijke bloederige drama dat ook wel opgevoerd wordt in den circus van den «Plaza del Rey», tegelijkertijd paardenspel en schouwburg. Bovendien bestaan nog de volgende theaters: «Principe Alfonso», «Salon Regio» en «Coliseo Imperial». Ondanks de klacht der pessimisten, die van den achteruitgang der kunst spreken over het gebrek aan talenten, en de schaarschte van goede tooneelspelers, en niettegenstaande zij die goed ingelicht zijn, verzekeren dat de muse van het tooneel zich in een toestand van groote ontarding bevindt, toch is het buiten kijf dat diezelfde muse op geen enkele plaats ter wereld zulke prachtige paleizen als woonplaatsen bezit.

Spaansche tooneelartiesten uitvoerig te bespreken kan gevoegelijk achterwege blijven — de opsomming van de voornaamsten onder hen zij voldoende.

Aan het hoofd van dit artikel ziet men de koninklijke opera. Verder vindt men Maria Guerrero de Spaansche Sara Berhardt, vindt men Marie Tubau van het teatre del Princesa en Antonio Vico.

Opgemerkt moet worden, dat de schouwburgen in Madrid zich onderscheiden door innerlijk schoon doch dat het uiterlijk niet spreekt van praal en luister.

En eindelijk dat te Madrid een tooneelblad verschijnt: «el arte del teatro» dat door zijn rijken inhoud en fraaie illustraties zelfs buiten Spanje de aandacht trekt.

AMSTERDAMSCH E BRIEVEN. * * *

Op 1 Augs. heeft de schouwburg op 't Leidsche Plein zijn deuren geopend, aan W. van Korlaar Jr. als nieuwbenoemd regisseur gelegenheid biedend den volke proef te leveren van zijn talent en aan velen der leden van de koninklijke vereeniging, optredende in *de Revisor* vergunnende gracieus te neigen voor het publiek.

Of de keus van dit ruim 70 jaren tellende Russische stuk te wijten is aan den nieuwen regisseur die het in Duitschland ontelbare malen heeft zien vertoonen, dan wel dat louter toeval ons dit blijspel bracht, blijve onopgelost.

De Revisor van den in Rusland nog steeds gevierden professor in de geschiedenis Nicolai Wasiljewits Gogólj heeft wél vermaakt, is vlot gespeeld, dies goed ontvangen. Maar het vermocht niet een innerlijke ontroering te weeg te brengen en betwijfeld mag worden of Dr. N. van Dijk's meening, uitgesproken in „Russische indrukken” (Maartnummer 1908 van *de Gids*), (de *Revisor* is „het” Russische klassieke tooneelstuk, zooals „mijn leven voor den Czaar”, de Russische klassieke opera is” kan worden staande gehouden.

Gespeeld als door „Het Nederlandsch Tooneel”, in den blijspel-toon, hier en daar vervallende in dien van de klucht, valt op treurige toestanden vermoedelijk niet het juiste licht, toestanden die in 1834 zeker niet minder tragisch zijn geweest dan heden, maar waartegen toen de waarschuwend stem van het intellectueele Rusland zich nog niet verheef.

Wordt werkelijk nog steeds dit stuk in Rusland opgevoerd en is de Nederlandsche interpretatie, zooals ik die heb gezien, ongeveer de juiste, dan past volkomen in dat kader wat een tijdgenoot van Gogólj zou hebben gezegd: „Ik schater van den lach, maar, God, het is toch in-treurig”, terwijl Czaar Alexander II's woorden: „Ik heb hartelijk gelachen” almede te denken geven.

Arm Rusland, als 't verhaal van de ergerlijke tooneelen, de gruwelijkste onrechtvaardigheden, vijf bedrijven lang de zaal doen daveren van den lach, hoe wordt dan in werkelijkheid de toestand door hen die macht hebben ingezien!

Is dan feitelijk dit „blijspel” een spel van satire, waarin het tragische aan het belachelijke grenst, waarin geen manier om tot verbetering te komen kan worden aangegeven, zoodat de lotgevallen van den pseudo-revisor, de beschrijving van de wandaden van den toch inderdaad karak-

terloozen burgemeester, den directeur der ziekenhuizen, den postdirecteur en den rechter als zoodanig moet worden opgevat?

Ten einde dit lachwekkend drama te kunnen beoordeelen zou men Russische toestanden moeten kunnen doorgronden. Wie dat niet kan, vermake zich met de grappige typen en vrage niet verder!

De vertoening intusschen heeft voor hen die eenvoudig aanvaardden, en 't hoe en waarom in 't midden lieten bijzonder voldaan. Er is met groote toewijding gespeeld, ieder had naar een aardig type gezocht en velen hadden het gevonden; de nieuwe regisseur had gelegenheid te bewijzen dat hij het onzichtbare stuurrad van achter de coulissen met vaste hand leidt en tevens dat hij smaak heeft voor mooie kleuren en juiste groepeerings. Dit alles mag wel eens worden gezegd, want in zijn altijddurende onzichtbaarheid ligt 't ondankbare van de functie van regisseur.

Er was voor een goeden gang gezorgd, de vijf bedrijven vergden nauwelijks twee en een half uur.

Een opmerking omtrent het slot, elders gemaakt en hier beaamd, blijve achterwege; de al te groote voortvarendheid zal in de verschillende opvolgende vertoeningen wel zijn getemperd, waardoor het slot beter tot zijn recht kan zijn gekomen. „De Revisor” dat ons niets doet, omdat wij de eigenlijke waarde er van niet kunnen schatten, kan succes hebben in de abonnementstourné; 't publiek vindt het wél-aangenaam een avond gezellig te worden beziggehouden, en heeft er zich niet om te bekommeren of de schrijver destijds beter lot aan zijn werk had toegedacht, omdat hij hoopte met zijn spot iets, wellicht veel te bereiken.

Daags na „de Rvisor” ging Dumas' „Francillon”; voor meer dan twintig jaren gespeeld eveneens met Mevr. Mann in de titelrol, valt van deze vertoening te zeggen dat Mevr. Mann zich uitmuntend weet te handhaven en dat tal van bloemstukken haar de verzekering brachten van het bezit eener breede schare bewonderaars.

Dumas die de tooneelschrijfkunst verstond als weinig anderen, weet met dit reeds zeer oude stuk zijn publiek nog steeds te boeien, de vertoening er van gaf behalve aan Mevr. Mann, gelegenheid aan Mevr. Holtrop en de heeren Clous en Schoonhoven uit te komen.

„Francillon” blijve op het repertoire. — Met de „Revisor”, mits beschouwd van het bovenomschreven standpunt en „Francillon” als gevende kijk op de kunst van wèlzeggen die dreigt te verdwijnen en op de blijkbaar vergankelijke kunst van tooneelschrijven, zooals de fransche school der midden-negentiende eeuw die verstond, ga men in „de provincie” zooals dat oneigenlijk wordt uitgedrukt, volle zalen in.

Nog werd Ibsen's tooneelspel „Een vijand des Volks” vertoond. — Tot heden had de Koninklijke dit stuk niet in studie genomen. — Van Korlaar Jr. de voorliefde van zijn voorganger voor Ibsen's werk kennende, heeft „Een vijand des Volks” op 't repertoire gebracht. — Toch is dit tooneelstuk ten onzent bekend; reeds lang geleden speelden de Gebroeders Haspels het te Rotterdam en ook Lugné Poë heeft het met zijn fransch gezelschap

vertoond, terwijl men zich stellig zal herinneren de opvoeringen door de Nederlandsche Tooneelvereniging, toen onder leiding van Henri van Kuijk.

De rol van Dokter Stockmann was aan Jan C. de Vos toebedeeld. Zich stellende op het standpunt van den schrijver, die in Stockmann voor zich zelf pleit als idealist zich plaatsende tegenover den burgemeester, de nuchtere handhaver van het gezag, viel zijn spel te loven en mag vooral gewezen op de groote rede in de volksvergadering. Echter zij duidelijk, geaccentueerd spreken aanbevolen.

De Heer van Schoonhoven speelde den burgemeester met waardigheid, wellicht hier en daar te veel nadruk leggende. Ook den overigen komt een woord van lof toe: Rika Hopper, een heel goed type van Noorsch meisje met goed omlijnde vooruitstrevende begrippen, den Heer Laurentius als de weifelende honigzoete boekdrukker.

De vertoening heeft inderdaad succes gehad, ook als geheel.

Ook met dit stuk kan het Nederlandsch Tooneel gerust den winter te gemoet gaan.

Een loffelijk ondernemen van ons eerste gezelschap is het in studie nemen van Dr. Samuel Coster's Boere Klucht van Teeuwis de Boer en Juffer van Grevelinckhuijsen.

Dit stuk dat de reeks der 17e eeuwse blijspelen opent, werd in 1612 't eerst vertoond op d' oude Kamer «In liefde bloeiende.» Met belangstelling zie men deze oud-Hollandsche klucht tegemoet. De geschiedenis, ontleend aan een populair 17e eeuwse liedekje: «Een boerman had een dommen Sin» brengt ons in kennis met een anecdote, die de Amsterdamsche schrijver ons op 't koddigst, verdeeld over 5 bedrijven, meêdeelt.

Bij Gebr. van Lier was de keuze op *Levensstormen* van Bernstein als openingsstuk gevallen. — De inhoud van *Levensstormen* reeds bij vorige opvoeringen hier besproken is bekend.

Bernstein's stukken doen (mij persoonlijk) onaangenaam aan; de schijnbaar met juiste middelen voorbereide scènes, waardoor elke akte inderdaad met een effect sluit, zóó heftig, dat de valsche ontroering ons een juiste waarneming belet, bedriegen oog en oor.

Maar, dit nu daargelaten, bieden zij gelegenheid gepassioneerd spel te geven, en is in „Levensstormen” vooral de rol van Chacéroy er een die zich daartoe bijzonder leent. De Heer Herman Schwab heeft dit treffelijk uitgebeeld, inderdaad elke nuanceering tot haar recht laten komen. Mevrouw Julia van Lier—Cuypers als

Helène heeft hem daarin gesteund. Haar vaak diep aangrijpend spel vulde het zijne uitmuntend aan; het slot van het eerste bedrijf zij hier in herinnering gebracht. Deze werkelijk forsche schildering van wanhoop, liefde en zelfbeheersching vergoedde de matte, sléepende, niet door de vertooneers begrepen inleiding van het stuk.

Bespreking en beoordeeling van Louis de Vries' spel blijve achterwege, evenals van Mevrouw Kley, Gunstiger gelegenheid om beider verdiensten te doen uitkomen, zal zich dit seizoen allicht voordoen.

„Levensstormen” was goed aangekleed en heeft velen een avond van emotie gebracht, merkbaar aan de huldiging bij open doek en het terugroepen der hoofdpersonen na elk bedrijf.

Bij de eerste vertooning — de openingsvoorstelling — van het Grand Theater werden Mevr. Van Lier—Cuijpers een aantal bloemstukken aangeboden, een vriendelijkheid, die weêrklank vondt bij haar vele vereerders in de zaal.

Nog is gegaan een verdienstelijke wederopvoering van «de Industrieel van Pont-Avesnes» óók door de Koninklijke Vereeniging weêr op 't repertoire gebracht; beide uitvoeringen hebben zeer voldaan.

Een reeks vertooningen van «de Kroeg» heeft Louis Bouwmeester tijdelijk aan zijn Amsterdamsch publiek teruggegeven.

Op 26 Augs. ging de première van «Mevrouw Warren's beroep» dat gelijktijdig in studie werd genomen bij «Het Tooneel» en door dit gezelschap na «Adam in Ballingschap» zal worden vertoond.

Deze opvoering van het bij ons voornamelijk door de sublieme uitbeelding bij het Hebbeltheater uit Berlijn bekend geworden tooneelstuk, heeft aan de artiesten van het Grand Theater een groot succes bezorgd.

Met de herinnering aan de Mevr. Warrens van Rosa Bertens, die deze vrouw uit het volk zoo bijzonder weêr gaf en het hoogst moeielijk te spelen karakter zoo natuurlijk liet zien, kan toch veel goeds worden gezegd, van Mevr. van Dommelen—Gemist werd het met tact verbergen van onbeschafdheid, het zich van tijd tot tijd verplaatsen in de rol van opkomeling, Vivie, de dochter, werd gespeeld door Mevr. Erfmann—Sasbach, ook heel verdienstelijk, hier en daar echter niet fors genoeg toonende de afstand tusschen haar levensopvatting en die van haar moeder.

De verloopende Croffts had Schwab verleidt tot wat te breed doen; van een edelman, hoe diep ook verlaagd, blijft ten slotte nog een spoor van aangeboren voornaamheid over. — Buderman en Erfmann vallen te prijzen. — De jeugdige Frits Bouwmeester, zoon van wijlen den bekenden Rotterdamschen tooneelkunstenaar, debuteerde zeer verdienstelijk als Frank, kon zich echter in het algemeen wel wat temperen. — Wat de typering, het uiterlijk der heeren Schwab en Buderman betreft, hiervan zij met waardeering gewag gemaakt, evenals van de tooneelaankleding die van groote nauwkeurigheid getuigde.

Inderdaad een voorstelling die er mocht zijn en zich voor herhaling aanbeveelt.

Valt thans nog te vermelden de vertooning bij Prot van een uit het Fransch vertaalde klucht „Twintig dagen achter Slot”, waarin Chrispijn Jr. bewijst het goede voorbeeld van zijn vader te zullen volgen.

Het gezelschap waardeere deze jonge kracht, vooral in een tijdvak dat jonge rollen, die veel voor de toekomst beloven met een lantaarntje worden gezocht, helaas vaak zonder dat het zoeken de moeite loont.

Wat het stuk zelf betreft, het is een nog al onschuldige bizonder onderhoudende reeks van voorvallen, die geen van alle op zich zelf staanbaar zijn maar die, als men het hoe en waarom onbeantwoord laat inderdaad amuseerend. — Zoals reeds gezegd doet Chrispijn Jr. zich kennen als een uitstekende jonge kracht. — Zijn neurasterie of eigenlijk zijn angst bij het overstelpende aantal moeielijkheden die hij heeft te overwinnen, wist hij goed uit te beelden zonder in een overdrijving te vervallen waartoe een klucht zoo gauw verleidt. — Kelly als Trouille, De Lamar als Thommerel, zijn een paar prachtypen van Amsterdamsche jongens van de vlakke, typen die in een zuiver fransch getinte klucht wellicht niet passen maar die een Amsterdamsch publek weet te waardeeren.

Ook de dames Van Bienne d'Oliviera, Bouwmeester—Clermont en Kinsbergen—Rentmeester, hebben aandeel in het goedslagen der vermakelijke handeling, die vlot en vlug over de planken gaat.

Het stuk was prettig aangekleed, de toiletten der dames deden wêl-aangenaam aan.

„Twintig dagen achter slot”, zal vele avonden volle zalen trekken en niemand zal (zich) een gang naar „Frascati” teleurgesteld voelen.

Een avond lachen om een fransche klucht, geborduurd op een stramien van ander maaksel dan gewoonlijk, heeft stellig óók zijn bekoring.

J. H. M.

NED.-IND. TOONEEL. * * * * *

Het N. v. d. Dag v. Ned. Indië, klaagt over het gezelschap van den Heer Kimmel.

Het zegt:

De heer Kimmel is thans met zijn gezelschap 2 maanden hier te Batavia, en hij heeft zich in dien tijd waarlijk niet te beklagen gehad over onwelwillendheid, noch van de zijde van het publiek, noch van die der pers. De prestaties van zijn troep zijn, waar het kon, lovend. waar dit niet wel doenlijk was, althans vergoelijkend gesproken.

Men is hem niet hard gevallen over de uiterst langzame tooneelverandering, het weinig vlotte van het verloop der voorstellingen, hoewel uit de voorstellingen van vroegere gezelschappen voldoende is gebleken, dat men hier zeer goed vlug kan werken, wanneer men den goeden weg wil inslaan. Men heeft het geslikt, dat Kimmel, die hier „hoog kunstgenot” beloofde, een repertoire voor het voetlicht bracht, dat naar niets leek, en tot vervelens toe zijn eigen tooneelproducten opdischte; om kort te gaan, men is welwillend ge-

weest, zooals het Bataviasch publiek dat kàn zijn, wanneer het er trek in heeft.

Maar de heer Kimmel moet niet te vèr gaan met het trekken van wissels op het geduld van het publiek. En naar het schijnt, is hij thans van plan in die richting proeven te gaan doen: n.l. te gaan onderzoeken, hoeveel Batavia wel kan verdragen.

A.s. Zondag zal het gezelschap namelijk opvoeren — behoudens mogelijke ongevallen natuurlijk — „De Kleine Lord”, en nu heeft de heer Kimmel de rollen in dat stuk verdeeld op eene wijze, die eenvoudig buiten de schreef gaat

Wij releveeren, om te beginnen, dat hij voor zich zelf de rol heeft bestemd, die Bouwmeester gewoonlijk speelt: de oude Lord. Den heer Kimmel past waarlijk wat meer bescheidenheid. Hij moge een zekere handigheid hebben gehad in het organiseeren van deze tournée, wij zullen hem deze voorloopig niet ontzeggen. Maar hij dient toch te bedenken, dat hij niet anders is dan een zéér middelmatig acteur van den zooveelsten rang. Wij zullen beleeftshalve maar geen cijfers noemen.

En verder:

Er is in „De Kleine Lord” bijv. een moederrol, mrs. Erroll — de kleine Lord zelf zal door mej. De Groot worden gespeeld, — en die moeder, de moeder dus van juffr. De Groot, zal zijn... juffr. Fletje Carelsen, een meisje van 18 jaar!!..... N.B. Mevr. Carelsen krijgt in dat stuk géén rol!

Daar komt natuurlijk niets van terecht, dat kàn eenvoudig niet, maar de haarkloverijen, de ruzietjes, de vinnigheidjes gaan bij den heer Kimmel naar

het schijnt vóór; het publiek zal het het toch wel slikken, denkt hij.

Daarin zou hij zich echter kunnen vergissen.

Wil het gezelschap hier succes hebben, werkelijk succes, geen manies critieken uit medelijden, dan moet er worden gewoekerd met de aanwezige krachten; ze zijn waarlijk niet te talrijk; en dan moet ook het repertoire zeer zorgvuldig worden gekozen, zoodanig, dat de weinige goede acteurs, die er zijn, naar behooren tot het succes kunnen bijdragen, terwijl de jongeren, de minder bedrevenen, geleidelijk de hun nog ontbrekende routine kunnen opdoen.

Trouwens, reeds de meest eenvoudige koopmansoverwegingen moeten den heer Kimmel overtuigen, dat zijn tegenwoordige wijze van doen verkeerd is.

De heer Kimmel neme deze opmerkingen ter harte. Het publiek heeft zich nu twee maanden naar hem geschikt, het wordt tijd, dat hij de rollen eens omkeert.

TOONEELSCHOOL. * * * * *

Voor het toelatingsexamen meldten zich 32 candidaten aan, 20 namen deel, 4 werden afgewezen, 16 slaagden, n.l. 10 mannelijke en 6 vrouwelijke candidaten, n.l. de jongelui H. M. Bierman, P. L. B. Mijin, W. Timrott, E. Timrott, J. de Wind, C. A. L. v. Kerckhoven, Theod. Frenkel, allen te Amsterdam, Ch. E. P. Mögle te Rotterdam, J. W. G. Balfoort te 's Hage en J. C. Tieskens te Haarlem, en de meisjes S. v. Dijk, A. M. v. Nes, L. Engelen en A. J. E. van Gelder, allen te Amsterdam.

A D V E R T E N T I Ê N.

KRAEPELIEN EN HOLM's Mentha-Pastilles

maken het slijmvlies minder vatbaar voor aandoening door koude.

Prijs per flacon f 0.25.

Mlle J. Poppelhouwer,

Leerares Tooneelschool,

19 GELDERSCHE KADE,

heeft hare FRANSCHES LESSEN hervat.

Convers., litter., dictie, corresp.

Voorbereiding examen L. O. en A.

AMERIKAANSCH KLEEDINGMAGAZIJN GRÜNDEMANN & JONCKBLOEDT

Comb. A. KREYMBORG & Co. — Hofleveranciers.

MARIAPLAATS 3, UTRECHT.

Speciaal Huis voor Heeren-, Jongeheeren en Kinderkleeding

Gemaakt en naar maat.

VRAAGT ONZE PROSPECTUS EN VOORWAARDEN VOOR ABONNEMENT.

Speciale Inrichting tot het vervaardigen van

GELEGENHEIDS-GALAKLEEDING EN AMBTSGEWADEN.

COUPE SYSTÈME AMÉRICAIN.

Huis van den EERSTEN RANG op Amerikaansche grondslag.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

ADMINISTRATIE: FILIAAL BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^{v/h} ROELOFFZEN-HÜBNER

* * * EN VAN SANTEN, ROKIN 29, AMSTERDAM * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS. FRANCO PER POST. VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

Ieder lid van het Tooneelverbond brenge dit jaar één nieuw lid aan!

Wat voor de redactie is bestemd, tijdelijk te adresseeren aan den algem. Secretaris J. H. MIGNON, Oosterstraat I te Utrecht.

INHOUD: Officiëel. — H. C. Muller: Het tooneel in Nederland. — Brieven uit de Maasstad. — Kon. Vlaamsche Schouwburg. — Amsterdamsche Brief. — De Tooneelschool. —

Afdeeling Amsterdam.

Ter kennis der leden van de Afdeeling Amsterdam wordt gebracht, dat hun voor het seizoen 1808/09, door welwillende beschikking der heeren

Gebrs. A. van Lier, tot alle voorstellingen van het Hollandsche gezelschap in het Grand-Théâtre toegang zal worden verleend tegen verminderten prijs, met dien verstande, dat zij op ieder der eerste rangen den toegangsprijs betalen, vastgesteld voor den on-

middellijk daarop volgenden, lageren rang. Deze bepaling geldt niet voor gast-, benefice- of feestvoorstellingen, evenmin op Zaterdag- en Zondag, en wanneer dit te voren wordt aangekondigd.

De Secretaris,
A. REYDING.

***** OFFICIEEL. *****

Buitengewone, Algemeene Vergadering van het Nederlandsch Tooneelverbond op Zondag 18 October des middags ten 1½ uur in Krasnapolsky te Amsterdam.

Agenda:

- I. *Verkiezing van 2 dames patronessen wegens het niet-aanvaarden harer benoeming door Mevr. Tartaud-Klein en het bedanken van Mevr. Gompertz-Jitta.*
- II. *Verkiezing van 9 leden van het Hoofdbestuur wegens het aftreden van de Heeren Marc. Emants, Mr. A. Fentener van Vlissingen, Mr. J. van Schevichaven, Dr. C. J. Vinkesteyn, Mr. P. W. de Koning, L. Jacobson, J. Milters, F. Lapidoth en J. H. Mignon.*

Het Hoofdbestuur vindt in de houding der laatste Algemeene Vergaderingen inzake de benoeming van leden der Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool en van de Dames-Patronessen aanleiding, zijn mandaat ter beschikking te stellen van het Verbond.

- III. *Voorziening in de Redactie van „Het Tooneel”.*

De Alg. Secretaris
J. H. MIGNON.

HET TOONEEL IN NEDERLAND. * *

Het is mij aangenaam hier in korte trekken mijn meening te kunnen zeggen over den toestand onzer tooneelletterkunde, zowel van een nationaal als van een internationaal standpunt bezien, en over den toestand van ons tooneel. Deze beide punten vormen weer één geheel, en omsluiten te zamen het hoogstbelangrijk onderwerp, dat «het tooneel in Nederland heet».

Dat ik daarbij vele en velerlei hervormingen zal bepleiten, is natuurlijk. Ik ben nu eenmaal een hervormer en een strijder, met weinig van het bestaande tevreden. Ik streef steeds naar

het hoogste, en zeg het Potgieter na: „*Geen laurier wast in lager lucht*”. Geldt dit van alle andere zaken, het is ook op het tooneel van toepassing. Ik zal dus niet tevreden zijn vóórdat wij niet alleen een bloeiend nationaal tooneel bezitten, maar ook in dit opzicht vele andere natiën voorbijstreven. Op 't oogenblik is de toestand zóó, dat wij voor een groot deel leven — als 't leven heeten mag! — van afval uit den vreemde. De toestand dien ik wensch is een geheel omgekeerde. Een rijk en bloeiend echt-nederlandsch tooneel. Een tooneel, dat zijn weg vindt over onze grenzen.*) Vreemde tooneelvruchten, en dan nog alleen de beste, in den regel slechts als aanvulling verstoond. — Ziedaar een kort maar veelzeggend programma.

Men bespare mij eene beoordeeling onzer tooneel-letterkunde in 't bijzonder; ik strijd vóór zaken, niet tegen personen. Zulk een beoordeeling betreedt allicht de grenzen van 't persoonlijke, doet schade aan de volstrekke objectiviteit, die de kunstenaar en schrijver steeds in acht heeft te nemen.

Is de toestand, vraag ik, in hoofdzaak anders dan hij ongeveer een twintigtal jaar geleden geschilderd werd door Jonckbloet en Rooses? — Wat de Belgen betreft, zij zijn — aldus zegt de laatste — altijd verslingerd geweest op tooneelspelerij: getuigen daarvan de vele rederijkerskamers, die sedert de vijftiende eeuw in het Zuiden bloeiden, en de vele, die nóg bloeien. Men zou meenen dat dientengevolge de dramatische kunst daar een hoogen trap van ontwikkeling had bereikt, en dat de tooneelletterkunde er rijk moet zijn in beroemde namen. En toch is het tegendeel waar. Het is alweer Max Rooses, een goed kunstkenner, die dit beweerde. En is nu, zoo vraag ik, de toestand zoo oneindig veel verbeterd, sedert de dagen dat die woorden werden neergeschreven?

Wat Noord-Nederland betreft, zoo moet ik helaas! niet zonder instemming herhalen wat, als samenvattend oordeel, door Jonckbloet hierover is gezegd: Wanneer wij (zegt hij) een blik terugslaan op de letterkunde, die wij in oogenschouw namen, dan komen wij tot de weinig verkwikkelijke overtuiging, dat wij, zoo min in het Noorden als in het Zuiden des lands, groote roeping voor het drama hebben. Hoe schoon de beloften ook waren, die vroeger eeuw soms deed, de toen opgewekte verwachting is niet verwezenlijkt. Het treurspel is, als niet meer van onzen tijd, te gronde gegaan, en in tooneel- en blijspel hebben wij niets geleverd, waarop wij fier mogen zijn. Boven het middelmatige hebben wij ons zelden verheven. Ik heb daarom van de toekomst van het nationale tooneel geene hooggespannen verwachtingen. Wat onzen landaard in vroeger tijden op dit gebied eigen was, bezitten wij nog: onze blik is scherp genoeg om de dwaasheden, die zich rondom ons opdoen, waar te nemen, en daarvan kunnen wij ook een levendig dramatisch tooneel schetsen; maar als het op verwikkeling aankomt,

op schildering van karakters, dan schieten wij te kort. In hoogere dramatiek ligt onze kracht niet; verder dan tot een goed „lever de rideau” hebben wij het zelden gebracht.

Draagt onze niet zeer levendige verbeelding daarvan grootendeels de schuld, ook met den smaak en de ontwikkeling van het publiek moet men rekening houden. Als men ziet, welke stukken het meest worden toegejuicht, en erkennen moet dat de klucht des te grooter toejuichingen wekt, naarmate zij platter en triviale is, dan zal men begrijpen, wat aan de verheffing en veredeling van ons drama in den weg staat. Een nationaal tooneel kan zich alleen vormen en ontwikkelen, als het gedragen wordt door de belangstelling van een beschaafd en kunstminnend publiek. In het Noorden is het noch het een noch het ander. In het Zuiden ontbreekt de ware beschaving nog te veel onder het meerendeel der Flaminganten.

Dit vernietigend oordeel is nog heden ten dage in hoofdzaak van toepassing. En de man die het neerschreef, Jonckbloet, geloofde niet aan de *mogelijkheid van verbetering*. Zóó pessimistisch ben ik voor mij niet gestemd, al geef ik toe dat bijna alles is te hervormen en dat de mogelijkheid eener zoo veelomvattende hervorming niet terstond in 't oog springt. Laat ons echter het ideaal vasthouden. Laat ons nog gelooven aan de mogelijkheid eener bloeiende tooneelletterkunde, gedragen en geschapen door een bloeiende en kunstvolle Nederlandsche natie. Wie alle idealen over boord gooit, is waard te gronde te gaan.

In de treurspelen, blij- en kluchtspelen van Hooft en Breeroo en Langendijk, van Vondel en Multatuli en Schimmel en anderen, hebben wij den kern van een nationaal tooneel, en waar een kern bestaat daar is de mogelijkheid van ontwikkeling en bloei voorhanden.

Dat het treurspel niet meer van onzen tijd zou zijn, is een opmerking die ik Jonckbloet volstrekt niet toegeef. Het moet evenwel, als alles, gedeeltelijk hervormd, gemoderniseerd. Zelfs de meest klassieke, blijvende kunst ondergaat tóch den invloed der tijden. Het treurspel van Sofokles, of van Calderon, of van Shakespeare, voldoet niet meer in alle opzichten, in alle onderdeelen of kleinigheden. Welnu, laat men dan inhoud en vooral vorm eenigszins wijzigen naar den stand en smaak der tijden. Maar laat het klassieke, het hoogere treurspel of drama (het komt hier niet uitsluitend op de woorden aan!) in Nederland vóór alles gaan heerschen. Schiller's Wallenstein is misschien een goed voorbeeld van een klassiek, nationaal, hoogduitsch drama. Is zóó iets voor Nederland onmogelijk? Biedt onze eigen rijke historie niet stof genoeg voor een dergelijk grootsch *tooneelspel*? Het antwoord op die vraag is niet twijfelachtig.

Willen wij dus: groote kunst op het tooneel, dan behooren wij te hebben en te scheppen: het groote drama. Daar het groote drama in het leven van ons volk ruimschoots voorhanden is, is het onze eigen schuld wanneer dit hoofdbestanddeel der tooneelletterkunde niet tot zijn recht komt. Verder (en dit is een ontkennende, een nega-

*) De geachte schrijver leze den Amsterdamschen brief in dit nummer en zie in hoeveel opzichten de Ned. Tooneelvereniging aan zijn verlangen te gemoet komt. RED.

tieve eisch, maar toch ook een levensvoorwaarde!) moeten wij niet langer teren op slechten afval uit den vreemde. Ik veroordeel niet sommige goedvertaalde vreemde tooneelstukken, maar deze vormen verreweg de minderheid. De meerderheid is geen kunstwerk, en daarenboven slecht begrepen, dus reeds daarom: onvaderlandsch, antinationaal. Fransche luchtigheid en lichtzinnigheid (om slechts één vreemd volk te noemen) is ons vreemd, behoort niet met vlag en wimpel door Nederlanders over de grenzen te worden ingehaald. Wij moeten, ook op 't tooneel, ons eigen karakter ontwikkelen, en wij mogen niet langer verbasteren door vreemde mode en buitenlandschen wansmaak.

Even goed als een Rembrandt tegelijk nationaal en tegelijk internationaal is te noemen (al is zijn waarde pas in veel later tijd begrepen), kan ons nationaal tooneel op den duur groote stoffen op groote wijze behandelen, en tegelijkertijd erkenning en waardeering vinden in den vreemde. Wel is waar is schilderkunst en tooneelspeelkunst niet één, maar hoeveel punten van aanraking bieden zij niet aan! Is de Nachtwacht niet, de uitdrukking zij mij vergund, een zwijgend tooneelstuk van de hoogste soort? — Kleur en idee is er genoeg in, er ontbreekt slechts de klank aan, en de beweging. Klank is er genoeg in het bijbelsch drama van Vondel, maar de beweging en de veelzijdigheid laat bijna alles te wenschen over. Hier ligt dus de fout, hier is het dat wij aanvullend en verbeterend moeten optreden. Beweging en levendigheid zijn de grondvoorwaarden van een blijvend tooneelwerk. Zoodra wij allen inzien waar het ons hapert, is ook de weg ter hervorming gebaad.

In de Vorstenschool van Multatuli, al is ook dat stuk niet volmaakt, hebben wij reeds één goed voorbeeld van een internationaal, wijsgeerig drama. Internationaal — omdat het volstrekt niet aan vaderlandsche toestanden uitsluitend gebonden is. Wijsgeerig, omdat hetgeen wij daarin somtijds missen aan levendigheid, aan beweging, aan echt-dramatisch leven, weer ten deele wordt aangevuld door rijkdom en diepte van gedachten, dus door hetgeen wij kunnen noemen: echte wijsbegeerte.

Wij hebben dus nog geen reden om te wanhopen, maar wij moeten zelscheppend optreden, niet klagen op vergaderingen, niet elkaar afbreken in dagbladen, en wat dies meer zij. En nu heb ik nog niet eens gesproken over vele verdienstelijke tooneelwerken, aanloopjes tot hogere tooneelspeelkunst, in Zuid Nederland, over onzen grooten en onmiskenbaren aanleg voor het echte kluchtspel, over zooveel meer dat hier kon worden aangestipt, ware 't niet dat „de kunst lang, het leven kort” is, en dat wij ons hier ten zeerste moeten beperken.

Ik pleit dus — om hiermede te eindigen — voor nationale en tegelijkertijd internationale groote kunst op ons tooneel; internationaal echter vooral in dien zin, dat onze beste voortbrengselen vertaald en goedbewerkt den weg vinden naar den vreemde, *niet* in die beteekenis dat ons tooneel de zwakke, de valsche spiegel worde van Parijs of Berlijn, Weenen of Londen. Een klein maar tevens krachtig volk behoort zijn eigen plaats te

bekleeden en te behouden, dit hebben bij onze Skandinavische broeders Ibsen en Björnson terecht ingezien. De calvinistische stugheid, die vele Nederlanders zich eigen hebben gemaakt, ware wellicht het best grondig te verbeteren door een krachtigen opbloei van het vaderlandsch tooneel. *Kunstonderwijs, kunstkringen allerwege, tot zelfs in de kleinste steden, moeten evenzeer daartoe meewerken als een verbeterde tooneelschool, nog liever zoo mogelijk tooneelscholen, waar de opleiding onzer acteurs tot in 't kleinste voldoende is gewaarborgd.* Men veroorlove mij met deze enkele wenschen hier te volstaan.

H. C. MULLER.

BRIEVEN UIT DE MAASSTAD. * * * *

I.

Het Rotterdamsch Tooneelgezelschap. *Simone*. Tooneelspel in 3 bedr. van Brieux. — *De gemoedelijke Commissaris*. Blijspel in één bedrijf van Georges Courteline.

In veel en velerlei opzicht wordt aan de letter R. in een maandnaam waarde of beteekenis toegekend. Nauwelijks is de 1e maand met een R. aangebroken, of het tooneelseizoen is hier geopend, om zijn reeks van voorstellingen voort te zetten tot het laatst van April. Dan verdwijnt de R. „uit de maand” en verflauwt de belangstelling in het tooneel.

De openingsvoorstelling van dit jaar kenmerkte zich niet door een overgrootte belangstelling van het publiek, want de Groote Schouwburg was maar matig bezet; en dat nog wel, waar het seizoen ingezet werd met een stuk van Brieux!

Of de afwezigen ditmaal geheel en al ongelijk hadden is nu niet zoo geheel onaantastbaar.

Brieux is tendenz-schrijver; er dus op uit om ons „iets verkeerd” te laten zien en te waarschuwen; dat doet hij natuurlijk ook in *Simone*, maar....

Doch laten we niet vooruit loopen.

We hooren in het eerste bedrijf, dat Eduard de Sergeac, zijn vrouw van het leven heeft beroofd, en daarna getracht zichzelf te doden, wat niet gelukt is; het eenige wat hij bereikt heeft, is, dat hij na zijn herstel zijn geheugen gedeeltelijk kwijt is, zoodat hij aanvankelijk niet weet, dat zijn vrouw dood is.

Als hij met behulp van zijn medicus langzamerhand de volle beschikking over zijn herinneringsvermogen terug krijgt, komt hij ook tot het besef van zijn misdaad en tegelijkertijd tot de aanleiding er toe: zijn vrouw bedroeg hem met zijn besten vriend!

Maar zijn misdaad zal zich wreken: zijn zesjarig dochtertje Simone mag niets vernemen omtrent de ware toedracht van haar's moeders dood; zijn levenlang waakt hij hiervoor; de nagedachtenis aan haar Moeder staat hoog bij Simone.

De Sergeac's angst, dat zij ooit de ware toedracht zal vernemen, laat hem niet met rust, en beschouwt hij als straf, voor wat hij misdreven heeft.

Dat die angst niet ongegrond is, blijkt, als Simone op het allerongelegenste oogenblik er achter komt, namelijk als ze zich verloven zal met Michel Mignier, welke verloving niet doorgaat, omdat de oude heer Migneur er achter komt, dat de Sergeac's verleden niet smetteloos is.

Ten slotte echter komt alles terecht, en — zie hier de „maar” — Brioux gooit zijn geheele stelling met één wending omvèr! Wel is waar was het slot aanvankelijk anders, meer consequent, doch om het publiek te believen heeft Brioux het veranderd; dat zoiets niet straffeloos kan gebeuren is hier meer duidelijk aangetoond! In zoover zouden we er ook tendenz uit kunnen halen: het verminken van een kunstwerk wreekt zich onvermijdelijk!

Zoals het ons nu voorgezet wordt, kunnen alleen de stiekum-traan-wegpinkenden er zich mede vereenigen!

Een ander bezwaar is, dat het eerste bedrijf, hoe mooi ook het slot is — gemakkelijk gemist kan worden zonder ook maar eenigszins het stuk uit zijn verband te rukken; waar alles wat vooraf is gegaan „verteld” wordt, had met een paar woorden meer, „verteld” kunnen worden dat de Sergeac aanvankelijk zijn geheugen kwijt was; om dat te laten zien, is een heel bedrijf toch wel wat veel!

Voor het overige heeft het stuk mooie pakkende gedeelten en boeit het ook; wel niet in die mate als b.v. stukken van Bernstein, maar toch wel voldoende om het publiek te pakken!

Dit bleek dan ook bij deze première; het mooie spel van Mevr. Tartoud-Klein werd beloond met een tweetal fraaie bloemstukken.

De heer Tartaud was vooral in het eerste bedrijf beslist voortreffelijk; later zakte het wel iets en waren er oogenblikken dat de zware rol hem te machtig bleek; doch over het geheel genomen heeft hij veel moois laten zien.

Van de overige rollen verdient hoofdzakelijk de heer Nico de Jong een extra vermelding voor zijn mooi stil spel in het eerste bedrijf.

De overige — vrijwel onbeduidende — rollen, werden naar behooren vertolkt.

Als nastukje ging: „De gemoedelijke Commissaris” een leuke charge van Courteline. — Het verwondert me dat er tot nog toe geen Henri de Vries c.s. is gekomen die dit stukje „heelemaal alleen” gespeeld heeft; daar zou het nu juist iets voor zijn!

De Jong als de commissaris en Morriën als abnormaal overspannen mensch, gaven leuke momenten te zien, die nog al deden lachen.

Veel om het lijf heeft het stukje niet.

Rotterdam, 2 September 1908. A. v. R.

KONINKLIJKE VLAAMSCHE * * * * * * * SCHOUWBURG TE BRUSSEL.

Bij het begin van het speelseizoen richt de Heer Edmond Hendrixx het volgende rondschriften tot de bezoekers van den Koninklijken Vlaamschen Schouwburg.

Reeds twee-en-dertig jaren is het geleden, zegt hij, dat ik Bestuurder werd van den Koninklijken Vlaamschen Schouwburg, hier ter stede, en ik mag verzekeren dat men zich niet kan inbeelden hoeveel moeilijkheden er te bekampen waren om de zaak recht te houden en ons vaderlandsch tooneel te doen groeien en bloeien.

Edoch, vol ijver, vol werklust, sta ik nog op de bres, aangemoedigd door de steeds toenemende waardeering en genegenheid die mij van wegen Staats- en Stadsbestuur en onze trouwe bezoekers wordt bewezen.

Gezien den reeds verbeterden kunstsmaak die bij een groot gedeelte dier bezoekers bestaat, heb ik besloten een abonnement te stichten voor zes kunstvertooningen, te geven gedurende het a. s. tooneel. — Zij zullen waarschijnlijk uit de volgende werken bestaan: *Gudrun*, van Albrecht Rodenbach; *Rosa Bernd*, van Hauptmann; *Vorstenschool*, van Multatuli; *Het Gezin Van Paemel*, van Cyr. Bnyse; *Spoken*, van Hendrik Ibsen, en *Hamlet*, van Shakespeare.

Even als verleden jaar zullen ook eenige voordracht-vertooningen worden ingericht, en onder ander als sprekers optreden de heeren Pol de Mont en Julius Hoste Zoon.

Mevr. *Julia Van Lier-Cuypers* zal op 28 October 1908 haar 25jarig jubelfeest als tooneelkunstenares vieren.

Het tooneeljaar 1908—1909 zal aanvangen op Zondag 27 September aanstaande, met *Gudrun*, spel in 5 bedrijven en 6 tafereelen, door Albrecht Rodenbach.

Hopende, op uwe voortdurende ondersteuning te mogen rekenen, aldus de Heer H., zet ik moedig en vol vertrouwen mijne zending voort.

Het personeel bestaat uit de heeren: Edmond Hendrixx, *hoofdrollen*, Albert Hendrixx en A. Clauwaert, *jonge rollen*, H. Steyns, A. Cornelis en A. Sprenger, *gemarkeerde rollen*, H. Rodrigos, *vader- en karikatuurrollen*, L. Sonck *jonge- en karakterrollen*, J. van der Lee, T. Bigot en J. Willekens *komieke rollen*, J. de Boer en J. Bollen, *vader- en karakterrollen*, Lambert, Loossens, Vermeeren, Van Winnendaël, Waterschoot en Bascour, *redeneerende- en bijrollen*, en de dames: Mevr. Julia Van Lier-Cuypers, *als gastrol*, Mevr. Potharst-Grader, *eerste hoofdrol*, Mevr. A. Rans, J. Schauwvlieghe en Maluin, *moeder- en karakterrollen*, Mej. Van der Heyden, *jonge hoofdrollen*, Mej. J. Hart, en H. Cabanier, *jonge rollen*, Mej. Philippine Cuypers, en Mevr. Van den Eynde-

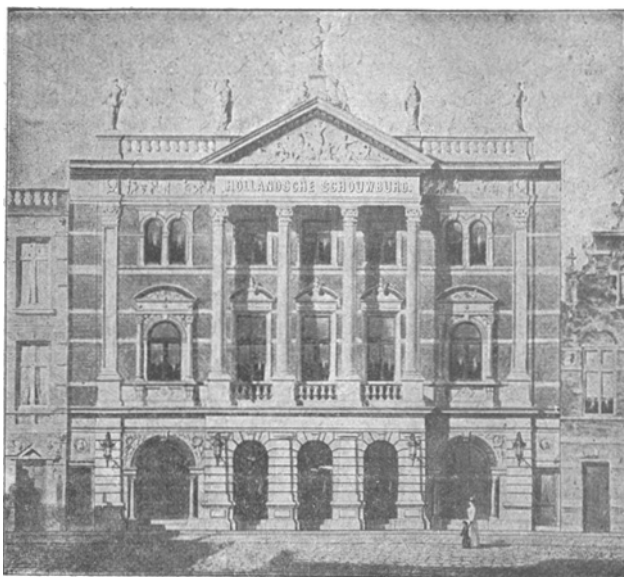
Hens, *jonge- en luimige rollen*, Mevr. Bascour, Chatilion en Van Rumpst, *bijrollen*, Jongejuffr. Pool en Overheyden, *kinderrollen*.

Kleine zangspelen: heeren J. Vanderlee, *tenor*, A. Clauwaert, *baryton*, J. de Boer en A Sprenger, *bassen*, en de dames: Van den Eynde-Hens, Ph. Cuypers en Bascour.

Koristen en zwijgende medewerkers 12 mannen, 10 vrouwen en 20 kinderen.

Orkest: 20 muzikanten. Het orkest wordt aangevuld naar vereischte der muzikale werken.

AMSTERDAMSCH E BRIEF. * * *

„15 jarig bestaan Ned. Tooneelvereniging.”

Het was inderdaad een durf, nu 15 jaren geleden een nieuw gezelschap op te richten dat, onder de leiding van Chrispijn, samengesteld uit jonge krachten, allen beziel met jeugdig vuur, nieuwe banen in wilde, zonder dat dit eerste pogen werd gedragen door een goeden finantielen ondergrond.

Toch, deze uiting van liefde voor eerlijke kunst kon niet onbeloond blijven, ook niet de een ieder ontzag inboezemende werkkraft van het jonge gezelschap, dat zich ten doel had gesteld de nationale tooneellitteratuur te bevorderen en dat doel met ongekenden ijver nastreefde.

Dank zij den onverpoosden arbeid, kan de Nederlandsche Tooneelvereniging in de 15 jaren van haar bestaan wijzen op de opvoering van een groot aantal oorspronkelijke tooneelwerken.

Maar meer nog deed deze krachtig zich ontwikkelende kunstvereniging. Zij bracht ook onze taal over de grenzen en oorspronkelijke stukken, zoowel van klassiek-Hollandsche als van modern Nederlandsche schrijvers werden op Duitschen Bodem vertoond.

Zoo beleefde *Pieter Bernagie's* „*Studenteleven*” twee opvoeringen te Berlijn — *Rosier Faassen's Anne Mie, Ledige wieg* en *Manus de*

Snorder gingen te Berlijn en Aken reeds 2 jaren nadat de vereeniging was opgericht.

Het aantal opvoeringen van oorspronkelijke stukken gedurende het 15 jarig bestaan beliep 1683, de stukken in een bedrijf niet meegerekend. Men kan dus becijferen dat ongeveer 112 avonden per jaar gewijd waren voor oorspronkelijke tooneelschrijfkunst. Met nadruk wijze men er op: 112 van de 280 speeldagen.

Het grootste aantal opvoeringen beleefden de stukken van Heijermans. Deze vruchtbare schrijver wiens naam nauw samenhangt met dien der Nederlandsche Tooneelvereniging zag zijn „*Op Hoop van Zegen*” 303 keeren opgevoerd „*Ghetto*” 217 keeren en „*Allerzielen*” 166 maal. Al zijn stukken, die bij deze vereeniging uitbeelding vonden en waarvan een 5-tal met grooten bijval te Berlijn werd vertoond kwamen een ongekend aantal avonden voor het voetlicht.

Hoe innig de vereeniging van schrijver en gezelschap ook was, toch vergat het laatste niet aan andere oorspronkelijke Nederlandsche schrijvers recht te doen wedervaren.

Uit het klassieke repertoire werden stukken van *Bredero*, *Asselijn*, *Hoof* en *Langendijk* opgevoerd *Bredero's Spaansche Brabander* en *Langendijk's* „*Wederzijdsch huwelijksbedrog*” werden 25 avonden vertoond.

Van de (oudere) moderne schrijvers vindt men de namen van *Lodewijk Mulder*, *Mr. Jacob van Lennep* e. a. vermeld.

Multatuli, *Emants*, *van Eeden* en een heele reeks van schrijvers van de latere en allerlaatste jaren zagen hun werken uitmuntend verzorgd bij deze sympathieke vereeniging, die van den beginne tot heden zichzelfe hooge eischen heeft gesteld en wat betreft uitmuntend samenspel, logische uitbeeldingen en voortreffelijke opvatting haar wedergade in een bepaald genre moeielijk zal vinden, een oordeel, dat gestaafd wordt door een reeks van beoordeelingen van deskundigen van verschillenden kunstsmaak, opvatting en richting.

Hoogste waardeering vinde intusschen deze dappere schare voor het openzetten harer deuren voor de eerlijke kunst van beginnende schrijvers.

Dit is een daad, tegenover hen die het moeielijk pad der tooneelschrijfkunst wilden bewandelen, die niet genoeg kan worden geroemd. Kosten, maar vooral moeite en ernstige zorgen bleven daarmée der vereeniging niet gespaard. Van twee schrijvers is geboekstaafd dat hun geestesproduct slechts één opvoering mocht beleven. Eén enkele vertooning, voorafgegaan van studie, insceneering, repetitie's — de besprekingen en den administratieven rompslomp niet meegerekend.

Bij dit alles, waarop de Nederlandsche Tooneelvereniging zich met recht mag beroepen vindt zij tijd ook producten van vreemden bodem te spelen.

Wie herinnert zich niet „*Driekoningen avond*” met Chrispijn als nar en den toen nog zoo oubollighen Westerhoven als den lustig zingenden Tobias, 48 avonden heeft men met dit stuk vol fantasie, volle zalen vermaakt.

En wie kent niet de uitbeelding van Max Halbe's

Jugend, of Hauptmann's somber „*Einsamen Menschen*” om nu hier niet heel de rij van andere stukken de revue te doen voorbijgaan.

Een nieuwe emotie voor dit zich zoo met onverdrotten ijver aan de kunst gevend gezelschap bezorgde de uitnodiging om in dit voorjaar het *Hebbel theater* te Berlijn te komen bespelen. Van 24—30 April 1908 vierden onze Nederlandsche tooneelspelers daar hun triomphen. 't Berlijnsche publiek en de Berlijnsche pers waren één in waardeering.

Het *Berliner Tageblatt*, wees al direct op het verrassende samenspel. Niemand die ongehoord hoog boven den ander uitsteekt. Er heerscht harmonie!”

De Berliner Lokal-anzeiger getuigt van «eene glänzende feinabgetönte Regie.» Ook „*Berliner Neuesten Nachrichten*” zijn dankbaar gestemd en „*dass Deutsche Blatt*” spreekt van „ein vorzüglich geschultes, auf alle Milieufinheiten liebevoll eingehendes Ensemble, in dem Kein aufdringlicher Star die Harmonie des Ganzen stört.”

En zoo gaat het door, allerwege waardeering voor de wakkere troep kunstenaars, „die still und treu der Kunst dienen.”

Was in 1895, nadat in geen twee eeuwen de Nederlandsche tooneelspeelkunst in Duitschland was beoefend, de tocht naar Berlijn op aanraden van David Orobio de Castro slechts als een eigenaardig pogen te beschouwen, de week in het Hebbeltheater doorgebracht, had hoogere beteekenis.

Want in het „*Kleines Theater*” waren reeds Heyerman's stukken vertoond, o.m. „*Ghetto*”, met Alfred Ubel als „*Aäron*”, Rika Grüning als „*Esther*” en Edgar Licho als „*Rachel*”. Wie de jonge rollen vervulden is mij ontgaan en nu kon men de Hollandsche uitbeelding vergelijken met die der Duitsche confraters. Was 't verschil bij een *Ghetto*-opvoering niet bijzonder groot (alleen de stoffeering was meer Duitsch, en zag men in de uitdragerswinkel speciaal Duitsche kleeren als: een koetsiers pelerienjas, een Duitsche wapenrok enz.), de vertooning van „*Op Hoop van Zegen*” viel beslist in 't voordeel onzer acteurs uit. Heel begrijpelijk intusschen; zoogoed als alléén Duitschers een Duitsch militair kunnen uitbeelden, hebben wij van een Hollandschen zee-man 't juiste begrip.

Toch, behalve dit eene voor de hand liggende, wat het gezelschap op haar Duitsche collega voor had, trof het prachtige samenspel en door onze wakkere kunstenaars is in Berlijn een indruk achtergelaten die den naam der Nederlandsche tooneelspeelkunst voor goed heeft gevestigd.

Nog herinner ik mij, dat, als waren we in een verkiezingstijd bezig „stemmen te winnen” te Utrecht door enkelen onzer, vrienden en bekenden werden opgewekt de Maandagavond voorstellingen die de Vereeniging in 1894—95 gaf te gaan bijwonen, omdat die anders bij gebrek aan belangstelling zouden worden gestaakt. Glansrijk heeft dit eigenaardig, op zich zelve staand, maar nauwaaneengesloten kunstenaarstroepje zich weten te

handhaven, trots de slagen van het noodlot, pas voor pas winnende.

Want hoe deze dapperen, vergeef me de soldateske uitdrukking, ook mogen terugzien, vol zelfbewustzijn en met rechtmatigen trots op de 15 jaren die achter hen liggen, erkennen moeten ze dat veel hen werd ontnomen, Chrispijn die heen ging, van Westerhoven, die hen verliet en Henri van Kuyk, die door den dood aan zijn gezelschap werd ontnomen.

Dat niettegenstaande dit alles de Nederlandsche Tooneelvereeniging met vasten gang steeds voorwaarts schreedt, strekt haar tot eere en van harte worde haar de jonge, ontluikende kunst aanbevolen, opdat zij, trouw aan haar devies „het bevorderen der nationale tooneellitteratuur” ook in de toekomst krachtig moge meewerken tot krachtigen bloei onzer eigen mooie, zelfstandige tooneelspeelkunst. Dat zij dit zal doen... daar voor staat haar verleden borg.

* * *

Hoewel Amsterdam de kermisstemming te pakken heeft, d.i. in de verschillende schouwburgen en variëteittheaters de revues weer opduiken, wordt toch getracht naar ernstig werk. Op het Leidscheplein ging de reeds aangekondigde „*Boere-*

klught” van Samuel Coster. Eenige dagen te voren ging „*Othello*”, een verdienstelijke nogmaals-opvoering met andere bezetting, die niet kon worden herhaald, door het laakbaar verdwijnen van Hub. Laroche, die naar België vertrokken, thans wel voor goed „van het tooneel” zal zijn verdwenen.

Begrijpelijk is het dat de K. V. het Nederlandsch Tooneel niet zoo spoedig een plaatsvervanger voor dezen tooneelspeler heeft kunnen doen optreden. Wellicht onbegrijpelijk tevens, dat de Raad van Beheer zooveel lankmoedigheid heeft betoond, opzichters een kunstenaar met groote gaven maar aan wiens luimen men zich niet kan storen.

De „*klught*” van Samuel Coster nu heeft vermaakt en niet vermaakt. Onze oogen kijken niet meer als voorzien van een 17e eeuwsch brilleglas. Wij rafelen te veel in een stuk en onze voorouders genoten van een deel van wat toen werd vertoond, het andere deel onbeoordeeld latende. Coster is als de meeste van zijn tijdgenooten bekend met den minderen stand. Hij schildert juist en nauwkeurig waargenomen het karakter der smalle gemeente. Maar van den adel. . laat men zeggen van een anderen stand dan den zijne heeft hij

geen begrip. Die elementen in zijn stuk worden door hem verwaarloosd. Coster is goed-recht Amsterdamsch. *De Boereklucht van Teeuwis* is niet vertoond zooals de traditie dit vraagt. 't 17e eeuwse blijspel wil nu eenmaal een sinjeur, Vlaamsch klappenden gemengd met het dialect dier eeuw. Welnu, dat men dan ook lette op den eisch, gesteld door een alléén uit kunst-historisch oogpunt belangrijk stuk, mits makkelijk verstaanbaar en dus aangenaam bezig houdende.

Duidelijk zeggen, 't voor het voetlicht brengen van het geheel, zóó dat het wordt begrepen; Septembermaand — kermismaand leent zich tot grollen. Eenvoudig van opbouw, kan de „Boereklucht” nieuw Amsterdam vermaken als het destijds onzen voorouders deed. Maar dan zij de woordkunst aanbevolen en een bedachtzaam geconstrueerde fotografie van het 17e eeuwse leven der Amsterdammers den Septembermaanders van het heden levendig voorgelaten. En kon het, zonder bekorting, want menig tooneeltje werd opgeofferd ten behoeve van overwegingen van practischen aard.

Tooneel aankleding en opvatting erkenne men als van eersten huize, zoomede grime en costume; beide waren op 't nauwkeurigst verzorgd. —

* * *

„*Vader en Zoon*”, komedie in 3 bedrijven naar het Deensch van Gustav Esmann, in de vertaling van J. C. v. d. Horst Jr. en ineengezet door M. J. Ternooy Apèl, vertoond bij en door het gezelschap dat mede vaderschap toekent aan den regisseur, is een prettig blijspel met bijkomstige omstandigheden. 't Gegeven: een vader die zijn zoon waarschuwt omdat hij in diens liaison met een meisje van lichte zeden dood en verderf ziet, doet een ernstig slot verwachten, maar door „eine Ueberraschung im Drama”, plaatst zich de zoon tegenover den vader en verwijt hem zijn verhouding tot een secretaresse. Gaf vader den raad „trouw niet, nu je zelf ziet van wat slag je liefste is,” de zoon, of liever diens energieke vrouw, brengt vader en secretaresse veilig in de huwelijks-haven.

Jammer dat de schrijver, angstig dat zijn onderwerp te eenvoudig is opgevat, allerlei bijkomstige dingen in het debat brengt. De geheime verhoudingen van *Camilla* met *Bremer*, van *Agatha* en *Neergaard*, doen aan het zuiver geheel afbreuk. Men erkenne hier dat schrijver en vertaler kijk hadden op hun publiek, dat het overbodige heeft toegejuicht en behagen vond in wat niet in het stuk thuis behoorde.

Als vertooning echter verdient het allen lof. Wel had *Holm—Ternooy Apèl* den last der jaren niet zoo zwaar behoeven te doen voelen en was zijn gebukt gaan onder den ouderdom niet in overeenstemming met zijn met jeugdig vuur ontwaakte liefde, wel had gevoegelijk *Ethel* haar gebroken Engelsch kunnen achterwege laten of in een beter genre haar toevlucht kunnen zoeken, maar als geheel is „*Vader en Zoon*” vertolkt, frank en vrij, met die innigheid van samenspel

waarvan de Ned. Tooneelvereeniging nu eenmaal het geheim heeft.

„*Vader en Zoon*” is een stuk dat men met genoegen ziet, dat zich gemakkelijk laat begrijpen en dat in vele opzichten vermaakt.

Voor de tooneelschikking beveel ik een andere aan. 't Kantoor zag er uit als een bestelhuis van een expeditie-onderneming, een flink werkbureau voor Holm Sr. had minstens het eerste en derde bedrijf moeten stoffeeren.

Maar dat is een heel kleine verandering die direct kan worden aangebracht.

Hoofdzaak is en blijft het oneigenlijk vermakelijke van het stuk, dat de handen op elkaar bracht, dank zij de uitbeelding en ik hoop dat het de Septembermaand in Amsterdam en heel veel keeren in de provincie opgang zal maken.

Mijn eeresaluut aan den Heer P. Bron, matige hij zich op terrein waarop hij meester is, toone hij niet te veel zijn overmacht na zijn terugkeer uit de tropen, dan kan men zijn *Faul* gerust een creatie noemen.

J. H. M.

* * * DE TOONEELSCHOOL. * * *

Toelatingsexamen.

Ons bericht betreffende de toelatingsexamen tot de Tooneelschool, op 29 en 31 Augustus afgenomen, was onvolledig en gedeeltelijk onjuist.

Foutief waren de namen J. B. Tieskens, J. M. van Nes en A. J. E. van Gelder; deze luiden: F. C. Tieskens, M. M. van Ees en A. E. J. van Gelder; —

niet vermeld waren de vrouwelijke geslaagden; H. G. F. Barbe en R. Wolffers, de eerste uit Epe, de andere uit Rotterdam.

Een der toegelatenen is, met opgave van redenen, niet opgekomen: H. M. Bierman.

Zeven leerlingen, die reeds den vorigen cursus meemaakten, bleven op de school, zoodat deze op het oogenblik twee-en-twintig leerlingen telt: 16 in de eerste klasse, 4 in de tweede en 2 in de hoogste, elf vrouwelijke en elf mannelijke.

Overgangs- en Eindexamen.

Deze werden afegelegd op 4, 5 en 6 Juni jl., de beide eerste dagen practisch op het tooneel (van den Hollandschen Schouwburg, belangeloos door den beheerder, den Heer Sequeira, afgestaan), den derden aan de school zelve, in de gewone onderwijsvakken.

Vertoond werden: bedrijf I van «Nora», bedr. II van «Haar Thuis», «De Genadeslag» in 2 bedrijven, van Top Naeff, het 1e en het 3de bedr. van «Liefde Waakt» en het 2de bedrijf van «Tartuffe». Bovendien werd door vier paren een «Gavrotte» in costume XVIIIde eeuw, tweede helft, gedanst.

Dertien leerlingen namen aan de examens deel. Van deze kregen eervol ontslag met diploma: Marie Holtrop, Mien Goedhart en Louis van Gasteren (alle nu aan tooneelgezelschappen geplaatst); werden naar de hoogste klasse bevorderd: Sophie Hermse en Jean Stapelveld; en van de laagste naar de tweede: Hetty Beck, Annie

Jurgens, Jetje Denmink en Johan Timrott. Twee leerlingen van klasse I, die deze slechts eenige maanden bezochten, konden daarom niet bevorderd worden (een verliet sedert de school), en twee moesten haar verlaten.

Een stuk over „Adam in ballingschap” en de Hagespelers werd te laat ontvangen om in dit n°. te worden afgedrukt.

ADVERTENTIËN.

KRAEPELIEN EN HOLM'S Mentha-Pastilles

maken het slijmvlies minder vatbaar voor aandoening door koude.

Prijs per flacon f 0.25.

VAN DUREN'S Corsetten Magazijn.

AMSTERDAM
Leidschestraat 78.

Telef. 7851.

AMSTERDAM
Kalverstraat 136.

Telef. 8178.

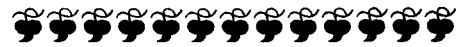
UTRECHT
Stadhuisbrug 4, Viestraat 2^a.

Telef. 1314.

Onze beroemde Corsetten, merk C. P. à la Sirène Paris Forme droite rationnelle, verdringen het gewone droit-devant Corset, omdat het Corset Forme Rationnelle tevens is het meest élégante, steeds is naar de laatste mode gewijzigd en is samengesteld volgens advies van H.H. Medici.

Abonneert U op
HET TOONEEL.

Mlle J. Poppelhouwer,

Leerares Tooneelschool,

19 GELDESCHE KADE,

heeft hare FRANSCHÉ LESSEN hervat.

Convers., litter., dictie, corresp.

Voorbereiding examen L. O. en A.

Adverteert in dit
Blad.

AMERIKAANSCH KLEEDINGMAGAZIJN GRÜNDEMANN & JONCKBLOEDT

Comb. A. KREYMBORG & Co. — Hofleveranciers.

MARIAPLAATS 3, UTRECHT.

Speciaal Huis voor Heeren-, Jongeheeren en Kinderkleeding

Gemaakt en naar maat.

VRAAGT ONZE PROSPECTUS EN VOORWAARDEN VOOR ABONNEMENT.

Speciale Inrichting tot het vervaardigen van

GELEGENHEIDS-GALAKLEEDING EN AMBTSGEWADEN.

COUPE SYSTÈME AMÉRICAIN.

Huis van den EERSTEN RANG op Amerikaansche grondslag.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

ADMINISTRATIE: FILIAAL BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^{v/h} ROELOFFZEN-HÜBNER

* * * EN VAN SANTEN, ROKIN 29, AMSTERDAM * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS. FRANCO PER POST VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

Ieder lid van het Tooneelverbond brenge dit jaar één nieuw lid aan!

Wat voor de redactie is bestemd, tijdelijk te adresseeren aan den algem. Secretaris J. H. MIGNON, Oosterstraat 1 te Utrecht.

INHOUD: Officieel. — Stichtsche Brief. — Een Volksschouwburg. — Volksvoorstellingen. — Tourniaire hersteld. — Charles de la Mar. — Rooster der Lesuren. — Advertentien.

Afdeeling Amsterdam.

Ter kennis der leden van de Afdeeling Amsterdam wordt gebracht, dat hun voor het seizoen 1808/09, door welwillende beschikking der heeren Gebrs. A. van Lier, tot *alle voorstellingen* van het Hollandsche gezelschap in het Grand-Théâtre toegang zal worden verleend *tegen verminderden prijs*, met dien verstande, dat zij op ieder der eerste rangen den toegangsprijs betalen, vastgesteld voor den onmiddellijk daarop volgenden, lageren rang. Deze bepaling geldt *niet* voor gast-, benefice- of feestvoorstellingen, evenmin op Zaterdag- en Zondag, en wanneer dit te voren wordt aangekondigd.

De Secretaris,
A. REYDING.

* * * * * **OFFICIEEL.** * * * * *

Buitengewone, Algemeene Vergadering van het Nederlandsch Tooneelverbond op Zondag 18 October des middags ten 1 1/2 uur in Krasnapolsky te Amsterdam.

Agenda:

- I. *Verkiezing van 2 dames patronessen wegens het niet-aanvaarden harer benoeming door Mevr. Tartaud-Klein en het bedanken van Mevr. Gompertz-Jitta.*
- II. *Verkiezing van 9 leden van het Hoofdbestuur wegens het aftreden van de Heeren Marc. Emants, Mr. A. Fentener van Vlissingen, Mr. J. van Schevichaven, Dr. C. J. Vinkesteyn, Mr. P. W. de Koning, L. Jacobson, J. Milders, F. Lapidoth en J. H. Mignon.*

Het Hoofdbestuur vindt in de houding der laatste Algemeene Vergaderingen inzake de benoeming van leden der Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool en van de Dames-Patronessen aanleiding, zijn mandaat ter beschikking te stellen van het Verbond.

III. *Voorziening in de Redactie van „Het Tooneel”.*

De Alg. Secretaris
J. H. MIGNON.

STICHTSCHE BRIEF. * * * * *

Voor eenige dagen is te Utrecht het speelseizoen geopend. Wat 't nu verder zal brengen is niet te zeggen; begonnen werd met een Zondagavondvoorstelling. Vertoond werd „Mottige Janus” naar een schets van Buening. Voorts kwam, als om dien eersten indruk weg te vagen, 't „Ned. Tooneel” met „Vriendinnetje” met welk frisch geschreven stuk van Brieux, dank zij de uitmuntende uitbeelding, het gezelschap een waar succes had. Het Nederlandsch Tooneel opende hiermede de reeks van abonnementsvoorstellingen en een even groot aantal «buiten abonnement».

Verder elken Zondagavond een voorstelling en eindelijk op ongeregelde tijden tooneelvertooningen van andere gezelschappen.

Voorts de zoo in den smaak vallende diletantenuitvoeringen (Utr. Studententoneel, Jan van Beers, enz.) en eindelijk (wellicht) eenige operetten.

Maar wat ook kome, te hopen is het dat de oude liefde voor de vaderlandsche tooneelspeelkunst te Utrecht eindelijk weder ontwake — overvleugeld als zij is door de sport, het café-chantant en meerdere niet te rubriceeren oorzaken, hebben de laatste jaren zich ook hier gekenmerkt door ongekenden stilstand, ongunstig afstekend bij dagen van bloei, die nog zoo lang niet achter den rug liggen en perioden van opgewekt leven in het grijs verleden.

Van de eigenlijke geschiedenis van de tooneelspeelkunst weten we niet veel. Naar het schijnt heeft een vroegere directeur alle gegevens en documenten vernietigd, zoodat uit de tijden van 's heeren van Leeuwen's beheer weinig bekend is.

Terug gaande tot het begin der 17e eeuw, zien we, dat van af 1613 een heele lijst van gezelschappen die te Utrecht speelden, is bewaard gebleven.

Voor deze gezelschappen hebben dezelfde voorwaarden gegolden als voor de o. m. te Amsterdam optredende Kamers, met dit verschil dat men te Utrecht niet beschikte over een vast lokaal.

Ze moesten een zeker «armengeld» betalen: een transactie wellicht, waarmede de vroede mannen hun geweten bevredigden, want komediespelen werd door sommigen als zonde beschouwd, en door die liefdadigheid werd het vergrijp goedgemaakt. Men had misschien wel tot de «armen» van die dagen willen behooren, als men verneemt dat b. v. Jacob van Rijndorp, uit Leiden, in 1711 ter gelegenheid van de kermis 20 voorstellingen geven mocht, mits *f* 1000 aan de «armen» betalend. — Welk een som voor dien tijd, en welk een bewijs dat het tooneel menschen trok! Van 29 Maart 1712 tot 27 Sept. d. a. v. mocht Jac. v. Rijndorp hier weer spelen, mits betalende aan de aalmoezenierskamer de kleinigheid van *f* 2200! — De predikanten hebben zeer dikwijls deputatiën aan de Vroedschap gezonden, om te vragen het komediespelen te verbieden. Zeer zelden deden ze dit met succes; alleen in gevallen van publieke calamiteit kregen ze hun zin: men was dan bang dat men door het spelen toe te laten de «oordeelen Gods» nog verzwaaarde. — Men speelde in opgeslagen tenten toen er nog geen vaste schouwburg te Utrecht bestond; niet alleen Hollanders, ook Fransche, Duitsche of Italiaansche «commedianten» traden hier op; er zijn ook sporen van Engelsche. De Gecommitteerden voor de jaarmarkten lazen soms de stukken (vinden wij vermeld) om zich te overtuigen dat ze niet «aanstootelijk» waren; en, behalve in de kermisweek, mocht er op Woensdag niet gespeeld worden, omdat er dan, gelijk nu nog, bij de Protestanten, Godsdienstoefening was. In de Avondmaalsweek of op eenen Dank- of Bededag evenmin; de Hervormden hebben zich eer verzet tegen het komediespel dan de Room-

schon, wat zijn oorsprong wel hierin kan hebben gehad dat laatstgenoemden vroeger aan Mysteriespelen deden, zooals o. a. blijkt in 1418 in de Domkerk, toen «het spel van Koninck Herodes» door geestelijken werd gespeeld. Het «spel der Opstanding» vindt men ook nog vermeld. Volgens den heer L. E. Bosch in zijn Utrechtsche Volksalmanak was het echter onzeker of geestelijken die vertooningen wel gaven; het waren misschien rederijkers. In elk geval blijk er uit dat de geestelijken er de kerk (ook de tegenwoordige Jacobikerk) voor beschikbaar stelden, waaruit hun sympathie voor deze spelen is aan te nemen.

Gaan wij na dit eerste spoor van aanschouwelijke voorstellingen verder, dan vinden we de Rederijkers, hier reeds opgetreden vóór er nog van eenig «Tooneelgezelschap» melding wordt gemaakt. Was dit optreden in de kerken meer om het volk door eenige voorstelling van de gewijde geschiedenis te stichten, die van de rederijkers dienden tot vermaak, of tot opluistering van eenige feestelijkheid. Ze kregen er van de overheid in die omstandigheden geld voor, omdat ze kosten hadden, alhoewel niet veel, want groot waren de kosten in die dagen niet. Zoo lezen wij dat bij een bezoek van Keizer Karel V aan Utrecht, op 14 Augustus 1540, een mimische voorstelling gegeven werd op de Wees- en Gaardbruggen.

Menigeen, die nu in Utrecht rondwandelt, zal niet denken dat die bruggen toen als Tooneel dienst hebben gedaan. Hij zal misschien evenmin vermoeden dat er in meer dan eene hier nog bestaande woning indertijd komedie gespeeld werd, en wel door gezelschappen (geen rederijkers), zooals o. a. in 1672/73 in Paushuizen voor den Hertog van Luxemburg door een gezelschap Italianen. — Het eerste gezelschap, waarvan in deze stad melding gemaakt wordt, is een van Engelschen, dat hier den 15 Nov. 1613 speelde, op aanbeveling van een Engelschen Generaal; den krijgsoverste Cecyl.

Sedert hebben hier geregeld tooneelgezelschappen aangevraagd om te spelen, en meestal toestemming gekregen; nu en dan weigering onderonden. De rederijkers speelden intusschen ijverig door. Men leest o. a. van hen dat hun in 1618 voor een tijd de kerk of het koor van het Duitse Huis voor hunne vertooningen werd afgestaan, alsmede dat hun het Bisschopshof (een gebouw aan de Donkere Gaard) voor hunne voorstellingen werd ingeruimd.

't Curieuze «standje» van de Utrechtsche predikanten in zake tooneelvoorstellingen alhier in 1711 en '12 vinde mede hier vermelding, al stip ik het korthedshalve slechts aan. Wie er meer van wil weten, zij verwezen naar het uitvoerig relaas daaromtrent van Mr. J. N. Van Hall, in «Het Tooneel» (1e jaarg., bl. 48 en volg.) Professor Burman n.l. opende toen, naar aanleiding van een protest der predikanten tegen het komediespelen, zijne Colleges met eene oratie «voor de Comedie», en daar had men de poppen aan het dansen! Geschriften vóór en tegen volgden elkan- der op; de goede toon werd uit het oog verloren, persoonlijke kwesties werden aangeroerd, men werd van weerszijden al heftiger en heftiger, en een

«dichterlijke ontboezeming» (!) van de zijde der predikanten, besloot den strijd. Tout finit par des chansons, besluit Mr. Van Hall.

Er ontstond nimmer een tijdperk van bloei voor de tooneelspeelkunst te Utrecht van 1712—15; het tijdperk van het Congres van den „Vrede van Utrecht.” De gevolmachtigden, die toen hier verbleven, moesten niet alleen in hun vrije uren worden beziggehouden, ook tot opluistering van hun verblijf moest iets worden gedaan (besloot de Vroedschap) en groote sommen durfde men besteden om het recht te hebben toen in Utrecht met zijn gezelschap op te treden. Wij lezen niet alleen van Comedies die toen gegeven werden; ook van Opera's; en de destijds beroemde Jacob van Rijndorp uit Leiden was weer de eerste op het appèl. Daarvan zijn twee stukken bekend gebleven als in dezen tijd te Utrecht vertoond: «la Kermesse ou Foire d'Utrecht», den 23 Juli 1712 alhier gespeeld, en «le Mariage précipité», 26 Maart 1713 vertoond. Men ziet hieruit dat er toen ook vreemde tooneelgezelschappen (*geen* Opera-troepen) te Utrecht waren: wij weten ten overvloede dat dit Franschen en Italianen waren. De Congres-leden hebben zich uitstekend met deze voorstellingen vermaakt; toen ze langzamerhand onze stad verlieten, werden de verdiensten der gezelschappen minder; wat blijkt o. a. uit een aanvraag van een Fransche troep, die zeer onmoediglijk te kennen geeft aan «Borgemeesteren en Vroedschappen» dat er nu reeds f 3000 ten behoeve der armen is gecontribueerd, en nu verzoekt van die «uitkeeringen» te worden ontlast.

't Blijft het oude liedje in de jaren, die nu volgen: aanvragen om komedie te spelen, toestemmingen, wegeringen of verboden om verder voort te gaan, wegens «calamiteuse tijdsomstandigheden» of dagen van algemeenen rouw. De tooneelspeelkunst bleef nimmer in Utrecht in hooge eere. Wij zien dit uit een boekje, in de Bibliotheek van Letterkunde te Leiden bewaard, waarin eene «Dankzegging van den Schouwburg aan de Ed. Achtb. Heeren Regeerders der stad», en uit de vele aanvragen, die door liefhebbers van allerlei slag gedaan werden. De Vroedschap vond echter dat dit laatste wat te erg werd (men verwaarloosde zijn bezigheden en meer nog, door den lust om komedie te spelen) en besloot daarom het «placcaat tegen het opregten van comediën onder jonge lieden van 5 April 1671 te renoveren”. Bij dit placcaat was het comediespelen verboden, o. a. op poene van twee honderd gulden, voor hem die daartoe zijn huis of erf had afgestaan. Dat dit geschrijf en gewrijf uitlokte, spreekt van zelf. Tegen artisten van professie was 't verbod niet gericht; waarom dan ons beperkt? vroegen de liefhebbers; nog meer toen later burgerknapen weigering ondervonden, en gezelschappen van hooger rang (ook al met dien lust behept) niet. Maar dit schijnt ook in overweging te zijn genomen, dat de ouders van de burgerknapen bij de overheid hadden geklaagd dat hun kinderen hun werk verzuimden, wat bij de hogere standen dit gevaar niet opleverde.

In spijt van den lust om komedie te spelen,

waarvan in Utrecht waarlijk niet alleen de sporen aanwezig zijn, vinden wij toch vermeld dat slechts Amsterdam tot ver over de helft der vorige eeuw de eenige plaats was, waar een vaste schouwburg bestond. Dat men hier in Utrecht die tenten eindelijk primitief ging vinden, dat men over koude klaagde 's winters, waarom de overheid zelfs eener onderneemster (Catharina Elisabeth van Dinsen, geb. Craijestein), in 1790 beval haar tent behoorlijk door kachels te doen verwarmen, dat die tenten lichtelijk gevaar opleverden en bouwvallig konden worden door het voortdurend in elkaar zetten en weder afbreken, dat Utrecht een Academie had eindelijk en in 1795 reeds een talrijk garnizoen, met een aantal jongelingen van goeden huize — het mocht alles in overweging gelden om hier een vasten schouwburg te bouwen, doch wat den doorslag gaf, was.... het bijeengegaarde geld van een vischboer, Cornelis Koppedrajer genaamd, die nu meende dit niet beter te kunnen beleggen dan door een schouwburg te bouwen. Den 8^{en} Augustus 1797 werd in den Raad rapport uitgebracht op een request van dezen burger, die, in combinatie met zekeren Laurens Swart, gevraagd had om «binnen deze stad een royaale tent op steenen fundeering te mogen stellen, ten einde comediën of spektakels te mogen vertoonen.” Het verzoek werd toegestaan, en het stedelijk bestuur nam de nieuwe onderneming zelfs in bescherming. Alleen de Nederduitsche Gereformeerde Kerkeraad bleek er tegen, toen de schouwburg op een Vrijdagavond, tijdens eene kerkbeurt, geopend was. Maar het bestuur der stad stoorde zich hier niet veel aan, en de schouwburg van Koppedrajer beleefde dagen van voorspoed.

De schouwburg van Koppedrajer dan, was «60 voeten breed en 120 voeten lang.” Hij stond op het Vreeburg «bij den oprij nabij de Manege,” op ééne lijn met de huizen van de Elisabethstraat, dus wat meer naar links als men de Elisabethstraat uitkomt, dan thans. Lodewijk Napoleon verhief hem tot «Koninklijken Schouwburg,” maar ook door het bezoek van dien Koning misschien is hij in 1808 op dien datum 's morgens vroegtijdig in weinig tijds in de asch gelegd. Het moet een vreeselijke brand geweest zijn. — Toen het feit gebeurd was, drong Koning Lodewijk er aan, dat er met allen spoed een nieuwe schouwburg zou gebouwd worden. Van de Stadsmuziekzaal, in het koor der Maria-kerk, werd een schouwburg gemaakt, en zóó 't een met 't ander bedorven. Met dien stand van zaken heeft men zich beholpen tot 1815, toen den 14^{en} November de «nieuwe schouwburg van den heer C. van Leeuwen” geopend is. Dit is de schouwburg, dien enkelen onzer nog hebben gekend aan welks zaal («de zaal naast de komedie,” «de zaal van Kees van Leeuwen” vroeger) allerlei Utrechtsche herinneringen zijn verbonden, die veranderingen heeft ondergaan, maar in hoofdzaak dezelfde gebleven is, aan verschillende eigenaars overgegaan, totdat hij eindelijk in den zomer van 1881 werd afgebroken, doch 28 October d. a. v. reeds in een anderen schouwburg herschapen was. Het Tooneel alleen was blijven staan: het noodige geld om tot een afgeheele ver-

bouwing over te gaan, was niet aanwezig. In 1882, den 22^{en} September, werd de nieuwe schouwburg eerst officieel geopend. Thans is ook het Tooneel verbouwd, en het voldoet alleszins aan de eischen die men mag stellen, waar ter bekoming van een gemachineerd tooneel de middelen niet aanwezig zijn.

Utrecht heeft slechts één Schouwburg, die, nu de huizen aan de Rijnstraat zijn geslóopt, geheel vrij staat op het plein Vredenburg. Het uiterlijk is verre van fraai voor een stad van 115.000 inwoners; een beschamend feit, als men ziet hoe in heel wat kleinere plaatsen een monumentaal gebouw der dramatische kunst is aange-wezen.

Daarom waarschijnlijk verneemt men herhaaldelijk geruchten, die op den bouw van een tweeden Schouwburg wijzen, doch ze verdwijnen weer even snel als ze kwamen, geen wonder trouwens, als men let op de minder gunstige, om niet te zeggen ongunstige tijden en het totaal ontbreken van vreemdelingen in de avonduren, zoodat slechts zelden voor een volle zaal wordt gespeeld.

Wil men, nu het gebouw geheel vrij staat, de gangen verbreden, ruime vestiaires en een confortabelen foijer aanbrengen . . . 't zou geen luxe zijn!

Maar voor één ding wake men; men doe den tegenwoordigen Schouwburg niet verdwijnen. Met al zijn gebreken is het inwendige voldoende, zelfs gezellig te noemen en laat de accoustiek niets te wenschen over.

En (tal van andere zalen en inrichtingen bewijzen het) men kan uiterlijk en inwendig fraaie gebouwen stichten, uiterst moeielijk schijnt het bij den bouw te voren in te staan voor een gemakkelijk te bespelen zaal.

Wie over een gebouw beschikt dat aan dezen eersten, dringenden eisch voldoet, waardeere dat bezit en zoo zou, als zelfs niets dan dit alléén ten gunste van den Schouwburg viel te zeggen, dit reeds voldoende zijn om te pleiten voor het behoud van het gebouw zooals het sedert 1882 bestaat en men wijs doen alle plannen tot oprichting van een nieuwen kunsttempel te laten varen.

Wil men echter den Schouwburg steken in een nieuw, meer passend kleed, men zou daardoor de omgeving een fraai gebouw en Utrecht een haar meer waardigen muzentempel schenken. —

EEN VOLKSSCHOUWBURG. * * * * *

Bovenstaande afbeelding is die van het «Kaiser Franz Joseph-theater» in het dorp Berndorf in Oostenrijk, en men zou op het eerste gezicht niet gelooven dat het werd gebouwd, uitsluitend ten behoeve van de ongeveer 7000 zielen tellende arbeiders kolonie van Arthur Krupp's «Tafel und Gerätefabrik.»

Deze groote fabrieken, oorspronkelijk beheerd door de familie Schöller, kwamen nu wellicht een dertigtal jaren geleden in handen van Arthur Krupp, die zijn arbeiders in het bezit bracht van een gansche rij weldadigheidsinstellingen: goede scholen, een leesmusem en ziekenhuis, een bad-inrichting, kinderspeeltuinen, een complex van gezonde arbeiderswoningen, enz.

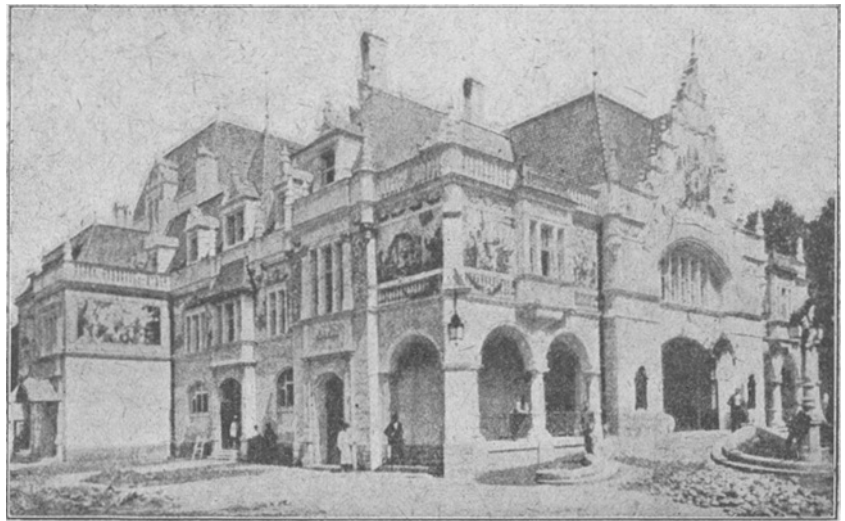
Een 8-tal jaren geleden zette hij de kroon op het werk door dezen Schouwburg in het leven te roepen die, gelegen aan den grens van een park, een juweel van bouwkunst is. —

Het gebouw is in twee verschillende stijlen opgetrokken, uitwendig vertoont het de Deutsche renaissancestijl met zijn torentjes en erkers, inwendig de Lodewijk XV-stijl, met in rood-, wit en goud gehouden kleuren. De Schouwburg die ruim 5000 personen kan bevatten, is een tooneel van rustige intimiteit; het voor de toeschouwers bestemde gedeelte is 10 Meter hoog, de ruimte achter het voetlicht 21 M., welke beide deelen door een ijzeren brandscherm alsmede een roodpluchen gordijn van elkander zijn gescheiden.

Het gebouw dat geheel vrij staat, zou met zijn hooge muren aan de achterzijde, tamelijk eentonig lijken, doch ook daarin is 'op kunstige wijze, door het aanbrengen van fresco's tegemoet gekomen.

* * *

Hier te lande kennen wij volksvoorstellingen,

middag-voorstellingen tegen verminderde prijzen, volks-concerten e. d. Ondernemende firma's die in groote centra van nijverheid reeds veel deden ten behoeve van de tot hun werkplaatsen behorende arbeiderskolonie, waagden zich echter nog niet aan het stichten van een Schouwburg als hier omschreven. Voor hen die zich tot deze ideale daad mochten voelen aangetrokken, kan het nuttig zijn te weten dat Arthur Krupp slechts 10 Mark per jaar als pacht verlangt, d. w. z. dat het tooneelgezelschap, dat den «Keizer Frans Joseph-schouwburg» bespeelt, daarvoor feitelijk niets betaalt doch zich verplicht, tegen zoo laag mogelijk gestelde prijzen te spelen.

VOLKSVOORSTELLINGEN * * * * *

Elk land heeft zijn eigenaardigheden . . . of althans heeft die gehad, want tradities, jaren lang instand gebleven, plegen vaak te verdwijnen als kaf voor den wind.

In ons land kennen we het Karnaval, dat zich in het Zuiden nog weet te handhaven, de kermissen, die langzamerhand verdwijnen, de paaschwei en meerdere, te veel om te noemen zich ontaardende feestelijkheden, die aan een bepaalden dag, sedert jaren zijn verbonden.

Behalve dit alles, dat zich, vechtende teg en tijdsomstandigheden, heeft weten staande te houden is er veel uit ons eigenlijk volksleven verdreven. De proza is zóó overmeesterend opgetreden, dat er voor de poëzie, zelfs voor 't naive geen plaats bleef.

Van één begrip intusschen is ons land vreemd gebleven . . . eigenlijk van twee. Men kent hier noch de enthousiaste viering van nationale feestdagen noch heeft men begrip van werkelijke volksvoorstellingen.

En, nu mag men er anders over oordeelen, voor mij staat vast dat van den Koninginnedag, met hoeveel luister desnoods gevierd maar weinigen de waarde kennen of erkennen; dat als ter gelegenheid van den herdenkingsdag van onze onafhankelijkheid de vlag op officieele gebouwen wappert, niemand iets voor dien dag, als zoodanig, voelt.

En ten opzichte van volksvoorstellingen zijn wij ook niet gevorderd. Het eigenlijke «volk» komt er niet; alleen wie voor een zoo laag mogelijk gestelden toegangsprijs iets willen genieten maken er gebruik van.

Volksvoorstellingen, zooloos beproefd, behooren reeds lang tot het verleden alleen volksconcerten hebben zich gehandhaafd met dien verstande dat niet het volk, doch een daaraan grenzende categorie van menschen er van geniet. —

En dan zijn dat ten slotte toch nog geen voorstellingen tot welke, stel dat het volk er gebruik van wilde maken, geheel om niet toegang wordt verschaft zooals dít op de herdenkingsdag der fransche revolutie te Parijs gebruikelijk is. — Hoe wel de Julizon blaakt, wacht een vast aaneengesloten menigte voor de schouwburgen die op den nationalen gedenkdag de deuren openen voor een ieder die zich een plaats weet te veroveren.

De Parijsche correspondent van de *N.R.C.* gaf destijds een beschrijving van een dergelijke voorstelling in de Comédie Française; na de lotgevallen die zijn binnentreden voorafgingen te hebben verhaald, waar uit, tusschen twee haakjes, blijkt dat behoorlijk handel wordt gedreven in voordeelige plaatsen in de file, zoodat ook hier van een volksvoorstelling in engeren kring feitelijk geen sprake is, vervolgt hij aldus:

Daar klinken eindelijk de drie slagen. Het publiek juicht. Het scherm gaat op . . . Ik zal niet gauw de bijna religieus ernstige stemming van bewonderend kunstgenieten vergeten, die van dat eerste oogenblik af over deze geheele zaal van eenvoudige menschen kwam. Het was een klassiek drama in verzen, *Britanicus*, een stuk in vijf akten van Racine, waarmee men begon, een

stuk, dat door het publiek der andere dagen, het «gedistingeerd» publiek, zeker voor iets schrikkelijk vervelends gehouden wordt. Ik had ook gemeend iets vervelends te zullen bijwonen en het werd iets bijna verhevens en aangrijpends. Het klassiek repertoire is waarlijk niet dood, als het zoo een geheele zaal van eenvoudige menschen nog verheffen, meesleepen, in onbeschrijfelijke geestdrift brengen kan. De grootheid en schoonheid werd er mij ook nu eerst recht duidelijk van, nu ik al die menschen in aandoening en bewondering geheel zag meelevende. Hoe arm en klein wordt bijna al het moderne, heftige en realistische quaesi-tragische gedoe, zenuwprikkel voor financiers, mondainen en demi-mondaines, en hoe merkwaardig, dat het 't eenvoudige volk is, dat dit nobel-tragische nog geheel voelt, er de macht van ondergaat en het meeleeft? Ja ze leefden met *Britanicus* en Junie mee. Nero, half vreesden ze hem, half bewonderden ze. *Narcisse*, de verrader, boezemt afschuw in *Burrhus* eerbied en sympathie en *Agrippina*, met een bewonderenswaardige juistheid begrepen ze deze figuur, begrepen ze trouwens het geheele drama. Het was geen simpel meevoelen, maar een fijn en zuiver voelen; het publiek volgde alle nuances, vergiste zich geen oogenblik, applaudiseerde op de juiste oogenblikken en bij de momenten van werkelijk schoon spel. Na het eind van iedere akte werd zoo hevig geestdriftig geapplaudiseerd dat het scherm wel zes zeven maal omhoog moest. Bloemen, boeketjes werden gegooid. Ik heb gezien hoe eenvoudige menschen wat geld bij elkaar brachten. Een jongen van een jaar of twaalf werd uitgestuurd om bloemen te koopen en kwam met een groot boeket, dat hij aan het eind van de volgende akte den meest bewonderden acteur, *Lambert fils*, toewierp. De artiesten dankten met gelukkige gezichten, het dankbaar gelukkige publiek. Het is bekend, dat de spelers van de Comédie Française bijzonderlijk voor geen publiek zoo gaarne spelen als voor dat van de gratis volksvoorstellingen. En ik begrijp het thans. En nooit spelen ze ook beter, dat heb ik ook gezien. Het zijn ook allermint wat men in Holland noemt Zondagsvoorstellingen. Geen opvoeringen zijn beter verzorgd wat spelers, costumes en décors betreft. Het dient gezegd, men steekt niet den gek met «le peuple souverain» in de Comédie Française.

Op *Britanicus* volgde het traditioneele zegen van de *Marseillaise*, en niet door den eerste, den beste der spelers van de Comédie. Neen, door *Mounet-Sully*. En er was een vernieuwing dit jaar in dit programma-nummer, een gelukkige vernieuwing, die het meest ontroerende, overweldigende succes had. De groote tragédien *Mounet-Sully* zeide de *Marseillaise* niet zoo maar, maar hij speelde, acteerde het volkslied. Als het scherm opgaat ziet men, als decor den tuin van het Palais Royal. Op den achtergrond een buste van de Republiek. Op den voorgrond, burgers, vrouwen en kinderen met patriotsche kokarden. Daar ineens komt een man des volks aangesnel, een fiere, geestdriftige grijsaard — *Mounet-Sully* — met de phrygische muts op; hij komt voor op

het tooneel te midden van de menigte, en daar, daar zegt, daar speelt, daar leeft hij de «Marseillaise», op zulk een gloeiende, aangrijpende wijze, dat het volk op het tooneel en in de zaal, dat alle gemoederen er door tot in het diepst ontroerd en geschokt worden. Aan het eind van elk couplet klinkt het refrein, klinkt de onsterfelijke, meesleepende muziek achter de schermen en eerst zegt Mounet-Sully, maar langzamerhand zingen al de spelers het refrein uit volle borst mee. Als hij bij het laatste couplet: «Amour sacré de la Patrie», aan een vrijwilliger de vlag uit de handen rukt en de driekleur kust, als hij in prachtig élan de laatste strophen gezegd heeft, — dan vechten er in de zaal velen tevergeefs tegen hunne tranen en de ontroering en de geestdrift uit zich in een onbeschrijfelijke eindelooze ovatie. Mounet-Sully moet ontelbare malen terugkomen. Rozen en boeketjes worden geworpen. Een klein jongetje van een jaar of zeven, die mede figureerde en nog niet zoo gauw weg is kunnen komen in de koelissen, raapt een boeketje op, dat vlak bij hem valt, en komt naar het midden van het tooneel terug om het aan Mounet-Sully te geven; deze kust hem op het voorhoofd — nieuwe ontroering en oorverdoovende ovatie.

«Le Misanthrope» van Molière volgde. Moet ik u hier nog beschrijven hoe er genoten en begrepen werd, hoe elke nuance gevoeld, alle geest gewaardeerd werd, hoe Alceste eerst wat overdreven en belachelijk gevonden werd, tenslotte toch de sympathie verwierf. Moet ik u zeggen welk een dubbel leven en geest het stuk kreeg bij dit medeleven van het publiek en de spelers, moet ik zeggen hoe uitstekend het stuk gespeeld werd en hoe schitterend het gemonteerd was?

«Is het niet mooi, is het niet vol geest?» zei mij een oude juffrouw. «Is het niet veel mooier en geestiger dan al die platte moderne grapstukken?» En ik stemde in, zooals ik na Brittannicus ingestemd had, toen ze mij gevraagd had: «Is dat niet veel mooier en verhevener dan de moderne stukken?»

«U zult dezen dag niet gauw vergeten, geloof ik,» zei mij tot vriendelijk afscheidswoord de oude juffrouw, die wel gemerkt had, dat ik mij niet bepaald verveeld had. Ik geloof het ook niet. Zoo weinig zelfs, dat ik wat mij betreft niet weer naar het theater verlang te gaan... vóór den herdenkingsdag van het volgende jaar.

* * *

Moge dit verslag wellicht een ietwat te fransch tintje hebben, begrijpelijk is het, dat bij het zeggen van het fransche volkslied «met mise-en-scène,» zeer zeker een ontroering kan worden tewéeg gebracht die zich duidelijk afspiegelt op het geelaat der toehoorders.

Of iets dergelijks ook bij ons volk in den smaak zou vallen is met zekerheid niet te zeggen, maar als proef zouden gemeentebesturen bij gelegenheid van nationale feestdagen 't kunnen probeeren en uitmuntend verzorgde tooneelvoorstellingen kunnen doen geven, zoo mogelijk van historische stukken en desgewenscht aangevuld door zuiver nationale muziek.

Alleen is 't een bezwaar, dat iets dergelijks slechts in Amsterdam mogelijk zou zijn, omdat men over een aantal schouwburgen zou moeten kunnen beschikken en dat dan nog aan slechts een klein deel der bevolking plaats zou kunnen worden ingeruimd.

TOURNAIRE.

Tourniaire en het Leidscheplein zijn één, zijn schoonste triomphen heeft hij dáár gevierd, de dagen van zijn geluk dáár gesleten.

Na zijn laatste ziekte weer terug gekeerd te midden van de zijnen en in den werkkring die hem lief is, maakte hij een luisterrijke entree bij de wederopvoering van *Hofgunst*, juist te laat vernomen om het in No. 2 van dit blad te melden.

Met groote vreugde hebben allen zijn herstel begroet en bloemen, die door vriendelijke handen geschikt, zijn kleedkamer sierden, getuigden van de groote sympathie welke deze tooneelkunstenaar zijn deel mag achten.

Moge zijn herstel blijvend zijn en zijn gezondheidstoestand hem veroorloven nog lang de kunst te dienen.

CHARLES DE LA MAR †

Op bijna 64-jarigen leeftijd is te Berlijn Charles de la Mar overleden. Sedert lang lijdende, had hij zich uit de tooneelwereld terug getrokken, al speelde hij te Berlijn met succes de rol van Sichel in Ghetto en deed hij aldaar nog een jaar geleden een stukje „De Kapitein van Köpenick” opvoeren.

De la Mar is te Amsterdam bekend als vertolker van rollen in volksdrama's, was in 1890—95 directeur van den Tivoli-Schouwburg in de Nes, sedert verdwenen. Voorts trad hij op in het Paleis voor Volksvlijt en vervulde hij gastrollen bij Gebr. van Lier.

Bekend van hem zijn zijn creaties van Napoleon in *De Slag bij Waterloo*. *Michael Strogoff* in de(n) „Koerier van den Tzaar” en Dr. Rameau uit het tooneelstuk van dien naam.

ROOSTER DER LESUREN,

TE GEVEN AAN DE

TOONEELSCHOOL,

gedurende den Cursus 1908—1909.

Maandag:	KLASSE I.	KLASSE II.	KLASSE III.
9 —10	Uitspr. en Stemv. (I, a).	-----	Dramat. letterk.
10 —11	Hoogd. (I, a).	Uitspr. en Stemv.	Uitspr. en Stemv.
11 —12	Uitspr. en Stemv. (I, b).	-----	-----
12.30 — 1.30	Mimische en Plastische Oefeningen en Schermen, <i>alle vrouwelijke leerlingen.</i>	-----	-----
1.30 — 4	Voodr. en Spel, <i>alle leerlingen gezamenlijk.</i>	-----	-----
Dinsdag:			
9 —10	Fransch (I, a en b).	Dramat. letterk.	-----
10 —11	Dramat. letterk.	Fransch.	-----
11 —12	Fransch (I, a).	-----	-----
12.30 — 1.30	Teekenen.	-----	Dramat. letterk.
1.30 — 2.30	Lezen en Nederlandsch.	Costuumkunde.	Costuumkunde.
2.30 — 4	Voodr. en Spel, <i>alle leerlingen gezamenlijk.</i>	-----	-----
Woensdag:			
9 —10	Fransch, (I, a en b).	-----	Hoogd.
10 —11	Dramat. letterk.	Hoogd.	Fransch.
11 —12	Hoogd. (I, b).	Dramat. letterkunde.	-----
12.30 — 1.30	Mimische en Plastische Oefeningen en Schermen, <i>alle mannelijke leerlingen.</i>	-----	-----
1.30 — 4	Voordracht en Spel, <i>alle leerlingen gezamenlijk.</i>	-----	-----
Donderdag:			
9 —10	Nederlandsch en Lezen.	-----	-----
10 —12	Voodr. en Spel, <i>alle leerlingen gezamenlijk.</i>	-----	-----
1.30 — 2.30	Uitspr. en Stemv. (I, b).	Teekenen.	Teekenen.
2.30 — 3.30	Teekenen.	Stemv. en Zang.	Stemv. en Zang.
3.30 — 4.30	Uitspr. en Stemv. (I, a).	-----	-----
Vrijdag:			
9 —10	Hoogd. (I, a en b).	-----	Dramat. letterk.
10 —12.30	Voodr. en Spel, <i>alle leerlingen gezamenlijk.</i>	-----	-----
1.30 — 2.30	-----	Dramat. letterk.	-----
2.30 — 4	Houding en Dansen.	Houding en Dansen (3—4).	Houding en Dansen (3—4).
Zaterdag:			
9 —10	Dramat. letterk.	-----	-----
10 —12	Voodr. en Spel, <i>alle leerlingen gezamenlijk.</i>	-----	-----
12.45 — 1.45	Mimische en Plastische Oefeningen en Schermen, <i>alle mannelijke leerlingen</i>	-----	-----
2 — 3	Grimeeren, <i>de verschillende leerlingen om geregeld beurten.</i>	-----	-----

N.B. Klasse I is voor de lessen in Uitspraak en Stemvorming, Fransch en Hoogduitsch in twee helften gesplitst (I, a en I, b.)

Dramatische Letterkunde, Lezen en Nederlandsch . . .	de Heer WILSON.
Voordracht en Spel	Mev. HOLTROP-V. GELDER en de Heer DE VOS.
Uitspraak en Stemvorming	Mej. DUSAULT.
Hoogduitsch	de Heer STEINROCK.
Fransch	Mej. POPPELHOUSER.
Teekenen	de Heer v. D. W. PERNÉ.
Mimische Oefeningen enz.	de Heer DE BOER.
Houding en Dansen.	de Heer LEEFSON.
Grimeeren	de Heer J. v. DOMMELEN.

De Septemberstemming heeft bij *de Nederlandsche Tooneelvereniging* «Vader en Zoon» tijdelijk doen vluchten, er «*het Heidelberger Vat*» binnengerold. Davidofsky's klucht geeft blijken in enge familierelatie te staan tot «Jan Ongeluk» en

«Groote Stadslucht», maar wie een avond wil lachen, vooral om Van Warmelo's typische uitbeelding van den ouden snoeper Donkerman zal zich een bezoek aan «Het Vat» evenmin beklagen, als alle meespelenden die daar samenkomen en door den schrijver zonder kleerscheuren in veilige haven worden gebracht.

ADVERTENTIËN.

KRAEPELIEN EN HOLM'S Mentha-Pastilles

maken het slijmvlies minder vatbaar voor aandoening door koude.

Prijs per flacon f 0.25.

VAN DUREN'S Corsetten Magazijn.

AMSTERDAM
Leidschestraat 78.

Telef. 7851.

AMSTERDAM
Kalverstraat 136.

Telef. 8178.

UTRECHT
Stadhuisbrug 4, Viestraat 2a.
Telef. 1314.

Onze beroemde Corsetten, merk C. P. à la Sirène Paris Forme droite rationelle, verdringen het gewone droit-devant Corset, omdat het Corset Forme Rationelle tevens is het meest élégante, steeds is naar de laatste mode gewijzigd en is samengesteld volgens advies van H.H. Medici.

Abonneert U op
HET TOONEEL.

Adverteert in dit
Blad.

AMERIKAANSCH KLEEDINGMAGAZIJN GRÜNDEMANN & JONCKBLOEDT

Comb. A. KREYMBORG & Co. — Hofleveranciers.

MARIAPLAATS 3, UTRECHT.

Speciaal Huis voor Heeren-, Jongeheeren en Kinderkleeding
Gemaakt en naar maat.

VRAAGT ONZE PROSPECTUS EN VOORWAARDEN VOOR ABONNEMENT.

Speciale Inrichting tot het vervaardigen van

GELEGENHEIDS-GALAKLEEDING EN AMBTSGEWADEN.

COUPE SYSTÈME AMÉRICAIN.

Huis van den EERSTEN RANG op Amerikaansche grondslag.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

ADMINISTRATIE: FILIAAL BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^{v/h} ROELOFFZEN-HÜBNER

* * * EN VAN SANTEN, ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS. FRANCO PER POST VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

Ieder lid van het Tooneelverbond brenge dit jaar één nieuw lid aan!

INHOUD: Officieel. — A. v. R.: Brieven uit de Maasstad. II. — Mari J. Ternooy Apèl: Tooneelstudies. — Boekaankondiging. — J. H. M.: „Shakespeare en ons repertoire”. — Amsterdamsche Brieven. — Een verdwenen gewoonte. — Advertentien.

***** OFFICIEEL. *****

Buitengewone, Algemeene Vergadering van het Nederlandsch Tooneelverbond op Zondag 18 October des middags ten 1½ uur in Krasnapolsky te Amsterdam.

Agenda:

- I. *Verkiezing van 2 dames patronessen wegens het niet-aanvaarden harer benoeming door Mevr. Tartaud-Klein en het bedanken van Mevr. Gompertz-Jitta.*
- II. *Verkiezing van 9 leden van het Hoofdbestuur wegens het aftreden van de Heeren Marc. Emants, Mr. A. Fentener van Vlissingen, Mr. J. van Schevichaven, Dr. C. J. Vinkesteyn, Mr. P. W. de Koning, L. Jacobson, J. Mil ders, F. Lapidoth en J. H. Mignon.*

Het Hoofdbestuur vindt in de houding der laatste Algemeene Vergaderingen inzake de benoeming van leden der Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool en van de Dames-Patronessen aanleiding, zijn mandaat ter beschikking te stellen van het Verbond.

III. *Voorziening in de Redactie van „Het Tooneel”.*

De Alg. Secretaris
J. H. MIGNON.

Wat voor de redactie is bestemd, tijdelijk te adresseeren aan den algem. Secretaris J. H. MIGNON, Oosterstraat I te Utrecht.

Afdeeling Amsterdam.

Ter kennis der leden van de Afdeeling Amsterdam wordt gebracht, dat hun voor het seizoen 1808/09, door welwillende beschikking der heeren

Gebrs. A. van Lier, tot *alle voorstellingen* van het Hollandsche gezelschap in het Grand-Théâtre toegang zal worden verleend *tegen verminderten prijs*, met dien verstande, dat zij op ieder der eerste rangen den toegangsprijs betalen, vastgesteld voor den on-

middellijk daarop volgenden, lageren rang. Deze bepaling geldt *niet* voor gast-, benefice- of feestvoorstellingen, evenmin op Zaterdag- en Zondag, en wanneer dit te voren wordt aangekondigd.

De Secretaris,
A. REYDING.

BRIEVEN UIT DE MAASSTAD. * * * *

II.

Het Rotterdamsch Tooneelgezelschap. *Buiten de Wet*. Tooneelspel in 3 bedrijven van Edw. Brandes.

Roze, eerbare dochter van niet minder eerbare ouders, een tot haar 22^e jaar schuchter meisje, is in kennis gekomen met den componist William Arden; gevolg: verliefd. Dit zou op zich zelf zoo vreeselijk nog niet zijn, ware het niet, dat Arden gehuwd en vader is.

De geheele stad spreekt er schande van.

Roze weet het, en toch zijn noch smeekingen

noch dreigementen van haar familie in staat, haar terug te houden van de ergste stap: met Arden er van door gaan, met het gevolg dat haar eerbare papa door een beroerte getroffen wordt. — Finis!

Is het moed, of ònkunde, van een dusdanig mager gegeven, een tooneelstuk in 3 bedrijven te maken?

Ik veronderstel het laatste; waarin ik nog versterkt wordt door tal van technische onbeholpenheden, die zich in den loop van het stuk geopenbaard hebben.

In de eerste plaats is het stuk met het einde van het-nogal leege en zwakke 1e bedrijf absoluut uit!

In dit bedrijf komen achtereenvolgens eerst tante Thea en daarna Roze's gehuwde zuster Hedda en gemaal, de ouders waarschuwen voor het wangedrag hunner dochter.

Dan wordt Roze flink à faire genomen, achtereenvolgens door Hedda, Hedda's echtgenoot, moeder en vader; resultaat: Roze verlaat het huis.

Waarheen? we snappen natuurlijk onmiddelijk dat ze gaat naar «hèm».

Het tweede bedrijf laat ons bijna uitsluitend zien, wat we in het eerste *gehoord* hebben. Behalve een korte woordenschermutseling tusschen Hedda's man en Arden, — een schermutseling die uitmunt door pittige rake dialog — is het geheele tweede bedrijf in beslag genomen door eindeloos geredeneer over Liefde, Conventies enz.

Arden, in zijn soort een eerlijke kerel — (maar jammer genoeg is het *soort* nogal minnetjes) wijst Roze op de gevolgen van haar handelingen; Roze is blind en doof voor alles; ze heeft hem lief, ze zal hem volgen ondanks alles; al duurt haar geluk — wat ze zelfs aanneemt — slechts weken!

Ze zal naar huis gaan, en het haar ouders vertellen (waarom? die menschen weten het reeds!)

En nu krijgen we in III een volkomen herhaling van I.

Papa zal haar *dwingen*, van haar voornemen af te zien; Roze verlaat de kamer, om zich ter ruste te begeven.... O! naïviteit! ze verlaat natuurlijk het huis, wat zelfs de domste vader op zijn vingers kon na-rekenen; alléén die vader niet! Pa ziet haar door het venster, nog juist met Arden in een rijtuig gaan, en wordt dan door een beroerte getroffen!

O! zeker, er worden zoo af en toe wel eens mooie en rake dingen gezegd, maar in doorsnèe

is het nog al hol en mager; je krijgt zoo den indruk dat er maar wat gesproken wordt, om ieder bedrijf de juiste lengte te geven! Nu spreek ik nog niet eens van enkele hatelijke stellingen, als b.v. het zeer oneerbiedig optreden van de dochter tegenover haar vader, door gezegden als: «je mòet me onderhouden en te eten geven zoolang ik onder je dak vertoef, want ik heb je niet om het leven gevraagd!» Een stelling die meer uitmunt door onkieschheid dan door het nieuwe!

Mooi daarentegen is, als Roze in het 2^e bedrijf vraagt aan Arden: «hoe lang zal je me liefhebben?» en hij antwoordt: «zoolang je dezelfde zal blijven, die je nu bent; zoolang, tot dat je door kleinzieligheid en jaloezie een ander geworden zult zijn!»

Maar ontegenzeggelijk is het een bijzonder zwak stuk, met meer gebreken dan goeie hoedanigheden! En als het stuk niet vertolkt zou worden op zulk een onberispelijke wijze als dit nu het geval is, dan zou het eenvoudig niet om aan te zien zijn!

In de eerste plaats het echtpaar Tartaud!

Arden (Tartaud) zegt tot Roze (mevr. Tartaud): «Wat ben je mooi!» en wij toeschouwers kunnen niet anders, dan dit volmondig erkennen. Ze wàs mooi; sprookjes-achtig mooi, in haar eenvoudig maar smaakvol cerise-kleed! En haar frisch eenvoudig natuurlijk spel, maakte deze rol tot een creatie van hooge volmaking.

Niet minder natuurlijk speelde Tartaud de moeilijke rol van Arden; en dat het tweede bedrijf niet eindeloos lang scheen, maar werkelijk interesseerde, is uitsluitend aan deze artiesten te danken; zij beiden hebben gered wat er te redden was!

Ook mevrouw Coelingh-Vorderman — de moeder — komt een woord van lof toe voor haar spel, al had ik het hier en daar liever iets méér gevoeld gewenscht.

De vader van Poolman was — vooral in het 3e bedrijf (op het slot na) zuiver gevoeld, en mooi volgehouden; het slot was niet gelukkig.

De koude, berekende zuster Hedda was van mevr. de Jong—Wertwijn voortreffelijk, meer en meer ontpopt deze jonge actrice zich tot eerste-rangs-artieste.

De meer passieve rol van Hedda's echtgenoot werd op onberispelijke wijze door v. d. Lugt—Melsert vertolkt.

Het heeft dus allermint aan de vertolking gelegen, dat dit stuk niet meer «gedaan» heeft; het succès was blijkbaar uitsluitend voor de vertolkers bestemd!

Eén vraag nog: als een *Hollandsch* auteur — bekend of beginnening — zulk een stuk geschreven had, zou er dan wel één directie gevonden zijn die het had opgevoerd??

A. v. R.

* * * * TOONEELSTUDIES * * * *

I. INLEIDING.

In zijn «Schreiben von Errichtung eines Theaters in Kopenhagen» zegt *Johann Elias Schlegel*

(1719—1749) «Die Aufsicht über die ganze Komödie und alle dabey zu machenden Anstalten müsste nicht einem Komödianten überlassen sein; sondern wie es bei Opern und Komödien zu geschehen pflegt, die an Höfen gespielt werden, einem Manne von einigem Ansehen, der Geschicklichkeit und *Wissenschaft* genug hätte, gute Stücke auszusuchen und den schlechten und groben Witz von feinen und artigen Einfällen zu unterscheiden. Ohne einen solchen Mann wäre allemal zu besorgen, dass man schlechte Stücke wählen- und dass neu entstandene Theater durch Eifersucht und üble Haushaltung zu Grunde richten würde.»

Lessing wenscht in een verhandeling over de dramatische dichtkunst dat men den dichter «dessen Werk man für würdig erkannt hat, öffentlich vorgestellt zu werden, nach dem Verzierer (decoratieschilder) schicken solle. Er lese ihm sein Drama vor, und dieser suche den Ort der Scène aufs beste zu fassen, zeige ihm nur, wie er wirklich ist, und bedenke das die theatralische Mählerey weit strenger, weit wahrer, als irgend eine Gattung der Mählerey seyn muss». En *Mercier*, een Fransch theoreticus, vraagt om «une puissance intermédiaire». —

Ik geloof dat noch *Schlegel*, noch *Lessing*, noch *Mercier*, aan een regisseur hebben gedacht, maar meer speciaal verlangd hebben iemand die bemiddelend optrad, tusschen dichter en tooneelspeler. Geen beroeps-acteur, maar een ietwat wetenschappelijk man — een dramaturg. (vgl. *Lessing's* Dramaturgie) Toch had *Lessing* daarmee nog iets anders op 't oog had, dan wat wij, heden ten dage, daaronder verstaan. Voor hem was een *Dramaturg* een werkelijk *Kritiker* en de *Dramaturgie* een *kritisches Register* op alle vertoonde stukken. In ons land kennen wij den *Dramaturg* niet, tenzij men *Mr. v. Loghem* van de Koninklijke Vereeniging als zoodanig wil beschouwen — maar onze verdere gezelschappen zijn uitsluitend aangewezen op den *regisseur*, die de leiding der vertooning heeft, in den meest uitgebreiden zin van 't woord moet zijn „*leider van het spel*”. In Duitschland echter staat naast den regisseur, de *Dramaturg*, min of meer een litterair secretaris der directie, die de bevoegdheid heeft den arbeid des dichters pasklaar te maken voor de Bühne. Hij wordt dus, zoo als bijna van zelf spreekt, ook leider óp de Bühne. — Een goed regisseur moet zijn eigen dramaturg zijn.

't Ligt dus voor de hand dat aan den regisseur de allerhoogste eischen moeten worden gesteld. Hij is de meest verantwoordelijke persoon van het gansche Theater. Verantwoording schuldig aan den dichter en aan het publiek, dat van zijn eigenlijken arbeid niet veel meer begrijpt dan dat hij op tijd laat beginnen, de entre actes regelt en het recht heeft zijn naam onmiddellijk onder dien van den auteur op programma's en aanplakbiljetten te vermelden. In onze dagen, dagen van opleving voor een kunst, die — grove onbillijkheid — in een hoek scheen te zullen worden getrapt, als niet op eenmaal *Royaards* en *Verkadé* wat beroering te weeg brachten, en ons dezen winter proeven van hun regie-kunst zullen laten zien, — waarin de

koninklijke vereeniging den heer van Korlaar Jr tot regisseur benoemde, en het Grand-Theater *Brondgeest* en *Schwab* het heft in handen geeft, ('t zal toch voor Schwab wel niet uitsluitend blijven bij de leiding van «mevrouw Warrens beroep»?) kreeg ik lust (nu wij blijkbaar op een nieuwen toren van Babylon schijnen te zullen worden vergast en de begripsverwarring bedenkelijke afmetingen aanneemt) de vraag te stellen: Wat is — en wat doet een regisseur? Waarvoor dient hij te worden aansprakelijk gesteld?"

Onze Tooneelspeelkunst wordt door het gros der menschen te weinig gewaardeerd, omdat zij te weinig begrepen wordt. Van kunst genieten is op zich zelf een kunst, die geléerd moet worden. Dit geldt voor muziek, literatuur, schilderen, en zeker niet in de laatste plaats voor *Tooneelspeelkunst*. Misschien wel juist zoo moeielijk, omdat zij in de oogen van den toeschouwer zoo makkelijk schijnt. Ieder mensch (de gebrekkigen en misdeelden buitengesloten) kan praten en loopen, zijn handen bewegen en zijn oogen verdraaien. Hij leert dat immers al, vóór hij naar school gaat, in zijn eerste levensjaren. Maar, hoè hij pràat, en loèpt, en gebàart, en kijkt, daarop komt 't aan. Dàt is het essentieele van de zaak. En, omdat zoo weinigen dit weten, hiervan vòlkòmen doòdròngen zijn, daarom zijn er zoo héél weinig goeie tooneelspelers en zoo'n massa sléchte liefhebbers. Want per slot van rekening, zijn deze uiterlijk waarneembare hoedanigheden maar de hulpmiddelen (het gereedschap) en is het *innerlijke* gevoelsleven hoofdzaak voor den *kunstenaar*.

Querido zegt 't in zijn waardeerend artikel over *Christijn senior* (Het Leven, 28 Aug. '08) zoo voortreffelijk: «Er zijn zoo bedroevend weinig acteurs, die het *wezenlijk-diepe* leven (ik cursiveer, T.A.) van het tooneelspelen, de hoogst op te voeren uitdrukking der plastiek, de schoonste en ontroerendste concentratie van klank-in-woord, de aesthetiek van het gebaar, de pracht der bewegingslijnen, de reinheid der accenten begrijpen en *innerlijk* met heel hun geest en *ziel* verwerken.» En iets verder: «met pruik, baard, snor, gelaatskleur en kostuum kun je 'n heelen boel doen, maar alleen in het *uiterlijk reëele*.» Juist, al dat uiterlijk-reëele moet eerst verinnerlijkt zijn om te kunnen schijnen *reëele schoonheid*. Ik cursiveer met opzet *reëele schoonheid*, omdat bv. de gewoónverstandelijke acteur, zonder zijn útbeelding diepinnerlijk te hebben vastgelegd, wèl de realiteit zal kunnen geven maar zonder sensatie van superieur-schoon te wekken bij den toeschouwer. En vóór alles moet toch de Tooneelspeelkunst aan den hóógsten eisch van schoonheid beantwoorden, en wat betreft de individueele interpretaties, en wat aangaat het geheel of samen spel.

Duidelijk zal nu wel zijn, dat dus de leider van een theater, voor zooverre in zijn handen de leiding van het *spel* berust, (ja, zelfs al is hij maar zakelijk directeur) moet zijn een man van zeer bijzondere kwaliteiten, zuiver voelend elk schoonheidsmotief. Een jaar of dertig terug, werd, met wat wij nu noemen *ensemble*, niet zoo nauw-

keurig rekening gehouden. Iedereen speelde meer voor zichzelf, min of meer «op de zaal»; zocht, in zekeren zin, eigen roem en eere. Dat wij dien tijd te boven zijn, is wel voor een groot deel aan de *Meinings* te danken. Bij al de malligheid waartoe zij vervielen in monteering, in zoeken naar effecten van bluffend maar onecht allooi, hebben zij ons toch één ding geleerd — *samenspel*.

De man nu, die dit samenspel in alle onderdeelen vastlegt en behéerschen moet is de *regisseur*. Hij doet dit volgens zijn opvatting — moet dus vóór alles het te spelen stuk geheel in zich opgenomen hebben. Hieruit volgt dat hij niet alleen zal moeten zijn tooneel-technicus, maar ook een beetje litterator, dichter, schilder, musicus, architect. Een zelfden eisch moet hem gedaan worden, als *Zola* dus ergens stelt aan een auteur. Hij behoeft in al deze dingen niet uit te munten, maar hij moet, voor elk dezer kunsten op zichzelf, één-zèlfde schoonheidsgevoel bezitten. Hij toch is, met althans zijn, de meest invloedrijke persoonlijkheid op het tooneel, de man op wiens schouders de volle verantwoordelijkheid rust voor wat vertoond wordt.

Dit is het ideale standpunt; in werkelijkheid zijn wij nog lang niet zoo ver — betwijfel ik zelfs, of wij in ons land het ooit zoo ver zullen brengen. In ons land, bij onze kunst-verhoudingen, (ook in finantieel opzicht) mogen wij al blij zijn wanneer een intellectueel man met fantasie en tooneelkennis, als leider aan onze gezelschappen verbonden kan worden. Iemand van kárakter bovendien, die in geen deele vatbaar is voor intriges, een man uit één stuk, niet te beïnvloeden en — wars van eigen belangetjes.

Van dit alles heeft het grootste deel van ons publiek niet het minste begrip. Zoo heel kwalijk te nemen is dit alweer niet, want de regisseur is de onzichtbare arbeider. *Mengelberg* zie je, *Mascagni* zie je, *Viotta* zie je; den dirigeerstaf in hun handen voel je wel, ook als nièt-musicus, dat zij het orkest volkomen beheerschen, opvatting en stijl-eenheid hun persóónlijk werk zijn. Anders is 't met den regisseur, den man achter de schermen, op den avond der voorstelling. Het publiek moet zijn leiding *voelen*, kan alleen door vóórlichting, langzamerhand, gaan *begrijpen*, dat de stijl waarin een stuk gespeeld wordt, het werk is van den *onzichtbare*. De repetities immers, waarop hij *dirigent* is, zijn niet openbaar. Ook daarom is de arbeid van een regisseur zoo verbazend moeielijk, omdat hij op den avond der voorstelling nièt meer dirigeeren kan en alleen maar hopen, dat de artisten hem niet voor verrassingen zullen plaatsen. Bovendien is hij, moet hij, in zekeren zin, de plaatsvervanger van den dichter, den auteur kunnen zijn. En alleen daarom al, moet hij zelf ietwat dichter zijn, tenminste weten hoe een tooneelstuk gebouwd wordt.

Het *geheel* zal al zijn aandacht bezitten. Ieder medespelende *dient* het *geheel*, is er aan *ondergeschikt*. De regisseur in de allereerste plaats. Toch mag de individualiteit van den speler niet worden uit het oog verloren. Een tooneelspeler creëert het door hem voor te stellen karakter, componeert de

figuur, die hij zal hebben uit te beelden; de regisseur nuanceert de compositie, opdat de enkeling een deel worde van het geheel, niet los daarvan kome te staan, zorgt voor de atmosfeer, styleert het geheele werk. Hij heeft dus het stuk volkomen nà te voelen. Ziehier een éersten eisch te stellen aan een goed leider. *Paul Lindau*, de bekende Deutsche auteur, die eenige jaren aan het hoofd van een der Berlijnsche theaters stond, onderscheidt *Inhaltsregie* en *Formenregie*, en meent daarmee dat, wat wij in den engeren zin van het woord, onder regie verstaan, èn de zoogenaamde *mise-en-scène* (het plaatsen der personen onderling op het tooneel). *Dr. Carl Hagemann*, schrijver van een goed boek over «Schauspiel und Schauspielkünstler» zou willen spreken van *Textregie* (die Sinnesthätigkeiten des körperlichen und geistigen *Hörens*) en *Rahmen oder Umweltregie* (die Sinnesthätigkeiten des körperlichen und geistigen *Sehens*). Mij dunkt dat deze nuanceering er weinig of niet toe doet; hóófdzaak is dat *Textregie* en *Formenregie* in de vertooning volkomen tot eenheid behooren te worden.

MARI J. TERNOOY APÈL.

A'dam, Sept. '08.

(Wordt vervolgd.)

* * * BOEKAANKONDIGING * * *

«Het jonstich Versaem der Violieren» door Fernand Donnet.

«*De Violieren*» roemruchtige camare van rhetorica te Antwerpen wordt in dit boek beschreven. Haar geschiedenis van af 1490 vindt in de vele bladzijden van het omvangrijk werk een plaats.

«*De Violieren*» die eenmaal «d'Eglantier» te Amsterdam naar de kroon staken heeft vermaardheid in de geschiedenis der letterkunde gekregen wellicht wel 't meest door het schitterend landjuweel van Augustus 1561 te Antwerpen gehouden.

Dit «landjuweel» door vele pennen beschreven, het uitvoerigst door Edward van Even (Leuven 1861), doet zien hoe oud Antwerpen wist feest te vieren in de dagen van zijn glorie.

Antwerpen gaf een ton gouds voor zilveren prijzen. Het feest duurde dagen lang, één schittering van costumes en zegewagens, waarvan nog eenmaal in 1891 te Antwerpen een herhaling werd gegeven.

Het landjuweel van 1561, stelde onder meer een prijsvraag voor «een spel van sinne». Zij luidde: «Wat den mensch allermeest tot conste verweert?»

Anthonis van Stralen, Heer van Merxem, toen burgemeester van Antwerpen, verwelkomde de vele toegestroomde rederijkers en geleidde hen door de met groen en bloemen rijkelijk getooide straten naar 't stadhuis. De beschrijving van den stoet blijve hier achterwege. Wie omtrent deze eenmaal zoo invloedrijke Rederijkerskamer meer wil weten raadplege het hierboven genoemde lijvige boekdeel. Hij zal daarin tal van bijzonderheden vinden die op de Camer zoowel als op de Cameristen betrekking hebben. Het is bovendien voorzien van illustraties, die den tekst in waarde doen winnen.

Voor Nederland is het verkrijgbaar bij en uitgegeven door Martinus Nijhoff, te 's Gravenhage.

Eenzaam".

Van Fabricius (schrijver van «Met den handschoen getrouwd») heeft een drama in 3 bedrijven bij den uitgever J. A. Sleeswijk te Bussum het licht gezien. Het is *Eenzaam* genaamd en behandelt de geschiedenis van een jong Indisch ambtenaar die door allerlei omstandigheden op zijn eenzame buitenpost geestelijk ten gronde gaat, omdat hij ten deele de eenzaamheid zoekt, en die ten slotte zelfmoord pleegt, terwille van een vrouw aan wie hij den gruwel der eenzaamheid wil besparen.

Het stuk, dat goed is geschreven, heeft voor den Nederlandschen lezer iets langdradigs en hoewel waard te worden vertoond, zal de regie moeijikheden ondervinden met de aankleding, ook van de personen, maar bovenal met het speciaal Indisch karakter van het stuk. Bovendien bevat het tal van maleische volzinnen en uitdrukkingen om niet te spreken van de aanwijzingen als: de gamalang speelt, het regent — men hoort harmoniemuziek, een Mohamedaan bidt buiten, enz.

Kan een gezelschap het goed monteeren, *Eenzaam* zal niet nalaten een eigenaardig licht te werpen op Indische toestanden.

„SHAKESPEARE EN ONS * * * * * * * * * * REPertoire”

De klacht is vernomen dat ons tooneel geen repertoire heeft van eigen bodem. Sommigen hebben daartegen aangevoerd, dat de stukken van Vondel, met name «Gysbreght van Aemstel» van af hun ontstaan tot op heden zijn gespeeld geworden.

Echter, zondert men dit drama, dat voornamelijk voor Amsterdam historische waarde heeft en het kleine kluchtspel «de bruiloft van Kloris en Roosje» uit, dan kan de klacht niet ongegrond worden genoemd.

Wel heeft het door Shakespeare voor het tooneel geschrevene burgerrecht gekregen en is dit sedert 1834 geregeld vertoond, terwijl in de 17e en 18e eeuw zijn stukken, weliswaar minder regelmatig, dan toch periodisch werden opgevoerd.

't Behoefte nauwelijks verwondering, dat bij een zoo samengroeiende van vreemde literatuur en inheemschen smaak de vraag is gerezen, wat wel de invloed is geweest van, wat wij de Shakespeare stukken noemen, op ons Nederlandsch tooneel.

Bij de beoordeeling daarvan wordt gewezen op de vondst in Utrechtsche archieven. De afbeelding van Shakespeares tooneel te Londen, werd daar nu ruim een eeuw geleden ontdekt.

Wat wonder als reeds in Nov. 1613 Engelschen te Utrecht speelden. — Juist de 16e en 17e eeuw kenmerken zich door het zorgvuldig bewaren van teekeningen en contereitsels. Maar... het bezit van het uiterlijk aanzijn in den schouwburg duidt nog niet op den invloed dien het innerlijke, het spel, de literatuur op een bepaalden staat zouden hebben gehad.

Men zocht overeenkomst tusschen Vondels Jephtha en Shakespeare's Hamlet. — Maar voor Vondels tijd was «Amleth namaels Coningh van Denemarcken» een bekend persoon.

Brandt, de zoon van den Vlaamschen horlogemaker, die op 17-jarigen leeftijd «de veinsende Torquatus» schreef, wordt mede verdacht Shakespeare's Hamlet te hebben gebruikt voor zijn drama. 't Is bekend en daarmee staan onze 17e eeuwse schrijvers niet lager, dat zij alleen hun eigen taal kenden. Overigens, een kenner der 17e eeuwse tooneeltoestanden getuigt in een hekeldicht van een hulpmiddel, nl. om bij gebrek aan kennis eener vreemde taal zich eene betaalde vertaling te doen voorleggen. Bredero, om alleen dezen geliefden Amsterdamschen schrijver te noemen kende alléén zijn eigen taal. De 17-jarige Geeraerd Brants was niet méér ontwikkeld. Hun was 't niet gegeven zich van deskundige hulp te voorzien. Alleen mannen als Hooft, wier middelen verder reikten, konden zich een buitenlandsche opvoeding verschaffen. De schrijvers der 17e eeuw, voor zoover zij uit den burgerstand waren gesproten blijken overeenkomst te hebben met de schrijvers van jong Vlaanderen heden ten dage, ook al mag dezen laatsten de kennis der Fransche taal niet worden ontzegd. Zij bedienden zich van de landstaal en wat daarbuiten viel was 't onbekende terrein.

Wat nood intusschen!

Immers de bekende geschiedenis van Hamlet, vermeld in de Histoires tragiques van Belleforest (6e deel, 3e historie) is de bron geweest waaraan Shakespeare zich laafde en onze jeugdige Brandt, die later blijkt zou geven geen flauw begrip te hebben van wat eenmaal de Bernerconventie zou beoogen, Brandt ontdekte een singulier goede bron in: Tragische ofte klaechlyke Historiën — «eerst beschreven in Italiaens ende nu uyt de «Françoysche in de Nederlantsche tale over-geset» waarvan de eerste uitgaaf omstreeks 1618 verscheen en in 1650 ten tweede male in druk kwam.

En, wonderlijk, wat blijkbaar Shakespeare vond in die «derde historie», heeft ook Brandt bekoord:

»Met wat listicheyt Amleth, namaels «Coningh «van Denemarcken», gewroken heeft de doot «van zijn vader Horwendil, omgebracht bij sijn «eigen broeder Fengo ende meer andere syne «geschiedenissen» — is de volledige titel van dit verhaal.

Kan men aan deze oplossing voorrang geven boven die, welke nog steeds vasthoudt aan den hooggeachten invloed van het Engelsch tooneel op het onze. M. i. wèl. Toch zou meer zijn te bewijzen. Zoo zou men hebben weg te cijferen dat Bredero's «Griane» (1612) overeenkomst heeft met Shakespeare's «The Winter's tale» — dat Aran en Titus van den befaamden Jan Vos zou zijn verwant aan Titus Andronicus. —

Jan Vos, glazenmaker, parvenu van meet af, nauwelijks kennende zijn eigen taal, maar begaafd met een zekere mate van verbeeldingskracht, heeft vermoedelijk door anderer tusschenkomst de nederlandsche vertaling gekend van een Italiaansch stuk — zooals de «Decamerone van

Bocaccio» de stof heeft geleverd voor tal van drama's, blijspelen en libretto's, waarvan de fabrikanten het steeds beneden hun waardigheid hebben gevonden de bronnen te vermelden waaraan zij hun stof ontleenden.

Dat behalve de beschrijving van in eigen kring waargenomen dingen onze 17e eeuwse schrijvers hebben gestaan onder vreemden invloed, wie zal het ontkennen, maar dat Shakespeare rechtstreeks tot voorbeeld heeft gestrekt, kan op grond van het voorafgaande worden ontkend.

Navolging in het algemeen, in de dagen dat boeken nog niet zoo onder ieders bereik waren als in dezen tijd, wordt niet ontkend.

Ook onze tijd kent navolging. «Op hoop van Zegen», waarmee Heyermans volle zalen trok, vergelijkte men met de Fransche novelle *La Baraterie*, van Masson—Forestier*), en in de romanliteratuur zijn voorbeelden van «vrije navolging» voor het grijpen!

De Nederlandsche tooneelliteratuur uit den bloeitijd der gouden eeuw vertoont overeenkomst met die van het Spaansch tooneel onzer dagen.

De overeenkomst is te treffend om haar onopgemerkt te laten voorbijgaan. Een erkend tooneelkenner toch, het plagiaat in Spanje besprekende toont aan, hoe uit het fransch stukken worden vertaald aan welken men een titel geeft, afwijkende van de oorspronkelijke en die dan als van eigen vinding ten toonele worden gevoerd. Zelfs uit het Duitsch vertaalde men «*Krieg im Frieden*» en vertoonde het als oorspronkelijk geschreven onder den titel «*Militares y Paysanos*»; de «*Raub der Sabinerinnen*» kreeg «*Los Gansos del Capitolio*» tot titel.

Dezelfde, zeer bevoegde beoordeelaar schreef daarvan: Oft genug kommt es deshalb vor «dass zwei verschiedene Bühnendichter ein und dasselbe Schauspiel, wenn auch in verschiedener Form, als original bei den Bühnen einreichen und sich natürlich etwas lächerlich machen. Solche kleine Misserfolge(?) werden aber in Spanien nicht ernst genommen, und nach wenigen Monaten erscheinen dieselbe Dichter mit neuen Werken in der Hoffnung diesmal mehr Glück zu haben.»

Hier nu deed zich het geval voor dat Von Moser's wereldbekend blijspel (*Inkwartiering*) het madrileensch publiek in twee schouwburgen als oorspronkelijk werd aangeboden, als gevolg van het feit dat directeuren en toehoorders slechts eene taal kennen, n.l. de Spaansche.

En zoo is in de 17e eeuw in ons vaderland een goed deel der literatuur gebouwd op grondvesten van oud Italiaanschen en klassiek Helleenschen oorsprong. Noch de regenten van den schouwburg, noch het publiek dier dagen heeft daaraan aanstoot genomen.

Maar wij, die ruimer blik hebben op de algemeene letterkunde, glimlachen nu als aan Shakespeare wordt toegekend het algeheele voorgangerschap ten opzichte van wat Vondel, Bredero, Vos, van Gromsbergen, en Struijs hebben geschreven.

*) Aangehaald door Prof. F. v. d. Weghe in „Eigen Beelden en Schetsen”, 1904, Gent I. v. d. Poorten Blad 49 [noot].

Over de methode van opvoering der stukken, de invloed der Engelsche regie op de Nederlandsche zou veel kunnen worden geschreven.

Allereerst diende dan te worden uitgemaakt of in die dagen de stukken werden «aangekleed» als tegenwoordig, of dat de woordkunst hoofdzaak was.

Gevraagd zou dan kunnen worden of de Shakespeare-opvatting der Meiningers in een veel latere periode recht van bestaan heeft gehad, niet te verwarren met de vraag of men een Julius Caesar-vertooning zooals die der Meiningers, interessant heeft gevonden.

Gevraagd zou kunnen worden of een uitbeelding van Vondel's «*Lucifer*» zooals Utrechtsche studenten dat deden ter gelegenheid van het zilveren jubileum van hun «*Tooneel*», recht heeft van bestaan — vooral als men wil blijven aandringen op Engelschen invloed op ons 17e eeuwsch tooneel.

Dat alles vinde echter later bespreking.

Hoofdzaak is thans aan te toonen, dat het Nederlandsch tooneel bij gebrek aan eigen repertoire Shakespeare vrijwel doorlopend heeft gespeeld.

Hieraan heeft zich in de voorafgaande eeuw Dr. L. A. J. Burgersdijk onverwelkbare lauweren verworven. Maar vóór hem hebben Mr. L. Th. C. van der Bergh (1834) en voor dien Bilderdijk het pad geëffend. De dichter Bilderdijk zelfs met een uitspraak, die treffelijk genoeg is om hier aan te halen, wijl hij, met bedoeling iets minder vriendelijks te zeggen, wonderlijkerwijze Shakespeare de juiste plaats aanwijst.

Immers zijn oordeel: «de ruwe doch menschkundige Shakespeare heeft wel bewezen een «genie te zijn in het treurspel, maar de Engelsche «tragedie bootst de werkelijkheid te zeer na, om «dichterlijk te zijn», toont de *speelbaarheid* der werken van den 17en eeuwse dramaturg voldoende aan en wijst tevens, zij het indirect op de geringe waarde voor het tooneel van Vondel's scheppingen, die als woordkunst hoog staan, maar alleen in de dagen, dat tooneel en decoratief gescheiden bleven, naar eisch konden worden gezegd» en men dus «vertooning» als bijkomstig beschouwde.

Bij, zoolal geen gebrek dan toch schaarschte aan eigen stukken, die menschenlevens en langer tooneel hielden, hebben Shakespeare's werken burgerrecht gekregen en het bijkomstige, de vraag of de methode van vertoonen de ware is, kan hier onbesproken blijven.

Van buitengewone beteekenis blijf ik het daarom achten dat in dit seizoen belangstelling wordt getoond voor de werken onzer 17e-eeuwse schrijvers.

Konden we naast dezen een stuk doen vertoonen waarvan den inhoud was ontleend aan onze eigen, rijke vaderlandsche historie, met de *Gijsbreght* zou alreeds het fundament zijn gelegd voor een zuiver Nederlandsch repertoire, dat met eenigen goeden wil voor uitbreiding zou vatbaar zijn en dat het schenken van welverdiende aandacht aan buitenlandsche kunstwerken in geen enkel opzicht in den weg behoefde te staan. J. H. M.

* * AMSTERDAMSCH E BRIEVEN * *

Hooft's „*Warenar*”.

Titel van een uitgave van Hooft's *Warenar*. (Amsterdam 1695).
(Bibliotheek der Mij. der Ned. Letterk. Leiden.)

Hooft's „*Warenar*” sedert jaren niet vertoond is door het kunstzinnig gezelschap „Het Tooneel” onder leiding van Willem Royaards opgevoerd en, gestoken in een nieuw kled, naar andere begrippen dan bij de eerste opvoering ter „Eerste Duytsche Academie” uitgebeeld.

Het stuk door Hooft ontleend aan Plautus' „*Aulularia*”, werd door hem „naer s'landts gheleghenheit verduytschet”, zooals trouwens in het „voorwoord” duidelijk wordt gezegd, maar bovendien van een slot-voorzien. En dat slot nu, is jaren lang de twistappel geweest omdat sommigen het onlogisch noemden en overeenkomst zochten tusschen *Molière's* „*Avarc*” en den schijnbaren vrek „*Warenar*” en in dit verband Hooft's bedoeling niet vermochten te begrijpen.

Voor het eerst opgevoerd in September 1617 behaalde het stuk een ongekend succes; het verhoog van Ryckert over de weelde der aanzienlijke vrouwen, de beschrijving van den tocht naar het knekelhuis van een barbier en het verhaal van Claartjen's verleiding sloegen in.

Ook nu nog had Hooft's satire vat op het publiek.

Veel over het stuk te schrijven worde hier overbodig geacht.

Dat echter de literatuur over de „*Warenar*” een boekenkast vult, dat tal van pennen er door in beweging zijn geweest, 't al moge bewijzen dat 't stuk valt in den Hollandschen smaak van alle eeuwen en het succes dat Royaards er, na de vertoening met Rotterdamsche

hoogereburgerscholieren thans mee behaalde, bewijst dat ook nu nog onze natie voelt voor het kerngezonde dat onze 17e eeuwse schrijvers in hun Amsterdamsche stukken weten neer te leggen.

De vraag echter of stukken uit een nu afgesloten tijdperk met behulp der middelen van dezen tijd opgevoerd, in het juiste licht worden gesteld is door deze hoogst merkwaardige opvoering niet rechtstreeks bevredigend beantwoord.

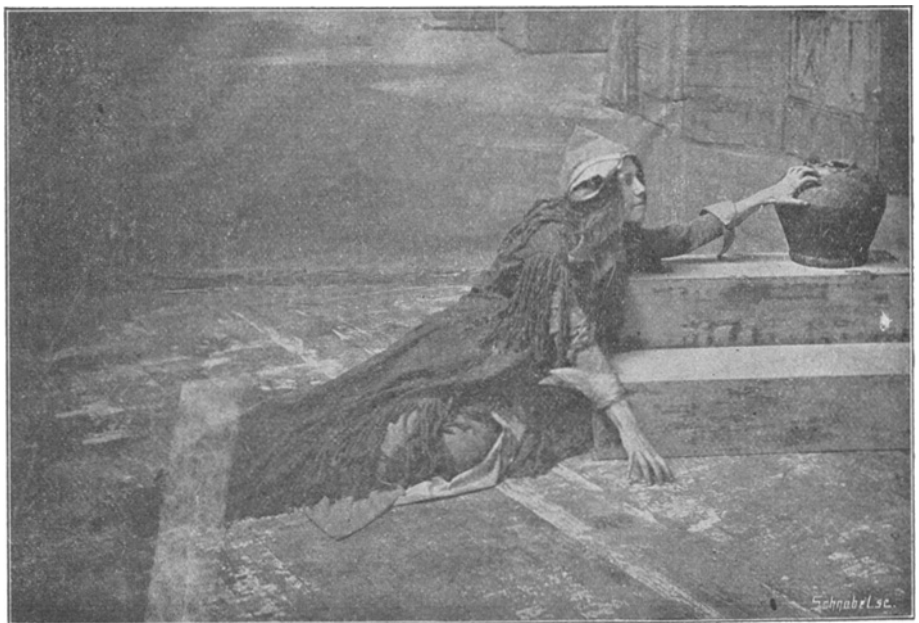
Toch blijft de vertoening een bijzonder merkwaardige, waartoe behalve de uitbeelding zelve van de zeer typische figuren hebben meegewerkt: het fraai geschilderde decoratief met treffelijk nagebootst oud-Amsterdamsch grachtje, huizen met gevelstoep en de Nieuwe Kerk met het Ellendige kerkhof, het geheele buurtje aantrekkelijk gemaakt door de stoffeering, die onze oude stadsgedeelten eertijds schilderachtig maakte, nl. het groen der boomen die meer en meer zijn verdwenen. Tot zelfs voor een hobbelige oud-Amsterdamsche bestrating was zorg gedragen.

Voorts de nauwkeurig gekozen kleedij waardoor de in passend licht voorbijgaande tafreelen leken als door een vergrootglas geziene doeken der 17e eeuwse meesters onzer schilderschool en eindelijk de toevoeging van oudhollandsche muziek die aan het geheel een bepaalde wijding gaf.

De *Warenar* werd door Willem Royaards gespeeld. Hij had zich deze eigenaardige figuur geheel ingedacht en de overgang van den vrek, die eerst angstvallig zijn schat bewaart, daarna haar klakkeloos weg geeft heeft hij aannemelijk weten te maken.

Het mag trouwens met reden worden betwijfeld of het willen behouden van zijn dubloenen den *Warenar* meer zorgen baart, dan dat hem het bezit-zelf drukt en zoo is de angst om den pot, in het begin volstrekt niet in strijd met het gevoel van verluchting aan het slot.

Zooals echter reeds gezegd, is het slot steeds aanleiding tot verschillende inzichten geweest.

Mevr. Jac. Royaards-Sandberg als „Gierichheit.”

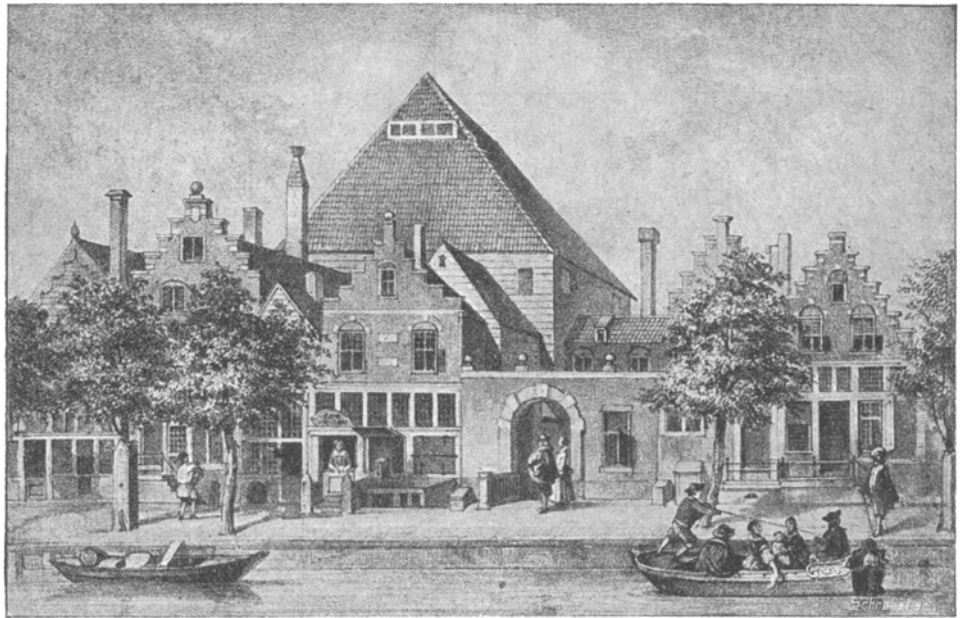
Naast hem worde genoemd Mevr. Phil. van Kerckhoven-Jonkers. Haar ietwat te druk spel en klompengeklos stond de uitbeelding van de geheele persoon van oude trouwe dienstmaagd geenszins in den weg, gaf er zelfs kleur en verve aan.

„Lecker” gespeeld door Mevr. van Amerom-Roos, deed ook te druk, te uitgelaten. Toch heeft men om dezen Oud-Amsterdamschen kwajongen hartelijk gelachen, wellicht juist dáárom. *Daan van Ollefen* als „Teeuwis de Kok” heeft bijzonder voldaan, spel en opvatting waren uitnemend.

Voornaam speelde Mevr. Anna Sablairolles de rol van Geertruid, voornaam in stand en houding, voornaam ook in het zeggen der verzen. In het algemeen een deugd bij deze vertoening in waarde gehouden: allen zegden goed en alles sloot behoorlijk aaneen.

Ritsart, naar het uiterlijk de rijkelui's zoon van het statige 17e eeuwsch Amsterdam vermocht dit in spel en uitbeelding niet aannemelijk te maken. Veel beter voldeed de heer van Kerckhoven als Rijckert al ontbrak hem het statigdefteige.

Het geheel, was zooals gezegd, om vele en velerlei redenen te prijzen. Nochtans schijnt een vertoening van een 17e-eeuwsch gedacht en geschreven stuk een ander karakter te krijgen wanneer het wordt gespeeld naar moderne opvatting,

Dr. Samuel Coster's Academie waar Hooft's Warenar 't eerst werd vertoond in Sept. 1617.

zooals de woordkunst dreigde te moeten bukken voor de te gedetailleerde tooneelverzorging bij de Meiningers.

Maar het streven, zich dit jaar èn bij het «Nederlandsch Tooneel» èn bij «het Tooneel» openbarende om recht te schenken aan onze eigen rijke tooneelliteratuur verdient alle waardeering en aanmoediging tevens van den kant van het publiek. Speelbare oud-Vaderlandsche stukken met gezonden humor vinden bij een rechtgeaard Nederlandsch publiek ingang. Van hooge taakopvatting getuigt het, te willen uitbeelden wat men lezende, zich minder gemakkelijk voorstelt.

Gaat Royaards «Warenar» elders spelen, hij verzuime niet het 't oog streelend decoratief mee te doen nemen en behoude ook de muzikale omlijsting, die stemming gaf en herinnering wakker maakte aan tijden die ver achter ons liggen.

Komt hem al niet de verdienste toe Hooft's Warenar uit het stof der archieven te hebben gedolven, zeker is zijn pogen om hem onder een ander licht te brengen een verdienstelijke, die ook elders waardeering zal vinden, doch dan onthoude hij den toeschouwers aldaar niet, wat hij, als vanzelf bij de uitbeelding behoorende, daaraan met zorg heeft toegevoegd.

Of dit om finantieele redenen, of op grond van overwegingen van practischen aard onmogelijk zal blijken kan ik niet beslissen, maar als een man van smaak en

Royaards als Warenar.

bovenal letterkundige ontwikkeling gemeend heeft een stuk te moeten interpreteren zooals bij Hooft's *Warenar* deed dan gebiedt de billijkheid dat die interpretatie tot in alle consequenties wordt doorgevoerd en ook buiten Amsterdam wordt genomen van het dan toch altijd kunstzinnig *geheel*.

Ned. Tooneelver. „De groote Vlucht” van Mr. Icarus Forens.

Jawel, die Mr. Icarus Forens is een leukerd! Nauwelijks is de wereld in rep en roer gebracht door *von Zepplin* en *von Parsival* of hij bedenkt een vierbedrijvige klucht die de „Const ende vliegwerktuygen” van Jan Vos zaliger, formeel in de schaduw stellen. Groote mannen komen altijd uit kleine plaatsen; het licht der ontdekking van een vliegmaschine, die de lucht bevolkt zooals de rijwielen thans onze straten, gaat op in een heel klein staatje. Den vorst zijn alle couranten, die iets omtrent deze wereldschokkende ontdekking bevatten, gewoonweg onthouden. Niets heeft hij vernomen van deze bergen en menschen verzettende ontdekking.

En nu hij er achter komt, verbiedt hij het onzalig gedoe. „In zijn lucht zal niet worden gevlogen,” totdat zijn eigen, veel belovende zoon zelf gaat vliegen en de doorluchtige heerscher het blaadje omkeert en het vliegen beschouwt als iets van zelf sprekends.

Laat ik direct zeggen, dat de „Nederlandsche Tooneelvereniging” met de hand te leggen op dezen, roman in hogere regionen, gelukkig is te prijzen. Want al klinkt het contra-dictisch: „laag bij den grond” kan men deze boutade niet noemen. En „laag bij den grond” is zij ook niet opgevat, integendeel de geheele vertooning is subliem. *Ternooy Apèl* als kippige-jichtige vorst is onverbetterlijk, *van Warmelo* overtreft zich-zelf als *Josua Hildebrand*, *Alex Post*, voor het eerst in een soort *raisonneursrol* optredende, is bij uitstek op dreef. *Van Gilhuijs* heeft den troonopvolger prachtig-onbeholpen gespeeld; *van der Does* was een heel goed type van hofprediker. Mevr. *van der Horst* gaf in haar travestiel leuk-los spel, kortom met groote voorliefde en bijzondere toewijding is dit kluchtspel voorbereid en vertoond. Zelden zag ik in een voorstelling alles zóó goed verzorgd, de aankleding maar vooral de uitbeelding met zooveel liefde ter hand genomen.

„De groote vlucht” is een kasstuk. Het kan *avonden* volle zalen trekken omdat het zooveel oorspronkelijks bevat en zóó leuk bezighoudt, dat 't bijna middernacht is voor men het weet.

Maar vooral, omdat het hooger staat dan een klucht en zich te veel verliest in algemeenheden om een satire te zijn.

Alleen neme de regie het militaire element eens onder handen. Ministers en adjudanten „van dienst” komen geen vorstelijke zalen binnen *anders* dan met ontblooten hoofde, wellicht heeft een der meespelenden het land gediend als reserve of landweer militair en kan hij goede diensten bewijzen met zijn confraters er op te wijzen hoe een militair zich binnen de vier muren beweegt,

ook al omsluiten die muren een paleis van een miniatuur-heerscher.

Maar dat weinige kan geen afbreuk doen aan het geheel! Omdat je weet *waarom* je hebt gelachen, geeft „De groote vlucht” nog stof tot napraten, en schiet de stof te kort (en van *te kort* in engere beteekenis kan men bij deze klucht nauwelijks spreken) dan blijft er nog ruimte voor beschouwing genoeg. Want elk der meespelenden had zich type gemaakt en wat de onbekende schrijver heeft gedacht en neergeschreven is, dunkt mij, boven verwachting uitgebeeld door deze „Vereeniging” die zich met groote voorliefde „enbloc” op dit onderhoudende stuk heeft geworpen.

Nog moet ik wijzen op het zeer te waardeeren feit dat niemand boven zijn confraters uitstak.

In een stuk met louter typen wordt de concurrentiegeest zoo gauw vaardig. Maar de regisseur-gouverneur *v. d. Horst* (zelf een kostelijk type) kent zijn omgeving! Alles sloot als een bus en het samenspel werd nergens verstoord.

De „Tooneelvereniging” moet met dit stuk maar Septembermaand vieren.

Spel en stuk, spel vooral, zijn volle zalen overwaard.

J. H. M.

* EEN VERDWENEN GEWOONTE *

Een gewoonte waarmede, en met recht, sedert jaren is gebroken, was die van sommige tooneel-spelers om op 't onverwachtst een of andere aardigheid te zeggen, die met de eigenlijke rol niets had te maken maar waardoor zij de lachers op hun hand kregen.

Van Jan Albregt is het bekend dat hij zelfs in de *Gysbreght van Aemstel* aardigheden invoegde, waardoor wel is waar, en ten koste der andere meespelenden, het dramatisch effect verloren ging, doch wat hem persoonlijk een applaus bij open doek bezorgde.

Waarom 't was begonnen natuurlijk!

Echter, behalve wellicht in een of andere klucht of revue, laat tegenwoordig geen acteur zich tot dergelijke willekeurige daden verlokken.

Wat wèl gebeurt, is dat door den vertolker van een rol, met medeweten van den regisseur, en is het in een oorspronkelijk stuk, ook met goedvinden van den schrijver een of andere passage wordt aangedikt omdat de geroutineerde tooneelspeler bij de lezing reeds merkt dat een of andere aardigheid, zooals die door den schrijver is ingekleed, „niets doet”.

In de Duitsche schouwburgen werd een niet te voren goedgekeurde „inlassing” verboden. „Extemporieren ist verboten!” heette het en bewaard is gebleven de gevatte opmerking van den Komiek Pohl te Königsberg, die, toen bij eene Tell-opvoering het paard van Gessler, als gevolg van lampenkoorts iets bijzonder onwelgevoegelijks deed, dreigend op het paard toetrad en een duidelijk verstaanbaar: „Du, Extemporieren ist verboten” de zaal inzond.

Er zijn in het land der reglementeering echter ook schouwburgezelschappen bij welke het niet

is verboden, mits ieder de verantwoordelijkheid draagt van zijn eigen woorden. Natuurlijk zijn persoonlijkheden, politieke aardigheden, toesprekingen op bepaalde feiten e. a. verboden.

Dat intusschen noch hier te lande, noch elders tooneelspelers, die het publiek op hun hand wisten,

zich aan dit verbod stoorden, bewijst het geval van den vaderlandschen acteur, die nà de angstige dagen van voor 1815, de oranjekleur plotseling op zijn borst hechtte en met in geen enkel opzicht tot zijn rol in betrekking staande woorden den stoot wist te geven tot een anti-Fransche beweging.

Gevallen van allerlei aard zijn te noemen en te vermelden, waarin tooneelspelers met tusschenvoegingen een bepaald doel bereikten.

Maar, behalve in geval van nood, zal bij een beschaafd gezelschap deze gewoonte wel niet meer worden in eere hersteld, evenmin als het terugroepen bij open doek nog wordt geduld, noch ook kransen of bloemstukken midden in een bedrijf op het tooneel worden geworpen. Feitelijk behoorde men reeds zoover te zijn, dat alleen aan het slot van het stuk blijken van waardeering werden gegeven.

(Wordt vervolgd).

Reeds aanstonds werd vermoed dat achter den schuilnaam Mr. Icarus Forens dien van Herm. Heijermans was verstoken. Is het Handelsblad wèl ingelicht dan is „De groote Vlucht” inderdaad van dezen schrijver.

A D V E R T E N T I E N.

Het Begin

van het koude jaargetijde is het meest geschikte moment, om een in ieder opzicht aan te bevelen levertraankuur te beginnen of er in sterkere mate mede voort te gaan. Wie zich hiervoor van een betrouwbaar, aangenaam en tevens goedkoop praeparaat wil bedienen, moet in de daarvoor in aanmerking komende zaken gearomatiseerde en zoet gemaakte Stoomlevertraan-Emulsie van Kraepelien en Holm, Apothekers-Hofleveranciers te Zeist, vragen. Indien niet ter plaatse verkrijgbaar, wordt de flacon tegen f 1,25 direct van af fabriek geleverd.

VAN DUREN'S Corsetten Magazijn.

AMSTERDAM
Leidschestraat 78.

Telef. 7851.

AMSTERDAM
Kalverstraat 136.

Telef. 8178.

UTRECHT
Stadhuisbrug 4, Viestraat 2a.

Telef. 1314.

Onze beroemde Corsetten, merk C. P. à la Sirène Paris Forme droite rationelle, verdringen het gewone droit-devant Corset, omdat het Corset Forme Rationelle tevens is het meest élégante, steeds is naar de laatste mode gewijzigd en is samengesteld volgens advies van H.H. Medici.

AMERIKAANSCH KLEEDINGMAGAZIJN GRÜNDEMANN & JONCKBLOEDT

Comb. A. KREYMBORG & Co. — Hofleveranciers.

MARIAPLAATS 3, UTRECHT.

Speciaal Huis voor Heeren-, Jongeheeren en Kinderkleeding
Gemaakt en naar maat.

VRAAGT ONZE PROSPECTUS EN VOORWAARDEN VOOR ABONNEMENT.

Speciale Inrichting tot het vervaardigen van

GELEGENHEIDS-GALAKLEEDING EN AMBTSGEWADEN.

COUPE SYSTÈME AMÉRICAIN.

Huis van den EERSTEN RANG op Amerikaansche grondslag.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

ADMINISTRATIE: FILIAAL BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^v/_H ROELOFFZEN-HÜBNER

* * * EN VAN SANTEN, ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS. FRANCO PER POST VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

Ieder lid van het Tooneelverbond brenge dit jaar één nieuw lid aan!

Wat voor de redactie is bestemd, tijdelijk te adresseeren aan den algem. Secretaris J. H. MIGNON, Oosterstraat 1 te Utrecht.

INHOUD: Officieel. — A. v. R.: Rotterdamsche Brieven. — J. H. M.: Stichtsche Brieven. — Mari J. Ternooy Apèl: Tooneelstudies. II. — Piet Jansens. — W. v. d. H.: Amsterdamsche Brieven. — Het laatste bedrijf. — Verbetering. — Advertentiën.

H. G. Jurriaanse, Jac. Rinse, P. Nierstrasz, J. C. Douleer, J. Meihuizen, S. J. Bouberg Wilson, J. W. Beck, Henry F. Vogin en Joh. de Zwart.

De vergadering wordt geleid door den heer Marc. Emants, voorzitter van het demissionair hoofdbestuur.

OFFICIEEL.

Leden der Afdeling Amsterdam hebben toegang tot alle Holl. voorstellingen in het Grand-Théâtre, tegen verminderden prijs. Voor bijzonderheden zie men onze No's 1—4.

De heer Emants opent de vergadering en zegt dat het hoofdbestuur heeft gemeend deze buitengewone algemeene vergadering te moeten bijeenroepen. De reden daarvan is schriftelijk toegelicht in «Het Tooneel», welke toelichting hij voldoende geloof. Echter, voor hen die daaraan niet genoeg mochten hebben, wil hij nog even het standpunt van het hoofdbestuur uiteenzetten.

Verslag van de Buitengewone Algemeene Vergadering van het Nederlandsch Tooneelverbond, op Zondag 18 Oct. 1908 ten 1¹/₂ uur 's middags in „Krasnapolsky” te Amsterdam.

't Is nu ongeveer 1¹/₂ jaar geleden dat de heer de Jong als lid der Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool periodiek moest aftreden. De heer de Jong had altijd veel belangstelling in de school betoond en had zelfs den directeur tijdelijk vervangen. De heer de J. was herkiesbaar en had zich ook weer beschikbaar gesteld. Er bestond dan ook bij het hoofdbestuur geen twijfel of hij zou worden herkozen. Maar de algemeene vergadering koos hem tot verbazing van het hoofdbestuur niet. Zij koos in zijn plaats dr. Frantzen, die de benoeming echter niet aannam, wat in de gegeven omstandigheden niet te verwonderen was. Het hoofdbestuur heeft daarop in Mei 1908 voor de zelfde vacature candidaat gesteld mevr. Tartaud—Klein, een verdienstelijke kunstenares, die hare opleiding aan de Tooneelschool genoten had. Deze had verklaard, over den noodigen tijd te beschikken om haar plicht tegenover de Tooneelschool waar te nemen. Evenwel reeds vóór de algemeene vergadering bijeenkwam, verluiddde het dat ook mevr. Tartaud—Klein niet zou worden gekozen. Zij trok zich dus terug.

Aanwezig volgens de presentielijst:

De Heeren Marc. Emants, Dr. C. J. Vinkesteyn, Mr. F. Fentener van Vlissingen, Frits Lapidoth, Mr. P. W. de Koning, L. Jacobson, Mr. J. van Schevichaven, J. Milders en J. H. Mignon, vormende het demissionair Hoofdbestuur.

Vertegenwoordigd zijn de afdelingen Amsterdam, Rotterdam, 's Gravenhage, Utrecht, Groningen, Dordrecht en Tiel. Niet vertegenwoordigd de afdelingen Middelburg en Delft.

De presentielijst is geteekend:

namens Amsterdam door de heeren Mr. Vaillant, A. W. J. van Riemsdijk en A. Reyding;
namens Rotterdam door de heeren A. Robertson, Kolff en A. C. Dalen;
namens 's Gravenhage door de heeren I. C. v. d. Tol en Mr. G. G. Varenkamp;
namens Utrecht door den heer G. R. Deelman;
namens Groningen door de heeren Mr. Sängner en J. Meihuizen;
namens Dordrecht door de heeren J. H. den Bandt, J. van Wageningen, B. van Rijsdijk en D. van Houten;
namen Tiel door den heer Reuchling;
te samen uitbrengende 42 stemmen.
Verder door de leden: J. Vriesendorp, L. Simons,

Op de algemeene vergadering moest ook voorzien worden in de vacature voor een dame-patronesse. Het hoofdbestuur diende een voordracht in, maar de algemeene vergadering koos niet de voorgedragene mevr. Everts—Pierson, doch mevr. Tartaud—Klein. Deze achtte zich evenwel voor die betrekking niet even geschikt als zij zich geschikt achtte voor de betrekking van lid der commissie van Beheer en Toezicht. Mevrouw Gompertz—Jitta trok partij voor mevr. Everts—Pierson en nam haar ontslag uit de commissie van dames-patronessen.

Daar kwam nog bij dat op de algemeene vergadering onwelwillende woorden werden geuit aan het adres van den redacteur van «Het Tooneel», den heer H. L. Berckenhoff, zoodat de heer Berckenhoff zijn ontslag nam als redacteur.

Het Tooneelverbond kwam door een en ander in een zoodanig ontredderden toestand, dat het hoofdbestuur zich de vraag voorlegde waaraan die houding der algemeene vergadering te wijten was. Het meende die vraag te moeten beantwoorden in dezen zin, dat het hoofdbestuur niet langer het vertrouwen der algemeene vergadering had. Het hoofdbestuur verlangt van de algemeene vergadering volstrekt niet, dat zij door dik en dun met het hoofdbestuur medegaat; het erkent dat een oppositie goed en nuttig is, doch wanneer een oppositie dreigt te ontaarden in dwarsdrijverij en stelselmatig tegenwerken, dan kan er niet langer sprake meer wezen van de samenwerking, die noodig is. Daarbij kwam dat het niet meer kan vervullen een gedeelte van zijn taak: het stellen van candidaten. Het hoofdbestuur had in het voorjaar reeds moeite gehad candidaten te vinden, maar thans kan het niet de zekerheid geven, dat de candidaten niet blootgesteld zouden worden aan dezelfde bejegening, die aan de vroegere candidaten was beschoren geweest en als de gepolste personen waarborgen tegen zulk een bejegening zouden vragen, dan kan het hoofdbestuur die niet geven. Het hoofdbestuur erkent het recht der algemeene vergadering om buiten de voordracht om te benoemen, maar het meent te mogen verwachten, dat er ernstige en deugdelijke redenen bestaan, wanneer van zijne voordracht wordt afgeweken. Misschien hebben die redenen bestaan, doch ze zijn het hoofdbestuur onbekend. Waar nu de heer *Jac. Rinse* in de vergadering van de Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool verklaarde, dat de houding der algemeene vergadering gericht was tegen het hoofdbestuur, heeft het hoofdbestuur gemeend, zijn mandaat ter beschikking te moeten stellen van het Verbond. Vandaar de bijeenroeping der buitengewone algemeene vergadering.

Mr. *Vaillant*, afgevaardigde van de afdeeling Amsterdam, dient namens haar de volgende motie van orde in: „De vergadering spreekt haar vertrouwen uit in de gestie van het hoofdbestuur en noodigt het hoofdbestuur uit zijn ontslag terug te nemen.”

In zijn toelichting zegt hij dat de afdeeling van oordeel is, dat het hoofdbestuur jarenlang in het belang van ons nationaal tooneel heeft gearbeid en er geen reden is het een vertrouwen te ontzeggen, waarop het aanspraak heeft. Integendeel er zou reden tot groote dankbaarheid zijn, wanneer het hoofdbestuur kon goedvinden de taak weer op zich te nemen. Eenvoudige herbenoeming zou niet baten, want het hoofdbestuur moet weten dat het het volle vertrouwen bezit. Duidelijk moet worden uitgesproken: »Mijne heeren gij twijfelt er aan of gij ons volle vertrouwen hebt, welnu in deze motie vindt gij daarvan de verzekering.”

De heer *Varenkamp*, afgevaardigde van de Haagsche afdeeling, verzet zich tegen het in behandeling nemen der motie-Amsterdam. Door de Haagsche afdeeling is een brief tot de afdeelingen gericht om het hoofdbestuur te herkiesen, doch verder wenscht de afdeeling niet te gaan. Er is geen reden het hoofdbestuur een blijk van vertrouwen te schenken, waar er geen reden tot wantrouwen is gegeven. De afd. 's Gravenhage wil gaarne medewerken tot behoud van het hoofdbestuur, maar met een motie van vertrouwen kan zij zich op de aangegeven gronden niet vereenigen.

De heer *Jac. Rinse* vraagt of de Voorzitter denkt af te wijken van de gewoonte om niet-afgevaardigden aan de besprekingen te doen deel nemen.

Nadat de *Voorzitter* heeft geantwoord dat natuurlijk ook niet-afgevaardigden op deze vergadering aan het debat kunnen deel nemen, doet de heer *Rinse* uitkomen, dat hij niet als afgevaardigde der algemeene vergadering, doch persoonlijk in de Commissie van Beheer en Toezicht zijn meening heeft kenbaar gemaakt, niet echter in dezen zin, dat de algemeene vergadering wantrouwen in het hoofdbestuur heeft uitgesproken, maar dat de algemeene vergadering uiting heeft willen geven aan haar wensch, dat krachtiger toezicht op de Tooneelschool noodig was. Niemand heeft mevrouw *Tartaud—Klein* of mevr. *Evers—Pierson* willen treffen, ook is geen oppositie quand même gevoerd, maar wel heeft de algemeene vergadering willen uitspreken haar wensch, dat het regime aan de Tooneelschool werd gewijzigd.

Spr. verzoekt verlof, desnoods in comité-generaal, zijn meening nader te mogen toelichten.

De *Voorzitter*: de woorden van den heer *Rinse* zijn gericht tegen de Commissie van Beheer en Toezicht en daar men over die commissie heen het hoofdbestuur heeft willen treffen, kan de heer *Rinse* die zaak nader behandelen.

De heer *Rinse*: Het vorig jaar waren er aan de Tooneelschool 16 leerlingen. Gedurende den cursus bedankten er 6, m. a. w. 40%. Op mijn voorstel werd wegens het gebrek aan toezicht opgemaakt een rooster van bezoek door de leden van de commissie van toezicht.

Met het oog op het volgende punt, van persoonlijke aard, door den heer *Rinse* ter sprake gebracht, wordt de vergadering veranderd in eene met gesloten deuren.

Nadat de vergadering is heropend doet de heer *J. H. den Bandt* (Dordrecht) opmerken dat er geen conflict is — Dordrecht stelt zich op het Haagsche standpunt en kan zich niet met de meening der afd. *Amsterdam* vereenigen.

Mr. *Fentener van Vlissingen* (hoofdbestuur) voert daartegen aan dat er wel degelijk moet gesproken worden van een conflict tusschen het hoofdbestuur en de algemeene vergadering. Het hoofddoel van het Tooneelverbond is de instandhouding der Tooneelschool, en waar nu over de leiding daarvan een principieel meningsverschil bestaat, meent het hoofdbestuur, dat de eigenaardige positie dier school oorzaak is van de genoemde nadeelen, terwijl de algemeene vergadering de reden zoekt in de commissie van toezicht.

Door den heer *Robertson* (Rotterdam) werd Amsterdam in overweging gegeven, haar motie in te trekken.

Mr. *Vaillant* betoogt, dat uit het debat duidelijkste is gebleken, dat het hoofdbestuur gemeend heeft op goede gronden te moeten aannemen, dat er een ernstig conflict was tusschen de algemeene vergadering en het hoofdbestuur, doch dat er geen enkele reden is vernomen om een motie van wantrouwen in het hoofdbestuur voor te stellen. Amsterdam trekt haar motie niet in. Wordt haar motie verworpen, dan zal het hoofdbestuur moeten aannemen, dat het het vertrouwen niet heeft.

De heer *Varenkamp* blijft zich namens de afdeeling 's-Gravenhage tegen de motie van orde verzetten. Er is geen conflict en wat achter de schermen is voorgevallen, daarmee heeft men niets te maken. De Haagsche afdeeling heeft het volle vertrouwen in het hoofdbestuur, maar met de motie Amsterdam kan ze niet meegaan.

De Voorzitter zegt, dat er volgens den Heer *Varenkamp* bij het Hoofdbestuur wat achter zit. Dit is evenwel niet het geval. Indien er bij iemand wat achter zit, dan is dit het geval bij hen, die de candidaten van het hoofdbestuur niet kozen, om redenen, die tot de waarde van die personen voor de school niets afdeden.

Mr. *P. W. de Koning* (hoofdbestuur) doet uitkomen dat het niet aangaat personen te treffen wegens dingen waaraan ze persoonlijk onschuldig zijn. Al ware er geen ander conflict, dan zou om deze reden alleen de houding van het hoofdbestuur gewettigd zijn.

Na voortgezette discussie, verklaart de heer *Varenkamp* dat men op de algemeene vergadering mevr. Tartaud—Klein liet vallen, omdat men geen dame in de commissie van toezicht wenschte, die haar opleiding op de Tooneelschool had genoten en nu boven den directeur zou komen te staan. De oppositie had verwacht, dat het hoofdbestuur een lid van de reorganisatie-commissie op de voordracht voor een lid der Commissie van Beheer en Toezicht zou hebbengeplaatst.

Mr. *Fentener van Vlissingen*: Juist, nu komen we op zuiver standpunt, daar is eindelijk de ware oorzaak genoemd.

Dr. *C. J. Vinkesteyn* acht het nog niet duidelijk dat de algemeene vergadering, die mevr. Tartaud—Klein ongeschikt achtte als lid der commissie van toezicht, den heer Van der Horst zonder eenig bezwaar wel koos, hoewel die toch ook zijn opleiding op de Tooneelschool heeft gehad.

De heer *Den Bandt*, afgevaardigde van de afdeeling Dordrecht, vraagt waarom het hoofdbestuur met zijn ontslag zoo laat is gekomen. Ook is het hem niet duidelijk dat de niet-herkiezing van den Heer *de Jong* thans als van invloed wordt beschouwd.

De *Voorzitter* antwoordt, dat het eerste feit, voor anderhalf jaar gebeurd, het begin was van eene reeks van feiten, pas te Groningen geëindigd. Ook was door de onvoltallige opkomst van het hoofdbestuur te Groningen eerst overleg noodig. Dat overleg kon door uitstedigheid van bijna alle hoofdbestuurders in de zomermaanden niet worden gepleegd.

De heer *Robertson* verklaart namens de afd. Rotterdam de uitdrukkelijke opdracht te hebben alle pogingen in het werk te stellen om het hoofdbestuur herkozen te krijgen. Nu Amsterdam ongeneigd is haar motie in te trekken, waartoe spr. eerst eenige pogingen deed, zal hij voor de motie stemmen.

De heer *Den Bandt* legt thans gelijke verklaring af namens Dordrecht.

Nadat Mr. *Vaillant* heeft geconstateerd, dat door de discussie aan den dag is gekomen dat er was een conflict, zij het dan in latenten vorm, wordt de motie van orde van *Amsterdam* in stemming gebracht en aangenomen met algemeene stemmen op tien blanco na, uitgebracht door de afdeeling's-Gravenhage. Vóór stemden Amsterdam, Groningen, Rotterdam, Utrecht Dordrecht en Tiel.

De heer *Vaillant* vraagt of na dit resultaat het hoofdbestuur zijn taak weer opvat. Een stemming is thans overbodig.

De *Voorzitter* zegt dat de leden individueel het gevoelen der vergadering door een schriftelijke stemming willen zien uitgemaakt, de 10 uitgebrachte blanco stemmen rechtvaardigen dien eisch.

Daarop stelde spr. aan de orde punt één: verkiezing van twee dames patronessen wegens het niet-aanvaarden harer benoeming door mevr. Tartaud—Klein en het bedanken van mevr. Gompertz—Jitta.

De heer *Robertson* ondersteunt namens Rotterdam het voorstel-*Amsterdam* om deze benoeming aan te houden tot de volgende gewone vergadering.

De *Voorzitter*: Het kan niet in het belang van het Verbond wezen, om de commissie onaangevuld te laten, daar er thans slechts één lid is: mevr. Van Rhijn—Naeff.

De heer *Robertson* vraagt aan freule Bicker, ter vergadering aanwezig of zij bereid is andermaal als dame-patrones het Verbond aan zich te verplichten.

Freule *Bicker* zegt aan dien wensch met het oog op den toestand niet te kunnen voldoen.

Aangenomen wordt een voorstel-*Rotterdam* om het aan de prudentie van het hoofdbestuur over te laten de benoeming of uit te stellen tot een buitengewone of tot de gewone vergadering in Mei en middelerwijl in overleg met de Amsterdamsche afdeeling pogingen aan te wenden dames-candidaten te krijgen.

Vervolgens is aan de orde punt 2 der agenda: verkiezing van negen leden van het hoofdbestuur wegens het aftreden van de heeren Marc. Emants, Mr. A. Fentener van Vlissingen, Mr. J. van Schevichaven, Dr. C. J. Vinkesteyn, Mr. P. W. de Koning, L. Jacobson, J. Milders, F. Lapidoth en J. H. Mignon.

De stemmen — 42 — werden op alle aftredenden uitgebracht, waarop de *Voorzitter* verklaarde, dat het hoofdbestuur bereid was met de werkzaamheden voort te gaan. (*Applaus*).

Daarna kwam aan de orde de voorziening in de redactie van «Het Tooneel».

De *Voorzitter* doet voorlezing van een schrijven van den heer *H. L. Berckenhoff*. Daarin wordt gezegd dat pogingen van afdeelingen en hoofdbestuur om hem als redacteur te behouden door hem zeer worden op prijs gesteld, doch dat hij niettemin zich verplicht ziet bij zijn ontslag-aanvraag te blijven volharden. Waar hij reeds zoovele jaren de redactie heeft waargenomen, zag hij het redacteurschap liever vertrouwd aan iemand die frisch voor die taak staat. Hoofdbestuur en afdeelingen dankt hij ten slotte voor de ondervonden waardeering.

De *Voorzitter* geeft onder deze omstandigheden in overweging zich bij het ontslag van den heer Berckenhoff neer te leggen. Spr. acht zich echter verplicht in het publiek den heer Berckenhoff een woord van dank te zeggen voor de uitnemende wijze waarop hij zoo lange jaren de redactie heeft waargenomen. (*Applaus*.)

De *Voorzitter* deelt daarna mede dat de Secretaris bereidwillig de redactie overnam toen de heer *Berckenhoff* bedankte. Aan den heer *Mignon* is het te danken dat „Het Tooneel” op tijd en na dien geregeld is verschenen. Er zijn thans een aantal sollicitanten naar de opengevallen betrekking van redacteur, maar het heeft natuurlijk aan gelegenheid ontbroken die sollicitaties aan een behoorlijk onderzoek te onderwerpen. Eene benoeming, staande deze vergadering zou geen gunstig resultaat hebben. Daarom stelt het hoofdbestuur voor, den Secretaris uit te noodigen de redactie waar te nemen totdat een keuze uit de sollicitanten op goede gronden zal zijn gedaan, waartoe de vergadering hare machtiging verleend.

Hiermede is de agenda afgehandeld.

De heer *Robertson* (Rotterdam) zegt dat hem nog rest de vervulling eener onaangename taak. — Den afgevaardigden is namelijk opgedragen vragen te stellen omtrent den toestand aan de Tooneelschool.

Als afgevaardigde kan hij niet anders dan zich van die taak kwijten, al bestaat er z. i. tot het stellen van vragen geen grond.

De *Voorzitter* verandert daarna op verzoek der vergadering de bijeenkomst andermaal in eene met gesloten deuren, welke niet door eene openbare vergadering zal worden gevolgd.

ROTTERDAMSCH E BRIEVEN. * * *

III.

Het Rotterdamsch Tooneelgezelschap.

De Laatste Vonk. Blijspel in 3 Bedrijven van Oscar Blumenthal en Gustav Kadelburg.

Indien men een stuk van Blumenthal en Kadel-

burg gaat zien, dan is het een besliste noodzaak, het — evenals de beide vennoten van de «Possenfabrik» — met de Kunst op een accoordje te gooien, en met de mogelijkheid en realiteit genoegelijk «kiekeboe» te spelen.

Doet men dat, dan is het ook tien tegen één dat men den avond vrij gezellig doorbrengt.

«De Laatste Vonk» na-vertellen? Ach, waarom? Er blijft zoo heel weinig van over, als je dergelijke stukken gaat ontleiden; alléén dient opgemerkt, dat B. en K. ditmaal een koekje gebakken hebben naar Fransch recept. Zij hebben hier van de luchtige zijde de huwelijks-ontrouw en het noodwendig daaruit ontstane conflict, heel vermakelijk — zij het ook niet op nieuwe wijze — op de planken gebracht.

Voeg daarbij hun genialiteit in het scheppen van bijzondere typen en het stellen van contrasten tegenover elkaar, mitsgaders het debiteeren van talrijke leuke zinnen, en het is duidelijk dat «De Laatste Vonk» zeker niet tot de minsten van hun stukken behoort.

De vertolking was in goede handen. *Nico de Jong* als de levenslustige zorgeloze *Clemons*, *Baron von Zechlin* (jammer dat die «luchtkastelen-architect niet *von Zepelin* heette!) was van begin tot eind even vermakelijk, als correct.

Keurig waren zijn verschillende costuums; hoe jammer dat het harde en krakende van zijn stemgeluid, heelemaal niet in overeenstemming te brengen was met de bestudeerde fijne baronmaniertjes!

Mevrouw van Eysden Vink bewees met de rol van *Angèle von Zechlin*, dat zij nog steeds volkomen voor «grande coquette» berekend is; het was een genoeg haar weer eens in zulk een rol te zien optreden.

De lummelige, hulpvaardige *Lutz von Trendelstein* was van *Henrie Morrien* heerlijk; alleen wachtte hij zich voor te veel charge.

De degelijke «Kommerzienrath» *Hegemann* werd door *Alex. Faassen* onberispelijk gespeeld; hij is geknipt voor dergelijke gemoedelijke rollen.

Mej. Duymaer van Twist was zóó, zóó als de jonge echtgenoot van *Bruno Hegemann*, die beslist onvoldoende werd voorgesteld door *Fr. Daum*.

Gerard Vroolijk speelde heel verdienstelijk de rol van *Dokter Hempel*; het schijnt dat hij zoo ongeveer de plaats gaat innemen van *Van Kerckhoven*.

Als nastukje ging *Afscheid van het Regiment* van *Erich Hartleben*.

In dit stuk is — in alle bescheidenheid gezegd, — m.i. géén der rollen door de juiste artiesten bezet! Onnoodig te zeggen dat het stuk niet dien indruk maakte, dien het kàn maken! A. v. R.

STICHTSCHE BRIEF * * * * *

Het vermoeden dat het *Nederlandsch Tooneel* hier een aantal voorstellingen zou geven heeft zich bevestigd. Eerst ging *Vriendinnetje*, daarna *Simone* en Donderdag *Wêcrloos* (*La femme nue*) tooneelspel in 4 bedrijven van *Henri Bataille*. Inderdaad een goed begin, al moet worden erkend dat het laatstgenoemde wel het zwakste van de drie is. «*Wêcrloos*» — (hier nog niet besproken) — voert ons in kunstenaarskringen, doet ons zien hoe een tot nog toe onbekend schilder de groote medaille verwerft, verder hoe hij het meisje dat hem tot «naakt model» diende, trouwt, en op het toppunt van zijn roem dat meisje, dan zijn vrouw, moet plaats maken voor een andere, die met haar geld een berooiden prins kocht en nu op haar beurt den prins verlaat zoo als zij hem eenmaal nam.

't Gegeven is vrij sober en logisch-gewoon. De verzuchting is vaker gehoord dat mannen, die aan eigen kracht hun opkomst hebben te danken, later over de keuze in jongere jaren gedaan, berouw toonden. Wat het geval hier eenigszins anders maakt is de omstandigheid dat «het model» aanspraak maakt op deel aan zijn roem, èn omdat zij hem door haar «poseeren» inspireerde èn omdat zij zijn armoede in de kwade dagen deelde. Bovendien, omdat beiden dit gemeen hebben dat zij kunnen terugzien op levensperioden van onzeggelijke ontbering.

Maar dat is alles wat kan worden aangevoerd tot wettiging der houding van «het model» — uitmuntend voorgesteld door *Mevr. Chrispijn-Mulder* — al wordt het moeielijk den schrijver te begrijpen wanneer hij den schilder «*Pierre Bernier*» aan zijn oorspronkelijke liefde laat ontrouw worden terwille van een zoo weinig sympathieke vrouw als de prinses *de Chabran*.

Deze is, volgens de opvatting van *Mevr. Mann*, een volleerde coquette, die met haar trucs den steeds tusschen haar en tusschen zijn eigen vrouw weifelenden *Bernier* weet te bekoren, ten slotte haar man tot een echtscheiding weet om te koopen. Maar waarom *Bernier* als een goeie, groote hond steeds aan haar voeten ligt en met zich laat sollen, blijkt niet uit het stuk, tenzij vulgaire hartstocht hier in 't spel is en dan was een andere, wel is waar minder eerlijke, zeker toch logischer oplossing mogelijk geweest. Ook schijnt niet aannemelijk waarom *Louise* (het model) tracht de nu eenmaal verloren liefde te herwinnen; tenzij zij bij intuïtie voelt dat deze vrouw niet volledig kan aanvullen wat *Bernier* mist en dus zoekt. — De schrijver, zich voelende te midden van een schildersomgeving, plaatst zich blijkbaar op het eigenaardig standpunt dat hij den toestand zóó en niet anders heeft gezien en dus zóó en niet anders heeft weer te geven. En dat is zijn

recht zooals 't ons recht is niet te gelooven aan de juiste waarneming van den auteur.

Overigens is de opzet te breed en kan, met name het eerste bedrijf, desnoods ook het laatste, worden gemist. Wel verplaatst het ons in een heel interessante omgeving, maar het bedrijf eischt bijna een uur aandacht en dan weten we eindelijk dat aan *Bernier* de groote medaille is toegekend en hebben we doorleeft hoe hij in het bezit daarvan raakte. Tevens, dat «la femme nue» hem inspireerde tot het ontwerpen van het doek dat hem in de mode bracht. Dat alles had met enkele woorden de inleiding van het 2e bedrijf kunnen zijn. De artistieke bijeenkomst die dat bedrijf vult, geeft gelegenheid genoeg het te doen *vertellen*. *Garzin* (Schulze) *vertelt* daarin toch ook hoe zijn verhouding is tegenover zijn vrouw!

Weerloos werd door de Koninklijke vereeniging «Het Nederlandsch Tooneel» liefderijk verzorgd en op 't uitnemendst aangekleed. Moeite noch kosten waren gespaard, elk tooneel was uitmuntend aangekleed. Eere den regisseur *de Leur*. En dat is iets wat op zich zelf reeds tot waardeering strekt in een provinciestad. Een stuk, goed aangekleed en vlot gespeeld moge naar velerlei opvatting niet voldoen als stuk, waardeering vindt het omdat het streeling bracht der oogen en zooals men het noemt, van beschaafde opvatting blijk gaf. Maar bovendien is «*Weerloos*» een echt stuk voor Mevrouw Mann. Den meest aandachtigen toehoorder echter zal het zelfs zijn ontgaan met welk doel zij doorlopend den klemtoon verkeerd legde en lettergrepen accentueerde die, gewoon gezegd, hetzelfde effect hadden gemaakt, wellicht méér. Het diabolische kon zij hiermede niet verhoogen en in die richting was haar «spel» toch tot het uiterste opgevoerd. Aangenomen nog, dat hare opvatting de juiste was, wat ik betwist met het oog op het onaannemelijke van haar offervaardigheid en het onwaarschijnlijke eener waarachtige liefde van *Bernier* voor een zoo grillig-coquette vrouw.

Louise Cassagne (Mevr. Chrispijn--Mulder) noemde ik reeds en met lof.

De ondankbare hoofdrol werd door *Ko van Dijk* vervuld. Hij heeft die werkelijk goed gespeeld, het weifelende karakter kwam behoorlijk uit. Artiest van naam, beteekent nog niet man van standvastig karakter noch van juist gevoelsdefinieren in zaken, liggende buiten zijn kunst. Zijn liefde voor *Paula de Chabran* berustte, hij deed dit duidelijk uitkomen, op hartstocht of gevlijd zijn met den omgang in hogere standen, want, zooals ik reeds opmerkte, voor een man van diepernstig gevoel kon van deze grillige vrouw geen werkelijk hogere bekoring uitstralen. Dan had de schrijver het aannemelijker moeten voorstellen.

De nog al zwakke figuur van den ouden prins *de Chabran* werd door Marcel Myin uitgebeeld. Er bleek van het eigenaardig cachet, dat den verarmden edelman altijd eigen blijft noch in spel noch in grime.

Jan C. de Vos als *Rouchard*, die ten slotte zich het lot van *Louise* aantrekt, had zich wel een ietwat nobeler grime kunnen maken. Zijn

spel (hij had maar een kleine rol) vergoedde dit echter ten volle.

Van de overige ruim dertig optredenden valt weinig te zeggen. Voor het meerendeel vullen zij het eerste bedrijf en treedt niemand op den voorgrond.

Alles te samen is *Weerloos* een stuk dat verschillende gevoelens wekt en waarvan de logica aanvechtbaar is, maar we zijn hier dankbaar voor goed verzorgde stukken en toonen dat door een groote opkomst.

Weerloos werd dus vertoond voor een mooi gevulde zaal.

En om de reeds genoemde redenen was men niet spaarzaam met bijvalsbetuigingen.

Ten slotte een compliment aan Mevr. Mann voor haar smaakvolle toiletten. J. H. M.

* * * * TOONEELSTUDIES * * * *

II.

Van al deze dingen, die het diepere wezen der tooneelspeelkunst raken, had men vroeger weinig of geen begrip. Nergens b. v. is in *Lessing's Hamburgische Dramaturgie* sprake van een regisseur. Hij kent alleen den dichter en den tooneelspeler. Toch was er natuurlijk in die dagen waarin zijn *Dramaturgie* ontstond, wel degelijk iemand, die de voorstelling leidde. *Goethe* en *Schiller* hebben er zich beiden mee belast, maar toch moet in dat geval m. i. meer aan een *inspéciant* worden gedacht — ik zou haast zeggen aan zoo iets als een bovenmeester op de school.

De *klassieke* periode vroeg allereerst om een tooneelspeler die het *woord* beeldhouwde, — de het *woord* begeleidende gebaren waren van een bijna stereotiepe gelijkheid, — tooneel, en costumes der handelende personen tot het meest eenvoudige beperkt. In de *nà-klassieke* periode werd het anders en béter, en deze verdienste mag men de *Romantiek* wel toekennen, dat zij hervormend is opgetreden. Vooral in Duitschland, onder aanvoering van *Tieck*, *Immermann* en *Klingemann* heeft zij krachtig bijgedragen tot opleving der Tooneelspeelkunst, maar éerst het nieuwere drama, en de moderne scènische kunst, hebben de verantwoordelijkheid geëischt van éen enkelen spelleider. *Heinrich Laube* en *Frans Dingelstedt* zijn, om bij Duitschland te blijven, twee namen van groote beteekenis in de geschiedenis van het tooneel. In 't algemeen kunnen wij wel eens en vooral vaststellen, dat Duitschland richting heeft gegeven aan het streven naar een *regie-kunst*. *Antoine* is in Frankrijk gevolgd en heeft met z'n schitterende capaciteiten en groote werkkracht daar 't zijne gedaan om 't spel op te heffen uit sleur en Theatre Français-tradities, en het nieuw leven ingeblazen.

Holland is, als het hinkende paard, achteraan-gekomen en heeft moeten teren op anderen, ook wel, billijkheidshalve zij 't erkend, omdat het geen eigen moderne tooneellitteratuur bezat, leentjebuurt moest spelen bij Duitschland en Frankrijk. De enkele Hollandsche auteurs, die een dertig jaar geleden gespeeld werden, waren van een Hollandsch-degelijke verving, oud-Hollanders durfde

men fatsoens-halve niet aan (de *Nederlandsche Tooneelvereeniging* bracht na *Christijn's* overgang naar de Kon. Vereen: *Bredero, Hooft*, en *Langendijk* voor het voetlicht) en eerst in 1890 heeft *Jan C. de Vos*, een eigen schouwburg (Tivoli in Rotterdam) beheerend, den stoot gegeven tot hervorming in spel en repertoire. Wel heeft korten tijd vóór hem, de Salon-combinatie van *Kreukniet* met *van Kuyk* als regisseur, betere dingen gedaan, dan in lange jaren was geschied; durfde *Le Gras, v. Zuylen* en *Haspels* in 1875 *Multatuli's Vorstenschool* te vertoonen, maar eerst met *Jan C. de Vos* begint naar mijn meening een nieuw, móoier tijdperk voor ons Vaderlandsch Tooneel. Hij heeft in ons land het eerst laten zien, goéd laten zien, wat *regie-kunst* is, op welk niveau een tooneelvoorstelling behoort te staan, om bij benadering te kunnen voldoen aan de eischen der schoonheid.

En nu komt het er, voor mijn persoonlijk gevoel, weinig op aan, of hij bereikt heeft, gehéél berèikt heeft, wat hij wilde. Hij heeft den weg gewezen, — met zijn destijds warm enthousiasme belangstelling gewekt. Zijn groote, intellectueele gaven hebben tal van jongeren kunnen appreciëren, hij heeft een school gevórm van strevende kunstenaars, die pieteit voelen voor hun kunst, en tevens getoond in de jaren 90—95 welk een eminent kunstenaar hij zelf is, een gevoelsartiest van den éérsten rang, een karakter-uitbeelder van zeldzame fijnheid. Dit is dunkt mij ook wel de gróote, héerlijke winst, welke wij aan zijn optreden als leider van het Tivoli-ensemble te danken hebben.

Onnatuur was hem een doorn in het oog, al wat naar maniertjes leek, uit den booze.

Hij eischte vóór alles de realiteit. Niet realisme in den meest gewonen vorm van een nauwkeurig fotografische copie, maar het realisme verinnerlijkt door een schoonheids-aanvoelen van de ziel.

En, zoo niet alle waardeering (waardeering is in onze dagen een niet al te gangbaar artikel) uit de wereld is, zullen veel jongere artisten zeker met dankbaarheid erkennen dat zijn leiding van onschatbaar hooge waarde was voor hun verdere kunstontwikkeling.

Jan C. de Vos is de bij uitstek eerlijk-echte kunstenaar, die alle mooidoenerij verafschuwt, wars van reclame en tierlantijntjes; in 1890, tijd van futteloos kunstleven, brènger van een niéuwe boodschap: «dat er toch eens alléén aan kunst in alle opzichten, tot in ieder onderdeel, tot in allen omvang ook, gedacht moest worden in den schouwburg.»

Dat bij enkele zijner leerlingen en volgelingen reclame en tierlantijntjes weer hoofdzaak werden, kan hij niet helpen. Als de haan van het hok is, kakelen de kippen. En de haan is van het hok, al eenige jaren! Léidt niét, maar staat onder leiding! Horribile dictu!

Eenige jaren na *de Vos*, richt *Christijn senior* de *Nederlandsche Tooneelvereeniging* op (1893) en volgt het voetspoor van zijn vroegeren collega. Ook bij *Christijn* evenals bij *de Vos* wordt *samen-spel* hoofdzaak; elk individu onderworpen aan het geheel.

Beiden hebben slechts één doel, het tooneelstuk gaaf, in volle klaarheid voor het voetlicht te brengen, in een vertooning, tot in alle details prachtig verzorgd. En het stemt wel bitter nu er nieuwe paden worden ingeslagen zoo absoluut genegeerd te zien wat *de Vos, Christijn* en tot op zekere hoogte ook *van Kuyk*, voor den wéder-opbouw van ons Tooneel hebben gedaan.

Kan men veilig aannemen dat in Duitschland *Laube*, in Frankrijk *Antoine*, den stoot gaven tot *natuurlijker* spreken op tooneel, in ons land dagteekent deze periode van *de Vos'* optreden. Niet gezegd wil hiermee zijn dat, voor diens leiderschap, natuurlijken toon útgesloten was, maar hij was toch útzondering op den règel van gezwollenheid. En het zou zeker ondankbaar zijn niet te erkennen van hoe grooten invloed ook de Rotterdammers (*Le Gras, v. Zuylen* en *Haspels*) zijn geweest vóór ons tooneel, vooral na de afscheiding der Kon. Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel.

Maar een niéuw tijdperk van schoonheid is ingeluid door *de Vos*. We zullen later zien waarom ik deze meening ben toegegaan.

MARI J. TERNOOY APÈL.

A'dam, Sept. '08.

(Wordt vervolgd.)

* * * * * PIET JANSSENS * * * * *

«*De Gazet*» het te Antwerpen verschijnend blad meldt omtrent de verbintenis van dezen tooneelspeler bij het «Ned. Tooneel»: Piet Janssens is in onderhandeling en dat de onderhandelingen hebben groote kans van slagen. Het eenige verschil nog is de financieele kwestie. Piet Janssens verdient te Antwerpen grof geld en is nu niet voor een beetje te bewegen naar Holland te komen. Gaat het zaakje nu door dan zullen de rollen van Laroche verdeeld worden tusschen Piet Janssens en Adolf Bouwmeester, een zoon van Frits.

Piet Janssens wil gaan op voorwaarde:

1. Dat het Nederlandsch Tooneel de dédit (vijftien duizend frank) betaalt die hij, bij notarieel kontrakt verschuldigd is aan zijn mede-vennooten ingeval hij zou heengaan.

2. Dat zijn honorarium minstens zooveel bedrage als wat hij hier verdient.

Niemand kan natuurlijk voorzien wat het resultaat der onderhandelingen zal zijn.

Intusschen kan het N. v. d. D. mededeelen, dat er noch van de zijde van de *K. V.* Het Nederlandsch Tooneel, noch van den kant van den Heer Janssens sprake is geweest van onderhandeling.

AMSTERDAMSCH E BRIEVEN. * * *

„Nachtasyl” van Maxim Gorki,
door dr. N. V. „Het Tooneel”.

Laat ik maar dadelijk zeggen dat ik niet goed begrijp waarom Royaards dit stuk op zijn repertoire gebracht heeft. Want, al zal niemand de letterkundige waarde, welke Gorki's „Nachtasyl” bezit, ontkennen, — wàar blijft, dat het als stuk nooit een lang plankenleven gehad heeft en 't ook wel nooit zal halen: Mij heeft een her-

nieuwde kennismaking althans tot geen andere opinie gebracht. Deze tafereelen uit de onderste lagen der Russische samenleving vormen te zamen een curiosum, dat als nieuwtje, de moeite van het bekijken misschien waard, — thans reeds lang zijn aantrekkelijkheid verloren heeft.

We staan veel te ver van de sfeer waarin Gorki's figuren leven dan dat we er ons ook maar één moment goed zouden kunnen indenken, ook al nemen we heel graag aan dat 't alles zoo natuurtrouw mogelijk is. En dat de toeschouwer ten slotte beu wordt van deze luierende en vechtende dronkenmanstroep en boevenpak, die vier bedrijven lang in een half-donker, vuns kelderhol raast, tiert en scheldt, — ook al legt Gorki deze „ontredenderden" opmerkingen in den mond die dikwijls fél-raak zijn, — 't is zeer begrijpelijk. De eenige sympathieke figuur die in deze nare, droefgeestige omgeving wat licht brengt met zijn groot vertrouwen in de menschheid, de oude Loeka verdwijnt, meenemend het weinigje zelfvertrouwen dat hij in zijn gedeclasserde lotgenooten heeft weten te ontvonken. En zoo krijgen we een einde als het geheele stuk, rauw en ruw — een brullende, dronken bende, die het bericht dat de delirierende tooneelspeler zich heeft opgeknoopt opneemt, als wordt er een kuiken gekeeld. Het ligt in den lijn, zeker, maar 't is daarom niet te minder terugstootend of erger nog, afschuwwekkend! Men heeft, bij vroegere gelegenheden reeds beweerd dat „Nachtsyl" een gemakkelijk te spelen stuk is. Na de voorstelling van Royaards ben ik in mijn tegenovergestelde meening versterkt. Afgezien van het feit dat overdrijving, waartoe men hier al heel gauw gaat overhellen, het geheel lachwekkend maakt, — wat het toch alles behalve is — dreigt dat stuk, waarin behalve gekrakeeld en gevochten, zeer veel geredeneerd wordt, vervelend te worden wanneer niet in iedere figuur iets aparts en karakteristieks wordt gelegd, maar bovendien eischt het een goed samenspel, vooral in die momenten waarin het geheele kelderhol in opstand komt.

Dat alles heeft Royaard's gezelschap zeker zoo goed als zijn voorganger weten te geven. Hij zelf als Loeka, de oude profeet-landlooper gaf een vrij aannemelijke creatie van deze sympathieke figuur ook al leek mij, zijn verteltrant soms wat langdradig en gerekt en was zijn toon over het algemeen wel wat deftig voor een landlooper, — al heeft Gorki er dus een ziener van gemaakt. Van de overigen kwamen vooral de „baron" van den heer Const. van Kerkhoven en de Zatin van den heer Rienk Brouwer uitstekend tot hun recht. De eerste had een pracht-kop gemaakt waaruit het half-embécile van deze sinistere slaapstêe-bewoner, duidelijk sprak. De heer Daan van Ollefen als de aan den drank verslaafde, versufte tooneelspeler paste geheel in deze omgeving. Inderdaad een opvatting die ik me kan indenken. De overige kelder-bewoners onder wie de Waska Pepel van den heer Bertus Smith me niet erg kon imponeeren, — gaven aan het geheel het noodige relief. Van de dames dient mevr. Ranucci-Beekmann in 't bijzonder genoemd, als Nastja, het

totaal er onder geraakte, hysterische meisje dat zelf is gaan gelooven aan de leugens die haar waanbeelden haar in den mond leggen. Ook de Wassilisja van mevr. van Kerkhoven—Jonkers was wel het felle, valsche wijf dat heftig in haar baatzuchtige liefde voor Pepel, — laag-gemeen wordt in haar haat.

Er werd vlot gespeeld en het decor van het kelderhol, deed het wel. Het publiek, weinig talrijk in de lagere rangen, was nog al vrijgevig met applaus, wat zeker voor de spelers pleit, op de bovenrangen wekte menige sobere opmerking gelach. Blijkbaar werd daar van den dialoog niet veel begrepen.

* *
* *
* *

«Wolkenkrabbers» blijspel in drie bedrijven van C. Rösler en L. Heller uit het Duitsch door Marie.

«Peenhaar» Comedie naar het Fransch van Jules Renard door v. L. — Kon. Ver. het Ned. Tooneel.

Het eerste een amusant niemendalletje, het laatste reeds bekend door de creaties van mej. Marie Kalff en Susanna Desprès, in de titelrol. «Wolkenkrabbers» geeft ons het leven van een Amerikaansche milliardairs-familie waar het, «geheel in den toon» hoogst zonderling toegaat. Papa Cormack (de heer Schulze) denkt alleen aan millioenen verdienen en trekt zich van de rest niet veel aan; mama brengt haar tijd zoek met het «fréquentieren» van spiritistische scéances en de vier lieve dochters van dit interessante echtpaar houden er ieder een aparte levensbeschouwing op na. Florence, (mevr. G. de Vos Poolman) natuurlijk getrouwd met den waschechten graaf Taxenbach (Myin) doet aan bussinèss en beschouwt haar man als bijzaak, wat deze zich echter volstrekt niet aantrekt. Haar zuster Ethel (mevr. Wensma Klaassen) verwisselt om den haverklap van echtvriend, — hetgeen echter op de meest charmante en beminnelijke wijze geschied in tegenstelling met Grace (mej. Emma Morel), — die hoewel zeker niet minder ontvlambaar toch moeilijk tot een keus kan komen Violet (mevr. G. Braakensiek) eindelijk, de kostschool-bakvisch is een al doortastendheid en toont dat ze weet wat ze wil door met een baron-kellner te eclipseren. Natuurlijk leggen de heeren der schepping groote belangstelling aan den dag in de nog ongehuwde leden dezer merkwaardige milliardairs-familie. Er verschijnt een Indisch Vorst, de rajah van Bahalmapoera, die eventjes twintig millioen

dollars komt leenen en later zegt dat 't maar voor de grap was, waarna hij verdwijnt. Een meer sérieuse pretendent is de door het leven gerolde prins Sirota Bonaparte die hier z'n anker komt neerwerpen, en tevens een der dochters, — welke komt er niet op aan, — tracht in te pikken. Ook papa Cormack's bankemployé Hérold heeft zijn zinnen op een van zijn dochters gezet, doch vindt natuurlijk geen goed onthaal tenzij hij in een dag een millioen weet te verdienen. Wat hij natuurlijk doet door met de bestolen Louisianabank-aandeelen à la baisse te speculeeren en zijn tegenstander die even natuurlijk Cormack blijkt te zijn, — het geëischte millioentje uit den zak klopt.

Wat men van dit lieve stelletje te verwachten heeft en waar 't op uit draait, — men vergeve 't mij indien ik hier nalaat al de verwickelingen te ontwarren. 'n Ontknooping is er dat spreekt.

Mooie costumes, décors zooals dat bij een milliardairs-familie past, — in één woord een weelde vertooning die vooral aan de dames gelegenheid tot schitteren geeft.

Heel genoegelijk voor wie de avond eens prettig wil passeeren. — Er werd door de medewerkers gespeeld met een „entrain" een betere zaak waardig.

* * *

„Peenhaar" is voor Mevr. Braakensiek in de titelrol, een succès geweest. Zij heeft met haar zeer te roemen vertolking het geestige Fransche stukje gedragen. Zóó als zij de rooie verschoppeling, door vader en moeder beiden, met den nek aangekeken, gaf, kon men ook voelen het sluimerende goedhartige in den jongen, dat slechts wat leiding en wat meevoelen behoeft om op te leven.

Doch ook het oude-mannetjes-achtige, het wijsneuzige in dezen jongen, opgevoed in een omgeving die hem vreemd blijft, zoolang hij alleen staat, deed zij in fijne trekjes uitkomen.

Schulze als Lépic, gaf een vrij goede creatie van de in zijn hart niet kwade, doch door een gedésillusionneerd huwelijk in zich zelf gekeerd, man, die zijn kind niet kent en eerst later tot zijn jongen getrokken wordt door de eenvoudige dienstmeid Anette (Mevr. Wensma-Klaassen) nadat deze met het lot van „peenhaar" begaan, zachtjes aan de mooie karaktertrekken in het kind heeft weten te ontplooiën. Mevr. Swab-Welman wist zich als Mevrouw Lépic, niet overal voor overdrijving te hoeden en legde 't er soms wel wat dik op.

Het geheel vond een dankbaar publiek.

W. v. D. H.

HET LAATSTE BEDRIJF. * * * * *

Hoe dikwijls hoort men bij eene eerste opvoering in den Schouwburg zeggen: het stuk is uitstekend, jammer dat het laatste bedrijf tegenvalt. Voor den onartistieken leek, voor wien elk bedrijf hetzelfde is, die voortdurend geboeid en vooral aangenaam beziggehouden wil worden, is een zwak of zelfs overtoollig laatste bedrijf nog volstrekt

geen reden om het geheele tooneelstuk te veroordeelen; hij laat zich de verschillende bedrijven voorzetten, evenals de schotels van een avondmaaltijd, ook al laten de vruchten en de kaas veel te wenschen over.

Heel anders is de zaak voor een kunstkenner gesteld; voor hem is het laatste bedrijf niet het op zich zelfstaande nummer drie, vier of vijf, dat zonder beteekenis is voor de waarde of onwaarde van de voorafgegane «nummers»; voor hem is het integendeel het eigenlijke onderwerp van het tooneelstuk, waartoe de conseqwente ontwikkeling van de vorige bedrijven geraakt is, anders gezegd, het is voor hem de doorslaggevende samenvatting van al wat de dichter in beeld wilde brengen.

Even als elk leven in de natuur zoo is ook elk in den werkelijken zin des woords levend, d.w.z. zich in ruimte en tijd bewegend kunstwerk een organisme en het einddoel van elk organisme is, een kenmerkende een hem kenschetsende vrucht te scheppen. De kiem, de bloesem, kortom alle tijdperken van ontwikkeling, waardoor het gaat, wijzen naar dat hoogste doel en verkrijgen hierdoor niet slechts hun natuurlijke waarde, die het leven in stand houdt en verhoogt, maar ook hunne bepaalde richting en hun bijzonderen vorm van verschijning. Het laatste bedrijf van een tooneelwerk is de rijpe vrucht ervan, is noodzakelijkerwijze het doel der geheele ontwikkeling, die het ons voor oogen heeft gevoerd. Is dit laatste zwak of onbeduidend, zoo gelijkt het tooneelstuk op een boom, waaraan geen bloesem kon rijpen, en verliest daardoor zelfs zijn recht van bestaan. Men kan hiertegen inbrengen, dat bij menig tooneelstuk van deze soort het laatste bedrijf slechts als een kalm overzicht van het voorafgegane er aan toegevoegd is, terwijl de eigenlijke handeling reeds in 't voorlaatste bedrijf eindigt. Maar de natuur, die de spiegel moet zijn voor het tooneel dicht, weet niets van zulk een overtoollige slottoespraak; onvermoeid, zonder eenigen overgevoeligen terugblik, begint zij dadelijk nieuwe ontwikkelingen, daar waar de oude handeling afgeloopen is.

Rust is de dood, alleen ontwikkeling is leven, zoolwel in de natuur als in de dramatische kunst.

Een onverkwikkelijke tegenhanger van die tooneelstukken, die nog een bedrijf tellen, al is de handeling reeds lang afgeloopen, leveren die stukken op, die een kijkje geven op het komende slot, die met een gedachtenstreep of een vraagteeken eindigen. Zij besparen het publiek niet eene onbeduidende schoolsche opvoering, waarvan het voor zichzelf het slot kan maken, zij blijven veelmeer het voornaamste schuldig wat men van een dramatisch kunstwerk verlangen kan. De voordracht is en blijft de alpha en omega van de tooneelkunst de volledige voorstelling van het leven, niet echter het opwerpen van een belangwekkend vraagstuk, niet de gedeeltelijke, de oppervlakkige oplossing van het een of ander gegeven probleem.

Een individueel boeiende en algemeen belangrijke ontwikkelingsgang uit het menschelijk leven tot aan den dood, naar waarheid ten tooneele te voeren, dat wil uit den aard der zaak ieder tooneel-dichtwerk; bij zulk een ontwikkeling echter stelt

men vóór alles belang in het deel waarop het afgaat! En dit deel voor oogen te brengen, mag men dit nu als onbeduidend verwaarloozen?

Het voorbeeld van Shakespeare heeft met betrekking tot het laatste bedrijf, het oppervlakkige oordeel van de wijs gebracht. Het is niet tegen te spreken, dat verscheidene zijner laatste bedrijven in kracht terugblijven bij de vorige, en dat zijne grootste dramatische effecten dikwijls in de eerste uitgeput zijn. En toch doet men hem en de tooneelspeelkunst onrecht aan, wanneer men daaruit een algemeen oordeel zou willen opmaken. De meesterwerken aan den grooten Brit, waaraan men hier hoofdzakelijk denkt, verdiepen zich in de groote menschelijke hartstochten, waarbij het zwaartepunt der werking naar buiten, volgens de natuurwetten niet in het laatste bedrijf ligt, doch wel in het eerste ontgloeien, in het toenemen gelijk een sneeuwval in de duivelachtige, overwelddigende uitbarsting, die met niets rekening houdt.

Tegen zulke werkingen, die hier slechts reactie, slechts tragische ontzuivering of vernieling kunnen brengen in het beste geval — zooals na de uitbarsting van haat in de «Koopman van Venetië», — in staat zijn kalmeerdend te werken, kan het slot niet op. Hoe zeer de reusachtige wereld van hartstochten ook een geniaal kunstenaar vermag te boeien: in het eind moet zij toch voor een meer gematigde wereldorde onderdoen, hare kleuren en tonen wijzigen. De organische vrucht van iederen hartstocht is, dat zij zichzelf doódt: hare treurmarschen klinken bij Shakespeare matter dan hare aanvalsmarschen, doch wie zal hem daarvan een verwijt maken? De mindere tooneelwerking van haar slotbedrijf ligt dus in het bijzonder onderwerp van deze drama's, zij zijn echter voltooid zoodra de ontwikkeling der karakters afgelopen is, en met uitzondering van de sluimerende hartstochten — wanneer een misdaad uit koel overleg voortspruit, dan ontbreekt daaraan het groote meeslepemde moment — draagt elk dramatisch ontwerp het zwaartepunt van zijn werking naar buiten in 't slot, doch niet in de ontwikkeling.

„Ontwikkeling”, is het tooverwoord, dat de natuurwetenschap van onze eeuw op haar devies heeft geschreven, onder wier leiding zij het eerst dieper doordrong in het wezen zoowel van de wereld in 't algemeen als van het leven in 't bijzonder. Zij wil nu niet meer alleen de op zich zelf staande natuurverschijnselen afzonderlijk beschouwen, zij wil ook den weg ophelderen langs welchen zij door de wet der noodzakelijkheid zoo geworden zijn, waarop zij nog heden ten dage naar eeuwenoude wetten zich verder ontwikkelen. Eene zorgvuldige, volledige weergave van alle ontwikkelingsstoelstanden verlangt men tegenwoordig met recht van iederen dramaschrijver. Maar daar de belangstelling ook van de nieuwere natuurwetenschap, van de gegeven resultaten van het leven in de natuur uitgaat en altijd weer tot hen terugkeert, zoo moet ook voor het modernste tooneelstuk dat uit deze natuurwetenschappelijke onderzoekingsgeest geboren is, het resultaat altijd nog de hoofdzaak blijven. Wel is waar, om ook innerlijk het ware slot van eene menschelijke

ontwikkelingsperiode te kunnen ondervinden en natuurgetrouw weer te kunnen geven, moet men over meer dan de gewone opmerkingsgave in den alledaagschen zin van 't woord beschikken; de denker en psycholoog moet den dichter daarbij te hulp komen; en hoe zelden zijn deze drie hoedanigheden in een dramatischen schrijver vereenigd! Dat zij elkaar krijgen is nu uiterlijk wel heel aardig en beslissend, maar 't slot zou dikwijls vrij wat juister en bevredigender zij wanneer dat niet gebeurde; zoo kon menig trennspel een beter slot verkrijgen, wanneer de held gelouterd in 't leven bleef, in plaats van door mes of pistool te verdwijnen, zonder dat men zijn levenseinde als noodzakelijk gevoelt.

Hier hoort men tegen in brengen: «Maar ook het werkelijke leven filosofeert niet», door menschen die zich op hunne gedachtenloosheid zeer veel laten voorstaan. «'t Is een dom bijgeloof dat de wereld stelselmatig één, en zielkundig juist zou zijn! Wij willen de werkelijkheid geven en geen hersenschimmen, en de werkelijkheid is overal onlogisch, afgebrokkeld, en een zinnelooze, doel-looze warboel.» Ja voor de kortzichtigheid der alledaagsche menschen is en blijft zij dat zeer zeker! Maar juist dat geeft aan den dichter, die ook denker en psycholoog is, de bevoorrechte plaats, want juist voor zijn dieper verstand en zijn fijner gevoel kan de wettige samenhang van al deze schijnbaar toevallige op zichzelf staande feiten, die in tegenspraak met elkaar zijn, helder worden.

Wie zich niet in het bezit gevoelt van de genoemde geestelijke voordeelen, doet beter zijn talenten niet aan hoogere tooneelstukken te wagen; mogen zijne werken nog zoo handig en met veel uiterlijke begaafdheid geschreven zijn, uit het slot leert men terstond hunne onbeduidendheid en holheid kennen; ernstige menschen verlaten den schouwburg daarbij niet met een gevoel van overtuiging en bevrediging, want een waarachtig goed laatste bedrijf zal een tooneelschrijver, die alleen impressionist is en slechts technische routine bezit, niet in staat zijn te schrijven.

Hoe zonderling klinkt tegenover bovengenoemde uiteenzettingen de uiterlijke en kleingeestige «truc» van «het laatste pakkende moment,» dat Gustav Freytag nog in zijn «Techniek van het Drama» aanbeval! De strenge noodzakelijkheid volgend, heeft het noodlot den tragischen held aangegrepen, reeds zweeft boven zijn hoofd het zwaard, dat hem richten zal — daar komt plotseling iemand, die ons wil doen gelooven, dat het noodzakelijke *niet* noodzakelijk is. Herinnert ons dit middeltje niet levendig aan de kat, die met de gevangen muis nog een poosje haar spel drijft? Is het niet een afkeurenswaardige speculatie op de domheid van het publiek om op het allerlaatste oogenblik nog den inwendigen samenhang, de eenheid van het tooneelwerk twijfelachtig te laten schijnen?

Deze afschuwelijke tooneeltruc hebben alleen de treurspelen van ouderen datum op het geweten, die in overeenstemming met den ruwen smaak der menigte, alles wat bloeddorstig was voor tragisch versleten; bij deze dra aan ontwikkeling

zoo arme moordtooneelen is de beslissing reeds afgelopen, voor het gordijn na de slotscène valt, zij moeten dus alle spanning van het laatste bedrijf daardoor te weeg brengen, dat men plotse-ling weer gaat twijfelen aan den natuurlijken afloop der handeling.

Het ware tooneelwerk, dat tot aan het slot een levend karakter heeft, boeit van de eerste tot de laatste akte door de natuurlijke opklimming der toestanden, zooals iedere ontwikkeling die met zich brengt, een kunstmatigen prikkel is niet noodig. Heeft de ten tooneele gevoerde ontwikke-

ling in rusteloozen groei hare vrucht zien rijpen en haar getoond, aanschouwelijk getoond, en niet slechts den toeschouwer voorgespiegeld — dan moet het gordijn vallen; bij hem, die begrijpt — en hij is de eenige hier bevoegde rechter, — zal dan ook de gewenschte „laatste dramatische indruk” zeker niet ontbreken.

A D V E R T E N T I E N.

Het Begin

van het koude jaargetijde is het meest geschikte moment, om een in ieder opzicht aan te bevelen levertraankuur te beginnen of er in sterkere mate mede voort te gaan. Wie zich van een betrouwbaar, aangenaam en tevens goedkoop praeparaat wil verzekeren, vrage steeds de gearomatiseerde en zoet gemaakte Stoomlevertraan-Emulsie van Kraepelin & Holm, Apothekers-Hofleveranciers te Zeist. Indien niet ter plaatse verkrijgbaar, wordt de flacon tegen f 1,25 direct avn af fabriek geleverd.

VAN DUREN'S Corsetten Magazijn.

AMSTERDAM
Leidschestraat 78.

Telef. 7851.

AMSTERDAM
Kalverstraat 136.

Telef. 8178.

UTRECHT
Stadhuisbrug 4, Viestraat 2a.

Telef. 1314.

Onze beroemde Corsetten, merk C. P. à la Sirène Paris Forme droite rationelle, verdringen het gewone droitdevant Corset, omdat het Corset Forme Rationelle tevens is het meest élégante, steeds is naar de laatste mode gewijzigd en is samengesteld volgens advies van H.H. Medici.

VERBETERING.

Dat *Eenzaam* van Fabricius door het Rotterdamsch Tooneelgezelschap (Dir. P. D. v. Eijsden met succes en te Rotterdam en elders is vertoond was bekend. Blijkbaar niet aan hem wien het *in druk verschenen drama* werd ter hand gesteld, met verzoek deze uitgave, te willen bespreken.

Dat de Hoofdregisseur van dat gezelschap *de Heer Moor* het stuk zeer naar den eisch heeft aangekleed, bewijst niet dat, in het algemeen, andere gezelschappen en met die aankleding en met het in de maleische taalgeschreven gedeelte van het stuk moeielijkheden kunnen hebben.

AMERIKAANSCH KLEEDINGMAGAZIJN GRÜNDEMANN & JONCKBLOEDT

Comb. A. KREYMBORG & Co. — Hofleveranciers.

MARIAPLAATS 3, UTRECHT.

Speciaal Huis voor Heeren-, Jongeheeren en Kinderkleding

Gemaakt en naar maat.

VRAAGT ONZE PROSPECTUS EN VOORWAARDEN VOOR ABONNEMENT.

Speciale Inrichting tot het vervaardigen van

GELEGENHEIDS-GALAKLEEDING EN AMBTSGEWADEN.

COUPE SYSTÈME AMÉRICAIN.

Huis van den EERSTEN RANG op Amerikaansche grondslag.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

ADMINISTRATIE: FILIAAL BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^{v/h} ROELOFFZEN-HÜBNER

* * * EN VAN SANTEN, ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS. FRANCO PER POST VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

Wat voor de redactie is bestemd, tijdelijk te adresseeren aan den algem. Secretaris J. H. MIGNON, Oosterstraat 1 te Utrecht.

Ieder lid van het Tooneelverbond brenge dit jaar één nieuw lid aan!

INHOUD: Officieel. — A. v. R.: Rotterdamsche Brieven — W. v. d. H.: Amsterdamsche Kroniek. — J. H. M.: Uit 't Sticht. — Victorien Sardou. † — Een verdwenen gewoonte. — „Verrassingen” in het drama.

verflauwde belangstelling het verloop van dit toneelspel zullen volgen.

OFFICIEEL.

Leden der Afdeling Amsterdam hebben toegang tot alle Holl. voorstellingen in het Grand-Théâtre, tegen verminderden prijs. Voor bijzonderheden zie men onze No's 1—4.

Zooals gezegd, het gegeven is niet geheel nieuw: Darras, een overtuigd vrijdenker, is twaalf jaar geleden getrouwd, met Gabrielle, eene gescheiden vrouw, die, destijds niet ongeloofig, door Darras langzamerhand vrijwel tot zijn overtuiging ging overhellen. Uit haar mislukt eerste huwelijk heeft zij een zoon, de nu 23-jarige Lucien, die in Darras een wèlmeenenden tweeden vader heeft gevonden.

ROTTERDAMSCH BRIEVEN. * * *
IV.

Darras, heeft zijn vrouw destijds beloofd, dat, indien er kinderen zouden komen, deze wel kerkelijke opvoeding zouden ontvangen.

Het Rotterdamsch Tooneelgezelschap.

„Echtscheiding”. Tooneelspel in 3 bedrijven van Paul Bourget en André Cury.

De heeren Bourget en Gury hebben een reeds vaker beschreven onderwerp zoodanig weten te behandelen, dat zij een even belangrijk als boeiend toneelstuk, een even knap als gezond werk ervan hebben gemaakt.

En al is het niet te ontkennen, dat het bij uitstek voor Katholieken belangwekkend is, neemt dit niet weg, dat ook niet-Katholieken met on-

Er is een kind gekomen — Jeanne — die volgens belofte dus kerkelijk opgevoed werd, en nu binnenkort haar communie zal doen.

Pastoor Euvrard — een vroegere studiemakker van Darras — komt zoo nu en dan de familie, of liever gezegd, Darras' oude moeder bezoeken, die bij hem inwoont.

De oude Mevrouw Darras is juist herstellende van een zware ziekte, waarin zij verpleegd werd door Berthe Planat.

Tusschen Berthe en Lucien is een warme vriendschap ontstaan, die verandert in wederzijdsche liefde; zoodra dit bemerkt wordt gaat Darras inlichtingen inwinnen (om zijn stiefzoon ervan af te houden) en komt tot de wetenschap, dat Berthe's verleden niet bepaald onaantastbaar is.

Zij — ongehuwd — is moeder van een vijfjarig zontje. Er ontstaat een heftige scène tusschen Darras en Lucien, die met een finale breuk eindigt.

Lucien vraagt Berthe naar de waarheid; zij beaamt hetgeen van haar wordt gezegd, doch voegt er dadelijk aan toe, dat zij zich geen oogenblik ervoor behoeft te schamen, aangezien haar kind de vrucht is van een (van haar kant) eerlijk bedoelde vrije liefde; het is haar innige overtuiging, dat haar z. g. echtgenoot een ploert was, die haar na drie maanden verliet, 't geen niet háár schuld is.

Gabrielle, Lucien's moeder, tracht hem met alle middelen van zijn voornemen om Berthe te trouwen, af te brengen. Intusschen is Gabrielle in het geheim weer geloovig geworden, onder den invloed van haar dochttertje; zij verheugt zich reeds vooraf, naast haar kind te kunnen communiceeren, doch verneemt tot haar schrik van Pastoor Euvrard, dat dit niet mogelijk is, daar zij — behalve als afvallige, ook als echtbreekster beschouwd wordt, daar de Katholieke leer onder geen voorwaarde echtscheiding erkent, en het dus beschouwt alsof zij met haar tegenwoordigen echtgenoot in concubinaat leeft.

Zij is dus niets anders dan Berthe.

Darras, voor wien de verandering zijner vrouw niet geheel verborgen is gebleven, zoekt een middel om haar niet tegenwoordig te doen zijn bij de communie harer dochter.

De plotselinge dood van haar eerste echtgenoot kan alles ten goede doen keeren; nu kan zij kerkelijk over trouwen, doch Darras weigert natuurlijk.

Hij verdenkt Pastoor Euvrard ervan, dat hij het is, die zijn vrouw zóó veranderd heeft, en verwijt het hem, als hij hem weer ten zijnent ontmoet.

Hij weet niet, dat juist Euvrard het is, die zijn vrouw kalm en waardig duidelijk maakt, dat zij zich in geen geval tegen den wil van haar man mag verzetten; een gedeeltelijk afgeluisterd gesprek, brengt ten slotte Darras hiermeê in kennis; hij — oprecht en eerlijk — erkent zijn dwaling en . . . geeft zijn vrouw toestemming de communie van Jeanne bij te wonen.

Lucien heeft het ouderlijk huis verlaten, en zal zijn zin volgen.

Men ziet, 't is tendenz; ja, maar tendenz die absoluut niet de opoffering geëischt heeft van het boeiende en logische van dit tooneelwerk.

Het eene is logisch gevolg van het andere; de menschen zijn geen poppen, doch zuiver en scherp waargenomen karakters; het is dan ook niet te verwonderen, dat het stuk bij de première alhier een beslist succès heeft gehad.

Ik zal niet ontkennen, dat een groot deel van dit succès op rekening van de vertolking geschoven mag worden.

Zelden zag ik een zóó volmaakte vertooning, een zoo in alle opzichten volkomen gave opvoering in de Aert v. Nesstraat.

Tartaud was Darras; ik kan mij moeielijk een betere vertolking voorstellen. Nobel in grime, waardig in houding, kortom een volmaakte reproductie van den door de schrijvers waarschijnlijk bedoelden Darras.

Mevrouw Van Eijsden-Vink, als Gabrielle, was — behoudens nu en dan een tikje te dramatisch — subliem. Haar op zulk een wijze een dergelijke rol te zien spelen, was een blijde verrassing; haar tweestrijd tusschen geloof en echtgenoot maakte diepen indruk.

Ook mevrouw Coelingh-Vorderman was als de oude moeder uitmuntend. Zielig was ze soms, om medelijden mee te hebben!

Niet minder verrassend was de Pastoor Euvrard

van Vervoorn; het is vrij lang geleden, sinds ik hem in een rol van eenige beteekenis mocht zien optreden; zijn Pastoor Euvrard was onberispelijk.

Van der Lugt Melsert was Lucien; behoeft het nog gezegd, dat onze jeun-premier van deze rol iets kernachtigs maakte?

Ik herinner me zijn dubuut hier in dit emplooi, dat was uitmuntend en hield een groote belofte in.

Tot nu toe heeft Van der Lugt deze belofte trouw vervuld; ook nu weer liet hij zich van de beste zijde zien.

De verpleegster Berthe Planat werd door Mevr. Tartand-Klein vertolkt, zij speelde deze lang niet gemakkelijke rol schitterend.

Hoe fier kwam zij op voor haar overtuiging omtrent het begrip „vrije liefde”. Hoe waardig was haar houding in het laatste bedrijf!

Over het laatste bedrijf gesproken: ook de heer Poutsma komt een woord van lof toe voor het smaakvolle décor in dit bedrijf; alleen een vraag: waarom ontbrak er een schoorsteen in deze kamer, en, aan de regie, waarom een kamer zonder kastje of dergelijk kamermeubel? Het deed zoo denken aan een serre!

Om nog even op het stuk terug te komen: niets is volmaakt, dus ook dit tooneelstuk niet; zoo is het b.v. jammer dat de ferme eerlijke Darras zich in het derde bedrijf laat verleiden tot het afuisteren van een gesprek tusschen Pastoor Euvrard en zijn vrouw, en zoo zijn er meer kleine, o, zoo kleine foutjes in het stuk, die we echter gaarne in een donker, onzichtbaar hoekje duwen, om het vele mooie, het overwegend knappe in dit stuk.

Ik wensch het Rotterd. Tooneelgezelschap — en durf het haast voorspellen — véél succes ermeê!

A. v. R.

AMSTERDAMSCH KRONIEK. * * *

$2 \times 2 = 5$ (Menschen met een vasten wil) satiriek spel in 4 bedrijven van Gustav Wied — uit het Deensch door Frederik van Monsjou.

Men hoort wel eens beweren, dat de heeren wiskunstenaars hebben uitgemaakt, dat 2×2 inderdaad 5 is. Ik zal me niet in die kwestie verdiepen, waar ik überhaupt van alles wat naar

wiskunde zweemt een aangeboren afkeer heb. Wie echter onze «voortreffelijke» maatschappij een beetje nauwkeuriger bekeken heeft, weet wel dat het $2 \times 2 = 5$ -systeem in alle rangen en standen vlijtige beoefenaars vindt, wier wil zoodanig boven die hunner medestervelingen ontwikkeld is, — dat ze. . . . enfin, men gelieve die puntjes zelve maar in te vullen.

Gustav Wied heeft zich door de menschenlijke «wilskracht» laten inspireeren tot een satiriek spel in vier bedrijven, ons reeds bekend van de opvoeringen in het vorig seizoen, door het Rotterdamsch Tooneelgezelschap van v. Eijsden. Dit laatste feit ontslaat me van de taak om uitvoerig bij het stuk zelf stil te staan. Trouwens een serieuze bespreking vraagt het niet. Een luchtig, — oppervlakkig blijspel met soms geslaagde satire, waarmee de auteur bewezen heeft op sommige dier quasie-«wilskrachtige», maar in werkelijkheid droevig-zwakke naturen een goeden kijk te hebben.

De intrigue, weinig gecompliceerd, is uitgewerkt met een goedmoedigen humor, die een enkele maal het triviale bedenkelijk nadert.

In ieder geval is dit «satirieke spel» zoo niet beter, dan toch zeker niet minder dan hetgeen op dit gebied in den laatsten tijd voor het voetlicht is gebracht met het etiket: Made in Germany of: made in France!

Ik ben indertijd niet in de gelegenheid geweest de opvoering van de Rotterdammers te gaan zien; kan dus geen vergelijking maken.

Doch al ware dit zoo, dan nog geloof ik dat zulk een vergelijking in het nadeel der laatsten zou uitvallen. Het gezelschap van Lier heeft er wel uitgehaald wat er in zit, niet het minst door uitstekende creatie van den heer Brondgeest die al bijzonder op dreef, was en door zijn levendig en pittig spel de anderen als 't ware aanvuurde. Als Paul Abel, de luchtige en vluchtige bohemien, die met evenveel plezier vier weken gaat «brommen» voor z'n pornografisch boek, als hij met 'n hoofdsche buiging afscheid neemt van z'n vrouw die wegloupt droeg hij het stuk en wist hij zelfs aan het overigens tamelijk vervelende derde bedrijf nog kleur te geven. Kostelijk vooral was hij in het tweede bedrijf in de scène met Othella Lustig (mej. A. Plato) en Frederik Hamann z'n schoonbroertje. (Frits Bouwmeester). De laatste die in deze «sätire» mede een flink deel voor zijn rekening krijgt, — heeft zeer zeker recht op een waardeerende critiek. Hij beeldde de «Frederik Hamann» op een beschaafde wijze uit en verviel nergens in overdrijving, waartoe deze rol al heel gauw overhelt. Mej. Plato zag er als Othella alleraardigst uit en speelde het demi-mondaine rolletje zéér natuurgetrouw. De heer Lageman was een niet onverdienstelijke «wils-vaste» Thomas Hamann en ook de heer Schwab gaf als de caricatuurteekenaar Gerard Konik goed spel te zien. Eigenaardig genoeg klonk z'n stem me den geheelen avond wel wat te rauw.

Van de kleinere rollen noem ik nog Mej. M. Coerdes, die als de wed. Truelsen, een amusante hospita creëerde en de heer L. Bouwmeester Jr.,

die van den gevangene een aardig karakter-rolletje had gemaakt.

Mevrouw Erfmann—Sasbach viel me als Ester Abel tegen. Daar was toch wel wat meer van te maken geweest.

Zooals ik reeds zei: er zat gang achter, — in het eerste bedrijf zelfs wel wat te veel, waardoor de dialoog niet altijd tot zijn recht kwam. Overigens liep de regie van den heer Brondgeest op rolletjes zoodat reeds om elf uur het scherm voor de laatste keer zakte. En dat terwijl de pauzes toch werkelijk niet kort waren. Het décor was «zoo-zoo».

* * *

TOURNÉE POLIN.

Stadsschouwburg.

Polin, — premier chanteur comique de Paris zoodat het program vermeldt — heeft me met z'n «chansons comiques» weer eens herinnerd aan de genoegelijke avonden in de cabarets van Montmartre, Parijsche merkwaardigheden die geen vreemdling mag overslaan.

Gestoken in een gechargeerd «piou-piou-pak», de wijde broek wat slobberig om z'n heupen hangend, terwijl de képi, losjes-scheef boven z'n in domheids-plooi getrokken facie troonde, — zong hij z'n liedjes met die eigenaardige Fransche «flair» welke enkele landgenooten — navolgers tevergeefs getracht hebben zich eigen te maken. Polin kent z'n publiek, — weet waar hij 't treffen moet. En z'n komiekigheden van een goedmoedig karakter met hier en daar natuurlijk wat «poivré» sloegen in. Er was 'n soldatenbrief onder, die sterk aan Speenhoff deed denken, doch deze brief was minder cru' en óók minder cynisch dan het product van onzen vaderlandschen dichterzanger.

Doch Polin is niet alleen zanger, ook als acteur heeft hij getoond z'n zaken te verstaan. Jules Claretie schreef speciaal voor hem het één-aktetje «ma Générale» — précieuse stukje, frisch van dialoog, — waarin hij de rol van *Anselme* op voortreffelijke wijze creëerde. Anselme, de ordonnans, die voor de vrouw van z'n général een harts-tochtelijke maar toch eerbiedige liefde heeft opgevat. Als de stille aanbieder, die met totale opoffering zich reeds gelukkig voelt als zij gelukkig is, gaf Polin een sober fijngevoelig en eenvoudig spel te zien, dat hem stempelt tot een acteur van hooge gaven. De scène tusschen hem en «la générale» (gecreëerd door Mms Emilie Lacroix), als deze laatste een vaag vermoeden krijgt van

Anselme's gevoelens voor haar, — gaf ons 'n waarlijk artistiek genot. Mms Lacroix was 'n bekoorlijke générale, die haar aardig costume met een voorname gratie droeg en zich in heel haar optreden een ras-echte artiste toonde.

De avond werd aangevuld met een drie-drijvige Fransche farce «*Les erreurs du mariage*» van Alexandre Bisson, waarin het niet-zeer-nieuwe echtbreuk-thema op handige wijze verwerkt is door er een quasie-hypnotiseur in te brengen, die, geloovend aan z'n eigen denkbeeldige macht, oorzaak wordt van allerlei malle situaties, te meer waar z'n sujetten zich merkwaardig vlug en gewillig aan z'n kunstbewerking onderwerpen en.... er hun voordeel mee doen.

Een vermakelijk ding met Fransche luchtigheid gespeeld. Wat al voldoende zegt.

W. v. D. H.

UIT 'T STICHT. * * * * *

Utrecht heeft maar één schouwburg; eigenaars van alle andere inrichtingen, welke zij voor tooneel-voortooningen geschikt achten vergissen zich deerlijk, lijden aan eigenliefde. — Niet *en* beschikt over een behoorlijk tooneel of heeft kleedkamers die aan de soberste eischen voldoen. Bovendien, zelfs in de eerste plaats, zijn de bedoelde zalen eenvoudig niet te „bespelen”.

Ik heb er reeds op gewezen dat onze schouwburg de verdienste heeft over een goede accoustiek te beschikken en omdat men andere zalen kan verbouwen en verfraaien, maar nooit langs kunstmatigen weg „accoustiek” kan aanbrengen, den raad gegeven alle plannen die op *verbetering* der bestaande gelegenheden doelden, te laten varen.

Nochtans schijnt thans een plan in wording, dat van juist inzicht in zaken blijk geeft.

Men wil nl. een schouwburg bouwen in het centrum van de stad, nog wel in het oude winkelgedeelte, zonder de winkelreeks aan de Lijnmarkt te verbreken.

Bedoeling is een goed profijt te trekken van de 17e eeuwse tuinen die tot de winkelperceelen in die straat (want de *Lijnmarkt* is een *straat*) behoren. De tuinen hebben een respectabele diepte en loopen uit op een plein. Het Visschers- of Vissersplein. Nu heeft men alleen één huis in (zooals men hier zegt) de Lijnmarkt op te offeren om een behoorlijken toegang te verkrijgen tot de achterliggende gebouwen, die ruim en groot genoeg kunnen worden, wanneer men op de kadastrale kaart ziet welke oppervlakten de tuinen beslaan. — Bovendien heeft men het groote voordeel dat de achterzijde van den te stichten schouwburg paalt aan het Visschersplein, zoodat nood- en branduitgangen kunnen worden aangebracht en alle requisieten en tooneeltoestellen zonder eenig bezwaar kunnen worden binnengebracht.

Komt dit gebouw tot stand, dan wordt Utrecht een langbegeerde onderneming rijker. Deze zaal toch die, naar verluidt alléén gebruikt zal worden voor specialiteiten-voorstellingen, treedt niet in concurrentie met den schouwburg maar biedt waar-schijnlijk gelegenheid aan de liefhebberij-gezel-

schappen te beschikken over een goed bespeelbaar lokaal, waartoe zich het schouwburggebouw aan het Vreeburg, wegens de hooge speelvoorwaarden minder leent niet alleen, maar dat, door het groot aantal beschikbare plaatsen voor vereenigingen met een beperkt aantal leden, bovendien weinig aantrekkelijkheid heeft.

Komt deze lang gewenschte inrichting tot stand en beantwoordt zij aan billijke eischen, dan kan de ondernemer zeker zijn de zalen met vrucht te verhuren op avonden dat hijzelf er geen gebruik van maakt.

En daartoe zal het wel moeten komen, want een specialiteitentheater, dat geregeld voorstellingen in Utrecht geeft zal ervaren, dat bij het *te* vele dat in onze, onder den rook van Amsterdam gelegen stad wordt geboden, er geen plaats is voor een avond aan avond optredend gezelschap en dan wordt het verhuren voor andere doeleinden van het gebouw een onafwijsbare eisch.

Enfin, de eigenaar zal wel leeren zich aan Utrechtsche toestanden aan te passen.

Het benooidigde kapitaal, f 180.000, is bijeen; de plannen, ter bevoegder plaatse ingediend, werden afgekeurd wegens gebrek aan behoorlijke nooduitgangen, doch zijn thans naar de gestelde eischen verbeterd, andermaal ingezonden. We hebben dus af te wachten!

Een ander nieuwtje is de poging van het *Nederlandsch Tooneel* om Zaterdagavond-voorstellingen ingang te doen vinden. — De proef geschiedde met *Candidatuur van Bommel* en wordt voortgezet met *Hofgunst*. De tijden veranderen en daarmede de zeden; maar de proef heeft het tegendeel bewezen. Jaren geleden speelde hier hetzelfde gezelschap toen „de Rotterdamsche afdeling” nog bestond eveneens op Zaterdag echter ook... voor niet heel volle zalen.

Meer vertrouwen stel ik in den toeloop naar de zes Zondagavond-voorstellingen van het *Nederlandsch Tooneel*. Zoo leeg als het Zaterdagavond was, zoo gezellig ziet het er 's Zondags uit.

En dan gaf Dinsdag „Jan van Beers” een opvoering van *Ultimo* van von Moser. Echter beschikt deze bekende rederijderskamer niet over medewerkende dames en had zij zich de hulp verzekerd van de dames Chr. Poolman, Faassen-Heijblom, Marie Haspels en Emma Morel.

Ja... zoo kan men nauwelijks meer spreken van een dilettantenuitvoering en behoeft het wel geen betoog dat de leden zich kostelijk vermaakten.

De vraag is echter gerezen en lijkt niet onbillijk of op deze wijze niet te ernstig wordt geconcurrereerd met het beroepstooneel. Geeft „Van Beers” aan zijn genoodigden 3 dergelijke voorstellingen per winter, dan denk ik dat de leden voldaan zijn en zich bitter weinig bekommeren om de voorstellingen der bestaande gezelschappen.

En „Van Beers” heeft een groot aantal leden onder den gegoeden middenstand!

J. H. M.

VICTORIEN SARDOU. † * * * * *

7 Sept. 1831 — 8 Nov. 1908.

In den gezegenden ouderdom van 77 jaren is Sardou te Parijs overleden. Lijdend aan een longontsteking, luidden de berichten oorspronkelijk geruststellend tot dat de ziekte een ongunstige wending nam en de dood Zondagochtend volgde.

Sardou heeft dit met vele bekende schrijvers gemeen, dat hij in het begin van zijn loopbaan met groote moeilijkheden had te kampen.

Hij werd opgeleid voor geneesheer, maar na eenigen tijd assistent te zijn geweest in een der groote hospitalen, liet hij de studie der medicijnen varen en wijdde zich geheel aan de letterkunde en bepaaldelijk aan het tooneel, Zijn eerste werk was een Zweedsch drama in verzen, «La reine Ulfra». Het eerste stuk, dat tot opvoering kwam, was «La taverne des Etudiants». Het werd gespeeld in het «Odéon» en hevig uitgefloten. Sardou werd er ziek van en zou gestorven zijn, indien een jong meisje, dochter van een regisseur van de Folies-Dramatiques, hem niet getrouw had verpleegd. Door hare bemiddeling kwam hij in aanraking met Déjazet, de groote actrice, wier gunst hij verwierf zoowel door zijn geest als door zijn gelijkenis met Bonaparte. Hiermede kwam een keer in zijn moeilijk leven en zijn verdere werk had groot succes. In 1860 ging zijn «Pattes de Mouches» met gunstig gevolg. Hier te lande werd het als «*Het Kattebelletje*» ontelbare keeren en telkens met grooten bijval vertoond. Reeds in '65 erkende J. J. Weiss hem als «le montreur de marionnettes le plus étourdissant». Later vergeleek Mendès hem bij den Japanschen goochelaar, die uit een eenvoudig sigarettenpapiertje een vlinder tooverft. Sardou's vindingrijkheid bezorgde hem den naam van «den man der eeuwige anecdote» en, minder welwillend bedoeld, dien van «den Shakespeare van Lilliput». Zoowel het blijspel, het groote drama, als de vaudeville beoefende hij met groot talent. Ook leverde hij libretto's voor opera's.

Théodore Barrière heeft van Sardou gezegd, dat hij de incarnatie van het theater was. Van den aanvang af muntte hij uit door een krachtige teekening der karakters en daarbij had hij altijd de groote gave gebruik te maken van de geschiedenis van den dag om de actualiteit en de aantrekkelijkheid van zijn stukken te verhoogen. Het aantal zijner werken is waarlijk reusachtig en daarbij zijn er vele die het eigendom zijn geworden van de wereld, omdat zij in alle landen tot opvoering kwamen.

Ook hier te lande heeft Sardou's werk een ongekend succes gehad, echter niet geheel overeenkomstig zijn opvatting, omdat ons niet-toetreden tot de Berner-conventie hem de inkomsten deed derven waarop hij — en terecht — meende aanspraak te hebben. Hoe hebben wij ons vermaakt bij zijn *Nos bons villageois* en veel later bij *Madame Sans Gêne*.

Hoe heeft Mevr. Mann geschittert in de voor hare kunstzuster Sara Bernhardt geschreven stukken als *Theodora*, *La Tosca* en *Fedora*.

Ook op ander genre heeft Sardou zich met

groot talent toegelegd. *Rabagas*, in 1872 verschenen, hekelde met grooten humor den val van het tweede keizerrijk en de republiek van Gambetta, en op het gebied der ernstige poëzie verscheen van zijn hand in '69 *Patric*, het bekend historische drama.

Sedert 1877 lid der Académie Française, werden zijn verdiensten bovendien beloond met het grootkruis der orde van het Legioen van Eer.

Met Sardou daalt een schrijver ten grave, die de buitengewone gave bezat zijn publiek te kennen en zijn stof steeds zóó te behandelen, dat elk nieuw werk met belangstelling werd ontvangen niet alleen, maar die belangstelling wist te behouden.

Ook hier te lande telde Sardou tal van vrienden en een tooneelgezelschap dat een zijner werken opvoerde, wist dat het daarmede volle zalen inging.

Zijn talrijke overige werken, o. m. *Nos intimes*, *Dora*, *Divorçons* en ook die van veel ouderen datum werden hier vertoond en enkele zullen nog wel langen tijd repertoire houden.

Sardou heeft in luchtig bevattelijke beweertrant zijn ideeën weten te verbergen in plaats van zijn meening ronduit te zeggen. Maar daarom zijn Sardou's werken niet minder gewaardeerd, integendeel dat eigenaardig-luchtige bezorgde hem steeds een aandachtig gehoor, dat het actueele, gehuld in een altijd elegant kleed heeft weten te waardeeren en ten opzichte van enkele stukken die waardeering nog lang zal handhaven.

* EEN VERDWENEN GEWOONTE. *

(Vervolg).

Behalve de plotselinge propaganda voor de zaak van ons Oranjehuis, valt geen enkel „extemporé” met politieke strekking in onze tooneelgeschiedenis te vermelden.

Van Duitschen bodem echter zijn een paar merkwaardige herinneringen bewaard gebleven. — Zoo werd, tergelegenheid van het landelijk congres te Hannover in 1864 (waarin maatregelen zouden worden beraamd tegen den steeds wassenden Engelschen invloed op Deutsche toestanden) in den Hofschouwburg „*Templer und Jüdin*” vertoond voor een, door de dreigende nota van Engeland tamelijk opgewonden publiek, waarbij *Albert Niemann* (als *Ivanhoe*) de woorden „*Du Stolzes England freue dich*”, met voordacht verdraaide en, als of hij zich versprak, zei: „*Du Stolze England Schä — —*” en na een ondeelbaar kleine, toch merkbare pauze, den juisten tekst gaf. Een oorverdoovend applaus volgde en de Engelsche gezant, die met zijn gemalin de voorstelling bijwoonde, verliet verontwaardigd, het gebouw.

Van meer onschuldigen aard is het geval van de tooneelspeelster, die door een flauwte werd bevangen, waardoor haar medespeelster wel werd verplicht een handigheid te bedenken om wegbrenging van het tooneel mogelijk en aannemelijk te maken.

Vermakelijk is het geval van den directeur van

een rondtrekkend gezelschap, die tijdens de voorstelling van „de Maagd van Orleans”, geplaatst werd voor de moeielijkheid dat de gasleiding zou worden afgesneden wanneer niet onmiddellijk betaling geschiedde. De kassier wist geen beteren raad dan zich een riddermantel om te werpen en den directeur, die als *Graaf Dunois* op de planken stond, in de rede te vallen met deze goed bedachte tirade: „Vergeef mij Heer, dat ik u stoor, maar „aan de slotpoort staat een man die betaling „eischt. Wanneer betaling uitblijft, dreigt hij met „volslagen duisternis.” De directeur, de toestand begrijpende, haakte op denzelfde toon in en verdween met een zwierig: „Wil heengaan... dadelijk volg ik u!”

Zoo werd de „Maagd” voor volledige duisternis behoed.

Handig was de truc van den tooneelspeler, die, bemerkende dat er achter de coulissen brand was ontstaan, plotseling ineenzakte en een paniek voorkwam doordat de regisseur, nadat het scherm gedaald, de brand gebluscht en het doek andermaal was gerezen, gelegenheid had aan te kondigen, dat de voorstelling, wegens sterfgeval van een der medespelenden niet kon worden voortgezet.

Dit alles echter heeft niets gemeens met de gewoonte van een rol iets anders te maken dan wat de schrijver bedoelde, integendeel, het wijst op tegenwoordigheid van geest, die den tooneelspeler nimmer mag verlaten, in sommige gevallen hem bijzonder te stade komt.

Maar herhaald mag worden dat, behalve in een parodie, de tekst ongeschonden dient gehouden en wij ons gelukkig mogen rekenen niet meer te leven in een periode waarin het verminken van het stuk, ten behoeve van eigen succès, schering en inslag was.

Wat wel niet zal verdwijnen zoolang afgunst tot de menschelijke ondeugden zal behooren: de door een collega bedachte truc als van eigen vinding aan te wenden. Om maar een voorbeeld te noemen: Alexander Faassen deed bij de première van een bepaald blijspel de zaal schudden van gullen lach, om de onhandige manier waarop hij met een aantal koffers manoeuvreerde. — Die scène opende het tweede bedrijf.

Maar bij een volgende voorstelling behaalde een collega een dankbaar applausje, omdat hij dezelfde truc in het *eerste* bedrijf bezigde, zoodat Faassen achter het net vischte... en maar niet begreep waarom zijn vinding ditmaal niet insloeg.

Een dergelijke geestigheid (?) is oneerlijke concurrentie, heeft met gevatheid derhalve niets te maken en schaadt den collegialen geest.

Te hopen is dat dergelijke dingen zullen behooren tot de verdwenen gewoonten.

„VERRASSINGEN” IN HET DRAMA.

Wendingen als hierboven bedoeld, kunnen een drama in gevaar brengen; dit is eene oude, in de practijk beproefde stelregel. De toeschouwers verlangen die wendingen niet, maar ook de onder-

vinging waarschuwt tegen sommige dramatische overrompelingen. Zij brengen plots een geheele ommekeer in de handeling en zijn storender naar mate zij minder zijn gemotiveerd. Het inlasschen nu van een plotseling ontstane toestand komt echter zóó vaak voor, dat het niet overbodig schijnt hierop ietwat dieper in te gaan. Juist het veelvuldig toepassen van dit effectmiddel wettigt een nadere beschouwing, opdat het feit in overeenstemming met de kunst, noch te laag geschat, noch te veel in bescherming worde genomen; te meer is die beschouwing noodig omdat wat in het leven ongemotiveerd schijnt, op de planken die de wereld beduiden, veel zóó moet worden voorgesteld als het in de realiteit niet zou wezen. Al valt het eenigszins buiten dit bestek, voor een juiste voorstelling denke men een oogenblik b.v. aan het decoratief dat dichtbij beschouwd er heel anders uitziet dan van uit de zaal.

Een in de structuur nu eenmaal ingesloopen methode desnoods overboord te werpen kan zoo noodig worden gerechtvaardigd; immers de tooneel-schrijfkunst heeft in den modernen tijd met zoo-veel gebroken wat jaren lang stand hield en door de specialiteiten op tooneelgebied in verschillende perioden werd aanbevolen.

Hier denke men aan de «eenheid van tijd en plaats der handeling», bij het oud-fransche tooneel en de zoo lang gehandhaafde «ter zijde's», in de niet speciaal fransche tooneelstukken, zooals die jaren lang op onze tooneelen evengoed in vertaling als in oorspronkelijk werk werden in stand gehouden.

In de eerste plaats hebbe men zich af te vragen: wanneer doet zich in het drama een zoo onaangenaam stemmende «verrassing» voor. «Hoe kan men haar nauwkeurig als gegrond of overbodig kwalificeeren. Het kan b.v. voorkomen dat een dergelijke wending nauwkeurig het werkelijke leven weêrgeeft, in welk geval zeker geen enkele tooneelkenner bedenkingen zal maken.

Natuurlijk is er hier alleen sprake van verboden verrassing in het drama; wanneer nl. de handeling van het stuk eene wending neemt, die de nadenkende en met kunstzin begaafden toeschouwer, volgens het voorafgegane niet kon verwachten; als een der ten tooneele gevoerde karakters zich plotseling, zonder duidelijk logisch gevolg verder ontwikkelt of de tooneelen zich anders dan volgens de wetten van oorzaak en gevolg ontwikkelen, in 't kort: wanneer de dichtelijke beschrijving ergens in het onderwerp een schakel uit het natuurlijk verband heeft laten wegvallen. Hieruit volgt onmiddellijk, dat de verrassing in het drama onaangener wordt, naarmate de handeling verder is gevorderd en de verwachtingen van den toeschouwer meer vasten vorm hebben aangenomen; dat zij het minst geduld wordt tegen het einde van het stuk en het best in zijn eerste helft; eindelijk dat zij als slot van de handeling beslist niet is te verdedigen, in de eerste scènes daarentegen, voorzover deze niet als inleiding dienen, zonder eenig bezwaar mag voorkomen.

Voor dit laatste geval zou men tal van voorbeelden kunnen aanhalen, waaruit blijkt, dat onder

bepaalde omstandigheden, in de eerste scènes een plotseling verrassend oogenblik zeer gunstig werkt, hetgeen men volgens de oude regels der kunst vaak in praktijk bracht.

Men ziet reeds aan deze beperking, dat de zaak niet zoo eenvoudig is. Niet één weldenkend mensch zou ook wenschen, dat elke verrassing uit een kunstwerk zou worden verwijderd.

Van elk kunstwerk wil men een zeker genot laten uitgaan; door de verrassing kan men het hoogste genot bereiken, in geen geval wordt hier bedoeld, de eenzijdige, onaangename en schrik-aan jagende verrassing. Een geschenk uit een lieve hand, verheugt ons dubbel als wij er mee verrast worden en de meeste menschen betalen op een jaarmarkt gaarne een ongehoord hoog prijs voor waardelooze kleinigheden, wanneer men ze hun geheimzinnig verpakt, als eene verrassing, te koop aanbiedt.

En in werkelijkheid bestaat de grootste bekoorlijkheid van ons bestaan daarin, dat men van de toekomst niets weet, de natuurverschijnselen, de gebeurtenissen en de karakters ztch anders ontwikkelen als wij ons hadden voorgesteld, m.a.w. dat wij doorlopend verrassingen beleven.

Zoo voortredeneerende dwaalt men evenwel te ver af en zou men langzamerhand geraken tot de meest zware eischen die men aan echte kunst kan stellen.

In het praktische leven vindt de naïve mensch het niet bestaan van een logisch verband zeer natuurlijk en van zelf sprekend, maar als diezelfde fout hem in den schouwburg wordt opgedrongen dan beneemt hem dit de illusie aan de werkelijkheid. Waarom? Zeker niet omdat de tooneelspeelkunst andere grondbeginselen volgt als het leven; integendeel, juist omdat zij het leven volkomen nabootst, omdat zij het zuivere leven wil geven. De kern van elk op zichzelf staand feit in het leven kan men niet vinden in de vluchtige persoonlijke indrukken van het oogenblik, maar in de geheele samenleving; alleen door grondig indenken in de werkelijkheid kan men haar begrijpen, niet door een luchtig in zich opnemen van iets wat pas is voorgekomen, zonder nasporing en geestelijke overpeinzing. Daar elk tooneelstuk nu slechts een zoo klein mogelijk voorbijgaand tafreel uit het leven kan weergeven, moet het, wanneer het niettegenstaande dit de zuivere waarheid wil geven, als fragment, de saamgevatte zuivere toestanden van het geheele leven voorstellen. We weten evenwel, dat alle gebeurtenissen in de samenleving een onverbreekbare band vormen, ook al is dit verband niet zoo dadelijk waar te nemen; om derhalve aan de werkelijkheid van een op zich zelf staande gebeurtenis op het tooneel te kunnen gelooven, is het noodzakelijk, dat het verband tusschen oorzaak en gevolg overal duidelijk blijkt.

Het genot dat uitgaat van een dramatisch kunstwerk onderscheidt zich van dat van de beschouwing van het gewone leven en staat ook hooger, doordat het ons wijst op het geheele logisch verband. Een tooneelstuk, dat ons slechts een ernstig moment uit het leven te aanschouwen geeft, derhalve vele

oorzaken in het duister laat, staat in dubbel opzicht achter bij het leven, in de eerste plaats, omdat het niettegenstaande alle kunstmiddelen, toch niet alle kleinigheden kan aanvullen, maar ook omdat het noodzakelijk verband met de geheele georganiseerde natuur, met alles wat in de wereld voorvalt, ontbreekt. De voorkoming van deze twee gebreken is alleen mogelijk door het kunstige inelkaarzetten van het tooneelstuk, d.w.z. door duidelijk de onverbreekbare samenhang der gebeurtenissen aan te toonen.

Had Lessing nu gelijk, toen hij in de «Hamburger Dramaturgie» (Nos. 48 en 49) het met Diderot opnam, voor de hooge kunstwaarde van diens «Götterprologe des Euripides» waarin de loop van de handeling heel gemakkelijk van het begin tot het einde is te voorzien. Inderdaad kan men de verrassing niet geheel en al uit het drama doen verdwijnen. Ook reeds, omdat zooals gezegd is, de totale uitsluiting van alles wat verrassend werkt, zijn bezwaren heeft. Lessings argument, dat het bij de tooneelspeelkunst niet zoozeer aankomt op den inhoud van het stuk als wel op de wijze waarop het wordt voorgesteld, zal zeer zeker alleen maar worden onderschreven door de te ver gaande aanhangers van «l'art pour l'art»; over 't algemeen zal de toeschouwer zonder aan zijn kunstzin te kort te doen, ook wat den inhoud aangaat, bevredigd willen worden, hij zal een tooneelstuk vervelend vinden, wanneer van het begin af elke gespannen verwachting hem wordt ontnomen en als de schrijver hem, bij het aantoonen van het verband tusschen de opvolgende gebeurtenissen in tegenstelling met de werkelijkheid van het begin tot het einde, elke geestesarbeid bespaart, dan zal hem dit als leelijk en onnatuurlijk, ontstemmen en hem alle illuſte benemen. Beiden zijn in hun recht!

Euripidische prologen zijn wel is waar in den tegenwoordigen tijd niet meer te duchten, wel echter komen hier al die tooneelwerken in aanmerking, die in de vertooning duidelijk het verdere verloop van de handeling aangeven. De wetenschap mag over datgene wat vanzelf spreekt gemakkelijk te bevredigen zijn, uit een kunstenaars-oogpunt beschouwd, kan het ons niet voldoen.

Want evenals elke kunst wil ook de tooneelspeelkunst het gevoel doen ontvlammen; wanneer zij alleen het gezond verstand bevredigt, wanneer zij niets meer bereikt dan eene eenvoudige gewaarwording, heeft zij haar doel maar voor de helft bereikt.

Hoe zijn nu deze beide tegenstellingen op te lossen en met elkaar in overeenstemming te brengen? Hoe kan men de noodzakelijke aansluitende motiveering behouden, zonder het tooneelwerk van zijn evenzeer onontbeerlijken prikkel te berooven? Het raadsel is niet zoo moeilijk op te lossen, als het op het eerste oogenblik lijkt. De volkomen samenhang der gebeurtenissen, moet wel is waar in het drama overal duidelijk zijn waar te nemen, evenwel niet van voren af, het is meer dan voldoende, als de toeschouwer hem onmiddellijk vóór elke wending der handeling kan zien, het is zelfs dikwijls al voldoende, wanneer

hij eerst tijdens zulk eene wending duidelijk is waar te nemen. In beide gevallen zal dit evenwel alleen dan voor den nadenkenden toeschouwer mogelijk zijn, als de inhoud van hetgeen wordt voorgesteld zóó eenvoudig het verband aangeeft, dat reeds dadelijk alle gevolgen nauwkeurig zijn

aangegeven en er voor de handelende personen vrijheid van spelen overblijft. In de stof van het drama moet reeds het beginsel van de verrassing liggen, zij moet er niet eerst door de vertolking aan worden toegevoegd. De keuze van de stof is daarom ook, uit dit oogpunt beschouwd, in de dramatische

A D V E R T E N T I Ë N.

Het Begin

van het koude jaargetijde is het meest geschikte moment, om een in ieder opzicht aan te bevelen levertraankuur te beginnen of er in sterkere mate mede voort te gaan. Wie zich van een betrouwbaar, aangenaam en tevens goedkoop praeparaat wil verzekeren, vrage steeds de gearomatiseerde en zoet gemaakte Stoomlevertraan-Emulsie van Kraepelin & Holm, Apothekers-Hofleveranciers te Zeist. Indien niet ter plaatse verkrijgbaar, wordt de flacon tegen f 1,25 direct avn af fabriek geleverd.

kunst volstrekt niet zoo eenvoudig, als de dwepers met het tooneelnaturalisme een tijd hebben willen doen gelooven. Voor het vormen van het dramatische kan men alléén die stof gebruiken, waarin verschillende pakkende momenten voorkomen, die den toeschouwer op het juiste oogenblik verrassen en hem opwekken, die evenwel ook tegelijkertijd de overtuiging geven van noodzakelijke gevolgen te zijn; alleen van deze soort stof kan men verwachten, dat zij in den dichtsterlijken vorm aan alle eischen zal voldoen, zoowel wat betreft de getrouwheid aan de werkelijkheid, als ook de meest opwekkende uitwerking.

Er kan derhalve geen sprake van zijn alles wat verrassend werkt in een drama nadeelig te achten, noodzakelijk is het echter, dat elk verrassend oogenblik ook zijn duidelijk omschreven oorzaak heeft. Door deze voorzichtige toepassing heeft de verrassing aan het drama juist altijd zijne machtige en schitterende uitwerking geschonken en het zou daarom evenmin dankbaar als verstandig zijn haar in letterlijken zin en onder alle omstandigheden van het tooneel te verbannen.

VAN DUREN'S Corsetten Magazijn.

AMSTERDAM
Leidschestraat 78.

Telef. 7851.

AMSTERDAM
Kalverstraat 136.

Telef. 8178.

UTRECHT
Stadhuisbrug 4, Viestraat 2a.
Telef. 1314.

Onze beroemde Corsetten, merk C. P. à la Sirène Paris Forme droite rationnelle, verdringen het gewone droitdevant Corset, omdat het Corset Forme Rationnelle tevens is het meest élégante, steeds is naar de laatste mode gewijzigd en is samengesteld volgens advies van H.H. Medici.

AMERIKAANSCH KLEEDINGMAGAZIJN GRÜNDEMANN & JONCKBLOEDT

Comb. A. KREYMBORG & Co. — Hofleveranciers.

MARIAPLAATS 3, UTRECHT.

Speciaal Huis voor Heeren-, Jongeheeren en Kinderkleeding
Gemaakt en naar maat.

VRAAGT ONZE PROSPECTUS EN VOORWAARDEN VOOR ABONNEMENT.

Speciale Inrichting tot het vervaardigen van
GELEGENHEIDS-GALAKLEEDING EN AMBTSGEWADEN.

👉 COUPE SYSTÈME AMÉRICAIN. 👈

Huis van den EERSTEN RANG op Amerikaansche grondslag.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

ADMINISTRATIE: FILIAAL BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^{v/h} ROELOFFZEN-HÜBNER

* * * EN VAN SANTEN, ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS. FRANCO PER POST VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

Wat voor de redactie is bestemd, tijdelijk te adresseeren aan den algem. Secretaris J. H. MIGNON, Oosterstraat 1 te Utrecht.

Ieder lid van het Tooneelverbond brenge dit jaar één nieuw lid aan!

INHOUD: Officieel. — J. H. M.: Amsterdamsche Brieven. — Het Théâtre Français en het Congres te Erfurt. — Mari J. Ternooij Apèl: Tooneelstudiën. — J. H. M.: Van twee Ingezonden Stukken. — Boekaankondigingen.

OFFICIEEL.

Leden der Afdeling Amsterdam hebben toegang tot alle Holl. voorstellingen in het Grand-Théâtre, tegen verminderden prijs. Voor bijzonderheden zie men onze No's 1—4.

AMSTERDAMSCH E BRIEVEN. * * *

„De Zonde.”

Drama in 4 bedrijven door Jacqueline Reyneke van Stuwe.

Het onderwerp dat de vier bedrijven van »de Zonde« vult, is oud en van alle kanten bekeken. 't Zijn de lotgevallen van de verleide vrouw die alléén moet boeten voor haar onvoorzichtigheid, terwijl de medebedrijver ongemoeid zijns weegs gaat.

Op deze verfoeilijke onrechtvaardigheid hebben we reeds zoo lang gestaard dat ze ons bijna niet meer opvalt. We zien haar dagelijks om ons heen gebeuren en voorzoover het onszelf niet onmiddellijk betreft letten we er niet op.

De schrijfster heeft dit begrepen en om aandacht te kunnen eischen een ook al niet nieuw element ingevoegd: geloofsverschil, godsdiensthaat, uiterlijken godsdienstzin, harteloosheid bij wie wij deernis, innig medelijden zouden verwachten.

Grada, het meisje waarover het gaat, is protestant, dochter van strenggeloovige ouders; zij heeft verkeer met Bert die katholiek is en wiens moeder listiglijk zich tusschen beiden plaatst, daarmede een gemengd huwelijk voorkomende. Maar Grada heeft belang bij het huwelijk, wil zelfs katholiek worden, wanneer de moeder haar slechts wil helpen. Wat deze blijft weigeren, zoodat Grada troosteloos vértrekt. Dit alles ge-

schiedt in het eerste bedrijf in een typische strijkinrichting. Laat men het dwaze optreden van den kapelaan buiten rekening dan is dit bedrijf een goed geslaagd schetsje, dank zij de uitnemende vertolking van Mevrouw Kiehl en het ongewone van het met zorg opgebouwde intérieur.

Het tweede bedrijf brengt ons ten huize van Grada's ouders. 't Is Zondagmiddag; de moeder leest vóór uit een stichtelijk boek, de vader doet een dut of veinst te luisteren. De andere dochter wil naar buiten, in het zonlicht maar mag niet omdat de vader wandelen »sabbatschennis« acht. 't Gesprek komt op Grada, die zij in geen tien maanden hebben gezien, maar even daarna komt Grada-zelf, daarna haar mevrouw (noodig omdat Grada-zelf haar toestand niet durft mededeelen) en sluit het bedrijf met wegzending van Grada, die dus ook hier geen hulp zal vinden.

Dit bedrijf is een mislukking; dat de vader, hardvochtig en koppig, in geen tien maanden iets van zijn dochter wil weten omdat zij met een andersdenkenden jongen verkeert, kan, maar dat een moeder en een zuster in al dien tijd niet hebben getracht de zoo gemakkelijk te bereiken »afvallige« op te zoeken is onwaarschijnlijk.

En ten slotte gooit *Kees Doevers*, de hardvochtige vader zijn heele theorie omver, door te bekennen hoe hij zelfs in de laatste weken geld voor Grada op de spaarbank bracht en allerlei kleine herinneringen aan haar jeugd angstvallig bewaarde.

Dit bedrijf staat ook wat uitbeelding betreft niet heel hoog, de omgeving is te deftig, *Kees Doevers* doet te deftig, maakt te veel den indruk van welgesteld en zelfvoldaan man. De dochter uit dat huishouden verhuurt zich in onzen tijd niet als dienstbode. 't Holle van dit bedrijf voelt de schrijfster blijkbaar óók en daarom brengt zij afleiding door bijfiguren, Plasman een honigzoete broeder die blijkbaar geen al te eerlijke bedoelingen heeft met *Maria*, doch welk gegeven alleen wordt aangestipt — niet uitgewerkt en Mevrouw Booms die voor Grada het woord zal doen. Dat aanstip-

pen zonder verder op de zaak in te gaan, is trouwens een groote fout van het stuk, waarin telkens conflicten opdoemen die niet tot oplossing komen.

Het derde bedrijf is een vlot geschreven, goed gezien schetsje, dat hoewel wat banaal, toch frisch aandoet, Mevrouw de Boer—van Rijk een prachtige van larmoyante kwelduivel. Mevrouw Kiehl, 't bedervende — De dame met den baard! 't Geheel, behoudens die laatste opmerking, goed geschreven, goed uitgebeeld.

Maar... nu komt de groote moeielijkheid. We dienen toch een eind te maken aan «de lotgevallen van een gevallen meisje». En nu haakt de schrijfster een slot aan haar drie schetsjes, dat wel niemand zal hebben bevredigd.

Bert, onbeholpen lummel, die eindelijk gevonden heeft waar *Grada* woont, *Bert* die omdat zijn brieven onbeantwoord bleven, de zaak maar blauw-blauw liet alsof er geen honderden hulpmiddelen zijn om te weten te komen waar iemand is gaan wonen (ten minste wanneer je dat per se weten wilt) komt in het laatste bedrijf boven water. Blijkbaar heeft hij zich niet verkleed in al den tijd dat we hem niet zagen!

Dat is overigens zijn zaak. — Dan rolt *Bert's* zusje *Sietske* uit de lucht. Hoe die de verjaardag van *Grada* zoo precies wist en haar geld verknoeide aan bloemen, terwijl iets anders wellicht minder poëtisch, maar meer practisch zou zijn geweest, moge de schrijfster oplossen.

Maar *Bert* wil trouwen, *Grada* bedankt voor de eer. Ook Mevrouw *Boom* komt ten tooneele, brengt als practisch mensch, practische dingen mee, doet alleen maar wat mal, als vierde *Grada* genoegelijk en knus haar jaardag.

Zelfs *Lena*, die we in het «doorgangshuis» leerden kennen, vergeet *Grada's* verjaardag niet,

Grada zelf heeft er niet aan gedacht... best begrijpelijk bij al dien rompslomp!

Plotseling krijgt het kind (want *Grada* heeft een kind zooals de lezer wel zal hebben begrepen, al had ik het tot nogtoe niet vermeld)... ik zeg, krijgt het kind een stuip. *Bert* wordt om een dokter gezonden en in al haar angst belooft *Grada* toch te zullen trouwen, als de dokter komt en 't kind beter wordt.

In een ommezien is *Bert* terug, de dokter zal komen. Maar 't kind is inmiddels dood.

En nu waait er iets van Ibsenstemming over het tooneel. 't Mysterieuse komt over *Grada*. Ze neemt haar doode kind, verwijderd zich, gaat de trap af, de gracht in en verdrinkt zich.

Allen zijn vol ontzetting, die zich uit in een «God wat gebeurt er», Maar helpen of althans trachten te helpen doet niemand.

Dan valt het scherm.

De schrijfster is zeer zeker niet van talent ontbloot. Men zou bedrijf I en III heel graag als éénakter zien, een bewijs, dat mejuffrouw Reyneke van *Stuwe* een behoorlijke vizie op toestanden heeft, kans ziet het geziene te demonstreeren en aan anderen er een beeld van te geven. Als velen met haar kan zij echter geen geheel maken

van de stof, die zij over vier bedrijven wil verdeelen.

Bovendien, het gegeven is te eenvoudig om *belangwekkend* te worden behandeld door iemand die pas begint, krachten heeft, zeer zeker, maar nog niet weet die krachten te gebruiken. Zoo ontdekt men nergens een *poëzie* zelfs tot karakterontleding.

Toch heeft de schrijfster 't getroffen dat *de Nederlandsche Tooneelvereniging* haar stuk heeft aangenomen. Erkennende de knappe constructie van het eerste en derde bedrijf, wijt ik het succes van 't geheel aan de sublieme, serieuze en *aanvullende* vertolking.

Hulde aan den regisseur *Ternooy Apèl* en hulde aan het gezelschap, dat een nog wankelende schrijfster zóó weet tegemoet te komen.

Marthe Walden en mej. *M. Goedhart* debuteerden. Ik wil om enkele redenen, die ik niet behoef te zeggen, thans niet van beider spel spreken.

J. H. M.

* * *

Tournée Baret, «L'éventail» comédie en 4 actes de MM. de Flers en de³Caillavet, Stadsschouwburg.

Het behoort altijd nog tot den «bon ton» om een Fransche voorstelling te gaan bijwonen.

Wanneer men zekere kringen fréquenteert zo 't werkelijk een gebrek aan opvoeding zijn wanneer men de «Fransche schotel» oversloeg.

Het komt niet in mij op om stemming te gaan maken tegen de buitenlandsche gezelschappen maar ik kon toch onmogelijk meezingen in het koor van hen, die alles wat van over de grenzen hier even komt neerstrijken, door dik en dun ophemelen. En ik zal daarom maar zoo vrij zijn de voorstelling door «Baret et Sa troupe» in den Stadsschouwburg gegeven, als middelmatig te kwalificeeren. Bij een dergelijke proeve zouden onze gezelschappen, ik denk aan de Rotterdamers die «de Waaier» opvoerden, schitterend uit den strijd te voorschijn komen.

Het kan geen kwaad daar eens den nadruk op te leggen omdat er een tijd is geweest dat bijna iedere voorstelling van een buitenlandsch gezelschap ten voorbeeld aan onze landgenooten werd gesteld.

Mij heeft èn het stuk èn de opvoering volkomen koud gelaten.

De intrigue welke de heeren de Caillavet en de Flers hebben uitgesponnen en waarvoor ze vier

bedrijven noodig hebben geacht, is niet zoo bijster belangwekkend dat ze voortdurend boeien kan. Bovendien heeft het stuk waarvan ik den inhoud bekend mag achten, de fout die vele Fransche stukken aankleeft: het vierde bedrijf kan gevoegelijk gemist worden, De ontknooping in «l'Eventail» had in het derde bedrijf tot een einde kunnen komen en we zouden er even graag genoeg mee hebben genomen indien François Frévoux, het dan maar meteen met het bekoorlijke weeuwte, zijn ex-verloofde in orde had gemaakt. Tusschen twee haakjes, een volgens onze hedendaagsche opvattingen «ouderwetsche ontknooping!»

Zoals ik zeide, — evenmin als het stuk, heeft het spel me kunnen interesseeren. Uitgezonderd dan Baret zelf, die 'n vermakelijke creatie gaf van den goedmoedigen brompot François, en die de geleidelijke overgang van gezworen vrijgezel tot een verliefd mensch zeer aannemelijk maakte, — schitterden geen der anderen door buitengewoon spel. En wat de dames betreft, — voor 't mannelijk oog waren ze zeer zeker een bekoring, en de zwakke sekse zal ongetwijfeld hebben genoten van de gratie waarmee ze hun inderdaad rijke toiletten droegen.

Mad. Marcelle Scotty gaf vooral in het derde bedrijf, als de onweêrstaanbare jonge weduwe die alle mannen aan zich weet te binden, — een mooie uitbeelding van de geraffineerde coquette, bewust van haar schoonheid en de macht van haar trucs.

Ook Georgette Moreau had als de jonge echtgenoot enkele sympathieke momenten.

Als lever de rideau ging: «La Chance du Mari» van dezelfde schrijvers, — een leuke scène tusschen twee mannen die beide liefde hebben opgevat voor hetzelfde vrouwtje en waarvan de een, 'n Amerikaan, z'n liefde op de hem eigen «zakelijke» wijze openbaart, er zich met onveranderlijke kalmte in schikkend, als de jonge vrouw ten slotte haar wettigen echtgenoot trouw blijft. Baret kreeg als de yankee Bobby Hanson een welverdiend applaus.

Als Baret met zijn troep weer eens naar onze lage landen komt afzakken, hoop ik dat hij gelukkiger zal zijn in de keuze van zijn stukken.

W. v. D. H.

HET THÉÂTRE FRANÇAIS EN HET * * * CONGRES TE ERFURT * * *

Juist een eeuw nà het glorieus optreden van het beroemde Théâtre français bij bovengenoemde gelegenheid, is het besluit gevallen waarbij dit klassieke gezelschap voorgoed van het doen van kunstreizen afziet. Noch het gezelschap in zijn geheel, noch leden daarvan afzonderlijk zullen meer buiten de Fransche grenzen optreden en ook ons land dus voortaan verstoken blijven van vertooningen, die herhaaldelijk bleken op prijs te worden gesteld door hen, die de fransche klassieke tooneelliteratuur het meest waardeeren in de oorspronkelijke taal.

Nu het optreden buitenslands dus tot het verleden behoort, schijnt ons de herinnering aan een kunstreis in 1808 naar het kleine Erfurt ondernomen van genoeg belang om hier een en ander omtrent haar mede te deelen.

Van alle kunstreizen, die de troep van het Théâtre français ooit heeft ondernomen, is deze wel de merkwaardigste en in zeker opzicht de best geslaagde. Reeds de oorzaak, waardoor het Théâtre français voor meerdere opvoeringen naar Erfurt ging was zeer buitengewoon en hing ten nauwste met de hooge politiek samen. Napoleon die op de hoogste trap van zijne macht stond, wilde deze nog versterken door een verbond met Rusland en bewerkte eene samenkomst met keizer Alexander in eene stad, die ongeveer in het midden tusschen Parijs en St. Petersburg lag.

De keus viel op Erfurt, omdat men daar ruime gebouwen en ook uitgestrekte vlakten voor groote parades en het inspecteeren der troepen had.

Reeds bij de vrede van 1807 had Napoleon den Tsaar zóó voor zich weten te winnen, dat deze van de Pruisische alliantie naar de Napoleontische overging, doch het was slechts bij beloften gebleven, en nu eerst zouden de «grootte denkbeelden van Tilsit», zooals Alexander zich uitdrukte, verwezenlijkt worden. Deze bestonden echter in niets minder dan in de verdeeling van het Turksche rijk, waarbij Rusland niet alleen het gebied aan den beneden Donau, doch ook het belangrijke Constantinopel en de Dardanellen krijgen zou. Doch Napoleon was veel te slim, om Rusland zoo zonder meer tot bezitter van geheel oostelijk Europa te maken, en hem met Constantinopel ook nog den sleutel tot geheel Klein-Azië in de hand te geven. Hij zocht dus keizer Alexander gedeeltelijk door het vertoon van zijne Bonapartistische macht en heerlijkheid te overbluffen, gedeeltelijk den ijdel vorst door de grootste beminnelijkheid en de fijnste vleierijen zijn helderen blik te ontnemen. Hij haalde al de vorsten van het Rijnverbond, ofschoon zij niets met de onderhandelingen te maken hadden, over om naar Erfurt te komen en een schitterenden kring om hem te vormen, liet troepen van heinde en ver op de vlakten rondom Erfurt samenkomen, waar hij ze voor den keizer liet defileeren en ontbood, om een bijzonder fijn genot te smaken, den troep van het Théâtre français naar Erfurt om er eene rij van voorstellingen te geven. Toen hij in Parijs den tooneelspeler Talma over zijn plan inlichtte, was de laatste zichtbaar ontstemd. «Moeten wij naar de germaansche wouden», dit is er blijkbaar in hem omgegaan. Maar Napoleon deed aanstonds alle onaangename opwellingen verdwijnen, door te zeggen: «Gij zult voor een parterre vol koningen spelen».

De troep van het Théâtre français die zich naar Erfurt begaf bestond uit vijftien personen waaronder de heeren Talma St. Priest, Lafond, Despiez, Lacave en Varennes en de dames Duchesnois, Raucourt, Talma, Bourgoing, Gros, Parat en Dupuis het meest talent hadden. Doch als de grootste sterren golden Talma en Duchesnois. Talma had toen het hoogste punt van zijn roem

bereikt, was zes en veertig jaren en beschikte over alle middelen van zijne kunst. Bij een schoon lichaam had hij een buigzaam orgaan en beschikte steeds over eene groote welsprekendheid, die met een hooge geestelijke beschaving gepaard ging.

In het bijzonder heeft hij zich voor het tooneel verdienstelijk gemaakt, doordat hij het historische kostuum op het tooneel bracht. Hij was de eerste die Titus in Romeinsche kleedij speelde waardoor hij een nieuw tijdperk in de opvoering van tooneelstukken opende. Tengevolge van zijn grootsche scheppingen in de kunst en zijn vluggen geest verwierf hij zich spoedig de gunst van Napoleon. De componist Friedrich Richardt, die zeer op de hoogte was van tooneelzaken zag hem eenige dagen vóór de feestelijkheden te Erfurt en beschrijft hem herhaaldelijk in zijne »Vertrouwelijke brieven uit Parijs». Hij roemt den echt tragischen klemtoon de mooie standen van den kunstenaar, vooral zijne houding, doch met zijne galmende voordracht kan hij zich niet vereenigen. Of hij zegt volgens Richardt, heele tiraden op één toon, of zijne stem daalt in één periode van heel hoog tot zeer laag af, en gaat van luid geschreeuw in dof gebrom over, Maar deze wijze van voordracht beviel het publiek buitengewoon en het schonk hem steeds den grootsten bijval, wanneer de kunstenaar aldus met effectbejag zijn rol eindigde.

Josephine Duchesnois behoorde pas sedert 1802 tot het Théâtre français. In 1802 trad zij voor het eerst op als Phädra in het treurspel van gelijken naam en werd dadelijk met zooveel geestdrift ontvangen, dat zij achtmaal achter elkaar als Phädra moest optreden. Deze geestdrift gold echter alleen haar talent, daar de jonge kunstenaars geenszins door schoonheid uitmuntte. Ze had wel eene slanke gestalte maar hare gelaatstreken waren niet innemend. De neus was te lang en spits en de mond te breed, doch een hartstochtelijk vuur schitterde in hare groote oogen. Ook beschikte zij over eene klankrijke stem en had edele bewegingen. Zoodra zij begon te spreken vergat men haar onvoordeelig uiterlijk. Voor de Parijzenaars was zij bovendien belangwekkend doordat zij eerst een buitengewone periode van ontwikkeling had moeten doorloopen voor het haar gelukt was, tot de klassieke hoogte van het Théâtre français te geraken. Uit arme ouders geboren te Saint Saulve bij Valenciennes, moest zij eerst als keukenmeid in haar onderhoud voorzien en trad bij mevrouw de Montesson in dienst. Hier kwam haar dramatisch talent reeds uit. Terwijl hare kennissen romans lazen studeerde zij treur- en tooneelspelen en voelde zich in 't bijzonder door den zachten gevoelvollen Racine aangetrokken die spoedig haar lievelingsdichter werd.

In lateren tijd vertelde men van haar, dat eene dame zou hebben gezegd, met het oog op die voorliefde voor Racines treurspelen: «Veel verder zal zij niet komen dan Racine's stukken, zij zal spoedig voorbijgaan evenals boomen die snel opschieten maar ook gauw sterven. Een bewonderaar van Duchesnois had echter dadelijk geantwoord: «Wees gerust mevrouw, die boom zal

niet sterven, il a pris racine!» aardige woordspeling op den naam van den dichter.

Hare grootste hoogte in de kunst bereikte zij in haar samenspel met Talma. De uitgever van een brochure: «Het glanstijdperk van Erfurt gedurende de maanden September en October 1808» (bewaard in het archief van de stad Erfurt) vertelt ons: Beiden overtroffen zij alles wat men zich groots en verhevens voorstelde. De fijnheid van spel, de ware gloedvolle voordracht, ging alle beschrijving te boven.

Minder bevredigd door de Fransche tooneelspelers en over het geheel door de Fransche tooneelspeelkunst was de oude Wieland, die wel is waar slechts ééne voorstelling van de Fransche troep zag, toen deze den 6den October in den hofschouwburg te Weimar «De dood van Cesar» gaf. Talma maakte zeer veel indruk op den dichter maar het spel der overige tooneelspelers en tooneelspeelster vond hij te hartstochtelijk. In Weimar was men gewend aan bezadigd spel en de uitingen van toorn leken hem overdreven. Zelfs ging hij zóó ver te verklaren, dat de tooneelspelers hem dikwijls als gekken voorkwamen en hij kon niet begrijpen, hoe de Fransche toeschouwers door zulk spel in geestdrift konden geraken.

Het repertoire was voor het congres zoo zorgvuldig mogelijk in elkander gezet. In alle stukken moesten het heldendom, de groote daad, de dapperheid worden gehuldigd. Dergelijke treurspelen waren vooral de lievelingsstukken van den keizer; ook in zijn onderhoud met Wieland in Weimar, zeide hij dat hij die treurspelen het hoogst schatte, die het sterke, verhevene verheerlijkten; de andere soort maakte afgemat en wekelijk. Natuurlijk vond het publiek bij de verheerlijking van het heldendom dikwijls overeenkomst met den tegenwoordigen verafgoooden held en barstte dan los in luide bijvalsbetuigingen. Zulke plaatsen werden door Napoleon zelf aangewezen en hij drukte den tooneelspelers op het hart, dan bijzonder duidelijk te spreken en hunne geheele kunst te hulp te roepen om het publiek te pakken en aan te grijpen. Vooral in «Mahomed», van Voltaire vond men veel overeenkomst met den held van den tegenwoordigen tijd. De volgende woorden werden met veel uitdrukking gezegd:

«De stervelingen zijn gelijk! Niet de geboorte,
Alleen de deugd maakt onderscheid;
Geesten echter zijn door den hemel begunstigd
Wie door zichzelf zijn, alles zijn, en niets
te danken hebben aan de wereld of het voorgeslacht.
— — — — — Zoo is
De man dien ik tot Heer mij koos;
Hij alleen verdient het te zijn,
En allen stervelingen, die hem gehoorzamen moeten
Geef ik een voorbeeld, dat mij tot eer zal strekken».

Alle aanwezigen voelden deze verheerlijking van Mahomed ook als eene verheerlijking van Napoleon en richtten den blik op hem. Hij echter zat ernstig op zijne zitplaats alsof hij in gedachten verdiept was, geen beweging op zijn gelaat, dat uit brons gegoten scheen.

Nog meer indruk maakte het gesprek tusschen Omar en Sopir:

— — — — «Beschouw mij
Als de gezant van een groot man
En koning!
Wie heeft hem gekroond?
— — — — De Overwinning

En de toejuichingen namen geen einde, evenals bij de woorden:

Men noemt hem overwinnaar, held, veroveraar,
Doch thans wil hij de vredeftichter zijn!

die Omar (Talma) sprak terwijl hij dicht naar het voetlicht trad en zich naar Napoleon wendde.

Eene geheel onverwachte hulde bracht de opvoering van «Oedipus», van Voltaire. Toen Talma als Philoktetes zeide:

«De vriendschap van een groot man is een weldaad van God»,

bukte de Tsaar zich over Napoleons hand alsof hij die kussen wilde en riep: «Dat heb ik in mijn geheele leven nooit dieper gevoeld dan in dit oogenblik!» Napoleon dankte glimlachend, terwijl het publiek vol geestdrift instemde.

Al deze stukken werden zonder souffleur gespeeld, daar alle meespelenden volkomen rolvast moesten zijn.

(Wordt vervolgd).

* * * * TOONEELSTUDIES. 1) * * * *

III.

Het Tooneel moet ons *het leven* beelden. Dus is in de allereerste plaats noodig dat 't *het leven schijnt*. En dit is alleen te bereiken wanneer de daartoe aan te wenden middelen uit het leven genomen zijn. Vóór alles dus: natuurlijk spréken — niet in galmenden dreun. In uiterste konzekwentie is deze theorie door *Laube* in praktijk gebracht en hierdoor tooneelspeelkunst en regie in geheel nieuwe banen geleid.

In «Nord und Süd» geeft *Paul Lindau* hierover zeer belangrijke mededeelingen, welke ik mij veroorloof hier af te schrijven. Vooral ook, omdat *Lindau* persoonlijk met *Laube* bekend was, is 't van belang te weten hoe deze over de methode van *Laube* denkt. Zoo zegt *Paul Lindau*: «*Laube's* ständiger Kommentar für diese Herausarbeitung des oft nicht ganz Deutlichen, nur Angedeuteten war: Das muss das Publikum erfahren. Das Publikum muss immer klüger sein, als der Schauspieler auf der Bühne. Um diese Motivierung recht anschaulich zu machen, legte *Laube* nicht nur Wert darauf, dass der Schauspieler die betreffenden Stellen im Vortrag richtig herausbrachte, — er unterstützte die Leichtigkeit des Verständnisses beim Publikum auch durch allerlei kleine äusserliche Mittel in deren *Erfindung er unerschöpflich war*. Durch

allerlei Kleinigkeiten wusste er die Aufmerksamkeit des Publikums gerade darauf henzulenken, worauf es ankam, — durch Kleinigkeiten, die das Publikum selbst *gar nicht bemerkte*.»

Aardig dat het publiek van alle tijden ongeveer op hetzelfde peil staat. Dat van het *Wiener Burgtheater*, waar *Laube* van 1850—1867 directeur was, stond niet hooger dan het onze in 1908. En zèker niet lager, waar het aankwam op tooneelkunst genieten. Overal in het buitenland, ik doel nu meer speciaal op Duitschland, (laten wij gemakshalve de Oostenrijksche hoofdstad waar 't het tooneel betreft maar als Duitsch beschouwen, — is het Wiener Burgtheater niet van 17 Febr. 1776 af, toen keizer Jozef II liet verklaren, dat hij in 't vervolg niets dan oorspronkelijke stukken en goede vertalingen in 't Duitsch wenschte te zien opgevoerd, een prachtigen steun geworden voor echte kunst? —), Frankrijk en Noorwegen, wordt de Tooneelspeelkunst min of meer beschouwd als deel uitmakend van, en behoorend bij de opvoeding van de jeugd. Als vanzelf hebben die landen een voorsprong op het onze, waar wij te kampen hebben tegen christelijke albedillers, die onder aanvoering van kerkelijke potentatjes het tooneel beschouwen als van duivelschen invloed, zieleverdervend gedoe, dat zoo regelrecht in de hel voert. Maar hoeveel van deze in-brave, rechtvrome christenen, zoeken in het buitenland tingeltangel- en bloote-beenen kunst tot verheffing van hun geestelijken welstand.

Dan, ver van den huiselijken haard en onbespied, bekommeren zij zich niet over de hel maar bestormen in galop den zevenden hemel. O zeker, ik geloof aan ernstige, eerlijke vromen, die meenen goed te doen het Tooneel te bestrijden. Maar zij vormen, en ik heb van christelijke, achterbaksche uitloopers heel wat gezien, de minderheid. Is het geen typisch verschijnsel, dat in onzen tijd, ik denk aan de vinnige aanvallen op *Heyermans' Allerzielen* en *Ohorn's Broeders van Sint Bernhardus*, het Priesterdom, als één man optrekt naar de vertooningen van *Elckerlyck* en *Adam in Ballingschap*? Zou dit ook niet daarom zijn, omdat het in het eerste werk propaganda voor zijn kerk aanmoedigt en in den *Adam* beslag wenscht te leggen op den *Roömschen Vondel*. Alsof *Vondel* niet was voor alle gelooven, en voor alle eeuwen, zij 't dan ook, dat de opvoerbaarheid zijner werken, minst genomen, nog niet mathematisch vaststaat! Is het geen bewijs, dat het bloed kruipt waar 't niet gaan mag, wanneer bij de tweede voorstelling van *Adam*, welke ik bijwoonde, van twee jonge priesters, die achter mij zaten, de een tot den ander zegt: «Ik wou dat ik tooneelknecht was, dan zag ik meteen alle stukken». En hoe naievelijk volgden zij de vertooning van de listige slang, die Eva den appel biedt, in welk een extaze raakten zij bij den woede-sprong van *Mols (Adam)*. [Royaards speelde niet, op dien gedenkwaardigen avond, toen *Mols* diepte werd gepeild door *Stellwagen*] [zie Weekblad voor Nederland, begin Sept. '08]. Het waren net twee kinderen, die voor het eerst een poppenkast zien vertoonen.

Ik kom, na daze uitweiding, terug op wat ik

1) Zie Het Tooneel 4, 5.

hierboven zei: het publiek van 1908 is in wezen aan dat van *Laube's* tijd gelijk en waar *Lindau* ons vertelt van de detaillering in *Laube's* leidende methode, welke het publiek ternauwernood merkte, daar kunnen wij nu nog hetzelfde constateeren. Zeker, wij zijn vooruitgegaan, enkele bevoegde, ernstige critici leerden een deel der groote massa, wel langzamerhand, zuiverder te zien en gaver te oordeelen. Maar toch, heel fijne schakeerinkjes van gebaar, gezichts-mimiek, een soms maar even fijn aangeven van innerlijk gemoedsbewegen, merkt men niet op; maar laat de speler het 't er dik opleggen, breedgebarend, oogen-opensperrend, zwaar dramatische klankgolvingen in stem-gebruik — en 't twee derde deel der aanwezigen zal hem voor 'n groot acteur verslijten.

Hieraan heeft *Laube* 't allereerst een eind gemaakt. Hij heeft den menschen *leeren* zien en hooren, door, langzamerhand, het spel naar subtieler inzicht te regelen. Hij heeft ze voor een *feit* gesteld, dat ze eenvoudig hadden te accepteeren. En ze hebben het geaccepteerd, bij intuïtie zijn meerderheid voelend. Licht zal de een of ander glimlachen over de wijze waarop *Laube*, zijn regie-inzichten kenbaar maakte en zeggen dat zijn aanwijzingen voor de spelers wel kinderlijk-naïef waren bv.: (zie *Lindau's* artikel) «Jetzt machen Sie eine kleine Pause. Nehmen Sie die Zeitung, die vor Ihnen liegt, und glätten Sie sie langsam auf den Knieën, und währenddem sagen Sie den Satz. Wenn Sie sich mit der Zeitung beschäftigen, ist es ganz natürlich, dass Sie etwas zerstreut sind. Also da suchen Sie nach den einzelnen Wörtern. Dadurch wird das, was Sie sagen, wichtiger. Die Zeitung können Sie dann wieder hinlegen! Die brauchen wir dann nicht mehr. — Oder: Bei diesem Satz können Sie eine Bewegung machen, die Sie überhaupt noch nicht gemacht haben — also etwas Auffälliges. Reiben Sie die Hände ein wenig und docieren Sie dann mit dem Zeigefinger. Bei dem und dem Worte, das wir genau hören wollen — denn im dritten Akt kommt es nochmals vor und hat da eine komische Wirkung — tippen Sie vernehmlich auf die Tischplatte. In der Situation selbst wird man gar nicht wissen, was das zu bedeuten hat, man wird es überhaupt nicht bemerken. Aber wenn dann im dritten Akt in der anderen Situation dasselbe Wort mit einem komischen Beigeschmack wiederkommt, dann reagiert das Gehirn auf das vorher Angeregte.» «Ja» zegt *Lindau* «de middelen zijn onbeduidend, maar hoè *Laube* ze aanwendde, precies op de juiste plaatsen, dat was «die grosse Kunst der *Laubeschen* Regie (ik cursiveer T. A.) In 't kort vat *Lindau* zijn oordeel over *Laube* aldus samen: «Es war immer dieselbe unendliche Sorgfalt und Gewissenhaftigkeit, dasselbe tiefe, *geistige* (ik cursorveer T. A.) Eindringen, dieselbe bewundernswerte Gabe, die Schauspieler in die tiefsten Tiefen des Verständnisses einzuführen und ihnen einfache, fassliche, wirksame Mittel zu bieten, das richtig Verstandene zu richtiger Anschauung zu bringen.» En even later heeft hij 't over «die Freudigkeit in der Arbeit, die alle Künstler mit sich riss.» Is het wonder dat alle tooneelspelers schier blind-

delings in *Laube* vertrouwden? En hebben *de Vos* en *Chrispijn senior* niet hetzelfde bereikt? Is zoo'n onwankelbaar vertrouwen van tooneelspelers in hun leider niet het *begin* van alle regiekunst? Alleen, wanneer de regisseur de *overtuiging kan vestigen van zijn superioriteit* zal hij iets kunnen bereiken, anders nooit. En dan nog moet hij volkomen meester kunnen blijven op zijn terrein, zonder ander baasschap naast zich te dulden.

Merkwaardig dat *Laube* dikwijls zijn beste krachten zocht onder zijn statisten (figuranten). Trouwens *Sonenthal* en *Lewinsky* deden evenzoo. Was ook *Goethe* niet van meening «das auf seinem Hof kein Huhn gachern sollte, das er nicht selbst hätte ausbrüten lassen»? Weinig zorg besteedde *Laube* aan de monteering zijner stukken. Het zwaartepunt lag voor hem in de tekst — niet in de aankleding. Hij deed niet meer dan hoog noodig was en onontbeerlijk om, zooals hij 't zelf uitdrukte «das Publikum nicht von der Dichtung abziehen.» Maar door dit standpunt te ver door te voeren, tastte hij menigmaal mis en werkte hij ontzuicherend op het publiek, omdat het tooneel soms volkomen in tegenspraak was met de bedoeling van het stuk. Zoo vind ik b.v. vermeld een monteering van *Schiller's Fiesco*, die, door een te strenge eenvoud in decors, het belachelijke naderde.

MARI J. TERNOOIJ APÈL.

(Wordt vervolgd)

VAN TWEE INGEZONDEN STUKKEN.

Twee ingezonden stukken, beide uit Rotterdam, liggen voor ons. In het eene komt de Heer A. Robertson W.Azn op, tegen een uitdrukking in de *Amsterdamsche Brieven* van welke uitdrukking wij de onjuistheid onmiddellijk erkennen. De *Amsterdamsche* correspondent toch zegt, dat de opvoering van « $2 \times 2 = 5$ » bij de *Gebr. van Lier*, vergeleken bij die van het *Rotterdamsch Tooneelgezelschap* in het *nadeel* van laatstgenoemd gezelschap uitvalt. Toch erkent die correspondent een voorstelling van het *Rotterdamsch Tooneelgezelschap* niet te hebben bijgewoond. Van vergelijking kan dus geen sprake zijn.

Dit is inderdaad een dwaasheid. Wie het *Rotterdamsch Tooneelgezelschap* kent en weet hoe serieus het elk stuk uitbeeldt, afgezien zelfs van de waarde van een stuk; wie weet, dat deze uitmuntende kunstenaarsbend zelfs vrijwel onaanmerkelijke stukken belangwekkend heeft doen schijnen *enkel* door de vertolking die aan de stukken een relief gaf, zelfs door den schrijver niet vermoed; wie verder weet hoe hoog wij het *Rotterdamsch Tooneelgezelschap* om zijn tal van uitmuntende kwaliteiten stellen, zal moeten inzien dat hier een drukfout is ingeslopen, die de oorzaak is van bovenbedoelde uiting. En drukfouten kunnen parten spelen.

Er had moeten staan: *Ik ben indertijd niet in de gelegenheid geweest de opvoering van de Rotterdammers te gaan zien, kan dus geen ver*

gelijking maken. Doch al ware dit zoo dan nog geloof ik dat zulk een vergelijking niet in het nadeel der laatsten (Gebr. van Lier) zou uitvallen. Uit dezen zin, met inlassching van het uitgevallen woordje «niet» lazen wij dat, ook al werd het door het gezelschap van het «Grand Theatre» gebodene, met wat het Rotterdamsch gezelschap gaf vergeleken, de kunstprestatie van het eerstgenoemde gezelschap mocht worden gezien als staande die, vergeleken bij de voorstelling van het Rotterdamsch gezelschap niet ten achter. Ongeacht dus den bijval dien de Rotterdammers zich terecht verwierven, werd de eveneens uitmuntende uitbeelding bij het »Grand Theatre« onder de aandacht gebracht.

Het hooggeachte Rotterdamsche Bestuurslid kan dus gerust zijn, het wegvallen van het eene woordje gaf aanleiding tot zijn schijnbaar volkomen te begrijpelijken toorn.

* * *

Het andere ingezonden stuk is van minder onschuldigen aard. Daarin verzoeken »eenige Rotterdamsche lezers« ons een artikel over te nemen uit »de(n) Tooneelkijker« een te Rotterdam verschijnend orgaan, waarin op ondubbelzinnige wijze de tooneelverslaggever van de N.R.C. wordt aangevallen. In dit stuk, geteekend door »Opmerker« wordt allereerst onvoegzaam geacht dat tooneelverslaggevers in de pauze met elkander het opgevoerde stuk en de uitbeelding daarvan bespreken: *om een zuiver-persoonlijk oordeel te vellen moet de eerlijke criticus niet van gedachten wisselen met een collega*«, aldus »Opmerker«.

En verder verliest zich de schrijver in een beoordeeling van den rescensent, hem betichtend van partijdigheid en eindigt hij met een aanhaling uit »De Maasbode« waaruit zou blijken dat de partijdigheid van genoemden verslaggever verband zou houden met diens geïnteresseerd zijn bij een ander tooneelgezelschap.

Wij laten, overtuigd dat Nederland nog altijd zijn roem als het land der onpartijdige kritiek wist te handhaven, de aantijging voor wat zij is — voldeden alleen aan den wensch van eenige ons bekende voorstanders van het tooneel die met het weinig bemoedigend oordeel van den criticus van de N.R.C. niet kunnen meegaan.

Onze onverzwakte meening is dat het Rotterdamsch Tooneelgezelschap een plaats onder de rij der tooneelgezelschappen inneemt waarop het zich mag beroemen en dat het tot oordeelen bevoegde publiek, met of zonder voorlichting van de pers zal waardeeren wat dit zoo sympathiek gezelschap weet tot stand te brengen. Hetgeen de overgrootste opkomst bij »Echtscheiding« bewijst!

J. H. M.

BOEKAANKONDIGING. * * * * *

Vier Monologen.

Bij den wedstrijd door de afdeeling Amsterdam van het Tooneelverbond in 1907 gehouden, werd,

van de ongeveer tachtig ingekomen monologen, een viertal bekoord.

In één bundel vereenigd, zagen deze thans het licht bij de firma Abrahamson & Van Straaten, die voor een waardige typografische uitvoering zorgde.

De bundel bevat: *De stem van het vuur*, pittige voordracht in vers door Lambrecht Lambrechts, voorgedragen door Mej. Truus Post. *Floris V* door J. Kuipers, een allerdolste bewerking van het geschiedkundig verhaal en met grooten bijval ten tooneele gebracht door den Heer Lamberts. *Van vier tot vijf*, pakkende monoloog door Mej. J. Pabst, en *Dat past niet*, een mono-comedietje, vol karakter, door A. S. H. Booms, de beide laatste eveneens met succes in den Hollandschen Schouwburg opgevoerd.

Daar er behoefte is aan oorspronkelijke monologen, zal deze bundel (à f 0.90 alom verkrijgbaar, afzonderlijke Nos. à f 0.30) ongetwijfeld aftrek vinden.

De firma *W. J. van Hoogstraten*, Boekhandel, Noordeinde 98 te 's Gravenhage, is bezig met de samenstelling van een gids van de in Nederland bestaande muziek-, zang- en dilettanten-tooneelverenigingen. In dit werk zullen gratis worden opgenomen alle bovenstaande verenigingen in Nederland.

De verenigingen die in dit werkje wenschen te worden opgenomen, zenden daartoe franco opgaven van naam der vereniging, doel en zetel benevens de namen met voorletters van den Voorzitter, den Secretaris en den Penningmeester met hunne woonplaatsen.

* * *

Door de samenstelling van dezen Gids bewijst de firma van Hoogstraten velen een grooten dienst. Reeds vaak is gevraagd: wat kan het Verbond doen ten behoeve van het dilettantentoneel, zooals de Maatschappij *Toonkunst* zich bemoeit met en langs veilige wegen voert het dilettantisme op muzikaal gebied.

Het Hoofdbestuur heeft in verband met die vraag getracht samentestellen wat thans deze firma zich voorneemt uit te geven: een gids van de in Nederland bestaande dilettantengezelschappen.

Echter zonder resultaat!

Moge de ondernemende firma beter slagen en weldra een boekje de wereld inzenden, dat de gegevens bevat welke toenadering mogelijk maken tusschen het Verbond en een hem nog vrijwel onbekend terrein:

Of ons blad mede kan werken tot het beoogde doel? Zeker zou 't dat kunnen wanneer alle dilettantenverenigingen als zoodanig, lid waren van het Verbond en daardoor het blad ontvingen.

Reeds telde het enkele rederijkerskamers onder zijn leden, maar het aantal moet nog groeien. Rederijkerskamers, die toch in de eerste plaats moeten worden geacht, belang te stellen in wat het Verbond beoogt, zijn voor het lidmaatschap aangewezen en dank zij de bemiddeling der

afdeulingsbesturen werden reeds meerdere kamers gewonnen,

Eerst wanneer het Hoofdbestuur een juist overzicht heeft van het tooneeldilettantisme kan een bepaald standpunt worden ingenomen en worden overwogen wat voor de Vereenigingen kan worden gedaan.

Zoals reeds is gezegd poogde men een volledige lijst van de rederijderskamers in Nederland samentestellen, doch verder dan tot een honderdtal adressen kon men het door totaal gebrek aan gegevens niet brengen.

Deze adressen zijn aan de firma van Hoogstraten medegedeeld; gaarne wordt hierbij aan haar verzoek voldaan en wekken wij belanghebbenden op de verlangde gegevens aan het hierboven bedoelde adres te willen zenden.

ADVERTENTIËN.

Het Begin

van het koude jaargetijde is het meest geschikte moment, om een in ieder opzicht aan te bevelen levertraankuur te beginnen of er in sterkere mate mede voort te gaan. Wie zich van een betrouwbaar, aangenaam en tevens goedkoop praeparaat wil verzekeren, vragè steeds de gearomatiseerde en zoet gemaakte Stoomlevertraan-Emulsie van Kraepelien & Holm, Apothekers-Hofleveranciers te Zeist. Indien niet ter plaatse verkrijgbaar, wordt de flacon tegen f 1,25 direct van af fabriek geleverd.

VAN DUREN'S Corsetten Magazijn.

AMSTERDAM
Leidschestràat 78.

Telef. 7851.

AMSTERDAM
Kalverstràat 136.

Telef. 8178.

UTRECHT
Stadhuisbrug 4, Viestraat 2a.
Telef. 1314.

Onze beroemde Corsetten, merk C. P. à la Sirène Paris Forme droite rationelle, verdringen het gewone droit-devant Corset, omdat het Corset Forme Rationelle tevens is het meest élégante, steeds is naar de laatste mode gewijzigd en is samengesteld volgens advies van H.H. Medici.

Zooeven verschenen bij ABRAHAMSON & VAN STRAATEN te Amsterdam:

Vier Monologen

bekroond bij den Wedstrijd, gehouden door de afdeeling Amsterdam van het Nederlandsch Tooneelverbond in 1907.

- No. 1. **De stem van 't Vuur** v. e. D.
» 2. **Floris de Vijfde** v. e. H.
» 3. **Van Vier tot Vijf** v. e. D.
» 4. **Dat past niet** v. e. D.

Prijs per No. 30 cents.

4 Nos. te zamen f 0.90.

Abonneert U op
HET TOONEEL.

AMERIKAANSCH KLEEDINGMAGAZIJN GRÜNDEMANN & JONCKBLOEDT

Comb. A. KREYMBORG & Co. — Hofleveranciers.

MARIAPLAATS 3, UTRECHT.

Speciaal Huis voor Heeren-, Jongeheeren en Kinderkleeding
Gemaakt en naar maat.

VRAAGT ONZE PROSPECTUS EN VOORWAARDEN VOOR ABONNEMENT.

Speciale Inrichting tot het vervaardigen van

GELEGENHEIDS-GALAKLEEDING EN AMBTSGEWADEN.

COUPE SYSTÈME AMÉRICAIN.

Huis van den EERSTEN RANG op Amerikaansche grondslag.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

ADMINISTRATIE: FILIAAL BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^{v/h} ROELOFFZEN-HÜBNER

* * * EN VAN SANTEN, ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS. FRANCO PER POST VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

Wat voor de redactie is bestemd, tijdelijk te adresseeren aan den algem. Secretaris J. H. MIGNON, Oosterstraat I te Utrecht.

INHOUD: Officieel. — Amsterdamsche Brieven. — W. v. d. H.: Marcel Mijin. — A. v. R.: Rotterdamsche Brieven. — Het Nederlandsch Tooneel.

OFFICIEEL.

De heer J. Vriesendorp heeft het penningmeesterschap der Afdeeling Amsterdam neergelegd. Als *waarnemend penningmeester* treedt in zijne plaats de heer **Jhr. A. W. G. van Riemsdijk**, te Aerdenhout; adres te **Amsterdam = Spuistraat 172.**

A. REYDING,
Secretaris der Afdeeling Amsterdam.

AMSTERDAMSCH E BRIEVEN. * * * *

Ibsen-Festspiele.

Onder protectoraat van «*de Kunstkring*».

Als dit blad verschijnt zijn veertien dagen verlopen sedert de Dusseldorpers twee van *Ibsen's* meest bekende stukken te Amsterdam hebben vertoond. En een zóó grooten indruk hebben noch stukken noch vertooning vermogen te wekken, dat het practisch nut kan hebben thans, als ware zij pas gisteren gegeven, de voorstelling te bespreken. En toch...! Zal men dan nimmer inzien, dat Ibsen's kunst ons niet verder brengt? Of zal men eindelijk willen begrijpen, dat het is »uilen naar Athene dragen« *Duitschers of Fran-*

Ieder lid van het Tooneelverbond brenge dit jaar één nieuw lid aan!

schen dat onbegrepene en onbegrijpelijke hier te lande te doen spelen *in vertaling* zooals onze tooneelgezelschappen eveneens Ibsenstukken spelen in onze taal overgebracht?

Men kan, om twee geheel verschillende schrijvers te noemen, waarde hechten aan een *Nederlandsche* vertolking van *Vondel's* stukken, aan eene *Fransche* van die van *Molière*.

Maar eene letterlijke vertaling van Ibsen's werken voldoet... of voldoet *niet* in welke andere taal ook dan die van den schrijver.

Ibsen, zeggen aanhangers van zijn «school» schreef niet voor het «gewone» schouwburgpubliek. *Dat* begrijpt hem niet!

Maar wanneer hij alleen spreekt voor *enkelen* is dan de vraag zoo... dwaas «welk heil hebben dan wij, heeft de overgrootste meerderheid van Ibsen's problemen te wachten?»

Wat betoogt hij eigenlijk in de, laat ik zeggen, meest «mysterieuse» van zijn werken.

Neem «*Rosmersholm*» een der beide, ons door de Dusseldorpers vertoonde stukken. Geeft de schrijver ons daarin menschen van vleesch en bloed, kerngezonde personen die doen en leven als zij, die de dragers zijn der meest gezonde, de wereld vormende ideeën? Of zelfs in «Klein(e) Eyolf» anders van bouw, omdat daarin ten minste niet wordt gehuldigd de idee dat de dood de eenige verlossing zou zijn en de eenige uitweg die voert naar beter en hooger?

Wil Ibsen ons toonen, hoe ons toch al verwekelijkt geslacht nog meer kan achteruitgaan, oplossing zoekend en vindend in den dood?

Wordt het niet hoog tijd ons af te keeren van een symboliek die zoo ontzettend veel te raden geeft en ons plaatst voor problemen welker oplossing de schrijver 't liefst aan een ieder onzer overlaat zonder zichzelf de moeite te geven ons het pad te effenen.

Neem al het raadselachtige in «*Rosmersholm*» en vraag u af, wat heeft mij Ibsen laten zien, vraag dan verder, onverschillig welke vertolking ge zaagt: «is dat altijd juist?» en gij zult onbe-

vredigd huiswaarts gaan, geen stroobreed verder dan de lezing van het stuk u bracht.

Het is daarom moeilijk, over het spel van welk tooneelensemble ook te oordeelen, als eenmaal de overtuiging heeft postgevat dat Ibsen's spreken in raadselen elke uitlegging gedooft, elke karakteruitbeelding wellicht de ware is. Men staat aan het einde toch weêr voor de vraag: wat wil Ibsen ons leeren, en de niet op te lossen vraag dringt zich steeds naar voren «als iemand zóó mysterieus doet en zoo vaag, zoo, als in nevelen gehuld beweert, dan moet het in zijn bedoeling liggen uit al dat vage ten slotte iets te kristalliseeren, dat ons een nieuwe, een betere levensvizie geeft. En tot dat eene heldere komt het nooit!

Bijna al zijn personen zijn de dragers van ideeën die voeren naar de koele meeren van den dood, bijna geen hunner gaat dien lijdensweg logisch, of omdat het noodlot hem daartoe dwingt.

Neem maar weer «*Rosmersholm*». Met welk doel komt *Rebekka West* in het eenzame huis van *Rosmer*; om hem te beheerschen en hem een steunpilaar te doen worden van eene nieuwe, vrijheid van gedachten brengende partij? Zag deze zoo door en door verdorven, intrigante vrouw niet inmiddelijk in dat op dit stuk met dien man niets was te beginnen? En . . . daar zij blijkt verliefd te zijn . . . maakt de vage figuur van *Rosmer* dit aannemelijk? Is het begrijpelijk dat een vrouw van zoo koel berekenend karakter, die met de figuren in haar omgeving speelt als de schaakspeler met de zijnen eenmaal haar doel bereikende, dat eindelijk verkregene loslaat en zinspeelt op zelfmoord?

Is het . . . ?

Deze vraag, dat zich altijd herhalend . . . «is het . . . ?» maakt Ibsen's stukken ten eenenmale ongenietbaar. Want die vraag dringt zich ook op bij hen die geroepen zijn de karakters uit te beelden en zij zelf hebben — na rijpelijk overleg — vaak geen vrede met hetgeen zij vertoonen zomin als de toeschouwer in het bezit wordt gesteld van een duidelijk toegelichte conclusie.

Over het spel der Duitsche kunstenaars oordeelen is daarom onbezonnen werk. 't Leek alles wêl overdacht, hier en daar te decoratief gedaan, zich oplossend in plastiek, lang zwijgen, geheimzinnigheid.

Ten opzichte van den reëlen mensch *Rector Kroll* kan worden gezegd dat *Franz Everth* hem waarachtig en impulsief heeft geboetseerd. *Peter Martensgard* (*Alfr. Breiderhoff*) voldeed eveneens, alléén (en bij een model-voorstelling mag geen enkel onderdeel worden verwaarloosd) zijn rood-paarse hoofdharen en baard deden afschuwelijk.

Van de hoofdpersonen *Gustav Lindemann* en *Louise Dumont* kan ik, gegeven het bij mij opnieuw opkomend gevoel voor 't onnatuurlijke in hun karakter niets zeggen. Spel, voordracht en mimiek hebben mij van beiden absoluut koud gelaten . . . wat wel aan mij zal hebben gelegen!

Maar wat niet aan mij ligt, eenvoudig en zake-lijk kon worden waargenomen, is dat een model-voorstelling als die van *Rosmersholm* niet zoo

duidelijk behoorde te worden ondersteund door den souffleur.

Mochten we nog eenmaal dit gezelschap hier zien optreden dan hoop ik dat dit zal zijn met stukken die, al vallen ze dan niet in de bevattings-sfeer van een ieder, toch niet geschreven en dus uitgebeeld moeten worden voor *enkelen* die het werkelijk of gefingeerd *superieure* er van begrijpen . . . of veinzen te begrijpen.

J. H. M.

* * *

„Mercadet” comédie in 3 bedrijven
van Honoré de Balzac N. V. Het
Tooneel.

Royaards heeft na de oude, onbenullige, prul-lerige Duitsche Posse «*Zenuwachtige Vrouwen*» schitterend revanche genomen met de in alle opzichten geslaagde opvoering van «*Mercadet*», Na vele jaren weer voor den dag gehaald, — opnieuw aangekleed en met een smakelijke saus overgoten, heeft dit altijd nog frissche en ook op onze hedendaagsche toestanden zóó toepasselijke blijspel een volledig succés gehad. Heel den avond heeft de vermakelijke, fijngeteekende figuur van *Micawber*, — een van *Dickens'* mooiste types, — voor mij geleefd in zijn verfranschten lotgenoot *Mercadet*, een waardig pendant, even luchtig, verbluffend brutaal en handig, levend te midden van een schijn-weelde.

Inderdaad, wêl heeft *Royaards* deze figuur, — waarom het geheele stuk draait, — in al zijn veelzijdigheid laten zien, en den grooten bijval mag hij dan ook veilig op rekening van zijn creatie schuiven. Tot het laatste oogenblik boeide zijn spel, wist hij alle aandacht op zich te concentreren. De wijze, waarop hij de schuldeischers telkens afpoeierde, het bewuste zelfvertrouwen op zijn eigen beursknoeierijen, z'n wanhopige pogingen om den «*grand seigneur*» te blijven uit- hangen, — 't was in één woord kranig. Wat meer zegt: zijn spel maakte goed wat hier en daar aan de overige figuren ontbrak.

Van het troepje schuldeischers kwam alléén *Violette*, gespeeld door *Daan van Olfen* naar voren. *Bertus Smith* had van de berooide, quasi-deftige de *la Brive* een vermakelijk type gemaakt, terwijl de heer *Const. van Kerckhoven* als *Verdelin*, — de vriend van *Mercadet*, — vooral goed spel te zien gaf in het leuke scène'tje tusschen hen beiden, als de eeuwigpoffende *Mercadet* probeert nog weer eens 'n sommetje van z'n «vriend» los te krijgen, terwille van zijn dochter's «*grootte huwelijk*», dat hem redden moet.

De dames, die in dit stuk niet op den voor- grond treden, voelden zich blijkbaar niet erg op hun gemak in de stijve crinolines, — wat wel is te begrijpen. Vermelding verdient de wijze, waarop mevr. *Anna Sablairolles* de echtgenootte en moeder speelde.

Mej. van der Gaag deed als *Julie*, het verliefde dochttertje wat erg dilettanterig. Haar houtेरige bewegingen zullen we maar op rekening der crinoline stellen.

Aan costumes en décor was veel zorg besteed. Tegen het laatste heb ik slechts deze bedenking, dat de kleuren-combinatie der behangsels van de drie ineenlopende vertrekken, — (de meubileering was geheel in stijl) wat schrill aandeed.

Ik geloof wel, dat dit stuk het doen zal. Ten minste het verdient meer dan de «gewone» belangstelling.

* * *

„Fatsoen”. Komedie uit het kleine stadsleven in 3 bedrijven, door J. B. Schuil, bij de Nederlandsche Tooneelvereeniging.

Luitenant Schuil, die zich indertijd introduceerde met „Gedeballoteerd”, een stuk waarmee hij al dadelijk groote verwachtingen heeft gewekt, is ons thans komen verrassen met een nieuw werk, 'n komedie uit het klein-steedsche leven, waarin hij opnieuw blijk geeft een scherp kijk op de corruptie in dit ondermaansche te hebben. In „Fatsoen” hekelt hij de malle begrippen omtrent de moraal van een klein-steedsch kliekje, laat hij ons zien, of liever voelen, tot welke dwaze en soms verderfelijke conclusies dit angstvallige vasthouden aan wat men meent onder fatsoen te moeten verstaan kan leiden.

Het eerste bedrijf is al raak. Daar brengt hij ons in het milieu van een notaris Harrema, die met zijn vrouw, — een goedmoedige zwakke natuur, die zich niet aan den sleur onttrekken kan, — en twee kinderen, — zijn dochter Mies en zijn zoon Govert, — zoowat het brandpunt vormt van dezen kleinen kring „fatsoenlijken”.

Z'n dochter, geëngageerd met een medisch student, Wim Koolen, is een voortdurend voorwerp van zorg der familie, waartoe ook nog moeten worden gerekend een zwager, Koos Sluys, en diens zuster Nans. Van deze „teedere” zorg moet het jonge meisje echter niets hebben, omdat ze haar belemmert in haar pogingen, zich te onttrekken aan de duffe omgeving, waar men voortdurend den mond vol heeft over: wat „de menschen er wel van zullen zeggen”, en wat „gepast” of „ongepast” is. Zij heeft in Amsterdam haar aanstaande leeren kennen en haar hart trekt nu naar deze plaats, waar zij andere en nieuwere begrippen omtrent „fatsoen” heeft gevonden.

Van den zoon Govert hooren we al dadelijk dat het een „gnieperd” is. Dit jongmensch, hoog aangeschreven bij papa en mama, blijkt 'm leelijk achter de mouw te hebben en vrijt in stilte met de dienstmeid, — wat een zeer ongewenscht gevolg heeft. In het eerste bedrijf is alles nog hecht en vast, — wordt er kwaad gesproken en geleuterd op een wijze, zooals ieder, die bekend is met dergelijke klein-steedsche toestanden, maar al te goed weet. Doch in het tweede bedrijf barst de bom. De vader van Leentje de dienstbode, die „plotseling” haar dienst verlaten heeft, komt met een opgestreken zeil vertellen, dat zijn dochter in gezegende omstandigheden verkeert en dat Govert de schuldige is.

Algemeene consternatie natuurlijk. Papa Harrema weet echter den verbolgen vader met 'n zoet lijntje

en mooie belofte weg te krijgen, en dan wordt met oom Sluys, die in het geheim wordt ingewijd, druk geconfereerd, om er „een mouw aan te passen”. Ik vergat nog te vertellen dat in het eerste bedrijf reeds gesproken wordt over oprichting van een vereeniging voor gevallen vrouwen, waarbij de notaris eerst van medewerking niets wil weten, doch, als hij hoort dat de zaak door een paar freules is opgezet, als een blad op een boom omdraait. Zoonlief verschijnt en valt natuurlijk door de mand. Oom helpt de familie, die doodsbenauwd is voor „schandaal”, uit den brand, door voor te stellen de geheele zaak op den hals te schuiven van Leentje's vroegeren beminde, die als koloniaal naar Indië gegaan is. Voor steun aan de „gevallene” zal men bij de inmiddels opgerichte vereeniging, waarvan de familie deel uitmaakt, aankloppen. Nieuwe consternatie als een telegram komt melden, dat de verloofde van Mies met zware longontsteking ziek ligt, waarop het meisje onverwijld naar Amsterdam wil, om hem te verplegen. De geheele familie komt in verzet. Het gaat toch niet aan dat de jongedame onder één dak slaapt met haar aanstaande. Zoo iets is tegen alle fatsoenlijkheidsbegrippen! Doch Mies stoort zich niet aan de pogingen, om haar terug te houden en gaat tòch.

Het laatste bedrijf, — dat veel minder is dan de beide eerste, — brengt de oplossing. Een vergadering van de „Vereeniging voor gevallen vrouwen” heeft ten huize van den notaris plaats. gepresideerd door dominee Reeman, — een man die al even dik onder den sleur begraven zit als de rest.

Tot grooten schrik van de „belanghebbenden” wordt besloten Leentje géén steun te verleen, omdat een oude dame, Mevr. Terborgh, zoo iets in strijd acht met de statuten. Niet onverdienstelijk is hierin geteekend de wijze waarop al deze edele helpers dominé's voorstel om een andere „gevallene”, die zich heeft bekeerd, in dienst te nemen, onder allerlei uitvluchten van fatsoen, afwijzen. De notaris is ten einde raad als plotseling de vader van Leentje komt vertellen, dat ze van de trappen is gevallen en een dood kind ter wereld heeft gebracht. Het fatsoen is gered en de opspraak!

Dit thema is, — zooals ik reeds zeide, op vaak allergeestigste, dikwijls vlijm-scherpe wijze uitgewerkt. De auteur is erin geslaagd ons de waarheid van het gegeven te laten voelen, waarmee ik de groote verdienste van dit stuk meen te hebben aangestipt. Het zwakke punt is het derde bedrijf, waarin de handeling een eind naar beneden zakt ook al is het slot, — als de familie lucht geeft aan haar blijdschap over deze onverwachte uitkomst, — wel aardig gevonden. Het eerste en tweede daarentegen zitten prachtig in elkander en lokten dan ook een stevig applaus uit.

Er is knap gespeeld door de hoofdpersonen. De heer Mari Ternooy Apèl als notaris Harrema en de heer Holkers als diens zwager Koos typeerden prachtig de fatsoens-menschen, stok-stijf vasthoudend aan hun begrippen, daarin nog ge-

stijfd door Nans Sluys, de zuster van Koos, waarvan mevrouw de Boer-van Rijk een kostelijke, teemende oude vrijster gemaakt had. De heer v. Praag gaf in zijn kleine rol als Knorsen, Leentje's vader, goed spel, en ook in de Govert van den heer P. Bron lag wel iets van wat de schrijver met dezen jonkman heeft bedoeld. De rol van de moeder, misschien de weifelachtigste in het geheele stuk, werd op verdienstelijke wijze door mevr. de Heer uitgebeeld. Mej. Tilly Lus was een dapper en flink dochtertje, de eenige sympathieke figuur in deze omgeving van schijnfaatsoen en corruptie.

Als voorstukje ging: «'t Rustige Donker», een oorspronkelijk één-aktertje van Anna van Gogh Kaulbach.

Gegeven: een jonge vrouw, die dolveel houdt van haar echtgenoot, met wien ze samen een roman schrijft, waarover verschrikkelijk gezanikt wordt. Van den dokter en huisvriend, hoort ze, — of liever dwingt ze de bekentenis af, — dat haar man aan kanker lijdt en sterven moet. En nu brengt ze in haar groote liefde dezen er toe zelfmoord te plegen, om hem het ergste lijden te besparen, — nadat ze van haar plan om met hem te sterven heeft afgezien. Inderdaad zeer luguber en... zeer onsympathiek. Afgezien nog van het feit, dat het zeer de vraag blijft, of een dokter, ook al is hij dan huisvriend, zoo maar vertelt dat een ziekte, in dit geval kanker, op een spoedigen dood uitloopt, nadat een operatie zonder resultaat is gebleken, waarbij hij nota-bene nog op verzoek van de vrouw mededeelt, dat haar man nog onduldbare pijnen zal moeten doorstaan, ik zeg, afgezien hiervan, is deze daad van zelfmoord per se een onsympathieke, omdat ze steeds gebrek aan moed verraadt. De dialoog is hier en daar nog al mat. De schrijfster heeft wanhopige pogingen gedaan om iets litterair-moois te geven, waarvan het eenig resultaat is dat de geheele „schets” vol zit van hoogdravende boekentaal.

Mevr. R. Ternooy-Apèl had als de jonge vrouw zeer goede momenten. De heer Bron, — haar zieke man — Frans, zag er uit als een geest en deed akelig. Conclusie: Deze dramatische schets, — waarvan de opzet onlogisch is, — heeft me geen oogenblik ontroerd en maakte naar het dun applausje te oordeelen op de toeschouwers ook niet den minsten indruk. A propos, wat deed die dokter plechtstatig-tooneelachtig!

* * *

Jubileum Mijin.

«Trilby» moge als roman spannend zijn, op het tooneel wordt 't met al de griezigheden en theatertrucs een melo-drama, dat behoudens enkele aardige tooneeltjes, niet tot de beste behoort. Is me dit Donderdagavond misschien sterker opgevallen toen ik het weer eens zag met Mijin als Svengali; dan gebiedt de waarheid mij ook er bij te voegen dat de jubileerende acteur, — die voor zijn feestavond dit stuk had uitgekozen — juist met zijn Svengali-creatie weer

eens getoond heeft dat hij wat presteeren kan in het genre van karakterwerk.

Na de spanning, de ontspanning. Die kwam nà het laatste bedrijf toen Mijin, — nog kort te voren rondsluipend in zijn leelijke Svengali-huid, — netjes afgeschminkt en in feestgewaad daar stond te midden van de hem huldigende kunstzusters en broeders met daartusschen de feestcommissie

Het was Mr. de Koning die als woordvoerder der feestcommissie er aan herinnerde hoe Mijin, — sterk vooral in het marquéegenre, deugd en boosheid beide vertolkt heeft, — de eerste als Sherlock Holmes, — de laatste als... Svengali. Wat ik te vertellen heb, — voegde hij er bij — kan voor u niets nieuws zijn omdat ge, als Sherlock Holmes toch al alles vooruit weet. Zóó als Mijin daar stond in zijn rok deed hij inderdaad weer sterk aan de detective-figuur denken.

Pa de Leur was natuurlijk op z'n post, — niet alleen als woordvoerder, — wat hem wel toevertrouwd is, — maar ook als uitdeeler van de vele kransen die als huldeblijken van verschillende theatergezelschappen, van de Belgen en van de afd. Amsterdam van het Ned. Tooneelverbond, bijeen lagen. De confraters boden hem als cadeau een gouden horlogeketting aan, en ook de Commissie voegde bij haar lauweren een stoffelijk blijk met album.

Het publiek, — nog al talrijk opgekomen (hier en daar zag ik waarlijk aardige toiletten!) juichte den jubilaris al bij zijn eerste opkomen toe en na ieder bedrijf werd druk geapplaudiseerd. Wat natuurlijk mag beschouwd worden als een blijk van sympathie voor den feestvierenden acteur. Van stuk en vertolking behoeft ik verder niets te zeggen, dan dat Mevr. Anna Wensma—Klaassen als Trilby erg haar best deed en Mevr. Poolman een compliment verdient voor haar uitbeelding van het pittige rolletje van Madame Vinard.

Wanneer komt «Sherlock Holmes» weer eens op de proppen?

W. v. D. H.

N.B. De bespreking van Bernstein's «Israël» waarvan Vrijdagavond bij van Lier de première ging, moet wegens plaatsgebrek, tot een volgend nummer blijven liggen.

MARCEL MIJIN.

1883—1908.

De jaartallen onder den naam van een onzer verdienstelijke artisten van de «Koninklijke» vertellen al, waarom hij de bijzondere aandacht verdient. Vijf-en-twintig jaar tooneelven, — geen wonder dat je wel iets te vertellen hebt; waarbij dan data's en feiten, oude en soms prettige herinneringen wakker roepen. Zóó, — als je ze hoort noemen, — zijn ze vlug gerangschikt en genoteerd, doch dan komt in eens een bijzondere datum of een lievelingsrol de aandacht vragen, kleur brengend in de dorre opsomming.

Toen ik zoo tegenover hem zat en hij me een en ander uit zijn lotgevallen gedurende die 25 jaren mededeelde, dacht ik onwillekeurig weer aan z'n

Sherlock-Holmes creatie, de rol die hij bijna zoo maal met een onbetwistbaar succès vervulde.

Bij de Amsterdammers was ie ineens de man van den dag en op straat kon je, wanneer hij passeerde, herhaaldelijk hooren: «Kijk, daar gaat Sherlock Holmes!»

Inderdaad trok zijn spel, waarbij hij in z'n uiterlijk frappant aan de fantasie van de door Conan Doyle geschapen detective beantwoordde de aandacht, (Een Engelsche collega die de rol in Londen speelde was er door getroffen), zóó zelfs dat het voor hem de poorten van den grooten schouwburg opende. Echter niet dan nadat hij heel wat lampen stukgeslagen en even zoovele malen de sinistre professor Moriarty ontmaskerd en «geknipt» had. De enorme populariteit welke

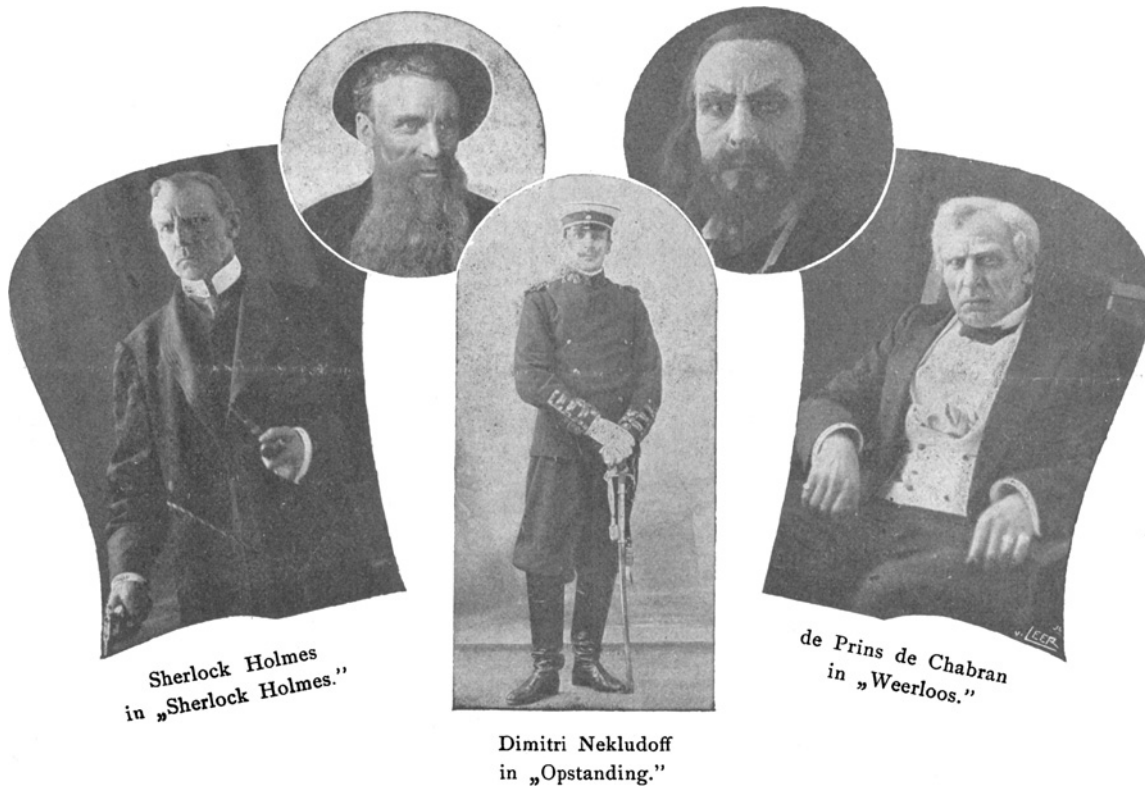
rekend de 6 dochters). Wellicht zou hij nooit aan het tooneel zijn gegaan, indien z'n moeder, die hem eenmaal 's konings wapenrok hoopte te zien dragen, niet gestorven was toen hij 1½ jaar op de «Ecole Militaire» te Ixelles had doorgebracht. De jonge Marcel trok z'n cadettenuniform weer uit en deed wat z'n gevoel hem ingaf, — hij liet zich «inlijven» bij een ander corps: dat der acteurs.

Het eerste deel van zijn tooneelloopbaan werd in België «afgespeeld.» Als beginneling kreeg hij te Brussel een engagementje bij Villonau et Colomin en een van de eerste stukken waarin hij optrad was: «La maison sans enfants» (Hier later opgevoerd onder den titel «Kinderloos»).

De volgende jaren zien wij hem nu eens in

Streckmann
in „Rosa Bernd.”

Svengali
in „Trilby.”

Sherlock Holmes
in „Sherlock Holmes.”

de Prins de Chabran
in „Weerloos.”

Dimitri Nekludoff
in „Opstanding.”

deze detective-histories, — met 'n onmiskenbare handigheid en scherpzinnigheid in elkaar gezet, — hier in korten tijd verkregen hadden, deed het stuk er in gaan als koek!

Op 't oogenblik zou 't ding niet de helft der opvoeringen halen.

Ik heb dit even willen aanduiden als een bijzondere periode in de vijf-en-twintigjarige tooneelloopbaan van Marcel Mijnin. Dat die loopbaan tal van andere vermeldenswaardige feiten telt, spreekt wel haast van zelf.

Men houde mij echter ten goede indien ik bij de korte levensschets die ik volgen laat, hier en daar eens een datum overspring, 'n vrijheid, waartoe de vrees dit artikeltje door een droge opsomming ongenietbaar te maken, mij brengt.

Mijnin werd te Antwerpen geboren op 23 Augustus 1865, als de jongste van vier zoons (onge-

Antwerpen, dan weer in Brussel optreden en het was in zijn geboortestad dat hij medeoprichter werd van «l' Union dramatique», een dilettanten-vereeniging, die evenals «Les progressistes» in dien tijd met vrij groot succès werkte en de hoofdrollen steeds door beroepsacteurs liet vervullen.

Uit die eerste periode dateert ook zijn engagement in het seizoen 87/88 bij van Kuyk, een man over wien Mijnin met bijzondere waardeering sprak, omdat hij niet alleen als regisseur uitstekende kwaliteiten aan den dag legde maar, — en dit vooral kwam den jongen artist ten goede — ook veel heeft bijgedragen tot zijn studie van onze Nederlandsche taal.

In het seizoen 89/90 trok Mijnin over de grenzen en maakte zijn entree te Rotterdam waar hij een engagement had gekregen bij Haspels. Van zijn geboortestad nam hij afscheid met een voorstelling

van «L'ami Fritz» waarin hij in de titelrol optrad. In Rotterdam was het Saalborn, die hem belangrijk werk gaf. Hier kreeg hij goede rollen in het melo-drama dat een niet onbelangrijk deel van het repertoire uitmaakte en trad hij ook in enkele andere goede stukken op. Aan het einde van dat seizoen riep een telegram van Van Lier — die hem aanbood de rol van koning Edward in «Jane Shore», een stuk van Frans Gittens te komen spelen, hem naar de hoofdstad. Ook hier trad hij afwisselend tot '96 bij verschillende gezelschappen op. In dit verband zij er aan herinnerd dat Mijin in 1893/94 mede-oprichter werd van de Ned. Tooneelvereniging die onder Crispijn het Salon des Variétés en den Paleis-Schouwburg bespeelde. Hier creëerde hij o. a. van Huizen van Multatuli's *Vorstenschool*. Om nog enkele rollen te noemen uit dit eerste verblijf in ons land: bij Van Lier trad hij o. a. op in «De levende brug» (Dunstill Leech) «Marie Antoinette» (Orléans), «Haar Thuis» (Von Keller), en «Frou Frou» (de Valréas).

In '97 keerde hij naar Brussel terug en Amsterdam zag hem niet weer voor het einde van het seizoen 1900/01 toen hij bij van Lier de Sherlock Holmes kwam spelen, het stuk, dat, — zooals ik reeds in den aanhef opmerkte, — hem den weg naar den Stadschouwburg deed opgaan. En zoo deed Mijin in 1902/03 zijn joyeuse entrée op het Leidscheplein, waar hij thans als Svengali in «Trilby», een van z'n geliefkoosde stukken den 10 December j.l. optradt.

In deze laatste periode heeft hij gelegenheid te over gehad om te toonen dat in hem 'n ware artist schuilt.

Ik herinner b. v. aan z'n creatie van Prins Dimitri Niclodoff in Tolstoï's «Opstanding», 'n stuk dat bij de honderd opvoeringen beleefde.

Verder aan rollen als machinist Streckmann in «Rosa Bernd»; Loris Ipanoff in «Fedora»; Dr. Rank in Ibsen's «Nora»; Hoffstadt in «Een vijand des Volks» en Prins de Chabran in «Weerloos», — een rol die hij overnam van La Roche, toen deze zoo plotseling naar Antwerpen verhuisde.

Het spreekt van zelf dat Mijin in zijn afwisselende loopbaan niet steeds op rozen heeft geleefd. Ook hem zijn in die 25 jaar de ontgoochelingen zoomin als de kwade luimen van het lot bespaard. Die «opstoppers» krijg je per slot van rekening ook al ben je géén acteur.

Met des te meer waardeering sprak hij dan ook van de kritiek die hem over het algemeen nog al goedgunstig gezind was.

Eenmaal zoover, bleven we onwillekeurig nog wat door praten over onze hedendaagsche tooneeltoestanden.

«Ik heb» — vertelde Mijin — terwijl ik in de photo's zat te snuffelen — altijd veel gevoeld voor karakterwerk, — óók wanneer me daartoe de gelegenheid werd geboden in het melodrama. Voor de comédie, welke een hoofdbestanddeel uitmaakt van ons tooneel, is ongetwijfeld veel te zeggen, mits het maar geen praat-stukken zijn, waar toch de loop niet inkomt. Toch zal men, — meende hij, — terugkeeren tot het drama-

tisch-romantische genre. Het publiek voelt ten slotte het meest voor stukken waar handeling in zit. Al dat geredeneer vermoeit en... verveelt.

Met waardeering sprak mijn zegsman over onze hedendaagsche gezelschappen. Zelfs waagde hij de veronderstelling dat een keuze-gezelschap saamgesteld uit onze artisten, met glans een vergelijking met de beste buitenlandsche troep zou kunnen weerstaan. Want al mogen we in sommige opzichten te kort schieten in gratie, van den anderen kant is het werk hier solieder en degelijker.

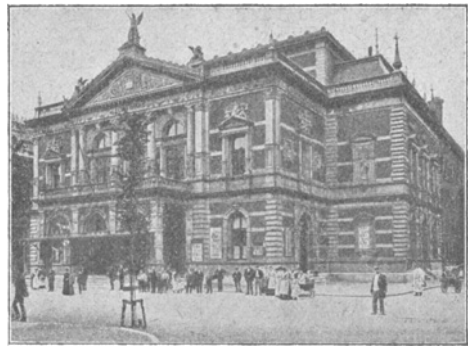
Moge de goden hem ook op z'n verder pad goedgunstig gezind zijn!

W. v. D. H.

Amsterdam, Dec. '08.

ROTTERDAMSCH E BRIEVEN * * *

V.

Het Rotterdamsch Tooneelgezelschap.

„Nanda,” Een dramatisch spel in 4 bedrijven door Otto Zeegers.
„Een vreedzaam thuis”. Blijspel in 1 bedrijf van Georges Courtelines.

Van het eerste oorspronkelijk tooneelwerk, door het Rotterdamsch Tooneelgezelschap in dit seizoen gegeven, kan — jammer genoeg — nu niet bepaald worden gezegd dat het „in een lang gevoelde behoefte voorziet”!

De heer Otto Zeegers heeft vermoedelijk met dit stuk weer eens aan de kaak willen stellen, het misdadig gedoe van vrome huichelaars, tegenover het eerlijke optreden van ongelooften; zoiets als Van Waardijk indertijd met „Kleine Menschen” heeft beoogd.

Ik zeg „willen stellen”; want het is hem niet gelukt, ook maar één figuur, één karakter voldoende te omlijnen; het zijn alle bijzonder vage figuren geworden, wier doen en laten al even vaag en ongemotiveerd is.

Om te beginnen was het van Dr. Gerbrand Hellinger, — de innig-geloovende —, een onvergeeflijke dwaasheid met een wereldsch, ongelooft vrouwje als Nanda de groote gemeenschappelijke reis door het leven te ondernemen.

Onbegrijpelijk, dat Nanda pas na vijf jaar, op een kwaden Zondagmorgen, juist eenige minuten voordat haar man in de kerk moest gaan preeken, tot het inzicht komt, dat ze niet bij elkaar passen, en... haar echtgenoot verlaat!

En waarom? Omdat de kleinzielige dorpelingen het niet goed kunnen keuren, dat Hellinger's zwager, de hoofdonderwijzer Hugo Bergman, niets meer dan zijn plicht als mensch doet door de verloofde van zijn overleden broeder, wiens dood indertijd verhinderde dat haar toen nog ongeboren kind een vader kreeg — met dat kind, een nu 10-jarig knaapje — liefderijk in zijn huis op te nemen!

Wèl vormen zich in het dorp natuurlijk twee partijen, die zóó wonderwel gedresseerd blijken te zijn, dat — na een vergadering voor het candidaatstellen voor een Tweedekamer-lid — eerst de pro-partij komt juichen en den hoofdonderwijzer een ovatie komt brengen, en éven daarna de contra-partij de ruiten bij hem komt inwerpen, zonder door de pro's hierin gestoord te worden!

En omdat nu Dominé hierin niet met de pro's kan meêgaan, en Gonne Bos — de ex-verloofde in kwestie — haar zonde niet kan vergeven, . . . daarom verlaat Nanda haar man!

Je zoudt zoo geneigd zijn te zeggen: „mensch wees verstandig, bemoei je er niet meê.”

En zoo onbelijnd als dat eene, — de hoofdzaak — is alles in dit stuk. Er wordt voortdurend flink geschermd met „de ware Godsdienst, die naastenliefde heet” en meer van die algemeenheden.

En toch heeft de auteur een record geslagen: hij heeft namelijk kans gezien, een stuk in 4 bedrijven, met tweemaal décor-verandering binnen 1½ uur te laten afspelen, zoodat we om half tien reeds de groote pauze hadden.

Om nu eerlijk te zijn, moet ik zeggen, dat het stuk veel, heel véél succes had, wat ik echter voor het grootste deel op rekening van de vertolking zet.

Het minst beviel me de Dominé Hellinger, van den heer Vrolijk; doch ik maak hem allerminst een verwijt hiervan; een figuur waarvan het niet duidelijk is of een eerlijk man of een doortrapte schurk wordt bedoeld, geef ik den beste onder de besten uit te beelden!

Nanda werd door mevr. Tartaud-Klein uitmuntend gespeeld; het impulsieve kwam volkomen naar voren, en haar ongemotiveerd heengaan in het laatste bedrijf, werd zoo aannemelijk als eenigszins mogelijk was, gemaakt.

Een alleraardigst type van eenvoudig hoofdonderwijzer was de heer Tartaud; dat was wèl de eenvoudige eerlijke dorpsonderwijzer, zoodat van die niet veel beteekenende rol, nog heel wat is gemaakt.

Mevrouw de Jong-Wertwijn was goed als Gonne Bos, de ongelukkige verschoppeling; misschien ietwat te dik erop gelegd — maar, in de gegeven omstandigheden zeer verklaarbaar.

De schijnheilige femelaar Klots, werd bijzonder goed weergegeven; hij heeft zijn type tot het laatste volgehouden.

Vermelding verdient nog — hoewel ik kinderen op het tooneel uit den booze vind — het kind, dat zoo vrij en aardig voor het zootje speelde. —

Alsof je lang in een donkere kamer had gezeten en eensklaps in het felle zonlicht kwam, zoo was de gewaarwording bij het na-stukje.

Een allergeestigst niemandalletje, door het echtpaar Tartaud met de noodige verve gespeeld.

Een ondeugend onbezonnen kind-vrouwtje, en een nuchter en practisch echtgenoot, die geen beter middel weet, om zijn ongehoorzaam vrouwtje tot rede te brengen, dan haar om haar vele buitenissigheden . . . boete op te leggen, en haar die van het huishoudgeld af te houden!

Natuurlijk eindigt het daarmee, dat vrouwlief toch haar zin krijgt! „Wordt vervolgd” is het laatste dat mijnheer zegt! Heel karakteristiek, en allerleukst gevonden!

Zooals gezegd, werd het stukje bijzonder goed en vlot gespeeld; wat zag mevrouw Tartand er in dat witte kleedje jong en mooi uit!

Het publiek had veel plezier in de vertooning.

A. v. R.

HET NEDERLANDSCH TOONEEL.

Het jaarverslag van den «Raad van beheer» dezer Vereeniging werd ons gezonden. Het loopt van 1 Sept. '07—1 Sept. '08.

Daaraan ontleenen wij het navolgende:

Als vorige jaren mogen wij dit aanvangen door met erkentelijkheid te spreken van den steun door Hare Majesteit de Koningin aan onze Vereeniging verleend, en van de belangstelling, steeds voor de Vereeniging aan den dag gelegd.

Hare Majesteit de Koningin woonde op Dinsdag 3 Maart 1908 te 's-Gravenhage eene voorstelling van Van Eedens *Ijsbrand* bij; Hare Majesteit de Koningin-Moeder op Dinsdag 7 April 1908 eene voorstelling van *Liefde waakt*; Zijne Koninklijke Hoogheid de Prins der Nederlanden op Dinsdag 7 Januari 1908 eene voorstelling van *Groote-stadslucht* gevolgd door *De Bruiloft van Kloris en Roosje*.

Ter gelegenheid van het bezoek van Hare Majesteit de Koningin en den Prins der Nederlanden te Amsterdam, werd op 25 April 1908 eene gala-voorstelling gegeven en daarbij het blijspel *Kleine Dora* opgevoerd; het behaagde Hare Majesteit en Zijne Koninklijke Hoogheid hunne tevredenheid over het welgeslaagde dezer voorstelling te betuigen.

Overigens kan dit verslag in vele opzichten niet zoo rooskleurig zijn als vele vroegere. Tot leedwezen van den Raad van Beheer waren èn de Voorzitter, de heer G. de Wijs, èn de vice-voorzitter, de heer W. Stumpf, door ongesteldheid genoodzaakt een aantal vergaderingen niet bij te wonen. Ook ten opzichte der artisten ondervond men eenige teleurstellingen; de heer Chrispijn, die als tooneelspeler en vooral als regisseur met het gezelschap der Koninklijke Vereeniging zulke goede voorstellingen geleverd had, vertrok naar Indië; tegen het einde van het seizoen verliet ook de heer Kreeft het Nederl. Tooneel, om in de directie van het Nederlandsch Opera- en Operettegezelschap te treden; terwijl de heer Tourniaire, na de emoties van zijn veertigjarig jubilé, eene verergering van zijne zenuwziekte ondervond, waarvan hij slechts langzaam en gedeeltelijk herstelde. Gelukkig besloten eenige andere zeer gewaardeerde artisten, aan de gulden lokstem uit het Oosten geen gehoor te geven, maar aan de Koninklijke Vereeniging trouw te blijven.

Als regisseur werd de heer Chrispijn vervangen door den heer W. van Korlaar Jr.; na de opvoeringen van *De Revisor*, *Een vijand van 't volk*, *Othello*, werd de Raad van Beheer met de keuze gelukkigewensch. Het vertrekken van oudere leden gaf weder aan eenige jongeren gelegenheid om meer op den voorgrond te

treden, en meerendeels met zeer gelukkig resultaat. Na de examens der tooneelschool werden geëngageerd Mej. Marie Holtrop en de heer van Gasteren; voorts de heer Adolf Bouwmeester, die in het buitenland met succes was opgetreden, de heer Ben Kok, Mevr. van Nieuwland—de Koning.

Ook wat het bezoek betreft, was het afgelopen seizoen niet, wat de beide vorige geweest waren. De malaise in de nijverheid, de verliezen aan de beurs geleden, deden ook hier hun werking gevoelen, gelukkig niet zóó, dat het voortbestaan der Vereeniging ernstig bedreigd werd. Aan de *Ondersteuningskas voor de artisten en beampten der Koninklijke Vereeniging «Het Nederlandsch Tooneel»* in 1906 ter gelegenheid van het dertigjarig bestaan der Vereeniging opgericht, kon echter niet zulk een bijdrage verleend worden, als het vorig jaar het geval was geweest.

De studies werden, evenals vorige jaren, in Augustus

1907 hervat met eenige klassieke stukken, Halm's *Griseldis*, Langendijk's *Krelis Louwen*, Molière's *Tartuffe*, en eenige half-klassieke, *Onze goede buitenlui* van Sardou, *De Rantzen* van Erckmann-Chatrian; zij werden voortgezet met *Het Kaartenhuis* van Emile Fabre, *Zijn Lieveling* van Romain Coolus, *Haar Vader*, van Guinon en Bouchinet, *Liefde waakt* van De Flers en De Caillavet, *De groote Gemeente* van Rud. Lothar, *Weerloos* (la femme nue) van Bataille, en vier oorspronkelijke: *Fantasie* van Marcellus Emants, *Madoiselle's Man* van Mevr. Scheffer—Ely, *Ijsbrand* van Frederik van Eeden, en *Schijn* van Mevr. Doorman—Van Nouhuys. Een aantal reprises en opvoeringen van repertoire-stukken, vormden met deze nieuwe stukken een zeer afwisselend programma.

Onder de belangrijke stukken Augustus 1908, tegen het volgend seizoen, 1908—1909, in voorbereiding genomen, behoorden Ibsen's *Een Vijand van 't Volk*,

Dumas' *Francillon*, Gogol's *Revisor* en Shakespeare's *Othello* in de nieuwe vertaling van Dr. Edw. B. Koster. Toen voor dit laatste stuk groote kosten en een buitengewoon zorgzame voorbereiding werden toegestaan, kon men niet vermoeden dat het verbreken van het contract door den heer Laroche deze kosten en de groote inspanning door de artisten eraan besteed, voorloopig nutteloos zou maken.

A D V E R T E N T I Ë N.

VAN DUREN'S Corsetten Magazijn.

AMSTERDAM
Leidschestraat 78.

Telef. 7851.

AMSTERDAM
Kalverstraat 136.

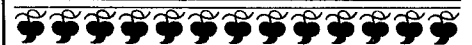
Telef. 8178.

UTRECHT
Stadhuisbrug 4, Viestraat 2a.
Telef. 1314.

Onze beroemde Corsetten, merk C. P. à la Sirène Paris Forme droite rationelle, verdringen het gewone droit-devant Corset, omdat het Corset Forme Rationelle tevens is het meest élégante, steeds is naar de laatste mode gewijzigd en is samengesteld volgens advies van H.H. Medici.

Abonneert U op
HET TOONEEL.

AMERIKAANSCH KLEEDINGMAGAZIJN GRÜNDEMANN & JONCKBLOEDT

Comb. A. KREYMBORG & Co. — Hofleveranciers.

MARIAPLAATS 3, UTRECHT.

Speciaal Huis voor Heeren-, Jongeheeren en Kinderkleeding
Gemaakt en naar maat.

VRAAGT ONZE PROSPECTUS EN VOORWAARDEN VOOR ABONNEMENT.

Speciale Inrichting tot het vervaardigen van

GELEGENHEIDS-GALAKLEEDING EN AMBTSGEWADEN.

COUPE SYSTÈME AMÉRICAIN.

Huis van den EERSTEN RANG op Amerikaansche grondslag.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

ADMINISTRATIE: FILIAAL BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^{v/h} ROELOFFZEN-HÜBNER

* * * EN VAN SANTEN, ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS. FRANCO PER POST VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

Wat voor de redactie is bestemd, tijdelijk te adresseeren aan den algem. Secretaris J. H. MIGNON, Oosterstraat I te Utrecht.

INHOUD: Officieel. — W. v. d. H.: Amsterdamsche Brieven. — H. de Boer: Dramatische Problemen, — Het Théâtre Français en het Congres te Erfurt. — Wedstrijd voor oorspronkelijke Ned. Drama's.

OFFICIEEL.

De heer J. Vriesendorp heeft het penningmeesterschap der Afdeeling Amsterdam neergelegd. Als *waarnemend penningmeester* treedt in zijne plaats de heer **Jhr. A. W. G. van Riemsdijk**, te Aerdenhout; adres te Amsterdam — Spuistraat 172.

A. REYDING,

Secretaris der Afdeeling Amsterdam.

AMSTERDAMSCH E BRIEVEN.

„Een Paladijn”, fantastische comédie in 4 bedrijven van Mevr. J. A. Simons—Mees.

Wat de schrijfster met deze klucht heeft bedoeld is niet recht duidelijk. Haar fantasie werkt al te dwaas om er een ernstige bedoeling achter te zoeken, werkt te lang en te breed om te blijven vermaken en is te laag-bij-den-grond om satiriek te worden. Dus... simpele fantasie! Hier en daar heel simpel! 't Kind dat door *van Erckelens* voor een jongen wordt aangezien, terwijl het een meisje is en zich wreekt over die vergissing, doende wat schootkinderen vaak plegen te doen om van hun tegenwoordigheid te laten blijken; het aanbod 't overbekende vers: «du bist wie eine Blume» in een album te schrijven en meer dergelijke dingen

Ieder lid van het Tooneelverbond brenge dit jaar één nieuw lid aan!

doen medelijdend glimlachen. Intusschen 't eerste bedrijf amuseert niet alleen, maar is vlot geschreven en houdt rekenschap met de waarschijnlijkheid.

De drie bedrijven die dan nog volgen.....!

Maar ziehier de inhoud:

Als hoofdpersoon leert men kennen den redacteur van een maandschrift, wiens artikelen vol zijn van enthousiasme voor verheven dingen, maar die in een minder verheven avontuur raakt.

Voor z'n gezondheid te Cannes, stapt hij af in een hotel, waar men met smart een Russischen grootvorst verwacht. Alle gasten rekenen op diens komst; vooral de dames zijn bijzonder op de gebeurtenis gebrand. Iedereen wil logeeren in het hotel waar de grootvorst logeert, eten in de zaal waar de grootvorst eet, de muziek hooren waarop de grootvorst bij vroegere gelegenheden medelogs placht te onthalen.

En de grootvorst seint af....

Nu echter verzint de Ober om den nieuwen gast uit Holland, die sprekend op den Russischen prins gelijkt, als grootvorst Boris te doen optreden. Hotelier, Ober en portier bezweren den goedhartigen Hollander de rol op zich te nemen, en deze laat zich vinden.

Dolle tooneelen volgen. Tooneelen met bekenden uit patria, met dames, met dametjes. De pseudo-grootvorst moet van allerlei meemaken, waarbij zijn hooge principes in 't gedrang komen.

Thuis teruggekeerd vindt men de sporen van 's mans vreemd avontuur in den vorm van zijden ondergoed en sokken, terwijl hij met gestopte jaegertjes, echt vaderlandsch, was uitgegaan. Een praatje is spoedig gevonden om de tot goed geloof geneigde echtgenoot en dochter te paaien en de held blijft wat hij is geweest: de enthousiaste paladijn van deugd en huwelijkstrouw.

Een gewoon gegeven dus voor een... klucht. Tal van Duitsche en Fransche kluchtenfabrikanten hebben dergelijke personenverwisselingen behandeld: en beter! Een tooneelproduct van het Protgenre, meer niet.

Voor *Jan C. de Vos* is de rol van *van Ercke-*

lens als geknipt. Hij smult er aan, voelt zich thuis in diens huid en weet den heelen avond te boeien. Na elk bedrijf komen bijvalsbetuigingen, tal van keeren rijst het doek. In het algemeen schijnt het stuk den spelenden te behagen. 't Gaat allemaal als van een leien dakje. Behalve *van Erckelens* is dominé *van Walsem* het eenige type, heel goed door *Teune* weer gegeven. 't Wordt naar het schijnt langzamerhand gewoonte dominés in de kluchten te betrekken. Een verkeerde gewoonte, zooals het elders verkeerd was, den brief, het kinderspeelgoed, enfin telkens dezelfde attributen te gebruiken.

Deze dominé kon er echter als pendant van den al maar schetterenden *van Erckelens* meê door.

De overige ruim dertig medespelenden te bespreken is overbodig, voor hen allen geldt het reeds gezegde, allen hebben aandeel in het succes. Want *Een Paladijn* heeft wêl vermaakt en zal blijven vermaken, wanneer schrijfster en regisseur het stuk, na gepleegd overleg, hebben gebracht binnen de grenzen die aan een vier-bedrijvige klucht kunnen worden gesteld.

Zooals op het Leidscheplein altijd geschiedt, was ook nu weer de aankleding tot in de puntjes verzorgd.

Het nieuwe décor in het 2e bedrijf, de hal in het «Hôtel des Etrangers» te Cannes, ontworpen door L. Richter, voldeed zeer, ook het ameublement, afkomstig van «Ons Huis».

Maar boven alles heeft *Jan C.* er een cachet van oorspronkelijke guitigheid op weten te drukken en zal hij nog meer wil hebben van zijn uitbeelding, wanneer enkele tooneelen niet langer door gerektheid vermoeien.

Dan kan «*de Paladijn*» gaan dolen naar den oorspronkelijken aard, gaande voor volle zalen in «de provincie» in het wezen van overal welkom dolend ridder eenerzijds en, als in latere betekenissen, van steunpilaar, stijvende de kas.

't Goedlachsche publiek zal met drommen opgaan om deze fatsoenlijke fantasie te gaan zien.

Maar om 't lijf heeft 't lijvige stuk niet.

't Is fantasie... en fantasie kent geen bijbedoeling! Had de schrijfster iets ernstigers bedoeld dan was het haar krachten te boven gegaan dit ernstige in beeld te doen brengen. Daartoe reiken haar talenten niet... En bovendien acht ik de «Koninklijke Vereeniging» inderdaad te.. royaal om willens en wetens een stuk in behandeling te nemen... een schrijfster die zich respecteert onwaardig. 't Zou zoo'n beetje gaan lijken op «de Weesvader van Meerbosch!» Heusch en in trouwe... 't Was fantasie! Anders...?

Zondagmiddag hebben de leerlingen der Tooneelschool in den Stadsschouwburg een «openbare les» gegeven.

Eerst ging 't *Albumblad* van Meilhac, daarna het 1e bedrijf van «*Het Kattebelletje*» (Sardou's eerst-opgevoerde stuk), dan «*Zijn meisje komt uit*» van Brooshoofd (2e bedrijf — van 't stuk natuurlijk) en eindelijk het 2e bedrijf van *Ilse*.

Over spel en voordracht hier natuurlijk geen woord.

Men valt iemand niet in de rede, en wie nog heeft te studeeren hoort men glimlachend-aanmoedigend aan. Tot 't werk is volbracht!

Een uitmuntende oefening, dat spelen voor een «zaal» en op 't heusche tooneel. 't Doet wat vreemd aan, er huivert zoiets over de planken en dat ongekende afstanden nemen! Nu ja, alles went.

Voorstellingen als deze zijn nuttig, verdienen herhaling.

Gelukkig dat de school dit jaar èn voor de Haagsche èn voor de Utrechtsche afdeeling zal spelen. — Twee gelegenheden méér om zich te oefenen op 't werkelijk tooneel.

J. H. M.

* * *

Twee premières bij van Lier: «*Israël*» tooneelspel in 3 bedrijven naar het Fransch van Henri Bernstein, door V. d. H., F. H., Ed. L. — en —

«*Z'n tweede vrouw*», tooneelspel in 4 bedrijven uit 't Engelsch «*His house in Order*» van Arthur W. Pinero, door D. Brand.

Sinds de romantiek meer en meer op den achtergrond geraakt en het realisme op ons hedendaagsch tooneel een hoofdrol is gaan spelen, is ook de godsdienstkwestie een onderwerp waaraan verschillende tooneelschrijvers zich hebben gewaagd. *Gewaagd*, want de uitkomst is niet altijd even gelukkig. Als van zelf dringt zich nu onmiddellijk de vraag op: welken maatstaf hebben we te dien opzichte bij het nieuwe stuk van Bernstein aan te leggen? Om tot de beantwoording van die vraag te komen, dienen we «*Israël*» eens nauwkeuriger te ontleden.

Ik denk me de zaak zóó: Bernstein, heeft zich door den grooten strijd in Frankrijk tusschen clericalisme en anti-clericalisme, of om juister te zijn: *semitisme*, geïnspireerd gevoeld om deze kwestie op het tooneel te brengen. Niet om daarin zijn meening te geven, doch eenvoudig omdat het onderwerp, — dat sinds de Dreyfus-zaak nog onverminderde belangstelling in Frankrijk heeft, hem wellicht nieuw artistiek succès kon aanbrengen.

In Frankrijk, waar men zoo geheel anders denkt en voelt, loopt het publiek op stukken als «*Israël*» warm, doch wij, Hollanders, minder warmbloedig, zien deze dingen in een geheel ander licht, bekijken ze met Hollandsche nuchter-

heid. Juist daarom zijn we eerder geneigd overdrijving te zien waar de Franschman eenzelfde passage als uit de werkelijkheid-gegrepen voelt. Hierin, meen ik, ligt de verklaring waarom dit nieuw tooneelspel van Bernstein bij zijn landgenooten succès oogst, terwijl het ons, ook bij een waarlijk sublieme vertolking als van het gezelschap van Lier, vrijwel koud laat.

Bernstein is zijn onderwerp niet meester gebleven en ondanks de vele groote en dikke woorden, — algemeenheden zou ik haast zeggen — heeft hij de kern der kwestie niet getroffen. De groote fout in «Israël» ligt in de oppervlakkigheid, het dikwijls leege geredeneer waardoor de hoofdpersonen als dragers der ideeën, aan scherpe teekening verliezen. Zoo b.v. Thibault, Prince de Clar, de felle anti-semiet, aanvoerder der clericale partij die in dezen vurigen clericalist een groot man ziet.

Thibault. — hij zegt het in het eerste bedrijf, (dat vermoeiend is door al het gepraat) met even zooveel woorden, — haat de joden, d. w. z. niet de kleine joden, maar de geldmannen, die zich overal indringen. En nu zoekt hij de gelegenheid om dien blinden haat te koelen op den joodschen bankier Justin Gutlieb, een bejaard man, die reeds twee-en-dertig jaar lid is van een aristocratische club in de Rue Royale, waar Thibault en zijn aanhangers de meerderheid vormen. Die moet er uit, dadelijk, oordeelt de jonge heethoofd. Zich als lid laten schrappen of anders een duel. En als dan de oude bankier aan het slot van het eerste bedrijf in de vestibule der club verschijnt om zich naar huis te begeven, treedt Thibault hem bruusk in den weg. Een korte scherpe woordenwisseling, — een weigering van Gutlieb en het volgend moment slaat de prins den hoed van zijn tegenstander van diens hoofd, hem dus dwingend tot een duel dat hij heeft uitgelokt met het vaste voornemen den bankier aan zijn degen te rijgen. Waarom deze niet onmiddellijk op de hem aangedane beleediging reageert wordt ons duidelijk in het tweede bedrijf, dat eenige goed-geschreven tooneelen bevat. Daar zien we Gutlieb verschijnen in het salon van de hertogin de Croucy, Thibault's moeder, die in een harts-tochtelijke scène den bankier smeekt van het duel af te zien, omdat ze dit tweegevecht tusschen... vader en zoon tot iederen prijs wil voorkomen. Want nu blijkt dat Thibault het onechte kind is, geboren uit een vroegere, kortstondige liaison tusschen haar en Gutlieb. We hooren hoe aan die verhouding door den biechtvader der hertogin de pater-Jezuïet Silvian, een einde is gemaakt en hoe thans bij de eerste ontmoeting na deze jarenlange scheiding, de bankier zijn leed uitkermt en zijn woede uitbrult tegen de geestelijkheid. Een scène waarin Louis de Vries als Gutlieb krachtig spel ontwikkelde en Mevr. Julia van Lier-Cuypers ons een uitbeelding gaf van de hertogin, die aan het einde van dit bedrijf stormachtige bijvalsbetuigingen deed losbarsten.

Het dramatisch conflict bereikt zijn hoogtepunt als Thibault — bij wiens binnentreden de bankier, die geweigerd heeft van het tweegevecht af te zien zich terugtrekt —, een vaag vermoeden

begint te krijgen. Nu volgt een scène tusschen moeder en zoon, waarin de laatste ten slotte bezwijkt voor haar smeekbeden en belooft slechts voor den leus te zullen duelleeren, om haar dan — voortgezweept door z'n twijfel — stukje voor stukje het geheim van haar leven te ontwingen.

Tot nu toe heeft de schrijver Thibault geteekend als een man uit één stuk, wiens optreden tegenover den bankier, gegeven zijn warmbloedige natuur en ingekankerd vooroordeel méér is dan een kwajongensstreek, ook al blijft de daad op zich zelf onsympathiek.

Doch in het laatste bedrijf, als de prins, — verpletterd onder het gewicht der volle waarheid, die zijn levensdoel met één slag heeft vernietigd, geen uitweg meer ziet, — verdwijnt ieder spoor van karakter. Vast besloten tot zelfmoord, vertelt hij pater Silvian zijn voornemen doch laat zich door dezen van zijn plan afbrengen. Neen, hij zal den raad van den pater opvolgen en vergetelheid zoeken in een klooster. Doch dan komt Gutlieb en de beide tegenstanders staan voor het eerst tegenover elkander als vader en zoon. Gutlieb uiting gevend aan zijn lang gesmoorde liefde voor zijn zoon wil hem terughouden van het klooster; wijst hem er op dat juist het joodsche bloed in hem de gloeiende belangstelling voor het jodenvraagstuk heeft wakker geroepen, zij 't ook als tegenstander. Een bewering, welke Thibault met afschuw terug wijst, daarbij nog eens in felle bewoordingen uiting gevend aan zijn brandenden haat, om ten slotte heen te gaan en zichzelf het vernietigde bestaan door den zelfmoord af te snijden, na tweemaal van voornemen te zijn veranderd!

Blijkbaar zat de schrijver met zijn held verlegen en greep hij daarom naar de gemakkelijkste oplossing: de dood. Logisch is dit einde niet, waar, — zooals uit alles blijkt — Bernstein in zijn Thibault-figuur een wat de Franschen noemen: «fervent catholique» heeft willen schetsen. En juist zijn katholicisme verbiedt hem den zelfmoord, zooals pater Silvian hem in het laatste bedrijf nog eens voorhoudt.

Bernstein, — aldus wil ik mijn conclusie samenvatten, — is op de kwestie zelf niet diep ingegaan, heeft er zich met wat algemeenheden afgemaakt, om ten slotte zich geheel te werpen op het dramatisch conflict. De laatste omstandigheid brengt mij er toe het stuk niet onvoorwaardelijk als een mislukking te qualificeeren mits men het beschouwe als een middel waarin naar succès gezocht is en dat niet is aangegrepen om stemming te maken. In ieder geval geeft het gelegenheid tot goed spel en die gelegenheid is door de leden van het Grand-Theater op artistieke wijze gebruikt. Over Mevr. Van Lier-Cuypers en Louis de Vries sprak ik reeds. De laatste leek mij in de club-scène wat al te kruiperig. Zoo armelijk doet geen jood die het tot grooten rijkdom heeft gebracht en bovendien reeds twee-en-dertig jaar lid is van den cercle. Maar overigens, alle lof! De heer Bronggeest speelde den prins de Clar met veel verve en verdiende zeker zijn deel in de bijvalsbetuigingen na het tweede bedrijf. Terwijl de heer Erfmann bijzonder gelukkig was in zijn uit-

beelding van pater Silvan, waarvan hij een waardige en sobere figuur gemaakt had. De eenvoud waarmee hij in het derde bedrijf zijn vermaning richtte tot den prins, was inderdaad ware kunst.

Het decor van het laatste bedrijf was nog al onaesthetisch. Wat een bonte mengeling van kleuren!

* * *

Na de eenigszins uitvoerige beschouwing over „Israël”, kan ik over het stuk van den heer Arthur W. Pinero: „Z'n tweede vrouw” kort zijn. Een wel aardig geschreven, vrij sentimenteele comédie, met al de eigenaardigheden, welke Engelsche stukken nu eenmaal hebben. Zoo b.v. het blij-eindend slot, waarin alles terecht komt en de deugd, tegenover de boosheid triomfeert. Ouderwetsch mij goed. We zijn die »oplossing” in dezen tijd van realisme, waarin bijna ieder stuk met een jammerklacht eindigt, ontgroeid. Zien liever de tooneelfiguren, in misère ondergaan. Waarom zouden we niet nog eens van zoo'n ouden schotel proeven. Hier is 't recept:

Filmer Jesson, een Engelschman die er goed bij zit, is voor de tweede maal getrouwd en heeft de vroegere gouvernante van zijn eenig zoontje Derek Jesson, tot zijn vrouw gemaakt. Zij heeft echter een leven als een hel, wordt in dezen deftigen huizinge geminacht, speciaal door de familie van de eerste vrouw, Ridgeley, die haar het leven op alle mogelijke wijze onaangenaam maakt. Tot in den treure wordt haar gewezen op de goede kwaliteiten van haar voorgangster Annabel Ridgeley, die als een heilige vereerd wordt door de geheele familie, echtgenoot inclusief. Er zal zelfs ter hare nagedachtenis een park worden ingewijd, waarbij Nina de jonge vrouw, tegenwoordig moet zijn.

Tot het uiterste gedreven weigert ze mee te gaan tot groote verontwaardiging van de familie Ridgeley en van Filmer. Doch de zoo hoog geroemde deugden van de gestorvene krijgen een leelijke bijsmaak als Nina zeer compromitterende brieven ontdekt, waaruit blijkt dat mevrouw Ridgeley in zeer intieme relatie heeft gestaan tot majoor Maureward, die na haar dood, zeer kalm bij Jesson over huis blijft komen. Hij blijkt daar echter een nog al klemmende reden voor te hebben, want de kleine Derek (aardig gespeeld door jongejuff. M. Geyswijt) is niet de spruit van Jesson, maar *zijn* zoontje.

Nu Nina achter dit alles gekomen is, wordt de lust tot wraakneming in haar wakker. Doch deze wijkt voor edeler gevoelens, nadat Hilary Jesson, — de broer uit Indië en de eenige die haar steunt in deze omgeving, — haar bepraat heeft hem de brieven af te staan. Het park wordt ingewijd en... Nina gaat tòch mee.

Hilary, — de «figure noble» van het stuk — licht zijn broer Filmer in, nadat hij den majoor de deur heeft gewezen.

En het einde is, dat Filmer, na de eerste bittere ontgoocheling, zijn vrouw vol liefde tot zich trekt en de intrigerende Ridgeley-familie haar congé geeft.

Het stuk waarin de koude Engelsche stijfheid

goed wordt gebrandmerkt, — werd door de goede vertolking een succès. Brondgeest als Hilary Jesson (z'n pruik was wel wat al te wit in vergelijking van zijn nog jeugdig uiterlijk!) en Schwab als zijn broer Filmer, — de karakter-zwakke echtgenoot — gaven goed spel. Van de pedante Pryce Ridgeley had Frits Bouwmeester een raak type gemaakt en ook mej. Coerdes als zijn zuster Gereldine de hooghartige, koude, bitse Engelsche, was vooral in haar stil spel zeer gelukkig. In 't bijzonder echter verdient mej. Plato genoemd om haar sympathieke en beschaafde creatie als het jonge vrouwtje. Zij droeg haar toiletten met gratie. Mevr. Hock-Ude had het als de Fransche gouvernante, Mademoiselle Thomé, — nog al te kwaad met het Fransch. Haar uitspraak was voor een Française lang niet onberispelijk en ook haar spel was meer drukdoenerig dan wel levendig-Fransch.

Het stuk liep onder de regie van Brondgeest, vlot van stapel.

* * *

„Mededingsters”, Tooneelspel in 4 bedrijven van Henry Kistmaeckers en Eugène Delard (vertaling L. Christijn Jr.)
Stadsschouwburg.

Het Ned. Tooneel heeft met «Mededingsters» alweer geen gelukkige greep gedaan. (Vergis ik mij niet dan is dit stuk reeds vroeger door Brondgeest opgevoerd). Wie het nog niet mochten kennen, kan ik vertellen dat dit geesteskind van de heeren Kistmaeckers en Delard rammelt als een oude beschuittrommel. Een echtbreukgevalletje, quasi-artistiek opgezet doch dat ontdaan van al de overbodige franje zóó nuchter is, dat ik me heb afgevraagd hoe men hier vier bedrijven mee vullen kan. Het ding is in een paar regels verteld.

Een beeldhouwer André Brizeux, die door den goeden invloed van zijn vrouw Jeanne, van niets tot een gevierd artist geworden is en thans in zijn salons een groote weelde ten toon kan spreiden, wordt verliefd op een nichtje, Simonette de Mortagnes, die er als kind thuis is. De schrijvers trachten het te doen voorkomen alsof de man door die liefde, zijn inspiratie die in den laatsten tijd niet komen wilde, voelt terugkeeren, wat ten gevolge heeft dat hij voortdurend zijn zinnelijkheid met artistiek voelen door elkaar haspelt. Hij loopt weg van zijn vrouw die kinderloos bleef om te gaan samenleven met Simonette, bij wie hij een zoon heeft. Doch dit kind sterft en na anderhalf jaar is het liefdesvuur gebluscht en doet André een vrij onhandige poging om weer bij zijn vrouw en in zijn atelier terug te komen. Doch deze, die al dien tijd op zijn atelier gepast heeft, is verstandig genoeg om zich aan zijn artistiek geleuter niet te storen en hem alleen te laten bij zijn mislukt beeld dat hij vóór zijn heengaan in een vlaag van woede in elkaar heeft geslagen.

Om deze drie menschen bewegen zich eenige figuren, vrij slap geteekend, waarvan Pontecroyx, een geruineerd mannetje, die bij Simonette een blauwtje loopt en baron de Ligneuil, een ruwe materialist en cynicus, die zijn voorstel om het

jonge meisje tot zijn maîtresse te maken ziet afgewezen, nog eenigszins naar voren komen.

De vertolking was nog al slap, wat bij een tooneelspel als dit wel te verwachten was. De heer Clous had als de beeldhouwer zijne geheele figuur tegen zich, — zag er in-burgerlijk uit en gaf mij nòch in zijn optreden, nòch in zijn spel ook maar één moment de illusie van een, zij 't dan uit de onderste lagen opgekomen artist. Mej. Rika Hopper schoot als Simonette, vooral in de hartstochtscènes, beslist te kort en zag er bovendien te weinig bekoorlijk uit om de liefdes-razernij van André te motiveeren. Beter was de Jeanne Brizeux van Mevr. Mann-Bouwmeester, die in de twee laatste bedrijven weer mooie momenten had, Zij was de eenige die er nog iets van wist te redden.

Van de kleinere rollen voldeden de heer Ko van Dijk als baron de Ligneuil, — een figuur waarmee de schrijvers ten slotte geen weg hebben geweten, — en de heer Schulze als Simonette's papa, de oude Mortagnes, — een berooid aristocraat die in alle mogelijke zaken zit waarvan hij geen duit verstand heeft, — het best. De heer Meunier deed een lofwaardige poging om van de al even slappe Pontecroyx een aannemelijk personage te maken.

Op het programma staat dat de Koninklijke het uitsluitend vertooningsrecht voor Nederland te Parijs heeft aangekocht. Zonde van de kosten, zou je zoo zeggen.

W. v. D. H.

Dramatische Problemen.

IV. 1)

Het monumentale in het theater.

Vraagt men zich af of de groote acteurs uit het verleden en het heden zich de werking van het monumentale op het tooneel bewust hebben gemaakt, dan zal het antwoord moeten luiden: naar alle waarschijnlijkheid «ja».

De tooneelspeler schept uit het onbewuste, maar zoodra dit geschapene aan het licht treedt, wordt het hem bewust. Het onbewuste en het bezonnene, zeide Schiller reeds, vormen te samen den dichtenden, scheppenden kunstenaar. Het onbewuste en bewuste hebben op 't zelfde oogenblik deel aan zijne schepping, gaan gelijkelijk met het ontwikkelen van het uittebeelden karakter op, en zoo moet dus de vraag: moet een acteur er in, of er uit spelen, in beide gevallen met «ja» beantwoord worden²⁾. Zich in zijn rol verdiepende, moet de acteur er tegelijkertijd boven staan.

Maar daarbij hebben de ras-acteurs een dominerende eigenschap: het tooneelinstinct.

Zij hebben als schakeering daarvan een zelfzaam instinct voor de psychologie der menigte. Het is niet alleen zijn eigen lichaam dat de ware acteur bespeelt, maar hij bespeelt ook het stille

orkestwerk van de gevoelens der menigte. De menigte, dat is als 't ware het klankbord, waarop de trillende snaar, de toon haar juiste volume krijgt, zij is het doek waarop hij zijn dramatische figuur projecteert.

Naar mijn overtuiging hebben de ouden dit verstaan. Heel de bouw van het Grieksche theater wijst er op: de kothurn, het masker met zijn geluidsversterker. Het was alles berekend op tooneel-perspectief, op het contact met de menigte. De middelen waren tot deze afmetingen gebracht, alleen om het oog, het oor der menigte te bereiken. Het theater zonder publiek, is als een viool zonder klankbord.

De groote acteurs brengen het gevoel voor deze theaterwet uit zich zelven mee. Zooals een schilder de wetten der lineaire en atmosferische perspectief kent, kennen zij de perspectief van het theater.

De tooneelgeschiedenis doet ons meerdere voorbeelden aan de hand, dat acteurs, gewoon aan zekere afmetingen van de scène en de theaterzaal, de macht over zich zelven verloren, wanneer zij in een grootere ruimte hadden te spelen. Het is dezelfde wet, die de werking van het intieme, realistische drama in een groote theaterzaal te loor doet gaan. Het is dezelfde wet, die de spanning in een groote theaterzaal van ontoombare, onrustbarende kracht doet zijn en die in staat is een revolutie van ver strekkende betekenis in het leven te roepen.

Het spreekt van zelf dat de omvang van het theater in overeenstemming moet gebracht worden met de draagkracht der menschelijke stem, de draagwijdte der mimiek en der bewegingen. Een groote theaterzaal zal doode, spanninglooze hoeken vertoonen, die noodlottig werken op de stemming van het centrum en de voorste rijen. Het is reeds uitgemaakt, dat een compacte, dicht op elkaar geschoven massa, gevoeliger is voor de werking van af het tooneel, dan een die neerzit in los verband, omdat dáar over een kleiner oppervlak een grooter totaal aan spanning verkregen wordt. Dat is het geheim van de volle zaal, het noodlot van de leege.

Zooals onder een onweerstemming, de aarde als een chaos passief zich uitstrekt, zoo ligt de uit de meest heterogene bestanddeelen samengestelde menigte, onder de actieve stemmingssfeer van het tooneel. Hoe sterker de spanning is, hoe feller de vonken uit de positieve pool, het tooneel, slaan. Doch de juiste afstand tusschen positieve en negatieve pool, geeft ook hier het werkzaamste contact. Verwijdert men de polen te wijd van elkaar, dan wordt de spanning verbroken.

Daarom, niet omdat de verst zittenden duidelijk moeten verstaan, maar omdat dit verstaan het contact bemiddeld, daarom moet er op 't tooneel duidelijk gesproken worden, moet de plastiek der woorden anders zijn dan die in het gewone leven. Alleen dan, wanneer er op 't tooneel anders dan gewoon gesproken wordt, zullen de op een afstand berekende woorden de menigte in de ooren vallen als klonk dat alles gewoon, dat wil zeggen: theater-gewoon.

1) Zie voor I, II en III „De Nieuwe Gids”.

2) In den Spectator van 8 Juni 1907 heb ik deze aloude kwestie uitvoeriger behandeld.

Om dezelfde redenen, om hetzelfde contact, zullen ook de bewegingen andere afmetingen moeten hebben, berekend op een afstand, grooter dan in het gewone leven: zij moeten de afmetingen van het theater hebben. En de tooneelspeler, die in deze overeengekomen theaterplastiek de grootste schijn van van-zelf-sprekendheid zoekt te geven, zal in het theater de grootste Realist zijn, d. w. z. de grootste vertolker van die werkelijkheid, welke in het theater als werkelijkheid gevoeld wordt.

Het is om deze redenen, om het ontberen van het rechte contact, dat een werkelijkheidsnabootser op het tooneel nooit die geweldige werkingen zal te voorschijn roepen, welke wij bij de groote romantici vinden, welke tevens de grootste, de geweldigste realisten zijn. Daarom is ook dat naturalisme, ik meen dat, het welk de wetten van het theater veronachtzaamd, een spoedigen dood gedoemd.

Zooals de schilderkunst zijn wetten van licht en donker, de poëzie die van rijm en maat heeft, zoo heeft het theater eveneens zijn eigen wetten. Maar waar een picturaal of literair kunstwerk langzamerhand een welgezind publiek kan vormen, waar hare kunstwerking als 't ware over tijden verdeeld wordt, daar is het theater, behalve dáárop, tevens op een oogenblikkelijke, algemeene welgezindheid aangewezen. De theaterkunst is daarom in volstrekten zin de kunst van het volk. Zij is daarom eenerzijds de meest sociale kunst, wijl zij niet onzijdig van het volk, maar door het volk heen tot bloei moet komen.

Doch daarmee is niet gezegd, dat zij eenzijdig de ónderste lagen van het volk moet raken, zij moet in contact staan met alle klassen, d. w. z. met alle klassen, die kultuurkrachtig zijn. Het theater, dat al deze klassen beheerscht, is het ware Volkstheater, het ware monumentale theater. Want wat monumentaal is, is van en voor het volk. Het theater is dan ook de aangewezen kunst, de moderne kunst en geest van alle eenzijdigheden te bevrijden ¹⁾, die haar veeltijds belletten een volkskunst te worden.

Het monumentale begrip.

Wat is het monumentale begrip in en voor het theater?

Wat aan het monumentale begrip veelal ten grondslag legt in de kunst in het algemeen, is kennis bij de Massa van het in die kunst voorgestelde. Het vooronderstelt bij een beeld bekendheid van de voorgestelde persoon: Willem de Zwijger, Rembrandt. Men richt standbeelden op van personen, die in het hart des volks leven, wier levensgeschiedenis, zich als met de bekoring eener legende, eener mythe in de verbeelding van het volk heeft vastgezet.

Kenners van het tooneel hebben gezegd, dat met de keuze van zijn onderwerp, zijn fabel, de tooneeldichter reeds voor de helft zijn tooneeldichterschap bewijst. De fabel, die als 't ware uit het hart, het gemoed van het volk gegrepen

is, zal zich in de grootste populariteit verheugen. Het is de dichter, die in zoo'n fabel het opgekropte gemoedsleven der massa een uitweg geeft. Hij heeft de formule gevonden, die hem de weg naar hun hart, en hun de poorten des hemels opent.

Wanneer Wagner de oude mythen nieuwen vorm geeft, dan raakt hij aan de vage, sluimerende gevoelens van een eeuwenoud menschenras. Welk een ondoorgrondelijke levensdiepten doet hij ons vermoeden. Daar in die wereld, welke hij voor ons oproept, ligt de bakermat van ons bestaan. Zijn kunst heeft een diepte van eeuwen volkskultuur. Die mythen, gedragen door de verbeelding van geslachten, zijn ons innig vertrouwd geworden, als sprookjes in onze kindertijd aan den haard verteld.

De werkelijkheid van zoo'n legende, zoo'n historie, is voor ons veel grooter dan die toevallige werkelijkheid, welke zekere meesters van het realisme ons voorzetten. Het komt er maar op aan, wat onzen géest het meest gemeenzaam, daadwerkelijk is. Eeuwig trekt ons de historie van Faust en Gretchen, van Tristan en Isolde; vergankelijk als het uur is de werkelijkheid welke ons de naturalisten uitbeelden. Zij heeft ons zoo weinig nabij gestaan, dat wij ze na een dicenium niet meer herkennen en als curiosium beschouwen.

Zooals de beeldhouwer een bekende figuur in de verbeelding van het volk doet leven, door hem in vergrootte, monumentale uitbeelding tot een héros te maken, zoo geeft de groote tooneeldichter de gevoelens van het volk het best lucht in vergrootte, heroische, eenigermate legendarische, wijl verdichte figuren.

Dat hebben de klassieken gedaan, de Indiërs, de oud-Fransche tooneeldichters, de oud-Engelsche, Goethe en Schiller, Maeterlinck en Rostand. En van hun werk zijn dié stukken het meest bemind gebleven, welke ook door de stof, door het behandelde, onze interesse hadden. De algemeene belangwekkendheid van de idee houdt ten nauwste verband met de algemeene belangwekkendheid van den vorm, waarin die gegoten wordt. Vorm en inhoud zijn één.

De perspectief van het theater eischt deze monumentaliteit der fabel, van het onderwerp. Alleen die stukken, welke deze monumentaliteit van onderwerp hebben, zullen blijven. Al het andere zal zich steeds moeizamer handhaven, om ten slotte geheel te verdwijnen.

Deze monumentale fabel, deze monumentale lijn in de handeling, heeft, wat ons allen gemeenzaam is. Voor zoo'n onderwerp voelen wij wát ons allen gemeenzaam is. Het heeft met ons, grooten en kleinen dezer aarde, de meeste aanrakingspunten. Al het bizondere, accidenteele in ons raakt op den achtergrond. Wij onvolmaakte menschen doorleven het eeuwige in ons zelf. Een algemeene, geheimzinnige spanning, die iets wonderbaarlijks heeft, ontwikkelt zich in het theater. Het contact waar de tooneelmuze van leeft en zonder hetwelk zij niet leven kan, is geboren. Hoe inniger, hoe algemeener dat contact is, hoe hooger, hoe heftiger, de vloedgolven der emotie zullen gaan.

¹⁾ Zie daarover ook het Nieuwe Gids-artikel „Nieuwe wegen in kunst”.

Dat contact is van zeker standpunt gezien het wezenlijke moment van alles. Daarop komt het in laatste instantie aan: op de uitgebreidheid, de innigheid, de grootheid van dat contact. Wat de religieuze gemeenschapsidee voor de behoeften der menigte in de kerk is, is dit contact voor de behoeften der menigte in den schouwburg. Dit contact is middel en doel van een vertooning en ontwikkelt de verhevenste en subtielste gewaarwordingen.

H. DE BOER.

(Wordt vervolgd.)

Het Théâtre Français en het Congres te Erfurt.

II. *)

Eenige moeilijkheid veroorzaakte het oprichten van een goed tooneel en van een geschikte ruimte voor de toeschouwers. Ten slotte koos men de tooneelzaal van het danshuis (thans de Keizerzaal in de Futterstraat) dat vroeger een oud patricisch huis »Zum roten Hirsch" is geweest, daarna echter in 1730 door den balletmeester Sommer zoo werd verbouwd, dat men er tooneelopvoeringen kon geven. Toch moesten er nog vele veranderingen worden gemaakt. Tot nu toe bezat de schouwburg slechts één ingang; er werd nu voor Napoleon een tweede gemaakt aan den kant der straat, waardoor de monarch onmiddellijk in de vorstenloge kwam. Behalve deze werden er nog drie ingangen gebroken: het oude gordijn werd op nieuw geschilderd en vertoonde nu de muze van het treurspel met haar attributen. Eveneens onderging het tooneel door den schouwburgschilder Hosmy uit Weimar eene geheele verandering. Het schoonste van alles was een romeinsche zuilenzaal. Ook het plafond van den schouwburg werd opnieuw geschilderd, met in het midden eene ronde opening als luchtkoker. Hier omheen waren vijf kristallen kronen gegroepeerd. Behalve deze verspreidden nog kandelabres een helder licht.

De loges werden nieuw bekleed en in plaats van de banken werden er gemakkelijke stoelen en kanapees neergezet; ook in het parterre werden bekleedde banken geplaatst. Bizar schitterend werd de vorstenloge in orde gemaakt. Eene kroon die uit verscheidene gegoten lampen was samengesteld verlichtte het voorportaal van den schouwburg, er voor brandden vier paallantaarns. Aan beide zijden van den ingang tot in het parterre stond een rij grenadiers. Alleen de gaanderij was bestemd voor personen van rang en de voorname families uit Erfurt, doch het was zeer moeilijk eene plaats te krijgen, die dan vijf of zes louis d'or kostte. Voor de bezoekers van den schouwburg waren rok, kuitbroeken, lange kousen en lage schoenen voorgeschreven.

Alle veranderingen, zoowel binnen als buiten den schouwburg, hadden plaats onder leiding van den tooneeldirecteur Dezincourt.

Gedurende de eerste opvoering zaten de beide keizers in de vorstenloge; daar de Tsaar echter eenigszins hardhoorend was en van daaruit de

tooneelspelers niet voldoende kon verstaan, liet Napoleon reeds voor de tweede voorstelling op behoorlijken afstand van 't parterre, dicht bij 't orkest, voor Alexander, voor zichzelf, voor den koning van Saksen en den grootvorst Constantijn den broeder van den Tsaar, een eigen loge oprichten. De andere hooge gasten, koningen, hertogen, vorsten en generaals namen de plaatsen in 't parterre in.

Doordat de beide keizers nu dicht voor 't orkest zaten konden zij door alle schouwburgbezoekers voortdurend gadeslagen worden. Gedurende de voorstelling zit Napoleon meestal heel stil," deelt ons een tijdgenoot mede, »met zijn hoed tusschen de knieën en de handen in den hoed. Hij schijnt oplettend toe te hooren en gebrukt van tijd tot tijd iets, dat men voor noten of amandelen kan houden."

Masson meent in zijn werk: »Napoleon I te huis", dat het kleine pastilles waren, bestaande uit drop en anijs, die hij altijd bij zich droeg en die tot doel hadden den mond te parfumeeren. Het was overigens de eenige snoeperij, die Napoleon zich veroorloofde.

Het begin der voorstellingen was op acht uur bepaald, doch om zes uur reeds werd de schouwburg door wachten afgezet, die niemand zonder biljet binnenlieten. Tegen acht uur begonnen de rijtuigen der hooge persoonlijkheden voor te rijden. Er waren er meestal meer dan vijftig. Bij het binnentreden zoowel als bij het verlaten van den schouwburg liet Napoleon aan keizer Alexander evenals aan den koning van Saksen, die hij gedurende het geheele congres steeds eer bewees, als beminnelijk gastheer altijd den voorrang.

Toen het congres den 14 October afgeplooid was, kon Napoleon bevredigd terugzien, zoowel op het verloop der schitterende feesten, als op de onderhandelingen, die stil en met gesloten deuren gevoerd waren. Het was hem volkomen gelukt, den keizer van Rusland door vriendelijkheden en pluimstrijkerijen in te pakken hem te overtuigen van het genie en de onoverwinnelijke macht van Napoleon en hem daardoor over te halen van de verwezenlijking van »Het groote denkbeeld van Tilsit," voorloopig af te zien.

Of Napoleon eenige waarde hechtte aan de onderteekeningen van de overeenkomst en of hij nu werkelijk aan de trouw en betrouwbaarheid van den zoo op alle manieren verwenden Russischen beer overtuigd was? Wie zal 't zeggen?

De troep van het Théâtre français, die te midden van dit woelige congres geplaatst was geworden, kon slechts matig met den goeden uitslag tevreden zijn. Zijn hooge kunst was in het vreemde land ongemerkt voorbijgegaan, de Deutsche tooneelspeelkunst had zelfs geen ademtocht van deze fransche kunstenaars gemerkt. Daarentegen zag de troep zich te Erfurt op het podium der hooge politiek verplaatst en daardoor had hij een moeilijke taak te vervullen. Hij had den internationalen geest, al was 't soms slechts voor enkele minuten op zijn tooneel moeten verplaatsen en hij had dit altijd met overeenkomstig succes gedaan. Den goeden uitslag van het congres mocht het Théâtre

*) Zie Tooneel No. 7.

français dus voor een deel aan zich zelf toeschrijven. Het was de eerste maal en is ook tot nu toe de eenige keer geweest, dat het zulk een politieke rol had te spelen.

Wedstrijd voor oorspronkelijke Ned. Drama's, uitgeschreven door de tooneeluitgevers Gebrs. JANSSENS, Antwerpen.

Op 31 December aanstaande wordt de tweede tooneelwedstrijd uitgeschreven door de Antwerpsche tooneeluitgevers Gebrs. Janssens, gesloten. Deze maal

mogen alleen drama's mededingen. Men zal zich herinneren dat verleden jaar de eerste prijs werd toegekend aan «Zaaien... Maaien!» van Edmond Roeland, terwijl de tweede prijs werd behaald door den heer A. C. C. de Vletter met «Klaproot,» dat dezer dagen in luxe-editie van de pers komt. Het eerste werk werd reeds ontelbare malen gespeeld, dank zij de groote reclame die door de uitgevers ervoor werd gemaakt. Ook het tweede stuk zal dezen winter nog waarschijnlijk door een officieelen Vlaamschen schouwburg gecreërd worden, en zal zijn weg wel maken. Het eenige doel der tooneeluitgevers Gebrs. Janssens bij het inrichten van deze wedstrijden, is oorspronkelijke werken van Noord- en Zuidnederlandsche schrijvers in Vlaanderen te doen ingang vinden en aldus de uitheemsche vertalingen zooveel mogelijk te weren. Op aanvraag wordt een smaakvol uitgegeven brochure, bevattende het verslag over den vorigen tooneelwedstrijd, benevens de portretten der bekroonde schrijvers en de voorwaarden van den tweeden tooneelwedstrijd, gratis en franco toegezonden. Ook zij hier nog vermeld dat de mededingers desverlangd onder hun naam mogen mededingen terwijl zij, die onbekend willen blijven, hun werk onder pseudo of motto mogen inzenden.

Prijzen: 1e 300, 2e 150, 3e 100 frank.

A D V E R T E N T I E N.

De meest aangename, goedkoopste en tevens gemakkelijkst verteerbare vorm voor het gebruik van levertraan is de

STOOMLEVERTRAAN-EMULSIE

van **KRAEPELIEN & HOLM**, Apothekers-Hofleveranciers te ZEIST. Verkrijgbaar in flacons van ± 300 gram à *f* 1 25, ook bij de fabrikanten.

VAN DUREN'S Corsetten Magazijn.

AMSTERDAM
Leidschestraat 78.

Telef. 7851.

AMSTERDAM
Kalverstraat 136.

Telef. 8178.

UTRECHT
Stadhuisbrug 4, Viestraat 2a.
Telef. 1314.

Onze beroemde Corsetten, merk C. P. à la Sirène Paris Forme droite rationelle, verdringen het gewone droitdevant Corset, omdat het Corset Forme Rationelle tevens is het meest élégante, steeds is naar de laatste mode gewijzigd en is samengesteld volgens advies van H.H. Medici.

AMERIKAANSCH KLEEDINGMAGAZIJN GRÜNDEMANN & JONCKBLOEDT

Comb. A. KREYMBORG & Co. — Hofleveranciers.

MARIAPLAATS 3, UTRECHT.

Speciaal Huis voor Heeren-, Jongeheeren en Kinderkleeding

Gemaakt en naar maat.

VRAAGT ONZE PROSPECTUS EN VOORWAARDEN VOOR ABONNEMENT.

Speciale Inrichting tot het vervaardigen van

GELEGENHEIDS-GALAKLEEDING EN AMBTSGEWADEN.

COUPE SYSTÈME AMÉRICAIN.

Huis van den EERSTEN RANG op Amerikaansche grondslag.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

ADMINISTRATIE: FILIAAL BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^v/_H ROELOFFZEN-HÜBNER

* * * * * EN VAN SANTEN, ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS. FRANCO PER POST VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

Wat voor de redactie is bestemd, tijdelijk te adresseeren aan den algem. Secretaris J. H. MIGNON, Oosterstraat I te Utrecht.

INHOUD: Officieel. — W. v. d. H.: Amsterdamsche Kroniek. — J. H. M.: Stichtsche Brief. — A. v. R.: Rotterdamsche Brieven VI. — H. de Boer: Dramatisch Problemen. — Een onderhoud met Sardou.

OFFICIEEL.

NED. TOONEELVERBOND.

Buitengewone Algemeene Vergadering van het Ned. Tooneelverbond op Zondag 31 Januari 1909 ten 2 uur in Krasnapolsky te Amsterdam.

Agenda:

- 1°. Benoeming van twee leden van het Comité van Dames-Patronessen. (In afwijking van de wettelijke regeling die voor deze benoeming geen voordracht kent, beveelt het Hoofdbestuur, gevolg gevend aan de uitnoodiging van de laatstgehouden algemeene vergadering voor de opengevallen plaatsen aan de Dames *Gompertz-Jitta* en *Everts-Pierson*. =
- 2°. Benoeming van een Redacteur van het Tijdschrift.

Ingevolge art. 24 der Statuten worden daartoe door het Hoofdbestuur voorgedragen de Heeren

1°. *Mr. Dr. C. A. Vaillant.*

2°. *H. v. d. Mandere.*

*Namens het Hoofdbestuur,
De algemeene Secretaris,*

J. H. MIGNON.

AMSTERDAMSCH KRONIEK.

„De opgaande Zon”. Een spel-uit-den-middenstand in 4 bedrijven door Herm Heijermans Jr. Ned. Tooneelvereniging.

Voor mij ligt 'n bundeltje programmas. Allemaal stukken die nog moeten worden besproken en waaronder er zijn van... verleden jaar. Ik zal dus maar beginnen met het nieuwe product van den heer Heijermans «De opgaande Zon»

Ieder lid van het Tooneelverbond brenge dit jaar één nieuw lid aan!

waarover een deel der dagbladcritiek heelemaal niet te spreken is, zooals o.a. Barbarossa die zich als een profet ontpopt en voorspelt dat het stuk van Heijermans 'n «dalende zon» zal blijken.

Ik geloof dat ik met mijn oordeel over dit tooneelwerk zoo wat in het midden zal komen te staan. Er is hier nòch voor lofzangen, nòch voor finaal afbreken aanleiding.

Zeker, indien ook dit stuk weer niet zulk een verbazend knappe vertolking had gevonden, dan zou het, vrees ik, veel van z'n effect verloren hebben, maar daarmêe is het op zich zelf nog niet veroordeeld.

Ik ben in 't minst niet van plan hier te gaan optreden als pleitredenaar voor den auteur evenals b.v. de heer Querido voor Madlle Madeleine deed. Zulke dingen lijken me na de proef door den heer Q. nogal gevaarlijk. Doch dit neemt niet weg dat de besliste Heijermans-afkammers in hun verblindheid maar door zijn gehold met voorbijzien van het goede dat zonder twijfel ook uit dit tooneelwerk zonder veel moeite te halen is.

Want dat Heijermans in zijn genre-werk altijd nog iets meer is dan de nulliteit, als hoedanig hij door sommigen wordt gedoodverfd, — staat bij mij vast.

Zooals ik reeds hierboven zeide: als tooneelspel zie ik in «De opgaande Zon» nog altijd veel goeds.

Het is geen grootsch werk, — het grijpt niet in de diepste zieleroerselen, maar het pakt. Op gevaar af van incompetent te worden genoemd, wil ik eerlijk bekennen dat dit spel mij eenige momenten van emotie verschaft heeft en ik ben zoo vrij te beweren, dat ik in de volle zaal lang niet de eenige geweest ben.

Heijermans geeft ons hier een winkelier in kramerijen en galanteriën Mathijs de Sterke die door de geweldige concurrentie hem aangedaan door zijn buurman, den heer Christiaan Jensen, maar ook door z'n weinig begrip van koopmanschap en z'n te kort aan verantwoordelijkheidsgevoel, naar beneden tuimelt. Z'n zaak verloopt zichtbaar, — wissels en quitanties moeten tot

in den treure worden uitgesteld, kortom een faillissement is onvermijdelijk. Toch houdt de man zich nog „groot”, — in zijn optimisme gesteund door z'n dochter Sonja — als 't ware lachend een finantieelen dood tegemoet tredende terwijl hun operuimtheid in deze kommervolle omstandigheden een voortdurende ergernis is voor de steeds kijvende en klagende huismoeder die op haar beurt steun vindt bij de goedgehartige bovenbuurvrouw Doortje Mertens. Deze komt er met haar zoon Naphtalie, 'n schoolmeester, voortdurend over den vloer en kent de decadente toestand, waarvoor ze vergeefs haar spaarduitjes geleend heeft, van haver tot gort. We hooren hoe de winkelier het voorstel om z'n huis aan den heer Jensen, die het bij zijn panden wil trekken, — afslaat terwijl later de dochter van diens nieuwe poging om vader tot chef in zijn zaak en haar tot verkoopster in de „heeren-afdeeling” te maken ook niets weten wil. Doch de avond voordat er beslag op den boel zal gelegd worden, laat Sonja in den winkel een petroleumlamp vallen en . . . de heele rommel brandt uit. Ongelukkig genoeg komt bij deze brand het aan epileptische-toevallen-lijdende dochtertje van de bovenbuurvrouw in de vlammen om. De zaak geeft aanleiding tot een justitieel onderzoek doch de substituut vindt geen termen tot vervolging.

Sonja bekent echter na het heengaan van den gerechtelijken ambtenaar, dat zij de brandstichtster is. Gefolterd door het idee, dat het kind door haar daad —, gepleegd om haar vader van wien ze dol veel houdt te redden — is omgekomen, — gilt ze haar bekentenis in een razenden angst uit om dan, tot kalmte gekomen steun te zoeken en te vinden bij haar vader en. . . bij het schoolmeestertje dat haar tot zijn vrouw wil maken.

De vraag lijkt gewettigd of dit op zich zelf wèl-interessant gegeven niet in drie bedrijven verwerkt had kunnen worden. De auteur zou dan allicht de gevaarlijke klip van langdradigheid hebben kunnen vermijden. Thans wordt de eigenlijke handeling te lang uitgesteld en is de situatie die ons na het eerste al duidelijk is, — te lang uitgesponnen.

De scène b.v. in het tweede bedrijf, waarin de rederijkerskamer, waarvan Mathijs voorzitter is, ten zijnen huize vergadert, had best gemist kunnen worden, te meer omdat de dialoog tamelijk laag staat. Dergelijk klein-werk, waarin Heijermans zich juist een meester toont, — lijkt hier overbodig. Het geheele tweede bedrijf houdt trouwens het dramatisch gebeuren noodeloos op en we blijven wachten tot het derde, als met den brand, — de handeling weer begint op te leven. Het slotbedrijf is het sterkst en bevat eenige aangrijpende scènes die onze belangstelling voor deze geslagen menschen weer wakker ioept.

Over klein-werk gesproken, — in de figuur van den grootvader is Heijermans zeer gelukkig geweest. Die oude man, kinderlijk blij met zijn klokken, waaraan hij den geheelen dag knutselt is wel op-en-top 'n scherpwaargenomen, levend type, door den heer A. v. d. Horst prachtig gespeeld. Trouwens, — zooals ik reeds in den aanhef opmerkte. — de vertolking was weer tot

in de puntjes verzorgd. Mevr. v. d. Horst, — v. d. Lugt Melsert gaf als Sonja in het laatste bedrijf, diep-doorvoeld spel en mevr. de Boer was weer geheel op dreef als de winkeliersvrouw. De winkelier zelf werd vertolkt door den heer Alex Post, die van deze soms ondankbare rol een aannemelijke creatie gemaakt had, evenals de heer van Warmelo van den warenhaus-directeur Jensen. Van de kleinere rollen noem ik den heer Gilhuys, die het schoolmeestertje werkelijk sympathiek en zonder al te veel te chargeeren speelde. De heer van Praag had als de bevriende jodenwinkelier Stuifzand geen zware taak, waarvan hij zich echter goed kweet.

De opvoering door mij bijgewoond, ging voor een zeer goed bezette zaal en vond een sympathiek-gestemd publiek.

Ten slotte een vraag: Waarom dit stuk niet eenvoudig: tooneelspel genoemd? *Spel-uit-den-middenstand* is voor dit op zich zelf staand geval een wel wat weidschen titel!

* * *

„John Gabriel Borkman”, tooneelspel in 4 bedrijven van Hendrik Ibsen, N. V. „Het Tooneel”.

Na de zoo hoogstaande opvoering van de Balzac's „Mercadet” waarmee Roijaards ons 'n werkelijk artistiek genot heeft verschaft en dat misschien bovenaan zal blijven op de lijst der vertolkingen in dit seizoen, — kon het niet anders of de Borkman-voorstelling moest afvallen. De meening van mijn collega J. H. M., in een der vorige nummers over Ibsen's stukken neergeschreven, is vrijwel ook de mijne. Misschien is z'n Borkman iets minder vaag en mystiek dan b.v. „Rosmersholm” doch voldoening schenkt dit stuk den toeschouwer al evenmin. Het is mode om Ibsen mooi te vinden en te veinzen zijn mystieke „Weltanschauung” te begrijpen, precies zooals 'n zeker soort literairvoelende menschen wegloopen met het woordengegoochel van een van Deijssel.

Wonderlijke menschen, die tooneelfiguren van den ouden grimmigen Noor, wonderlijke dreamers en zoekers zwaar geladen met des schrijvers sombere filosofie en sociale ideeën. Slechts hier en daar speur je een karakter vast van bouw, tenminste je meent die ontdekking gedaan te hebben, om ten slotte tot de ontgoocheling te komen, dat ook die man of vrouw weer wegdoezelen in de sombere nevelen die over al z'n stukken hangen.

Neem dezen John Gabriël Borkman.

De levende incarnatie van het egoïsme, pratend over zich zelf, denkend aan zich zelf, geloovend in zich zelf, om ten slotte door zich zelf als 'n machteloze ten onder te gaan. Royaards heeft een vergeefsche poging gedaan om in deze figuur iets reëls te leggen, op mij heeft z'n creatie geen moment indruk gemaakt en ik wijt dat hoofdzakelijk aan Ibsen zelf, die den vertolker dezer onsympathieke rol in niets tegemoet komt. Zeker, zijn spel was sober, maar z'n stem! Groote goden welk 'n vermoeiend rauw en krakend geluid dat, soms overgaand in een heesch gefluister, niet eens voortdurend verstaanbaar was.

'n Dergelijke krachtproef zou op den duur op rekening komen van de stembanden of op z'n minst genomen uitloopen op een keelaandoening.

Ik vraag u nederig om vergeving Ibsen-vergoeders, indien ik hier de heiligschennis bega te zeggen, dat de geheele vertoening mij nu eens geïrriteerd, dan weer tot slaperige verveling gebracht heeft. Het was bijna een weldaad dezen sinistren, ouden, grommenden levens-schibbreukeling naar het schimmenrijk te zien verhuizen, na ons vier bedrijven lang zijn zelfzucht te hebben opgedrongen.

En toch getuigde de vertolking over het geheel genomen van serieus werk. Mevr. Anna Sablairrolles gaf een bij wijlen diep-gevoelde creatie van de Gunhild-figuur, de gedésillusioneerde, door levenssmart verkilde vrouw, wanhopig strijdend om de liefde van haar zoon Erhart, welke ze zich ziet ontrooven door haar tweelingzuster, ook al een vrouw die het leven doorgésukkeld is, krimpand onder de striemende slagen van het noodlot. Mevr. van Kerckhoven-Jonkers leek me in deze rol niet geheel voor haar taak berekend, sloeg nu en dan bedenkelijk over naar het melo-dramatische.

En ook de heer van Kerckhoven als de kopiïst Foldal voldeed me maar half. Hij gaf meer den indruk van een idioterige oude zeurkous dan van den zich dichter-wanenden levensverschoppeling wiens beurtelings aan zich-zelf gelooven-en-twijfelen z'n bestaan een lichtglimpje geeft. Niet onverdienstelijk speelde mej. Belder, de mevr. Fanny Wilton, wat ook gezegd kan worden van den heer Ko Arnoldi wiens creatie als de student Erhart, John Gabriël's zoon, althans getuigde van ernstige studie. Den heer Poutsma mijn hulde voor z'n waarlijk artistieke en fraaie décors.

* * *

„Een ideaal Echtgenoot”, tooneel-spel in 4 bedrijven van Oscar Wilde uit het Engelsch door H. B. De Hagespelers.

Het is geen lichte kost welken Verkade zijn menschen te verwerken geeft, in aanmerking genomen de meerendeels ongeschoolde krachten, waarmee hij z'n stukken bezetten moet. Ik ben dan ook volstrekt niet naar den Hollandschen Schouwburg gegaan in de verwachting een artistiek-onberispelijke voorstelling te zullen bijwonen en juist daarom misschien is me deze opvoering in veel opzichten meegevallen. Wat me bijzonder heeft getroffen is het beschaafde, ik zou haast zeggen verrijnde cachet, dat vooral door de dames op de geheele vertolking gedrukt werd. Bij een stuk als dat van Oscar Wilde, spelend in de Londensche «smart-set» is dit een punt dat meetelt. Immers de groote grief, welke ook ik tegen vele voorstellingen, waarbij de auteur ons in aristocratische kringen verplaatst, heb, is juist dat sommige acteurs en actrices, die artistiek werkelijk hoog staan, zoo dikwijls in dit genre te kort schieten. Salon-stukken vragen dit nu eenmaal, worden, indien de vertolkers de „chique” missen, eenvoudig 'n paskwil.

Oscar Wilde heeft in zijn „Ideaal echtgenoot” blijkbaar de broosheid en verdorvenheid der Engelsche «upper-ten» op de kaak willen stellen en is er in geslaagd dit thema tot een belangwekkend tooneelspel uit te werken.

Hij brandmerkt die leugen in z'n beide het stuk beheerschende figuren: de schijnbaar onkreukbare, moraliter hoogstaande Sir Robert Chiltern en de intrigeerende, met brieven en documenten knoeiende Mrs. Chevely. En al moge 't waar zijn dat hij zich, om de intrigue tot een oplossing te brengen, bediend heeft van een paar goedkoopere trucs, (ik denk b.v. aan den gestolen armband met het geheime slot) toch geeft hij een kijk in deze „aparte wereld”, waarin schijn een groote rol speelt, die den toeschouwer boeit. Wat de Hagespelers ons in dit genre te zien hebben gegeven, getuigt van een ernstig willen. Doch verder gaat het, behoudens Verkade zelf en enkele medewerkers, dan ook niet. Tot die enkele behoort Meina Irwen, onder welken schuilnaam zich een artistiek voelende beschaafde jonge dame verbergt. 'n Verschijning op de planken die imponeert èn door haar gracieuze beweging, — wat weet ze haar toiletten goed te dragen! — èn door haar dikwijls geacheveerd spel. Wat zij in de rol van Mrs Chevely wist te leggen doet me voor de toekomst een groote verwachting koesteren van deze temperamentvolle vrouw. Ook Enny Vreede (titulatuur geeft het programma niet) is me als Miss Mabel Chiltern zeer meegevallen. 'n Aller-aardigste ingénue met 'n guitig-lachend gezichtje, die zich blijkbaar al tamelijk op haar gemak voelt in plankenland. Elze van Duin was tegen de rol van Lady Chiltern niet opgewassen; haar uitbeelding van deze door haar strenge principes geheel beheerschte vrouw was nogal mat. Ook aan de creatie van Helen Desmond als Lady Markby ontbrak nog veel. En wat de heeren betreft kan ik volstaan met, behalve den heer Verkade, de creatie van den heer Staalduijnen als de oude Earl of Caversham te noemen.

De heer Verkade had als Viscount Goring, de huisvriend der Chilterns die hen uit den knoeiboel helpt, een dankbare rol vooral in het derde bedrijf, wat niet wegneemt dat zijn uitbeelding over het geheel ver boven de andere uitstak, ook al herinnerde hij me soms even aan z'n Hamlet-creatie. De heer Broedelet is nog erg stijf en houderig in zijn bewegingen en maakte dan ook als Sir Robert Chiltern niet veel indruk.

Het eerste bedrijf, — een politieke soirée bij de Chilterns, — maakte door de groep mooie vrouwen, in haar fijne, sterk gedecolleteerde toiletten een aristocratischen indruk. Jammer dat de vertaling verre van onberispelijk is. Uitdrukkingen als: „Ik bid u” en „wat soort van broche was 't” klinken allesbehalve correct. 'n Beetje meer zorg ware hier niet overbodig geweest. Met de krachten waarover de heer Verkade beschikt, waaronder verschillende beginnelingen zijn, is op den duur een zeer goede troep te vormen, die bijzonder op dit soort stukken schijnt aangewezen!

* * *

„De kleine Republiek”. Blijspel in 3 bedrijven van Mr. L. H. J. Lamberts Hurrelbrinck bij Stoel en Spree.

Stoel en Spree weten wat hun publiek toekomt. 'n Speciaal deel der Amsterdammers vullen daar avond aan avond den schouwburg, om er te genieten van wat vriend Spree met zijn troep hun te smullen geeft. Want dat daar inderdaad genoten wordt, men behoeft er maar eens een avond door te brengen om die overtuiging mee naar huis te nemen. En aan dit eerste vereischte wordt in onze overige kunsttempels lang niet altijd voldaan. Thans gaat er een oorspronkelijk drie-bedrijvig blijspel van Mr. Lamberts Hurrelbrinck, dat prachtig in het kader past. Het publiek giert, brult, schatert, kortom maakt allerlei pret-geluiden, die haast even vermakelijk zijn als de scènes welke zich op de planken afspelen. Waarom de heer Hurrelbrinck zijn tooneelspel niet eenvoudig „klucht” genoemd heeft, is me niet duidelijk. Heeft deze heer ook al 'n minachting voor deze betiteling? Het ware toch juister geweest, want meer dan een klucht in de echte beteekenis van het woord is „De kleine Republiek” niet. Dat de vertolkers het dan ook als zoodanig hebben opgevat, pleit voor hen. Iets anders valt er niet van te maken. Daarmee bedoel ik nu niet een veroordeeling van dit stuk. De schrijver heeft de lotgevallen van het republiekje Moresnet, waarover de mogendheden het niet eens konden worden en dat in een vlaag van zelfoverschatting z'n eigen postzegels wilde gaan uitgeven, — tot een alledolste parodie verwerkt, waarin de een zich al maller aanstelt dan de andere.

Het ding is zonder pretentie geschreven en de dialoog is nogal laag bij den grond, doch bij dit publiek slaat het geweldig in. Al de gekke streken te vertellen, waartoe de verwaande Moresnet'sche boeren-president en een krombeenige kleermaker vervallen, lijkt me overbodig. Men ga zelf maar eens kijken.

'n Klucht die door Spree en z'n getrouwen met 'n goede dosis komiekigheid gespeeld wordt. Vooral de heer Kiehl als de schutterij-commandant Bauer en de heer Wigman als de kleermaker Holzert waren in hun element. Spree-zelf, die den president speelde heb ik wel eens beter gezien.

* * *

„Gijsbreght van Aemstel” en de
Bruiloft van Kloris en Roosje met
den Nieuwjaarswensch.

De traditioneele belangstelling viel op den Nieuwjaarsavond in den Stadschouwburg waar te

nemen. Amsterdam's poorterschap mitsgaders hun aankomende zonen en dochters waren voor de zooveelste maal getuige van d'ondergangh der stad en Gijsbreght's ballingschap. Vele blijken echter niet bestand tegen al deze ellende, althans tijdens het verhaal van Aerent van Aemstel en den bode zag ik verschillende toeschouwers in m'n naaste omgeving bedenkelijk knikkebollen, terwijl enkele den strijd tegen Morpheus al hadden opgegeven en rustig zaten te dutten. Een omstandigheid, die ik deels aan de opvoering, deels aan de tropische atmosfeer toeschrijf waarbij nog komt dat Vondel's verzen op sommigen onzer medemenschen een slaapwekkenden invloed schijnen uit te oefenen. Eilacie, voor traditie doe je 'n boel. Doch in ernst, we gaan er met de Gijsbrecht-opvoeringen niet op vooruit. Het is me weer eens duidelijk gebleken, dat men een goedacteur en een slecht verzenzegger kan zijn. Als vader Vondel de opvoering van Nieuwjaar 1909 had bijgewoond, zou de grijze dichter, vermoed ik, nu en dan afkeurend het hoofd hebben geschud. De heer Reule b.v. slaagde er in om de Rey van Edelinghen totaal te bederven. Z'n „gemaekt” geluid klinkt allervervelendst en z'n zeggen is verre van „konstig en ongemeen”. Jammer voor mevr. Wensma-Klaasen, die er vrij wat meer begrip van heeft en dat ook in het eerste bedrijf bij de Rey van Amsterdamsche Maeghden toonde. De heer Ko van Dijk, die als Aerent van Aemstel bij open doek een warm applaus kreeg, — stel ik in deze opvoering bovenaan. Z'n ingehouden sober gebarenspeel, maar vooral z'n gloedvolle voordracht staken zeer gunstig af bij het gebroddel van sommige zijner kunstbroeders. De heer Wensma Jr. was als heer Peter den Deken zeldzaam slecht en zag er uit als een weggelooopen Fransche pastoor. En ook de heer De Jong bracht van den bode niet veel terecht.

Z'n verhaal klonk vlak en eentonig, waardoor de indruk der verzen vrijwel verloren ging. Veel beter was de heer Myin als Gosewijn van Aemstel, welke rol hij op waardige wijze vertolkte. Hij slaagde er ten minste in kleur in z'n zeggen te brengen. En dan de heer Lobo! Deze had zich als Vosmeer de Spie gegreemd in de kleuren van het stadswapen, zwart haar en rooden baard, wat ik een fijngevoelige attentie vond. Het deed alleen 'n beetje vreemd, maar er waren meer rare sinjeurs in dien tijd. Overigeñs vrees ik dat indien hij door z'n verzen zeggen z'n hals van het koord had moeten redden, Gijsbrecht hem zeker niet zou hebben laten loopen.

Mevr. Mann-Bouwmeester heeft me ook ditmaal als vrouwe Badeloch bewondering afgedwongen met haar gevoelvol spel. Maar haar zeggen!... Ik zie haar honderdmaal liever als actrice in een ander genre, waarin haar volle vrijheid van beweging gelaten wordt. Alleen in haar «droomgezicht» was ze weer subliem. Ten slotte mevr. Schwab-Welman m'n compliment voor de prachtige, met juiste intonatie voorgedragen Rey van Burgh zaten. Dat was waarlijk kunst! Over de Gijsbrecht-figuur van den heer Schoonhoven heb ik reeds vroeger m'n meening gezegd. Er hapert

aan z'n zeggen hier en daar wel iets, en toch zou ik z'n martiale hooge gestalte, welke de maliënkolder zoo goed kleedt, niet gaarne willen missen. Ik kan me in zijn Gijsbreght-opvatting wel indenken en we konden, wanneer deze zware rol in andere handen kwam, er wel eens achterop mee raken, zooals b.v. Bouwmeester als de bode thans noode gemist wordt.

Na de Gijsbreght brachten Kloris en Roosje verademing en zagen we Thomasvaer en Pieternel als twee goede oude bekenden, — als altijd prettig-los gespeeld door het duo Schulze-Poolman, — voor het voetlicht komen, tot het uitspreken van den Nieuwjaarswensch. Bepaald origineel is 's heeren Reyding's product dit jaar niet. Bovendien recht ik mij, — waar de dagbladen den wensch reeds uitvoerig gepubliceerd hebben en ieder zich bovendien voor 30 cent het ding in zijn geheel kan aanschaffen, — ontslagen van de taak om er hier uitvoerig melding van te maken. De heer Kuyper en minister Heemskerk krijgen er een «Hieb» in en de Haagsche baby-tentoonstelling wordt er ten tooneele gevoerd in den persoon van den be kroondt baby Kareltje, die echter niet veel geestigs te vertellen heeft. Dan het congrès voor vrouwenkiesrecht, met 'n bij-de-handsche suffragette, en als deze verdwenen is komt Gerbrand Adriaansz. Breero, wiens geest in den heer Ko van Dijk gevaren is, er zich over beklagen dat hem met de afbraak van de Nieuwe-Zijdskapel zijn rust ontnomen is. Hier is zijn klacht:

'k Ben Breero, Gerbrand Adriaanz,
En waande mij in veilge haven, —
Lag ik niet aan 't Rak-in begraven,
Ter Heiligen Stede? ... 't Werd een hel
Daar in de Nieuwe Zijds Kapel!
Ik lag zoo kalm te mediteeren...

Thomas.

Ja, Breeroo vrind, „het kan verkeeren”!

Breeroo.

Den heelen dag viel gruis en puin
Op me oude Amsterdamsche kruin,
Als hoorde ik duizend bussen donderen!
Dan steeds die kreet: „Hallo, van onderen!”
Spreek op, wat is dat met die kerk?
Zijn daar soms heidnen aan het werk?
Want zulke een kleinood om te halen,
Kan slechts 't bedrijf zijn van Wandalen!

Franzi uit de Walzerstraum komt hem opvroolijken en het span gaat dansende weg. De gebruikelijke heilwenschen aan onze Koningin en den burgemeester deden den schouwburg daveren op zijn grondvesten.

Bij Van Lier had de heer Lodewijk den wensch in elkaar gedraaid. Daar passeerden o. a. de Venezolaansche kwestie en de Amsterdamsche zedelijkheidsverordening de revue, terwijl de Adam-in-Ballingschap-opvoering er ook nog even tusschen genomen wordt. En eindelijk bij Stoel en Spree wordt gekeuveld over allerlei locale toestanden waaronder menige aardige „trouvaille”. Als er op dit gebied een Nobel-prijs werd toegekend, dan bracht ik mijn stem uit op Spree. Zijn „wensch” was beslist de beste.

In trouwe, geestig zijn is nooit een gemeen-goed geweest.

W. v. D. H.

STICHTSCHE BRIEF.

Er komt langzamerhand eenige verbetering in het schouwburgbezoek, al zijn de goede dagen van vroeger, zoowel hier als elders, voorbij.

„De Mededingsters” van het „Nederlandsch Tooneel” (ik bedoel de opvoering van dat stuk door de „Koninklijke”) trok een voldoende bezoek. De „Nederlandsche Tooneelvereniging” gaf: *Advocatenzaken* voor een goedgevulde zaal.

Jammer dat de traditioneele nieuwjaarswensch van *Thomasvaer* en *Pieternel* dit jaar op zulke erbarmelijke rijmelarij uitliep. Waarom komt het Nederlandsch Tooneel niet met „de Gysbreght”, gevolgd door een goed aangekleede, oudhollandsche bruiloft van „*Kloris en Roosje?*” Al was het desnoods eenige dagen later, omdat de hoofdstad recht heeft op de primeur.

Had men tijdig maatregelen getroffen, gegevens voor een gemoedelijk-satiriek „zegenwensch” waren voor het grijpen geweest en publiek en directie hadden beiden stof tot prijzen gehad.

Van de bouwplannen in een vroeger „Tooneel” besproken hoort men niet meer. Men zegt dat de brandweer meer dan twintig eischen had gesteld en dat de ondernemers, hoe ondernemend ook, dat wel wat al te machtig vonden.

Als datum waarop *de Tooneelschool* een voorstelling te Utrecht komt geven, is thans 25 Februari vastgesteld.

Men kan den leden der afdeeling geen grooter genoegen doen dan hen uit te noodigen tot een dergelijke „openbare les”; slaagt die bovendien zooals verleden jaar met „*De wereld waarin men zich verveelt*” of een jaar vroeger met „*In kleinen kring*”, dan is zij een uitstekende reclame voor het onderwijs en een nuttige oefening voor de leerlingen tevens.

En alle kans bestaat, dat ook dit jaar de uitvoering een goede zal zijn.

Mochten de leden der Afdeeling, nu de datum reeds zóó vroeg is bekend gemaakt, eens in eigen kring opwekken tot toetreding! Door het lidmaatschap steunt men een goede zaak, bevordert men het vakonderwijs, inderdaad toch stellig „het” tooneelbelang bij uitnemendheid.

En in onzen tijd van bijna uitsluitend nuchter proza kan het geen kwaad er eens op te wijzen, dat elke eenzijdigheid schaadt, het verwaarloozen van een bepaalde kunst, en wat haar kan steunen. ten slotte zich zelf wreekt, omdat de meest prozaïsche zielen met proza-alléén geen vrede kunnen hebben... noch met *muziek-alléén*.

Tachtig leden in een stad van 116.000 zielen is wel wat *heel* weinig, om iets goeds tot stand te brengen. Utrecht staat bekend om zijn eenzijdigheid! Weldadigheid in welken vorm ook, blijve onbesproken en onaangetast.

Maar een meer billijk verdeelen van het terrein der Muzen vinde aanbeveling; den leden onzer afdeeling zij nogmaals op 't hart gebonden, dat naast de godin van den zang óók Melpomene en Thalia haar rechten vragen en zeer zeker op onbetwistbare gronden waardeering eischen.

Als ieder lid eens één lid aanbracht!

Zou dat te veel zijn gevegd?

J. H. M.

ROTTERDAMSCH E BRIEVEN.

VI.

Groote Schouwburg.

De deur staat open . . . Blijspel in
3 Bedrijven van Oscar Blumenthal &
Gustav Kadelburg Nieuwjaarswensch.

De heer van Eysden heeft het in de laatste jaren met de „Nieuwjaarstraditie” op een accoordje gegooid: van den jaarlijkschen terugkeer van de bekende „oud - Hollandsche - klucht - met - zang - en - dans” is alleen de Nieuwjaarswensch overgebleven, iets waarmee het jonge geslacht misschien niet geheel kan instemmen, maar dat de grooteren met niet al te veel zielsverdriet accepteren.

De „wensch” — eigenlijk is het meer een soort revue in gecomprimeerden vorm met een wensch als slot — begint dit jaar bijzonder karakteristiek, door Thomasvaer in een prachtige copie van Wright's vliegmachine te laten op-, pardon: *nébr*-komen; wat dan volgt is zoo het gewone recept; niet minder, maar vooral ook niet beter dan we dit soort werk gewoon zijn; sommige gebeurtenissen hadden pittiger en geestiger aangestipt kunnen worden. Een bijzondere attractie van dit jaar was, dat de Pieternel gegeven werd door Mevrouw Van Eysden-Vink; als de klucht in haar geheel ware gegaan, zou men vermoedelijk eenigszins verwonderd zijn geweest, dat die oude Thomasvaer zulk een mooi, jong vrouwtje had; nu kwam het den „wensch” ten goede; mooi, met veel verve, zei Mevrouw Van Eysden de goedgekozen woorden over ons Vorstendom.

De Thomasvaer van Poolman was even leuk en gemoedelijk als we van hem gewoon zijn.

Na „de wensch” het nieuwste blijspel van het zoo langzamerhand onsterfelijk-wordend tweetal.

't Is een alleraardigst stuk; leuk gevonden en met veel handigheid verwerkt, dat idee van mingelukkige huwelijken, die — als de deur eens zou openstaan —, volgens den auteur Hubert Holm in zijn boek „de Huwelijkscomédie”, heel gemoedelijk geannuleerd zouden worden.

De deur komt open te staan doordien ontdekt wordt dat een aantal huwelijken ongeldig gesloten zijn, wat te wijten is aan den overleden burgemeester van Buchexnau, die meer op had met jachtvermaak dan met zijn ambt, en in den jacht-tijd het openbaar-ambtenaarschap aan onbevoegden overliet. Natuurlijk komt ten slotte alles weer op z'n voetjes terecht!

't Is een vermakelijke historie, maar . . . een blijspel is het niet; daarvoor is het te oppervlakkig behandeld.

Het stuk werd, zonder uitzondering, voortreffelijk gespeeld, wat geen wonder is, daar de opvoering van dergelijke stukken juist een specialiteit is van het Rotterdamsch Tooneelgezelschap.

Als we nog vermelden dat de heeren Tartaud als de letterkundige en de Jong als de nijdsasserige lector vrijwel de dragers van het stuk en beiden in hun genre onovertreffbaar zijn, en (het geheele gezelschap behalve Mevrouw Tartaud en de Heer Alex Faassen zijn in het vuur) allen zonder uitzondering goed waren, dan kunnen we, zonder verdere namen te noemen, hiermede volstaan.

Het publiek amuseerde zich kostelijk!

A. v. R.

Dramatische Problemen.

IV. (*Slot*)¹.

Het monumentale in het theater.

Het is daarom — voelen wij op nieuw — dat een leege zaal zoo doodend werkt op de stemming van een tooneelspeler, waarom elke tooneelspeler op een zeker kwantum publiek gesteld is.

Maar ook daarom is het van belang dat een dichter in de logica en constructie zijner gevoelens en gedachten met de tooneelperspectief en dit contact rekening houdt. Hij moet weten wat het in de zaal «doet», geen zinnen bouwen waarvan de beteekenis onbegrepen over de hoofden der menigte heen gaat. De eerste voorwaarde is, dat hij verstaan wordt, dat zijn woord plastisch uitbeeld is, dat zijn logica zakelijk en klaar is. Men kan elk verloren gegeven moment beschouwen als een, dramatisch, dood punt.

Zooals een tooneelspeler ervoor moet zorgen dat men hem in de uiterste hoeken verstaat, zelfs wanneer hij fluistert, zoo moet de tooneeldichter er voor zorgen, dat zijn subtielste gevoelens ook ook door de eenvoudigen dezer aarde begrepen worden, wil hij in den verstrekkenden zin van het woord een machtig volksdichter heeten, zooals Shakespeare er een was, en Molière en Sophocles. Hij heeft er voor te zorgen dat zijn werk in alles de proporties heeft van het theater. Elk milieu heeft zijn eigen wetten, maar dat van het theater, dat bewijst ons de geschiedenis telkens weer, heeft ze als schijnbaar eenvoudigste, maar inderdaad ingewikkeldste kunst, vooral.

Het zijn deze technische eischen welke o. a. voorwaarde zijn voor een goede werking in de zaal, dat is voor inslaand, zoowel het publiek als den dichter bevredigend en dezen laatsten bovendien opwekkend succès. Het hangt maar van de grootte en de kracht van het dichterlijk vermogen af, of hij deze, boven de gewone maat uitgaande vormen met voldoende leven weet te doorgloeien. Kan hij dat niet, dan kan hij in andere genres van kunst uitmunten, een kunstenaar of een gevoelsmenschen zijn . . . een tooneeldichter is hij niet.

1) Zie voor I, II, en III „De Nieuwe Gids”.

Die vindt ook, of liever, die vindt juist in de eigendommelijke eischen van zijn vak behagen. Hij heeft niet alleen de liefde voor de schoonheid, maar ook die voor het métier. Alle gevoel, dat deze eischen miskent, is niets dan een kwalijke gevoelerigheid, die in het theater niet behoort en weinig anders doet dan dit in discrediet brengen.

De dichter zorge dus voor een belang inboezemende fabel, die hare eigen algemeene menschelijkheid heeft, hij bestudeere de techniek van het theater zoowel bij Sophocles, Shakespeare en Molière, als bij Dumas, Scribe en Sardou, wat ook moderneren als Ibsen, Shaw e.a. hebben gedaan. Wie de techniek van de moderne Fransche school veracht, weet niet wat hij doet en hij is waard dat de breede onverschilligheid van het publiek hem in zijn broeikas-gevoeligheid beschame.

Wat den meesten moderneren tooneelschrijvers ontbreekt is de primitiefste kennis van hun vak, van de eischen te stellen van een goede makelij en de aparte, maar voorbeeldige wetten welke heerschen in het theater.

H. DE BOER.

Een onderhoud met Sardou,

Tot de buitenlandsche schrijvers wier invloed ook op ons tooneel is gevoeld niet alléén, doch wier werken een menschenleven lang ons tooneel hebben beheerscht, behoort ongetwijfeld de onlangs overleden *Victorien Sardou*.

Een heele reeks van zijn stukken en van Nederlandsche tooneelkunstenaressen en kunstenaars die daarin een rol vervulden, is onlangs in een der geïllustreerde tijdschriften openbaar gemaakt, stukken waarin onze eerste kunstenaars hebben geschitterd en nog schitteren.

Kenner van alle eischen die het tooneel stelt, handig vinder van allerlei trucs en verwickelingen, werkt Sardou tot op hoogen ouderdom met klimmend succes. Eigenaardig is 't uit zijn eigen mond te vernemen, hoe hij in het begin moest worstelen om

er te komen, totdat na één zegepraal zijn pad voorgoed was geeffend.

Dit verhaal deed hij iemand, die hem ter gelegenheid van zijn 70^{en} verjaardag bezocht.

In den slottuin van Marly, in de buurt van Parijs — aldus de bezoeker — ontmoette ik den grijzen schrijver, die veel geleek op een katholiek priester en met de vriendelijke oogen van een grootvader de wereld inkeek. Van een Napoleonskop of een Voltairekop, die de legende hem met bijzondere voor-

liefde toeschrijft, kon ik onder zijn aartzvaderlijk kalotje weinig ontdekken, eene teleurstelling, die goed gemaakt werd door de groote beminnelijkheid, waarmee hij mij naar zijn studeerkamer geleidde, die zich beneden in de oude villa bevond, te midden van frissche groene grasvelden en groote boomen; er heerschte vrede en rust en toch kwam men in een droomerige, ouderwetsche stemming. Een reusachtige schoorsteen, gebloemde stoffen, talrijke uurwerken in bijzondere omhulsels, ontelbare platen, etsen, boeken en rariteiten dit zou zoo ongeveer de opmerking zijn van een regisseur voor een dialoog in Sardou's stukken, onder de titel «Twee uur in Marly.» De regisseur zou er nog ongeveer 't volgende bij kunnen voegen:

Met weet, dat de altijd werkzame, veelzijdige eigenaar van het slot gewoon was portefeuilles met oude gravuren en platen te doorbladeren wanneer hij niet juist een van zijne 50.000 boekwerken bestudeerde of gewichtige cahiers met kleine lettertjes vulde. Hij las alles, hield van historische, kritische litteratuur, doch kwam altijd op zijne liefste schrijvers Molière, Beaumarchais, Shakespeare en Walter Scott terug. Men kan zich voorstellen, dat hij nooit met Ibsen op heeft gehad: ook zijn oor werd niet door diens werk gestreeld, want het galmende in poëzie en proza was zijn element. Maar om het onzegbare en onuitgesprokene in Ibsens stukken tusschen de regels en woorden op te vangen daarvoor moet men ooren hebben, die zien en oogen die hooren kunnen. Dergelijke eigenschappen kan men van een «geboren tooneelschrijver» niet vergen, omdat zijn talent juist bestaat in het terstond werkende en heftig effect teweegbrengende.

Toen het gesprek over het Burgtheater liep, schoof Sardou een leuningstoel naast mijn kanapee en begon op aanschouwelijke wijze (hij had pantoffels aan en zijn kalotje nog op) langzamerhand datgene te behandelen, waarom ik hem verzocht had. Wat ik mij nog herinneren kon heb ik dadelijk daarna opgeteekend. Wat mij ontgaan is heb ik getracht aan te vullen. Alles wat op iets anders betrekking had en in 't gesprek doorvloeide heb ik weggelaten, zooals ingelaschte zinnen, beleefdheidsphrazen enz. en zoo is uit den kronkelenden dialoog een rechte monoloog geworden.

U wilt weten, hoe ik begonnen ben en of men mij tegenwerkte bij mijn eerste stappen over het gladde ijs tot aan den roem? Glad ijs — geeft pijnlijke knieën; wie echter niet op de pijn let, komt vooruit. Als kunstenaar wordt men niet geboren, nog minder als tooneelschrijver.

U kunt wel begrijpen, dat ik dikwijls uitgleed en mij bezeerde: hoe dikwijls ik gevallen ben, kan ik u niet zeggen, maar dat is zeker, telkens stond ik weer op. Ik zal er mij maar niet over beklagen, dat bijna niemand mij op de been hielp, doch het is te verwonderen, dat ik den adem niet verloor. Jules Claretie bewijst mij veel te veel eer, wanneer hij zegt, dat ik de dapperheid van den duivel en «le génie de la vie», bezat. Maar toch verloor ik den moed niet. Negentien maal lag ik op den grond, doch den twintigsten keer stond ik weer op mijn voeten. Eigenlijk was het toeval

was het 't noodlot, dat mij voor- en achterwaarts schoof, tot ik vóóraan bleef. Voilà comment on arrive! Mijn grootvader was een rijke koopman in olijven, die op één nacht door een toeval zijn geheele vermogen verloor. Zoo kwam het,

dat mijn vader van zijne jeugd af voor zichzelf moest zorgen en als leeraar aan de handels-school een armzalig stukje brood verdiende en slecht betaalde grammatika's overschreef voor Hachette, die (toen nog pas beginnende) achter eene wagge-

A D V E R T E N T I E N.

De meest aangename, goedkoopste en tevens gemakkelijkst verteerbare vorm voor het gebruik van levertraan is de

STOOMLEVERTRAAN-EMULSIE

van **KRAEPELIEN & HOLM**, Apothekers-Hofleveranciers te ZEIST. Verkrijgbaar in flacons van ± 300 gram à f 1.25, ook bij de fabrikanten.

VAN DUREN'S Corsetten Magazijn.

AMSTERDAM
Leidschestraat 78.

Telef. 7851.

AMSTERDAM
Kalverstraat 136.

Telef. 8178.

UTRECHT
Stadhuisbrug 4, Viestraat 2a.
Telef. 1314.

Onze beroemde Corsetten, merk C. P. à la Sirène Paris Forme droite rationelle, verdringen het gewone droit-devant Corset, omdat het Corset Forme Rationelle tevens is het meest élégante, steeds is naar de laatste mode gewijzigd en is samengesteld volgens advies van H.H. Medici.

lende toonbank in de rue Pierre Sarrazin boeken verkocht. Als zevenjarige knaap was ik den dood nabij en werd als door een wonder gered door dokter Berthelot, den vader van den grooten scheikundige.

Heel gauw leerde mijn vader mij schrijven. Wij huren eene verdieping in de rue d'Enfer, waar het toeval mij in aanraking brengt met eene romantische, zeer muzikale dame, onze buurvrouw Mevrouw de Bawr--Champgrand, die veel voor 't drama voelt, mij overstelpt met mooie tooneelherinneringen, komedie met mij speelt en zonder er een voorgevoel van te hebben over mijn levensweg beslist.

Ik kwam op het «Collège Henri IV», deed eindexamen en maakte verzen. Hoewel mijn vader verstand van schrijven had, nam dat niet weg dat hij boos werd toen ik hem moedig bekende, dat ik schrijver wilde worden. Hoe gaarne had hij mij in toga gezien maar het jurist-zijn trok me spoedig niet meer aan, en zoo begon ik in de medicijnen te studeeren, die ik er na achttien maanden eveneens aangaf, om journalist te worden. Nu braken er zeven jaren van den bittersten nood aan.

(Wordt vervolgd).

AMERIKAANSCH KLEEDINGMAGAZIJN GRÜNDEMANN & JONCKBLOEDT

Comb. A. KREYMBORG & Co. — Hofleveranciers.

MARIAPLAATS 3, UTRECHT.

Speciaal Huis voor Heeren-, Jongeheeren en Kinderkleeding
Gemaakt en naar maat.

VRAAGT ONZE PROSPECTUS EN VOORWAARDEN VOOR ABONNEMENT.

Speciale Inrichting tot het vervaardigen van

GELEGENHEIDS-GALAKLEEDING EN AMBTSGEWADEN.

COUPE SYSTÈME AMÉRICAIN.

Huis van den EERSTEN RANG op Amerikaansche grondslag.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

ADMINISTRATIE: FILIAAL BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^v/_H ROELOFFZEN-HÜBNER

* * * EN VAN SANTEN, ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS. FRANCO PER POST VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

Wat voor de redactie is bestemd, tijdelijk te adresseeren aan den algem. Secretaris J. H. MIGNON, Oosterstraat 1 te Utrecht.

INHOUD: Officieel. — Een onderhoud met Sardou. (Slot) — W. v. d. H.: Amsterdamsche Kroniek. — Shylock en zijn voorgangers. — Louis Bouwmeester.

OFFICIEEL.

NED. TOONEELVERBOND.

Buitengewone Algemeene Vergadering van het Ned. Tooneelverbond op Zondag 31 Januari 1909 ten 2 uur in Krasnapolsky te Amsterdam.

Agenda:

- 1°. Benoeming van twee leden van het Comité van Dames-Patronessen. (In afwijking van de wettelijke regeling die voor deze benoeming geen voordracht kent, beveelt het Hoofdbestuur, gevolg gevend aan de uitnoodiging van de laatstgehouden algemeene vergadering voor de opengevallen plaatsen aan de Dames *Gompertz-Jitta* en *Everts-Pierson*. =
- 2°. Benoeming van een Redacteur van het Tijdschrift.

Ingevolge art. 24 der Statuten worden daartoe door het Hoofdbestuur voorgedragen de Heeren

1°. *Mr. Dr. C. A. Vaillant.*

2°. *H. v. d. Mandere.*

*Namens het Hoofdbestuur,
De algemeene Secretaris,
J. H. MIGNON.*

Een onderhoud met Sardou.

(Slot).

Ik schrijf voor een kunstblaadje „l'Europe Artiste”, recensies over tentoonstellingen, maar loop van mijn chef weg, omdat hij behalve redacteur, bezitter geworden is van een platenhandel en mij nu verbieden wil die schilders gunstig te beoordelen, die hem niet minstens één van hunne stukken in commissie gaven. Ik zie nu voor goed van 't beroep van journalist af, word medewerker

leder lid van het Tooneelverbond brenge dit jaar één nieuw lid aan!

van Didot's lexicon en schrijf korte artikelen voor de „Biographie générale”, die uit verschillende deelen bestaat, voor de uitgeverfirma van dien naam. Een kleine brochure over Geronimo Cardano, die ik na een bronnenstudie van zeven maanden schreef en aan Firmin Didot voor zijn verzamelerwerk gaf, bezorgt mij 32 francs. Alle drang naar geleerdheid hang ik nu aan den kapstok. Ik woon op een zolderkamertje en leg aan een

Egyptenaar, die in een haven geboren werd „de officiis” van Cicero uit, waarvoor ik om den anderen dag vijf francs verdien. Dit duurt twee jaar.

Ondertusschen had ik verscheidene drama's geschreven: „Les Amis imaginaires”, een modern tooneelstuk, dat later tot „Nos intimes”, omgewerkt werd, wilde niemand lezen. De „Reine Ulfra”, een historisch-exotische tragedie met Zweedschen achtergrond, draag ik op raad

van dr. Londe, die in 1848 bibliothekaris van 't Luxembourg was, aan de groote Rachel op en verzoek Chotel, den directeur van het théâtre-Bellevue, mij aan de ontoegangbare tragedienne voor te stellen.

„Wat,” — roept Chotel uit — wilt u naar Mlle Rachel? U? De beroemdste schrijvers antichambreeren bij haar. Zelfs de Musset wordt nauwelijks toegelaten.”

Na over en weer praten is Chotel eindelijk bereid, de beroemde vrouw „de Ulfra”, voor te lezen.

Hij deed het, doch zij viel hem na de eerste bladzijden in de rede.

„Neen, een stuk, dat in Zweden speelt, is onmogelijk! Zeg toch aan dat jonge mensch, dat hij een Grieksch stuk schrijft en — wie weet, misschien zal ik 't dan spelen.”

Daarmee was het afgelopen. Maar Chotel klopte mij met de goedhartigheid van een uitgedienden tooneelspeler op den schouder en zeide vertrouwelijk: „Ik heb uw „Koningin Ulfra” gelezen en zeg niet, dat het een meesterwerk is, maar er steekt tooneelinstinkt in. Tooneelleven! Gij zult er tooneelsucces mee behalen. Werk het om, begin op nieuw. Maar niet in 't koffiehuis, geen bohèmeleven, geen tijdverlies achter de coulissen! Aan zijn schrijftitel bereikt men zijn doel. En u zult uw doel bereiken.”

Spoedig daarop brengt mij eene oude parapluie-maakster, die zich voor mij interesseert, met eene jonge tooneelspeelster Desfossés in kennis, die juist toen door een bepaalde klik tegen Rachel uitgespeeld werd en de gevierde moest uithangen. Ik geef haar mijn drama, droom reeds, dat zij mij wereldberoemd zal maken en ik haar, — daar verdwijnt zij spoorloos — — en met „Koningin Ulfra” is het uit.

Mijn volgend drama „La Taverne” breng ik naar het Odéon. De portier van den schouwburg lacht mij uit, omdat ik dien dag de vijfzigste ben, die een manuscript aflever. Maar ik had geluk, want mijn manuscript wordt toevalligerwijze bij de rangschikking numero twee en kwam dus bijna bovenaan bij den indrukwekkenden berg manuscripten. Het gevolg ervan is, dat Mlle Berengère, de geziene tooneelspeelster, die juist in de commissiekamer kwam, mijn drama onmiddellijk in handen krijgt en uitroept: „Ach, welk een mooi klein schrift.” Hierdoor wordt mijn lot beslist.

Mademoiselle Bérençère neemt mijn manuscript mee naar huis en leest het, evenals de direktoren Vaez en Boyer. Vaez vindt in mijn stuk eene grappige opmerking over het onaangename van verhuizen. Daar hij juist toen ter tijd in een zijner tooneelstukken hetzelfde onderwerp belachelijk maakt, verklaarde hij kortweg: „Zulke invallen kan alleen een geestige kop hebben!” — en hij neemt mijn drama aan. De première heeft in 1854 plaats. Maar de direktie heeft den titel: „Taverne”, in dien van „Taverne des étudiants”, veranderd. Dit gaf aanleiding tot de hatelijke geruchten dat er in het stuk, op bevel der regeering, op de studeerende jeugd aanmerkingen werden gemaakt. Op den avond van de eerste opvoering hadden de studenten uit het Quartier latin, verscheidenen plaatsen in het parterre genomen. Toen de volgende onschuldige woorden gezegd werden:

Er is geen jeugd meer! Schaamte is eveneens verdwenen,

Men denkt de wijsheid in pacht te hebben en voelt zich zeer hoog staan!

breekt er een algemeen gesis en gefluit los. Den volgenden avond bij de tweede opvoering van het stuk, gaat gedurende een liefdescene tusschen Mlle Bérençère en haren medespeler, plotseling het gas op het tooneel uit. Men houdt dit voor

een zinnenprikkelenden truc van den schrijver en schreeuwt „Foei! foei! Dat is onzedelijk! Dat is schandelijk!”

En zoo was opnieuw een mijner drama's begraven.

Een volgend stuk: „Bernard Palissy” werd door den direktor Vaez driemaal aangenomen, doch door zijn mededirekteur Royer ter zelfder tijd driemaal afgekeurd, en derhalve niet opgevoerd.

Een ander met den titel „Fleur de Liane”, wordt door den direktor van het Ambigu-theater goedgekeurd. Desnoyer sterft echter en met hem het stuk. Ik ga er mee naar het Odéon, maar daar verklaart mij de tooneelspeler Fechter, die zeer veel invloed op den direktor Féral heeft, dat hij alleen de rol van een gebochelde wil spelen, dus alleen een rol kon gebruiken van een bultenaar.

Ik ga weer aan het werk en schrijf het drama «le Bossu», waarin de hoofdpersoon een gebochelde is. Maar Fechter, die ondertusschen direktor van het Odéon geworden is, schijnt plotseling van meening te zijn veranderd, en weigert mijn stuk. Féral ontfermt er zich over en maakt er een roman van, die hij in de «Siècle», plaatst.

Ik werp mij nu op het moderne tooneelstuk en schrijf «Paris à l'envers», en bied het aan het Gymnase aan; de direktor vindt het uitstekend en geeft het aan Scribe om er zijne meening over te zeggen. Maar Scribe roept: «Neen, dat is onzedelijk, waar moet dat heen?»

Terwijl Scribe dit stuk in zijn bezit heeft schrijf ik, «les Pattes de Mouches», en ga er mee naar 't Vaudeville; Lurine, de direktor, wil het stuk niet lezen, en ik ga weer naar het Gymnase.

Ondertusschen was mijn drama in vijf bedrijven «Candide» door de Variétés geweigerd geworden.

Nu had ik meer dan vier jaar lang onvermoeid gewerkt en aan hoevele deuren te vergeefs aangeklopt?

Onverwachts ontving ik een aanbevelingsbrief bij de groote Déjazet, en begaf mij welgemoed op weg naar hare woning in Seine-Port. In eene villa in dit dorpje woonde zij en met een kloppend hart trad ik binnen. In mijne opgewondenheid waren mij al de mooie volzinnen ontschoten, die ik van buiten had geleerd om in den smaak van de gevierde tooneelspeelster te vallen. Zij kwam binnen met hare handen vol kalk.

«Neem mij niet kwalijk,» riep zij «ik ben bezig mijn tuinmuur te herstellen». Ik weet niet meer wat ik haar zeide. Maar ik liet «Candide», op de tafel liggen, drukte stevig hare handen, die vol kalk zaten en liep weg. En mijn stuk werd aangenomen. Ik voelde me zeer gelukkig, totdat ik bericht kreeg, dat de censuur het stuk had verboden.

Maar Déjazet verlangde een nieuw stuk van mij, en ik schreef «Premières Armes de Figaro», dat heel veel succes had.

Spoedig daarop werd ook «Pattes de Mouches,» gegeven en oogste evenveel bijval. De bal was aan 't rollen, rolde verder en werd opgemerkt . . .

Zoo vertelde de oude Sardou van de langver-

vlogen folterjaren die het begin waren van zijn roemrijke loopbaan. —

Te midden van zijn vorstelijke bezitting, rijk, gevierd en wereldberoemd kon hij aldus, als schertsende, van die droeve periode uit zijn leven verhalen.

De latere jaren van voorspoed hadden het bittere van het begintijdperk volledig weggeweicht.

AMSTERDAMSCH E KRONIEK.

Uurtjes met bekende tooneelspelers.

I.

Bij Kees van Schoonhoven.

Reeds lang had ik met het plan rondgelopen om in deze rubriek nu en dan eens een schets te publiceeren, waarvoor ik de stof wilde zoeken in hetgeen onze bekende acteurs mij uit hun tooneelherinneringen zouden willen mededeelen. En 't wachten was dan ook slechts op het bedaren van den premièrstorm die nu zowat is gaan luwen.

De jongste Gijsbreght-opvoeringen brachten mij op het denkbeeld, om m'n interview-honger het eerst bij den Gijsbreght-vertolker te gaan stillen, en ik heb er geen spijt van gehad.

Gastvrij en vriendelijk door den jovialen man ontvangen, heb ik een paar uur allergeuoegelijkst met 'm kunnen praten over als en nog wat.

Menige aardige bijzonderheid over zijn tooneellevens mocht ik uit zijn mond opteekenen en toen ik eindelijk opstond om heen te gaan, bemerkte ik tot mijn schrik, dat ik een ruimer gebruik gemaakt had van zijn gastvrijheid dan in mijn bedoeling had gelegen. Huiselijk 'n sigaar rookend, waren we ongemerkt zoo druk aan 't praten geraakt, dat ik al m'n goede voornemens vergetend, — 't gesprek van 't een op het ander bracht en telkens weer m'n potlood voor den dag haalde, om nu toch ook nog even dit kleine voorval of die merkwaardige gebeurtenis neer te krabbelen.

Toen onze van Schoonhoven over den ouden tijd begon, raakte hij weer heelemaal in vuur. Hij richtte zich soms plotseling op in z'n volle zes-voets-lengte en liep breed-gebarend de kamer op en neer. Leerling van de oude school die hij tot op dit oogenblik met hart en ziel istoegedaan, — opgevoed in een tijd toen de oude romantiek op het tooneel triomphen vierde, is 't niet te verwonderen, dat deze zich nog jong voelende veteraan weinig of niets voelt voor de moderne comédie van onze dagen, waarin het rustig-gedragene, het breed-gebarende van zijn spel niet meer past.

„Ja, dat was toen allemaal heel anders”, vertelde hij, in zijn gedachten teruggaande naar den tijd toen hij als jongmensch z'n intrede in de tooneelwereld deed. Voor zichzelf had hij die loopbaan al lang gekozen, doch de volvoering van zijn wensch stuitte af op vele hinderpalen.

Geen wonder trouwens! Stammend uit een tijd toen het vooroordeel tegen het tooneellevens nog veel sterker was dan thans; zoon van een katholieke familie, wat uit den aard der zaak de tegenwerking nog grooter maakte, lag er voor den

jonkman tusschen plan en uitvoering een breede, schier niet te overbruggen kloof. Van den anderen kant werd zijn verlangen, om aan het tooneel te gaan, niet weinig aangewakkerd door het liefhebberij-comédie-spelen en de bezoeken aan den ouden houten schouwburg op 't Leidscheplein, toen de balletten nog volop in trek waren.

't Was een lange weg dien hij had af te leggen. „Aan 't op kantoor zitten — zei hij — had ik een broertje dood; ik vond het handelsleven suf en vervelend en ik bleef dan ook in stilte hoopvol uitzien, probeerend bij het een of ander gezelschap een verbintenis te krijgen. En ten slotte werd mijn volhardend briefjes-schrijven dan ook beloofd. Ik kreeg een engagement bij Albrecht en van Ollefen en begon daar al dadelijk met een groote rol in „Lazaro de Veehoeder”. En van daar ben ik dadelijk bij de oprichting naar het Ned. Tooneel overgegaan.

Dat was nog eens een tijd. We speelden toen nog in den ouden schouwburg met een troep, die klonk als een klok. Daar had je Bigot, Spoor, Moor, Tourniaire, Albrecht, Mevr. Kleine en in 't begin ook nog Veltman, met wien ik drie jaar saam-gewerkt heb. We speelden toen stukken als „Judith”, „Othello”, „Juffr. Saerklaes”, „Sinjeur Semijns” avond aan avond voor een vol huis, en ik verzeker u, 't was kranig.

„U heeft Schimmel natuurlijk goed gekend?” vroeg ik, nu hij over diens stukken sprak.

„Dat zal wel waar zijn, en ik mocht hem graag. Je wist wat je aan 'm had. Op de repetities van z'n stukken kon-ie soms in eens uit den hoek komen: „Da's goed!” riep-ie als de vertolking van 'n rol naar zijn smaak was, en in 't tegenovergestelde geval liet hij evengoed duidelijk zijn afkeuring blijken.

„Onze tegenwoordige generatie noemt al die stukken ouderwetsch, maar ik verzeker u, er zat wat in en je kon ten minste laten zien wat je presteerde. Sardou speelden we toen natuurlijk ook al. Daar had je b.v. z'n „Dora”, dat we dertig avonden achter elkaar gaven voor 'n uitverkocht huis met Anna Verwoerd, Albrecht, Veltman, Moor en Morin. Dien Morin mocht ik graag zien spelen. Hij had zoo iets aparts; iets Fransch zal ik 't maar noemen, dat je altijd weer aantrok. Iederen avond stond ik tusschen de coulissen naar 'm te kijken. Ik had 't al zoo dikwijls van 'm gezien, dat ik zijn rol bijna kon droomen, en toch verveelde 't me nooit. Kom er nu maar eens om! Eerlijk gezegd, geloof ik, dat ze die stukken uit den gloriëtijd van de oude romantiek niet meer spelen kunnen. Waarachtig, mijnheer, het eigenaardige is 'r af, — 't lijkt niet meer op dat van vroeger.

„Ja, ja, wij zijn uit den tijd, dat weet ik wel. Maar toch blijf ik zeggen: het gehéél was beter, omdat de kleine rollen beter verzorgd werden. Werkelijk, van dat bijwerk hangt een boel af, en 't scheelt veel of de menschen die je in een groote rol secondeeren, — met ambitie spelen, of dat ze er maar wat van maken, dat begrijpt u toch wel. En dan, je had toen meer gelegenheid om 'n stuk „in te spelen” terwijl je nou van den hak

op den tak springt. Er waren onder die oude acteurs en actrices menschen, die iets te beteekenen hadden. Neem b.v. eens Mevr. Kleine. Tjonge, tjonge, wat 'n actrice was dat! Ik herinner me nog dat we Schimmel's „Strijd en Zege" in den Haag speelden. De Koning die dikwijls den schouwburg bezocht en steeds op tijd verscheen, — men begon toen nog om zeven uur, — woonde ook een voorstelling van dat stuk bij. Mevr. Kleine speelde toen de rol van Vrouw Moes met 'n enorm succes. U had toen den Koning eens moeten zien. Hij stampte onafgebroken met z'n cavalleriesabel en applausseerde dat 't een lust had. Ik herinner me uit dien tijd nog een ander aardig voorvalletje. Op 'n avond was Z. M. komen kijken, naar 'n opvoering van „Hamlet". Terwijl hij anders altijd tot het einde toe bleef, zagen we dat hij na het derde bedrijf wegging. Later hoorden we dat hij in de meening verkeerde, dat het stuk uit was, en toen een lid van den Raad van Beheer hem op zijn vergissing had attent gemaakt, zei hij: Wanneer speel jullie 't weer? Over veertien dagen? Goed, dan kom ik terug! En werkelijk toen we een paar weken later weer in den Haag „Hamlet" gaven, verscheen de Koning precies om zeven uur in zijn loge. En nu bleef hij tot de geheele voorstelling was afgelopen."

Onwillekeurig kwamen we op de costumeering: „Ja, — zei Schoonhoven, — dat is al net als tegenwoordig, er ontbrak nog wel eens wat aan. Ik heb daar eens 'n benauwd oogenblik mee beleefd. U moet weten dat we indertijd een voorstelling gaven van „Judith" van Giacometti. Ik speelde den koning en kreeg een Assyrisch pak, dat uit 'n allemachtig wonderlijke combinatie was samengeflanst. Als onderkleed moest ik namelijk een... gewone ordinaire, zwarte vrouwenrok aantrekken, waarop ze een rijtje biesjes van gouddraad genaaid hadden. Het ding dat met een gewoon haak-en-oogje moest worden vastgemaakt, zat me verre van gemakkelijk, ik kon m'n beenen bijna niet bewegen. Enfin, ik liep zoo voorzichtig mogelijk en was al blij, dat ik niet door het lamme ding heenviel. Doch ik had „hola" geroepen vóór ik over de brug was. Want toen ik me in het derde bedrijf op de rustbank gevlijd had, voelde ik plotseling iets langs m'n beenen zakken. Ik keek heel voorzichtig... 't Vreeselijke was gebeurd, de rok lag op m'n teenen. Nou, ik verzeker u dat ik 'n benauwd moment doorleefde. Gelukkig droeg ik 'n grooten witten mantel en daarmee redde ik me uit de „impasse." Het ding zoo goed mogelijk over m'n tricot-beenen plooiend, schoof ik voorzichtig het tooneel af. U begrijpt dat ik den volgenden keer de rampzalige rok met 'n flinken riem om m'n middel snoerde."

Terwijl ie 'n nieuwe sigaar opstak bracht ik 't gesprek op den „Gijsbreght". 't Spreekt van zelf dat Van Schoonhoven daarover niet zoo gauw uitgepraat was.

„Dat is m'n lievelings-rol" zei d'ie. „Laat eens zien, dat is nu 29 jaar geleden, dat ik 'm voor 't eerst speelde. Ik kreeg den 13^{den} Dec. 1879 de opdracht, om die rol in te studeeren. Kijk, hier heeft u het boekje, waaruit ik m'n rol leerde."

Hij liet me een boekje zien dat hij uit z'n pape-rassen gezocht had, — de uitgave van Vondel's treurspelen met de inleiding van J. van Vloten (1876). Ziet u hier die streepjes onder die woorden? Die heeft de oude Alberdingk Thijm er nog onder gezet voor den klemtoon. 't Leek me geraden, om eens een Vondel-kenner op te zoeken, die me bij de instudeering zou willen helpen. En nu zal ik u nog eens iets merkwaardigers laten zien." Hij zocht in 't door 't gebruik uit elkaar gevallen boekje en wees me toen een regel in het derde bedrijf aan: „*Hoe beeft hy! 't Aengezicht siet doods en bleeck van schrick!*" Vondel laat dat Arent van Amstel zeggen, doch Alberdingk raadde mij aan dien regel in mijn clous over te nemen. U ziet, hij heeft 't er bijgezet. Dat heb ik toen gedaan en al dien tijd tot op den huidigen dag is dat zoo gebleven.

Ik speelde den Gijsbreght dus voor 't eerst op 1 Januari 1880 bij Van Lier, tijdens de scheuring in het Ned. Tooneel. Maar u begrijpt, 't ging daar niet zoo goed; de ruimte ontbrak er voor 'n goede mise-en-scène. Dat ging in den grooten schouwburg beter. Daar hadden we toen verduiveld mooie decors, zooals b.v. de kerk en de gewelfde slotzaal, die ik fraaier vond dan de tegenwoordige. Doch die zijn jammer genoeg in den grooten brand verloren gegaan. Er is trouwens met die Gijsbreght-opvoeringen heel wat gesold. De een wilde dit, een ander dat. Maar die methode, om er een kijkspel van te maken, heb ik altijd een dwaasheid gevonden. Ik heb me daar nog wel eens moe over gemaakt, maar ten slotte wor' je passief en denk je „laat ze hun gang maar gaan."

„En de vertolking zelf?" vroeg ik.

„Ja, wat zal ik u daarvan zeggen. Men moet werken met de krachten, die er zijn. En dan, 't hangt er ook al veel van af, hoe je 'n stuk als dit opvat. Dat is zeker waar: die opvoeringen, toen Bouwmeester nog den Bode speelde, stonden naar mijn meening hooger dan die van tegenwoordig. Je moet voor sommige rollen menschen van meer geposeerden leeftijd hebben, — daar krijg je dan 'n heel ander effect mee.

„Er is trouwens heel wat veranderd bij de Koninklijke. De concurrentie is groter geworden en dan, — och u moet 'n zaak altijd van twee kanten bekijken. Ik heb dat allemaal te veel meegemaakt, en ik durf gerust zeggen, dat men bij de mutaties, uit onkunde de zaak wel een beetje te veel van één kant belicht heeft. Er zijn altijd menschen, die graag den baas spelen en dat gaat nu eenmaal niet.

Je moet als acteur waarachtig wel eens wat water in je wijn doen. Dat is zeker: Hoe meer plichtsgevoel men heeft, des te minder staat men aangeschreven. Dat is een bittere ervaring, die ik in m'n tooneelloopbaan heb opgedaan. Ja schrijft u dat maar gerust op," — voegde hij er aan toe, toen ik m'n potlood voor den dag haalde.

Wat hij mij als z'n meening gaf over de moderne comedie, is natuurlijk een persoonlijke opvatting.

Schoonhoven voelt zich in de hedendaagsche stukken als 'n kat in 'n vreemd pakhuis. „Al dat

praten vermoeit, — betoogde hij, — en het publiek en den acteur. 't Lijkt me soms, of het publiek van vandaag veel onverschilliger is dan dat van vroeger. Dat komt misschien ook al door den kost die 't tegenwoordig te slikken krijgt. Als u 't mij vraagt, geloof ik, dat de massa, — ik zeg niet 'n zeker deel van 't publiek, maar de groote massa — nog veel voelt voor het melo drama.

Wat me-zelf betreft, ik heb m'n tijd gehad. Als men 'n dagje ouder wordt, gaat 't uit 't hoofd leeren van nieuwe rollen ook zoo gemakkelijk niet meer, dat merk ik best. En als je dan gaat vergelijken, zoo'n „Othello” van vroeger en tegenwoordig. Enfin, u maakt er maar wat van,” zei d'ie met dien monteren glimlach op z'n open gelaat, toen ik opstond. „Tja, . . . zoo'n man van de oude school nog. . . .

„Kom, steekt u nog een sigaar op!”

W. v. D. H.

Shylock en zijn voorgangers.

De bronnen aan welke Shakespeare zijn „Merchant of Venice” ontleendde zijn bekend. Fiorentino's, Il Pecorone geeft zoowel de geschiedenis van de bloedige overeenkomst met den jood als van de rijke Belmontsche dame, die als advokaat verkleed, voor de rechtbank pleit. In de *Gesta Romanorum* komt het verhaal van de drie kistjes voor. De ballade van „Gerontus, the Jew of Venice”, biedt verschillende punten van overeenkomst aan met Shakespeare's tooneelstuk; maar de tijd, waarop dit gedicht ontstond, is niet bekend, en het zou dus nog moeten uitgemaakt worden, of de dichter van den tooneelschrijver, dan wel de dramaturg van den dichter leende. Sommige schrijvers vermelden nog twee gevallen, waarbij vóór het verschijnen van Shakspeare's drama een joodsche held werd ten tooneele gevoerd. Het eene is Marlowe's „Jew of Malta”, dat zeer korten tijd vóór het ontstaan van den „Merchant” verscheen; het andere stuk heeft tot titel: „The Jew, showne at the Bull, representing the greediness of worldly chusers and the bloody minds of users” in Goston's *School of Abuse* alleen vermeld. Een derden voorganger van den jood, veel belangrijker dan de tweede, werd tot nog toe door alle commentatoren zonder onderscheid over 't hoofd gezien. De heer Sydney L. Lee vestigt daarop de aandacht in *The Academy* van 14 Mei j.l. Er werd n.l. in 1584 te Londen een tooneeluitgave gedrukt van het daar ter plaatse vertoonde stuk „The Three Ladies of London. . . Written by R[obert] W[ilson]”. Het werd herdrukt in 1592, in 1851 en in 1874, maar tot heden niet in verband beschouwd met den „Merchant of Venice”. Het stuk is een vervelend voortbrengsel, half mysterie, half romantisch drama. De drie Londensche dames zijn abstracties als Roem, Liefde en Geweten. Andere personen van minder belang in 't stuk heeten Winst, Bedrog, Woeker, enz. Terwijl door deze figuren de verkeerdheden van de Londensche maatschappij worden aan de kaak gesteld, verschijnt een zekere Mercatore,

een Italiaansch koopman, die gebroken Engelsch spreekt en een soort van in- en uitvoerhandel drijft. Grootendeels speelt het drama te Londen, maar plotseling wordt het tooneel verplaatst naar Turkije. Mercatore geeft voor, zich daar te bevinden met het doel zijn voorraad juweelen voor de Engelsche markt weder aan te vullen. Op straat ontmoet hij een jood, Gerontus genaamd, die hem verwijt, dat hij vroeger 't land verlaten heeft om de betaling van een schuld te vermijden.

“I lent you two thousand ducats for three months' space,”

zegt de jood, Mercatore aanmanende zijn schuld af te doen. Na veel praten verleent Gerontus een uitstel van vijf dagen. Ook deze verlopen echter zonder dat de Italiaan betaalt. De jood laat daarop Mercatore in hechtenis nemen en weldra verschijnen beide voor de rechtbank.

Mercatore steekt zich voor die gelegenheid in Turksche kleeren, ten einde daarmee zijn voornemen aan te duiden om Mohammedaan te worden — een handelwijze, die hem, volgens de Turksche wet, vrijstelt van alle schuld. Gerontus klaagt steen en been, wanneer hij Mercatore zijn plannen dienaangaande hoort uiten, maar eindigt, edelmoedig genoeg, met den koopman de som in quaestie kwijt te schelden. Deze keert onmiddellijk tot zijn oorspronkelijk geloof terug — wat den rechter bijzonder grieft — en rekt zich gelukkig den jood eens goed te hebben beet genomen. De rechter voegt er bij: „Jews seek to excel in Christianity and Christians in Jewishness” en hiermee eindigt het stuk.

Het is bijna zeker, dat Shakespeare dit tooneelwerk gekend heeft, daar het stuk in 1592 herdrukt werd en toen nog populair was. De lofredenen op den rechter door Gerontus, de gevoeligheid van den jood voor de beschimpingen, die de koopman uit, en het bevel tot inhechtenisneming van den schuldenaar herinneren aan gelijksoortige tooneelen van den „Merchant” en eindelijk zijn de „drie duizend dukaten voor drie maanden” van Shylock nergens elders zoo juist weer te vinden als hier.

Ofschoon de gelijkenis van de „Merchant” met „The three Ladies of London”, behalve in de gesprekken tusschen Gerontus en Mercatore, duidelijk uitkomt in enkele volzinnen, die bijna spreekwoordelijk zijn geworden, verschillen ontkenning en dramatische samenstelling echter ten eenenmale. De identiteit der beide stukken in zinswending en ondergeschikte handeling, en de sprekende verschillen in de oplossingen der intriges maken het daarom moeilijk te veronderstellen, dat Shakspeare direct aan het vroeger verschenen stuk het zijne ontleende. Het was Shakespeare's gewoonte niet, zijn eigen werk te doorspekken met aan anderen ontleende kleinigheden. Hij leende of op groote schaal of liet zijn eigen fantasie den vrijen teugel. De groote overeenkomst tusschen de beide stukken kan daarom slechts op één manier verklaard worden, n.l. deze, dat zinswendingen en bijkomende han-

deling in beide stukken uit een gemeenschappelijke bron zijn geput.

't Is zeer waarschijnlijk dat. en door deze schrijver van "The three Ladies", en door Shakspeare de stof voor hun stukken ontleend is aan een ouder populair werk. En dit is waarschijn-

lijk het later verdwenen "The Jewe, etc.", van 1579, vermeld in Gosson's pamflet tegen den schouwburg.

Louis Bouwmeester.

Naar verluidt gaat Bouwmeester andermaal naar Insulinde.

Reeds zou het vertrek zijn vastgesteld en deze derde reis naar onze kolonien derhalve vaststaan.

Nader meldt het N. v. d. D.:

Geruchten gaan, dat Louis Bouwmeester zich weder zou opmaken voor Indië.

Louis Bouwmeester om bescheid gevraagd, heeft geantwoord: „Naar Indië gaan?... Ja en neen. Zie ik kans een goed gezelschap bij elkaar te krijgen, dan ga ik. Zoo niet, dan zullen we zien.”

* * *

Van den pas verscheiden dichter en dramaschrijver *M. Wildenbruch* is, een enkel drama en enkele novellen uitgezonderd, weinig vertaald. Een nieuwe vertaling van een zijner werken — eene in verzen — ziet juist heden het licht. Het is die van *Het Heksenlied*, door François Pauwels, student in de rechten, den zoon van den populieren zanger Desiré Pauwels en wijlen Mevr. Sophie Pauwels—van Biene.

Deze vertaling, die werkelijk uitmuntend is, leent zich voortreffelijk voor een talent als Louis Bouwmeester. Hij komt voor in „*De Kunst*” van 19 Januari, het geïllustreerd dagblad van N. H. Wolff.

J. H. R.

De Rotterdamse brief is te laat ontvangen om nog in dit nummer te worden afgedrukt.

ADVERTENTIËN.

De meest aangename, goedkoopste en tevens gemakkelijkst verteerbare vorm voor het gebruik van levertraan is de

STOOMLEVERTRAAN-EMULSIE

van **KRAEPELIEN & HOLM**, Apothekers-Hofleveranciers te ZEIST. Verkrijgbaar in flacons van ± 300 gram à *f* 1.25, ook bij de fabrikanten.

VAN DUREN'S Corsetten Magazijn.

AMSTERDAM

Leidschestrat 78.

Telef. 7851.

AMSTERDAM

Kalverstraat 136.

Telef. 8178.

UTRECHT

Stadhuisbrug 4, Viestraat 2^a.

Telef. 1314.

Onze beroemde Corsetten, merk C. P. à la Sirène Paris Forme droite rationelle, verdringen het gewone droit-devant Corset, omdat het Corset Forme Rationelle tevens is het meest élégante, steeds is naar de laatste mode gewijzigd en is samengesteld volgens advies van H.H. Medici.

AMERIKAANSCH KLEEDINGMAGAZIJN GRÜNDEMANN & JONCKBLOEDT

Comb. A. KREYMBORG & Co. — Hofleveranciers.

MARIAPLAATS 3, UTRECHT.

Speciaal Huis voor Heeren-, Jongeheeren en Kinderkleeding

Gemaakt en naar maat.

VRAAGT ONZE PROSPECTUS EN VOORWAARDEN VOOR ABONNEMENT.

Speciale Inrichting tot het vervaardigen van

GELEGENHEIDS-GALAKLEEDING EN AMBTSGEWADEN.

COUPE SYSTÈME AMÉRICAIN.

Huis van den EERSTEN RANG op Amerikaansche grondslag.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: MR. DR. C. A. VAILLANT * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^{V/H} ROELOFFZEN-HÜBNER EN VAN SANTEN,

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS. FRANCO PER POST VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

Ieder lid van het Tooneelverbond brenge dit jaar één nieuw lid aan!

INHOUD: Officieel. — Rotterdamsche Brieven. — Amsterdamsche Brieven. — Grand Theatre. — Uit Utrecht. — † Coquelin Ainé — Coquelin.

 Stukken voor het eerstvolgend n^o. nog te zenden aan den alg. Secretaris J. H. MIGNON, Oosterstraat 1 te Utrecht.

Het adres van den Redacteur is Heerengracht 211 te Amsterdam.

OFFICIEEL.

Buitengewone algemeene vergadering van het Nederlandsch Tooneelverbond op Zondag 31 Januari 1909 's middags ten 2 uur in Krasnapolsky te Amsterdam.

Aanwezig van het Hoofdbestuur: de Heeren *Marc. Emants*, voorzitter, *Mr. A. Fentener van Vlissingen*, *Mr. P. W. de Koning*, *Mr. J. van Schevichaven*, *J. Milders*, en *J. M. Mignon*, secretaris.

Vertegenwoordigd zijn de afdelingen *Rotterdam* (de heer *A. Robertson Wz.*) *Amsterdam* (de heer *A. Reyding*) 's *Gravenhage* (de heer *J. Meihuizen*) *Utrecht* (de heer *J. H. Mignon*) en *Dordrecht* (de heer *J. H. den Bandt*). Niet vertegenwoordigd zijn de afdelingen *Groningen*, *Middelburg* en *Tiel*.

Voorts van de leden: de heeren *J. Funke*, *J. Rinse*, *S. J. Bouberg Wilson* en *Vogin*.

De *Voorzitter* opent de vergadering en herinnert aan de opdracht der vorige buitengewone algemeene vergadering aan welke het hoofdbestuur heeft voldaan. Het brengt thans een voordracht ter tafel voor de benoeming van een Redacteur en (hoewel daartoe niet verplicht) ook eene voor de benoeming van twee dames-patronessen.

De heer *Reyding* beveelt namens de Amsterdamsche afdeling ten zeerste aan de heer *Mr. Dr. C. A. Vaillant te Amsterdam*.

De heer *den Bandt* (Dordrecht) vindt eenig bezwaar in de tegenwoordige methode van stemmen, waardoor het geheim der stemming niet voldoende is gewaarborgd. Hij beveelt aan den afgevaardigden zóóveel stembriefjes ter hand te stellen als waarop hunne afdelingen recht hebben.

De *Voorzitter* kan zich hiermede vereenigen en verzoekt de heeren *Reyding* en *Meihuizen* het stembureau te willen uitmaken.

Volgens de presentielijst kunnen 38 stemmen worden uitgebracht.

De voordracht voor Redacteur luidt: 1°. de heer *Mr. Dr. C. A. Vaillant*, 2°. de heer *H. van der Mandere*.

De uitslag der stemming bewijst dat de heer *Vaillant* is gekozen met alle stemmen.

De *Voorzitter* zegt dat van deze benoeming aan den heer *Vaillant* zal worden kennis gegeven en brengt daarna nogmaals een woord van dank aan den Secretaris die het Redacteurschap zoolang waarnam. Hij hoopt dat het Verbond niet weer voor het geval zal komen dat het blad zonder leiding is, doch mocht het nogmaals gebeuren, het Verbond dan andermaal den heer *Mignon* zal bereid vinden hulp te bieden (teekenen van instemming).

Komt aan de orde:

Verkiezing van 2 leden van het Comité van dames-patronessen.

In afwijking van de wettelijke regeling die voor deze benoeming geen voordracht kent beval het hoofdbestuur aan de dames *Gomperts—Jitta* en *Everis Pierson*.

De *Voorzitter* deelt mede dat door Mevrouw van Rijn—Top Naeff ontslag is gevraagd als dame-patronesse. Haar schrijven kwam even voor het begin der vergadering in. In deze nieuwe vacature zal dus in de Mei-vergadering moeten worden voorzien.

Beide dames worden met algemeene stemmen gekozen. Aan deze dames zal van de benoeming worden kennis gegeven.

De *Voorzitter* vraagt of iemand 't woord verlangt.

De heer *Rinse*, die staande de vergadering is gekomen, vraagt of de notulen zijn gelezen.

De *Voorzitter* antwoordt dat het geen gewoonte is de notulen (reeds in het orgaan gepubliceerd) te lezen.

De heer *Rinse* zegt te bedoelen de notulen der vergadering in comité-generaal.

Wordt besloten in comité-generaal over te gaan teneinde die notulen te kunnen doen lezen.

Maar de heer *Rinse* heeft ook eenige bezwaren tegen de notulen der vorige *openbare* vergadering (zie Tooneel No. 5 van 31 Oct. '08).

Die bezwaren formuleert hij in een schrijven dat hieronder een plaats vindt en op sommige punten verbetering bedoeld van de genoemde notulen.

Niets meer aan de orde zijnde sluit de voorzitter de openbare vergadering.

Schriftelijke mededeeling van den Heer *Rinse*:

Naar aanleiding van de volgende zinsneden voorkomende in het verslag van de vorige buitengewone alg. vergadering luidende:

«De heer *Rinse*: Het vorige jaar waren er aan de Tooneelschool 16 leerlingen. Gedurende den cursus bedankten er 6, m. a. w. 40 %. Op mijn voorstel werd wegens het gebrek aan toezicht opgemaakt een rooster van bezoek door de leden van de commissie van toezicht.»

verzoek ik aanteekening dat door mij uitdrukkelijk is gezegd, dat ik op het vertrek van een zoo groot deel der leerlingen gedurende den cursus slechts wees, omdat daaruit weer eens duidelijk bleek met welk een bijzonder soort schoolbevolking wij te doen hebben, en voorts dat ik daarmee geenszins bedoelde een verwijt te richten tegen de tooneelschool of het gevoerd beheer.

Onjuist is, dat ik zou hebben gezegd, dat op mijn voorstel een rooster van bezoek zou zijn opgemaakt.

Immers de rooster was toen nog niet opgemaakt, en een voorstel daartoe werd niet gedaan door mij, doch door een ander lid der Commissie van B. & T.

De volgende zinsnede zou voorts een verkeerde meening kunnen wekken omtrent den door mij gevoerden toon.

«De heer *Jac. Rinse* vraagt of de Voorzitter denkt af te wijken van de gewoonte om niet-afgevaardigden aan de besprekingen te doen deelnemen.»

Ik heb ongeveer gezegd, dat ik er prijs op zou stellen in deze vergadering het woord te voeren, nu door den voorzitter mijn naam was genoemd, en dat ik de vrijheid ontleende om, hoewel ik niet was afgevaardigde, het woord te vragen, door de ervaring, dat ook in vroegere alg. vergaderingen van het Verbond wel eens het woord was gevoerd.

Tenslotte nog de opmerking, dat ik, alvorens door mij de tooneelschool ter sprake werd gebracht, had in overweging gegeven de vergadering te doen overgaan in comité-generaal.

* * *

Mevr. J. M. Everts—Pierson heeft hare benoeming aangenomen.

ROTTERDAMSCH E BRIEVEN.

VII.

Groote Schouwburg.

Als de eene hand de andere wascht... Tooneelspel in 3 bedrijven van Bernard Shaw.

Shaw is van alle moderne tooneelschrijvers, die zich tot taak stellen, het leven in zijn volle realisme op de planken te brengen, wel de man, die deze taak tot in het uiterste doorzet! Zijn durf getuigt zoowel van moed, als van zelfbewustheid; hij weet wat hij wil, en wát hij wil mag genoemd worden!

In dit tooneelspel laat hij zien, dat de meest hoogstaande moralist, om welke reden dan ook, ten slotte geneigd is tot concessies, en wel zulke, dat hij per slot van rekening geen haar beter is, dan de minder nobele menschen, die hij in een bedrijf te voren verafschuwde.

En als we dat zien, moeten we onwillekeurig heel stilletjes in onszelfven toegeven dat 't zoo is.

Dokter Harry French — de eerlijke en tegelijk naïeve kerel, maakt gedurende een Rijnreisje, dat hij met zijn vriend Cokane onderneemt, kennis met den heer Sartorius, en diens dochter Blanche. Deze kennismaking draait uit op een verloving; dat wil zeggen Sartorius geeft zijn toestemming onder voorbehoud, dat Harry's familie volkomen met zijn huwelijksplannen instemt, en zijn dochter in de familie zal opnemen.

Waarom hij hierop staat, vernemen we in het 2e bedrijf, als we bemerken, dat hij zijn groote rijkdommen verworven heeft door het minder menschlievend beroep van huisjesmelker in de allerverfoeilijkste beteekenis van het woord.

Harry's verwanten — die hiervan onkundig zijn — geven hun vreugde met de verloving te kennen; doch wanneer Harry-zelf, van Sartorius' zoo juist ontslagen opzichter Lickcheese verneemt, wat zijn bronnen van inkomsten zijn, weigert hij ook maar een cent hiervan aan te nemen, en stelt zijn verloofde voor, te leven van zijn inkomen à 700 pond 's jaarlijks — een erfdeel, dat bestaat uit de rente van een hypotheek.

Blanche weigert, gewend als ze is aan een weelderig leven, en ziet in zijn argument een middel om van haar af te komen.

Wat Harry niet weet, is dat juist zijn hypotheek gegeven is op het blok woningen van Sartorius.

Als nu later Sartorius de toestand van zijn totaal verwaarloosde eigendommen, aanmerkelijk wil verbeteren — niet uit menschlievendheid, maar omdat er uitzicht bestaat dat de gemeente die huizen zal onteigenen, zoodat hij dan groter aanspraken kan doen gelden — en er den hypotheekhouder c.c. Harry financieel in betrekken wil, komt deze laatste tot de ontdekking dat hij evengoed geprofitteerd heeft van de huisjesmelkerij door de zeer hooge rente die hij van zijn hypotheek trekt. Het slot is, dat hij toegeeft, en zijn verloving weer tot stand zal komen; de eene hand zal de andere wasschen!

De vertooning was weer subliem verzorgd, zooals we dat van den heer van Eysden gewoon zijn. Het wil me echter voorkomen, dat de vertolkers hun rollen wat zwaar hebben opgevat, en het geheel meer satyriek hadden kunnen behandelen; in het laatste bedrijf ging het beter, maar het eerste en vooral tweede bedrijf werd nogal somber gespeeld.

Een blijde verrassing was het, mejuffr. Duymaer van Twist, de moeilijke en zeer genuanceerde rol van Blanche zóó verdienstelijk te zien spelen.

Zij moet nog leeren haar hoofdje wat rustiger te houden, en ook aan gelaatsexpressie moet nog veel verbeterd worden; evenzoo is haar stil spel voor verbetering vatbaar; maar temperament en goed begrip blijken zeer overvloedig aanwezig te zijn!

De heer van der Lugt Melsert, was als de joviale Harry weer uitmuntend; vooral het slot van het 3e bedrijf was meesterlijk.

De heer Nico de Jong maakte van Sartorius wèl de stugge afgemeten Engelschman; hij had een eenvoudigen maar mooie kop gemaakt.

Morrien, Harry's vriend Cokane, had in het eerste bedrijf meer van een »Schneidiger Leutenant" in civil, dan van een Engelschman; in II en III ging het beter; van een tikje overdrijving is hij niet vrij te pleiten.

Ten slotte de Lickcheese van den heer Henri Poolman: in het eerste bedrijf was hij voortreffelijk; mooi was zijn ingehouden woede, en zijn geveinsde berusting, toen hij zijn ontslag kreeg; daarentegen in III toen hij terug kwam als de rijk geworden meneer, heeft hij 't er veel te dik opgelegd!

Zooewel het stuk als de vertolkers hadden bij het publiek veel succes. A. v. R.

AMSTERDAMSCH E KRONIEK.

De „Elckerlijc"-opvoering bij
Royaards.

Het is ongetwijfeld eenigzins moeilijk, een zuivere beoordeeling te geven van een tooneelspel, dat zoo volkomen ligt buiten de lijn van onze opvattingen en begrippen, waarlangs het tooneel van dezen tijd zich beweegt. En het is zeker even waar, dat men ieder tooneelwerk moet bezien in het licht van den tijd, waarin het geboren werd. In het geheele wezen van deze midden-eeuwsche moraliteit ligt het Roomsche denken en voelen, dat het tooneel van toen beheerschte, en het is dus juist deze overwegende factor, die den schouburgbezoeker van onze dagen, vreemd doet blijven

aan de impressie, welke de midden-eeuwsche toeschouwer mee naar huis droeg. Tusschen hen beide ligt een cultuur van eeuwen. — de simpele opvattingen van het primitieve tooneel, waarbij nagenoeg alles aan de verbeelding werd overgelaten, zouden kwalijk passen in een tijd als deze, nu aan de monteering haast evenveel zorg besteed wordt als aan het spel. Juist dit simpele nu, heeft Royaards, naar mijn meening, bij de aankleding van dit stuk te veel uit het oog verloren. Hier werkte geheel de omgeving mede om den toeschouwer nader te brengen tot het begrip van dit mysterie-spel. Het tooneel was als een triptiek van een harmonisch en rijk coloriet. In het midden: het door een gordijn afgesloten presbyterium, zwaar van beeldhouwwerk, het licht neervallend door hooge gekleurde kerkraden. Rechts een midden-eeuwsch straatje, en links 'n eenvoudige kloostercel, waar de Duecht ten bedde ligt uitgestrekt, terwijl Kennisse bij haar sponde waakt. In het midden voor het gordijn, neergehurkt in zijn vaalbruine pij, die Doot.

Die eerste indruk, — nog verhoogd door de waarlijk zuivere verklanking van het Sanctus, gezongen door een dameskoor, — was er eene van schoonheid en stemming tevens. Eilieve, — de stemming week spoedig toen de zang had uitgeklonken en God's stem over het stille tooneel, waar roerloos de drie figuren zaten, de prologhe aanhief.

Dat was er absoluut naast!

Slechts onverstaanbare klanken in huilerigen dreun bereikten het oor, dat nu en dan een enkel woord uit het klagelijk gezeur vermocht op te vangen. En de stemming zoo mooi ingezet, maakte plaats voor een onbehagelijk gevoel van verveling, dat niet week dan nadat God's stem had uitgesproken. Dat dit gevoel van trage onverschilligheid telkens en telkens weer in mij is komen opkruipen, wijt ik voor een groot deel aan Royaards zelf, wier opvatting van de Elckerlijc-figuur ik niet deelen kan. Vooreerst heeft hij veel te veel uit het oog verloren, dat het oor moet wennen aan de midden-eeuwsche taal. Hij liet zich weer geheel gaan, offerde de duidelijke articulatie, en het zuiver afronden der zinnen voor een groot deel op aan zijn onaangename gewoonte, om het zangerige der verzen, waardoor juist het midden-eeuwsch iets zoet vloeiends krijgt, te rekken tot een akelig gekerm en gehuil, dat op den duur hinderlijk-vervelend wordt.

Nu eens diep brommend, dan weer overslaand in heesch gefluister, of opklimmend tot den falzet-toon, gaf hij aan deze Elckerlijc-figuur een egaal grauwe tint, waarbij de zoo wisselende stemmingen wegzonken in den poel van gejammer. Slechts een enkele maal, en voornamelijk in den aanvang, was hij in ieder woord verstaanbaar, doch niet zoodra was het doods-mysterie over hem gekomen, of hij verviel in een veel te lang uithalen der klanken, waardoor de belangstelling gaandeweg verflauwde tot doffe verveling. Ook zijn verschijning kon ik niet gelukkig vinden. Het is natuurlijk bij een spel als dit, geheel een kwestie van fantasie, doch de Elckerlijc van

Royaards leek me niet jong genoeg. Onwillekeurig stelt men zich deze figuur voor als een beeld van onbezonnen jeugd, wiens volop genieten van het leven plots geremd wordt, als de dood hem in den weg komt treden. Reeds zijn opkomen, vol jolijt, de vedel in de hand, spreekt van den jongeling, wien de levens-ernst en het denken aan een einde, verre is. Dat gaf Royaards niet. Zijn uitbeelding had meer van een reeds op leeftijd gekomen fuif-broer, een van die types, bij wien de jeugd-roes niet eerder tot staan komt, dan wanneer het onbegrepen mysterie hem den levensdraad afsnijdt. Doch ik herhaal, over dit punt valt moeielijk te redetwisten, omdat een bepaalde aanwijzing ontbreekt, en dus iedere opvatting recht van bestaan heeft.

Wat de overige rollen betreft, zij hier met bizondere waardeering het spel genoemd van mevr. Royaards—Sandberg. Als „Duecht” deed ze mij bijzonder sympathiek aan, en door haar met klare stem en grooten eenvoud voorgedragen verzen, waarvan ze geen woord verloren liet gaan, en door haar zuivere plastic.

De heer Joh. te Wechel gaf als die Doot veel goeds, ook al deed zijn uitbeelding mij geen oogenblik de indrukwekkende creatie van Verkade, tijdens de Zomerspelen, vergeten. Hij zeide zijn verzen met juiste intonatie en een vol, klankrijk geluid, doch wist in zijn verschijning niet genoeg het huiveringwekkende naar voren te brengen.

De heer van Kerckhoven droeg zijn kleine rol als Gheselschap met veel verve voor en ook de heer Ko Arnoldi poogde als Tgoet het venijnig-spottende te doen uitkomen.

De rol van Kennisse was aan Sophie Brender a Brandes toebedeeld. Ze droeg haar fraaie gewaad met statie, doch haar zeggen klonk vlak en egaal, terwijl haar stemmiddelen over het algemeen ontoereikend bleken om zich ook op de meer van het tooneel verwijderde plaatsen geheel verstaanbaar te maken.

Van de overige personen trad geen enkele bijzonder op den voorgrond.

De costumes onder leiding van Nelly Brongers vervaardigd naar de Vlaamsche primitieven, vielen, zoowel wat kleuren-combinatie als uitvoering betreft, zeer te roemen.

Het einde, met de door den jongeheer Henri Saalman gesproken slot-claus was nog al zwak, en de indruk zou geheel verloren gegaan zijn, hadde niet hetzelfde dameskoor er met zijn zang een zekere wijding aan gegeven.

Een niet onbelangrijk deel van het weinigtalrijke publiek, dat de première bijwoonde, was uit katholieke kringen gerecriteerd. Toch geloof ik, dat de opvoering slechts een zeer matig gevoel van bevrediging heeft gewekt.

* * *

Als voorspel een klucht van omstreeks 1500, getiteld: „Een gheueghlijck Tafelspeelken”, door het echtpaar Kerckhoven—Jonkers met veel boertigheid gespeeld. Het ding zelf, dat in een kwartier tijds is afgeloopen, doet door zijn

grootte simpelheid soms even glimlachen. Zoo iets als een poppenkast-vertooning voor groote menschen. Jan Klaassen slaat Katrijn en Katrijn die slaat Jan Klaassen. Voorstandsters van de rechten der vrouw zullen 't zelfs in dezen tijd nog actueel vinden. Haar vijftiend'-eeuwsche zuster heeft haar man, een sullige dronkelap, heelemaal onder den duim, wat ie ten slotte ook met ronde woorden erkent. Wat een pracht stukje propaganda!

* * *

Tournée Calmettes.

De voorstellingen door den heer André Calmettes et sa troupe in het Theater van Lier gegeven, behooren zonder twijfel tot het beste, dat we dit seizoen van de buitenlanders gezien hebben. Inderdaad gaat van dit groepje Fransche acteurs een voornaamheid van spel en dictie uit, die hun vertolking tot iets supérieurs stempelt. Mij heeft de opvoering van Bernstein's „Samson” een werkelijk artistiek genot verschaft, en mij bewondering afgedwongen voor den leider dezer artisten, dien ik als acteur zeer hoog stel.

Bernstein, — over wien ik onlangs bij de opvoering van zijn „Israel” door den troep van Van Lier reeds uitvoerig sprak, — tracht in al zijn figuren scherpe tegenstellingen te leggen, vervaamt zelfs de gewone tooneeltrucs niet om tot zijn doel te komen.

Ook in „Samson” komen deze telkens wisselende stemmingen, deze geweldige overgangen, sterk uit in den figuur van Jacques Brachard, den ex-sjouwerman, wiens onverzettelijke wilskracht hem gemaakt heeft tot wat hij is: de millionaire, die met zijn geld, zijn durf, en zijn doorzicht de beurs beheerscht.

Calmettes' uitbeelding van deze rol sloeg bij het, helaas, dun-gezaaide publiek geweldig in. Er kwam 'n steeds stijgende spanning, die lucht zocht in een telkens opnieuw losbarstend, enthousiastisch applaus, hetwelk aan het einde van het derde bedrijf, bijna den vorm van een ovatie aannam. En inderdaad, hij wist de toeschouwers in vervoering te brengen. Welk een temperament heeft deze man! Hoe heeft hij dezen Jacques Brachard voor ons doen leven, langzaam, met natuurlijke overgangen, doen groeien tot een reuzenkerel, die met één stoot, het door hem zelf met taaie volharding op-

getrokken gebouw, in duizend stukken doet neerploffen.

Alles leefde in hem. Soms, met een enkelen korten ruk van z'n arm, met 'n even trillen van z'n stem, wist hij de situatie te beheerschen. Ik herinner me b.v. zijn prachtig, stil spel in het laatste gedeelte van het tweede bedrijf, als langzaam de ontzettende waarheid over hem komt, dat zijn vrouw, de door hem aangebedene, zich in de armen van een ander geworpen heeft. In zijn zenuwachtig op en neer loopen, in het peinzende staren lag iets diep-tragisch, maar tegelijk ook het geweldige, waaruit de daad geboren wordt. Dat stille broeien op wraak, dan als het plan in hem volgroeid is, de enkele korte maatregelen, dat alles vermocht hij met vaste, scherpe lijnen te teekenen. Zoo wist hij ons voor te bereiden op de groote scène in III, waarin hij den geld-ploert le Govain, belager van zijn vrouw, onder z'n wraak verplettert.

Inderdaad bereikte Calmettes in het derde bedrijf het hoogtepunt. Hij gaf ons het langzaamstijgende conflict in al zijn phases. Eerst dat rustig-bewegen, het zich geheel en al beheerschen tegenover den man, dien hij reeds in zijn macht weet. Met welk een aangrijpende kalmte, tòch met een laten voelen van het smeulend vuur in hem, dat straks tot laaien gloed zal overslaan, zat hij daar tegenover Jérôme, bedaard genietend van de lunch, die hij hem heeft aangeboden. Dan zijn orders aan zijn employé, kort en zelfbewust; het even-inzinken, als deze hem komt vertellen dat de bom verkeerd springt, om ten slotte, na een paar momenten van subliem stil spel, met een enkel kort gebaar zijn eigen lot te bezegelen. Eindelijk: de met daverende kracht losbarstende woede, — z'n felle haat, dien hij als striemende zweepslagen laat neerkomen op den, in machteloze razernij, voor hem krimpden tegenstander. Het ziedde en kookte en borrelde in hem op, als 'n heete lava-stroom, verzengend, verschroeiend, vernietigend.

In vaste lijn gehoûwen, stond hij daar voor ons, de gekwetste gigant, kennend z'n ontzagwekkende kracht, genietend van zijn wraak, triomfeerend in z'n bitteren vlijm-scherpen spot.

Het was schitterend!

Mad. Nelly Cormon, — slanke verschijning met een expressief, mooi gelaat — deed zich in de rol van Anne-Marie kennen als een actrice van hooge beschaving. Over haar spel kan ik geen afgerond oordeel uitspreken, daarvoor leent deze rol zich te weinig. Voor zoover het echter mogelijk is een definitie te geven, kwam het mij voor, dat deze actrice in het passieve genre het sterkst is. Daarin gaf zij veel te bewonderen; daarentegen bracht zij het hartstochtelijke, opbruischende in deze vrouw, die den man, aan wien haar arme adellijke ouders haar gekoppeld hebben, beschouwd als een laffe ploert, slechts zwak tot uiting.

De heer Barnier wist aan de figuur van Jérôme le Govain een speciaal cachet te geven. Hij secondeerde Calmettes in het derde bedrijf op uitstekende wijze en slaagde er in den toeschouwer het degoûtante in dezen berekenenden,

op Brachard steunenden geldpatser, te doen gevoelen.

Mad. Leonie Richard en M. Chartol gaven een vermakelijke Marquis en Marquise d'Andelines, terwijl hun zoon Max door M. Harry op pittige, luchtige wijze gespeeld werd.

De Grace Ritherford van mad. Paule Rolle was geheel en al de verleidelijke, naar liefde vragende vrouw. Jammer dat deze actrice, die veel temperament heeft, op 'n eigenaardige manier met haar been trekt, zoodat het veel heeft alsof ze mank loopt.

Zooals ik reeds zeide, liep het handje-vol publiek, — als er zestig menschen waren zal het mooi geweest zijn, — herhaaldelijk warm. In dat opzicht heeft Calmettes — wien ik dankbaar ben voor het kunstgenot, dat hij mij geschonken heeft, — zich tenminste niet te beklagen. Of hij echter, na de ontvrunderende ervaring, wel zoo spoedig tot ons zal wederkeeren, zal nog te bezien zijn. Misschien is zijn ondernemingsgeest sterk genoeg, om nog eens een proef te nemen.

W. v. D. H.

GRAND-THEATRE.

Tournée Calmettes.

Ik veroorloof mij nog een woord te zeggen naar aanleiding der voorstelling van dit Fransche gezelschap in de laatste dagen der vorige maand, en wel in het bijzonder van die van Musset's *Un Caprice* en *Amoureuusc* van Porto Riche.

De dagbladders had van de voorafgegane voorstelling van Bernstin's *Samson* veel goeds gezegd en den afwezigen ongelijk gegeven; het goede resultaat bleef niet uit: voor *Amoureuusc* was een publiek opgekomen dat niet alleen quantitatief, doch ook kwalitatief mocht heeten. In de naar Fransche gewoonte veel te lange tusschenbedrijven, had ik gelegenheid hier en daar de indrukken van dat publiek te vernemen, en constateerde groote ingenomenheid met de voorstelling.

Er was alle reden voor; want de eenakter van Musset is een allerliefst lever de rideau, in keurigen stijl geschreven, met aardige trekjes, en waarin de rol van Madame de Léry een juweeltje is. *Amoureuusc*, een wel wat lang uitgesponnen beschrijving van de martelingen die een op rijperen leeftijd gehuwd man ondergaat van de zijde van zijn jong en verliefd aangelegd vrouwtje, had vroegere jaren te Parijs wel succes en geniet nog altijd een goede reputatie om zijn flinken bouw en zijn werkelijk schitterenden dialoog. André Calmettes is een knap tooneelspeler, Nelly Cormon een schoone verschijning, die in het derde bedrijf belangrijk dramatisch talent ontwikkelde. Mlle Paule Rolle is een comédienne de race, die aan de Musset's voorstukje relief wist te geven.

En toch was de voorstelling in meer dan één opzicht beneden mijn verwachting gebleven.

De ontkenning van *Un Caprice* is zoo mat, dat de indruk van dit werkje van den even grooten dichter als poveren dramaturg geheel verzwakt wordt; Porto Riche heeft tevergeefs getracht onze aandacht te vragen voor den état d'âme van zijn beide hoofdfiguren, den van liefde verzadigden

man en het jonge vrouwtje au tempérament excessif; voor een blijspel had het gegevene zich eerder geleend, en dit kwam ook thans bij de vertooning niet onduidelijk aan het licht; de strijd tusschen man en vrouw geeft ons geen oogenblik emotie. En het abrupte slot, de gansch ongemotiveerde verzoening der echtgenooten, laat ons geheel onbevredigd. De schrijver vraagt onze belangstelling voor het door hem beschreven conflict, en we zijn gerechtigd hem te vragen welke oplossing hij er aan wil gegeven zien; hij geeft er een die er geen is. Want bij een oogenblik nadenken zullen wij overtuigd zijn, dat de verzoening der echtgenooten een wassen neus is, en eenvoudig een wapenstilstand is gesloten, die de hervatting van den strijd binnenkort in het uitzicht stelt. Als dramatisch gegeven, eischte het vraagstuk van den auteur meer een solutie, de scheiding van de ongelijke temperamenten: *chaqun sa vie!* Dat Porto Riche deze solutie niet heeft aangedurfd is een blijk, dat het hem met zijn dramatisch gegeven weinig ernst is geweest.

Had dus de voorstelling als zoodanig zeer zeker haar zwakke zijde, de vertolking liet eveneens wel het een en ander te wenschen over. Calmettes is zooals ik reeds zeide een knap acteur, die te Parijs in verschillende schouwburgen gewaardeerd is als een goede kracht van den tweeden rang, maar die «s'éclipse au premier»; er is iets dors en hoekigs in voordracht en gebaar, gemis aan timbre in de stem, hij *pakt* niet. Ik kende hem uit *la Veine* van Capus en Bernstein's *Joujou*; hoe werd hij in beide stukken overvleugeld door een artiest als Huguenet! Nelly Cormon is een elegante verschijning, en haar spel in III was werkelijk prijzenswaardig, maar toch miste ik in haar vooral in de eerste twee bedrijven juist dat «Caline», dat sensueele, dat de grondtoon moet zijn van de figuur.

Ik noemde en roemde reeds het spel van Mlle Paule Rolle als Mme Léry; in deze zagen we een geestige Française. maar het spel was niet voornaam en veel te druk: de arme kussens op de sofa hadden geen oogenblik rust! En de uitspraak van het Fransch was van dien aard, dat ze in het huis van Molière een storm zou hebben verwekt. Zoo werd de geheele voorstelling wat de Franschen noemen *honorable*, niet meer.

Hoe kwam het dan dat bij deze tekortkomingen in de vertooning en in het spel de indruk toch zoo algemeen gunstig was? Dat het ook ten onzent met eerste klasse-voorstellingen vertrouwde publiek toch zoo tevreden was?

Het lag m.i. aan het ensemble der voorstelling, 'twelk teweegbracht dat men bijna alleen de lichtzijden en minder de schaduwzijden zag. In welk een tempo werd er gesproken en gespeeld, hoe flitsten de rake gezegden door de zaal; hoe klopten de replieken op elkaar; hoe werden de lange tiraden er uitgerammeld; hoe wisten die heeren en dames zich te kleeden en zich in de salons te bewegen! Er zat gang in, het was los en levendig, zooals de Franschen dit bij uitnemendheid verstaan. En ik dacht weder aan de woorden van

Marcellus Emants bij de openingsrede van de vergadering van het Tooneelverbond in 1906: de raad dien hij daar aan onze Nederlandsche tooneelkunstenaars gaf, om in dit opzicht het voorbeeld der Franschen te trachten natestreven worde toch door hen ter harte genomen! Ik had het voorrecht in een der tusschenbedrijven een onzer intelligentste actrices te spreken; ze was opgetogen over wat ze hoorde en zag en deelde blijkbaar mijne meening.

C. A. V.

Uit Utrecht.

Van den strijd om het bestaan, die in alle kringen wordt gestreden, is ons Verbond wel allerminst gespaard gebleven.

Niet dan met inspanning van al zijn krachten houdt het zich staande, ontbloot als het is van den zoo hoog noodigen steun der landgenooten: 1500 leden over heel Nederland verspreid, verdeeld over een negental afdelingen, Utrecht met zijn 117.000 zielen, wijzende op een 80-tal Verbonders... 't is waarlijk een mager succès na vele jaren bestaans!

Aan het hoofd van elk „Tooneel” vindt men nog steeds de vriendelijke uitnodiging tot de leden gericht; breng jaarlijks één uwer vrienden in den kring der onzen!

Hoe weinigen voldoen aan dat verzoek en hoevelen zouden langs dezen hoogst eenvoudigen weg, met eenige moeite, het aantal leden kunnen helpen doen groeien.

Men schijnt nu eenmaal niet te willen geven voor een goed doel, zonder dat daaraan een direct voordeel is verbonden. Intusschen, zij die lid zijn, toonen, en velen reeds sedert jaren, hart te hebben voor de zaak van het vaderlandsch tooneel. Daarvoor onzen dank. Indien zij ons nu ook op bovenbedoelde wijze wilden steunen in de uitbreiding van het ledental, zou ons dat tot dubbele erkentelijkheid stemmen.

Voornameijk de kleinere afdelingen voeren een moeilijken strijd. Alleen met het grootste overleg, kunnen zij den leden eenmaal per jaar iets aanbieden en bij het streven daarnaar, overtreffen vaak de technische moeilijkheden de finantiëele.

Hoewel... die laatste lang niet gering zijn te schatten.

De afdeling Utrecht bevindt er zich wèl bij steeds de hulp der Tooneelschool in te roepen.

Zij doet dit om verschillende redenen, o. m. omdat men het Verbond dient met in het openbaar de vruchten van het onderwijs aan die vakschool te doen kennen, den leerlingen de gelegenheid te geven op een werkelijk tooneel te spelen, waardoor zij èn met het zooveel grootere tooneel dan de school bezit, èn met een talrijk publiek vertrouwd worden.

Eindelijk, omdat de leden reikhalzend uitzien naar een voorstelling (mits in den Schouwburg) te geven door de Tooneelscholieren.

Welke dezer redenen het zwaarste weegt, behoeft hier niet te worden onderzocht; geconstateerd mag worden, dat een zoodanige uitvoering steeds alle partijen bevredigt.

Op Donderdag 25 Febr. e. k. nu, komt de school andermaal een uitvoering geven.

Moge nu eens blijken, dat deze avond vruchten draagt voor het Verbond en de School het aantal harer vrienden onder de niet-leden, die haar resultaten zagen en prezen, dermate ziet stijgen, dat de Afdeeling Utrecht met een 20-tal tooneelverbonders wordt vermeerderd.

Heeft zij eenmaal het getal 100 bereikt, dan komt zij wel verder en... het wordt toch ook eens eindelijk tijd, dat, als er gesproken wordt van de kleinere afdeelingen, Utrecht daartoe niet meer wordt gerekend,

* * *

„Jan van Beers”.
„'t Kind van Staat”.

De bekende rederijkerskamer „Jan van Beers”, voerde (en geheel met eigen krachten) het uit 't archiefstof opgedolven „Kind van Staat” van Schimmel op.

Vastgesteld mag worden dat deze opvoering een overwinning is geweest. De Kamer heeft haar alouden roem gehandhaafd. De Prins van Oranje, zeer aannemelijk uitgebeeld door den voorzitter den Heer de Haan, de Raadpensionaris Jan de Wit, de Heer van Zijlestein, allen vervulden, voorzoover dit eigenaardige stuk dat gedooft, met groote bekwaamheid hun rollen.

De tafereelen leken, door aankleding van 't tooneel en juiste kleeding der personen als weggenomen uit het schilderijenkabinet van 's Rijks Museum. In de pauzen klonk passende, oudhollandsche muziek.

De Burgemeester van Utrecht toonde zijn belangstelling door deze voorstelling tot het einde bij te wonen.

* * *

Thans zijn als Leden van het Nederlandsch Tooneelverbond toegetreden de navolgende verenigingen:

Het Utrechtsche Studententoneel.

De Rederijkerskamer „Jan van Beers”.

De Rederijkerskamer „Molière”.

De Utrechtsche tooneelvereniging „Willem van Zuylen”.

Kan dit voorbeeld wellicht andere afdeelingen opwekken, de rederijkerskamers aan te sporen lid te worden van het Verbond? J. H. M.

COQUELIN AINÉ.

In het «tehuis» door hem zelf in het leven geroepen, is deze groote Fransche tooneelspeler dezer dagen overleden. En helaas op het oogenblik dat nieuwe triomfen hem wachtten. De repetities van *Chantecler* waren in vollen gang, *Rostand* die het succès van zijn *Cyrano* niet weinig dankte aan de uitbeelding die *Coquelin* gaf aan de hoofdfiguur, was vol hoop naar Parijs gekomen. Eindelijk en eindelijk zou het gebeuren... toen plotseling de dood den held van het nieuwe drama aan het leven onttrok.

Wij allen hebben hem hier te lande gekend.

We hebben hem toegejuicht in de stukken van *Molière*, die hij wist los te maken van de traditiën der Comédie Française — waarin hij gloed bracht en nieuw leven.

Maar ook uit de Comédie is hij ons bekend, en niet minder uit het oude romantische drama. Schepper van den «monoloog» was hij een voorganger van onzen *Willem van Zuylen*.

Coquelin is even als zoovelen zijner tijdgenooten, tegen den wil van zijn vader aan het tooneel gekomen Zoon van een eerzaam bakker heeft hij de eerste jaren van zijn jongelingschap het blank gewaad van zijn vak gedragen echter tegen zijn zin. Zijn hart hing aan hooger dingen en snakte naar triomfen. In zijn gelukkig leven, dat als één groot succès voorbij gleed, in zijn zich ontworstelen aan het braaf, maar weinig artistiek bestaan van zijn voorouders, verduisterde maar een stip den horizon van zijn geluk... de zielsziekte van zijn jongeren broer wat zelfs als oorzaak van zijn dood wordt beschouwd.

Coquelin Ainé is niet meer, de groote artiest van Rembrantieken aanleg, de tooneelspeler die wist uit te beelden, wiens figuur, wiens gelaatsuitdrukking zich immer wist aan te passen aan den voor te stellen persoon.

Maar na hem leeft nog wat hij naliet en velen zullen daaruit wijze lessen putten. In ettelijke geschriften als «l'art du Comédien» en anderen, heeft hij over zijn kunst geschreven en daarin uitmuntende raadgevingen vastgelegd.

Uit de reeks van door hem gecreëerde personen staat «*Cyrano de Bergerac*» ons nog wel 't meest voor den geest. Wij allen hebben hem in die rol gezien en bewonderd.

Maar vroeger zagen wij door hem de figuren uit Molières stukken nieuw leven aannemen en van velen hunner gaf hij het hoe en waarom in geschriften die goud waard zijn voor wie na hem komen.

L'Art de dire le monologue blijve almede voor het nageslacht bewaard, al valt het te betwijfelen dat hij vele navolgers zal vinden.

Nog zien we dat eigenaardig en toch sprekend gelaat en hooren wij de elastische manier van zeggen waarvan het geheim zijn eigendom was.

De nuttige instelling, het «*maison de retraite*» door hem gesticht, herbergde hem in de laatste dagen die door hem, noch door anderen als zoodanig werden beschouwd.

Het Fransch tooneel..... neen heel de beschaafde wereld kreeg gevoelige slagen... eerst *Sardou* thans *Coquelin*!

Coquelin is als een *Napoleon* met arendsvleugels gestegen. En toch heeft hij *dit* op den grooten Keizer voor gehad, dat hij is gestorven zonder zijn roem te overleven. Het getalm met *Chantecler* had de verwachtingen zóó hoog opgeschroefd, dat een talent zelfs als 't zijne de verwachtingen niet zou hebben bevredigd. Nu stierf hij, plotseling te midden van zijn roem. — Hij ruste in vrede en wat hij in zijn bedrijvig leven wrochtte, strekke velen ten voorbeeld.

J. H. M.

COQUELIN * * * * *

De buitengewone hoedanigheden van den overleden Constant Coquelin zijn in de dagblad-pers gememoreerd; een persoonlijke herinnering vinde hier nog hare plaats om aan te toonen hoe de groote kunstenaar doortrokken was van dien eigenaardigen esprit gaulois die den Franschman er toe brengt zelfs in de meest ernstige levensom-

standigheden «le mot drôle» te pas brengen. Georges Clémenceau heett dien geest in hooge mate en dankt er menige parlementaire overwinning aan; Coquelin bezat dezelfde gave.

Het was bij zijn laatste bezoek aan Nederland; hij speelde op het Leidscheplein den abt Griffard in de «Affaire des Poisons», en na het derde bedrijf werd ik verzocht in zijn loge te komen voor een dringende aangelegenheid. Het gold,

zooals men weet, de malle Haagsche censuur op de messes noires, en ik trof Coquelin zeer opgewonden aan. Een onzer groote dagbladen gewaagde dezer dagen van een zekere laksheid die men bij deze gelegenheid bij den grooten tooneelspeler zou hebben waargenomen; de opmerking mist allen grond; want meer dan ooit was Coquelin combatief, en indien hij ten slotte zich onderworpen heeft aan het Haagsche edikt, dan waren het redenen van bijzonderen aard die dit tweegebrachten; het mag nu wel worden gezegd: Coquelin werkte niet voor eigen rekening, zijn tournée werd bestuurd door een impresario die te beslissen had. Hijzelf was strijdlustig genoeg en aanstonds ving hij aan met een geweldige philippica tegen de Haagsche overheid; een groote woordenvloed die eindigde met den uitroep: «et puis en «somme je me demande comment diable «le bourgmestre de la Haye se croit appelé à défendre l'honneur de feu Madame de Montespan?»

Een breede grijns op het gerimpeld gelaat, een staalflikkering in de grijze oogjes, vergezelden deze boutade à la Cyrano.

C. A. V.

A D V E R T E N T I E N.

De meest aangename, goedkoopste en tevens gemakkelijkst verteerbare vorm voor het gebruik van levertraan is de

STOOMLEVERTRAAN-EMULSIE

van **KRAEPELIEN & HOLM**, Apothekers-Hofleveranciers te ZEIST. Verkrijgbaar in flacons van \pm 300 gram à f 1.25, ook bij de fabrikanten.

VAN DUREN'S Corsetten Magazijn.

AMSTERDAM
Leidschestraat 78.

Telef. 7851.

AMSTERDAM
Kalverstraat 136.

Telef. 8178.

UTRECHT
Stadhuisbrug 4, Viestraat 2^a.

Telef. 1314.

Onze beroemde Corsetten, merk **C. P. à la Sirène Paris** *Forme droite rationelle*, verdringen het gewone droit-devant Corset, omdat het Corset *Forme Rationelle* tevens is het meest elegante, steeds is naar de laatste mode gewijzigd en is samengesteld volgens advies van H.H. Medici.

AMERIKAANSCH KLEEDINGMAGAZIJN GRÜNDEMANN & JONCKBLOEDT

Comb. A. KREYMBORG & Co. — Hofleveranciers.

MARIAPLAATS 3, UTRECHT.

Speciaal Huis voor Heeren-, Jongeheeren en Kinderkleeding
Gemaakt en naar maat.

VRAAGT ONZE PROSPECTUS EN VOORWAARDEN VOOR ABONNEMENT.

Speciale Inrichting tot het vervaardigen van

GELEGENHEIDS-GALAKLEEDING EN AMBTSGEWADEN.

COUPE SYSTÈME AMÉRICAIN.

Huis van den EERSTEN RANG op Amerikaansche grondslag.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: MR. DR. C. A. VAILLANT * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^{v/h} ROELOFFZEN-HÜBNER EN VAN SANTEN

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS. FRANCO PER POST VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

**Wat voor de Redactie bestemd is te adre-
seeren aan den Redacteur Heerengracht 211
te Amsterdam.**

INHOUD: Officieel. — C. A. V.: Boven Menschelijke Kracht. Amsterdamsche Kroniek. — A. v. R.: Rotterdamsche Brief 7. — Het Tooneel van Paul Hervieu. — Esther de Boer—van Rijk. — Varia.

OFFICIEEL.

Nederlandsch Tooneelverbond.

In het verslag der algemeene vergadering van 31 Januari 1909 voorkomende in het laatste nummer, is verzuimd te vermelden dat de afdeling Amsterdam behalve door den Heer A. Reyding ook vertegenwoordigd werd door den Heer J. C. Zaalberg.

Boven menschelijke kracht.

De Amsterdamsche Afdeling van het Tooneelverbond heeft een koene daad voorgenomen. Met haar steun zal op 23 dezer voor het eerst in ons land voor het voetlicht worden gebracht het tweede deel van Björnsterne Björnson's *Over Evne*, meer bekend onder den Duitschen titel *Ueber unsere Kraft*. In Duitschland duurde het vijf jaren eer het werd opgevoerd, doordat een enghartige censuur het van de planken verwijderd hield, zeer ten onrechte wanend dat het als socialistisch tendenzstuk subversieve strekking had. Dat het ten onzent nog niet werd gegeven, vond zijn oorzaak in de enorme technische bezwaren aan de monteering verbonden. De Amsterdamsche afdeling herinnerde zich intusschen hoe in 1901 het eerste deel van Björnson's werk was opgevoerd door de Nederlandsche Tooneelvereniging en hoe deze opvoering onverdeeld gunstig was beoordeeld.

Aan dit eerste deel waren eveneens groote bezwaren van technischen aard verbonden, en waar de Tooneelvereniging in 1901 getoond had wat zij vermocht, meende men haar te mogen aanmoedigen om ook voor het tweede deel haar beste krachten in te spannen. De Tooneelvereniging, die meer dan eens getoond heeft voor een werkelijk

**Ieder lid van het Tooneelverbond brenge
dit jaar één nieuw lid aan!**

artistiek ondernemen, hoe moeilijk ook, niet terug te deinzen, aanvaardde de taak, en zoo zal op 23 Februari de première gaan van het stuk die ongeveer twee maanden voorbereiding heeft gekost, voorbereiding niet alleen voor de reusachtig moeilijke mise en scène, waar o.a. aan het slot van het derde bedrijf een geheele ineenstorting van het tooneel tengevolge eener dynamiet-ontploffing moet plaats vinden, maar voorbereiding ook voor de uitbeelding der zware hoofdrollen en voor het samenspel waaraan in dit stuk hooge eischen worden gesteld.

Men herinnert zich het eerste deel van *Ueber unsere Kraft*, de schildering van den predikant Adolf Sang, die in vast vertrouwen op zijn goddelijke zending door het gebed zijn zenuwzieke vrouw wil genezen, het inderdaad zoo ver brengt, dat zij in een zwaren onverstoorbaren hypnotischen slaap valt en daaruit ontwaakt om wonderbaar van haar ziekenleger op te staan, doch voor een korte wijle slechts; straks zinkt zij ontzield ineen, en Adolf Sang, de sterke geloofsheld, sterft eveneens, nu voor het eerst een twijfel zich aan hem openbaarde omtrent wat hij als van God geïnspireerde macht heeft aangemerkt: hij wist het nu opeens dat het boven menschelijke kracht ging, en aan dat weten sterft hij.

Dezelfde gedachte ligt ten grondslag aan het tweede deel, waarin enkele personen uit het eerste deel terugkomen.

In een diepe rotskloof, waarin geen zonnestraal ooit doordringt, een uitgedroogd rivierbed met armzalige hutten, leven of liever vegeteeren de ellendige arbeiders, uitgemergeld door de fabriekanten der stad, welker rumoerig bedrijf boven de rotskloof wordt gehoord. De rampzalige hongerige arbeiders voor wie

„niet te sterven 's levens eenig doel is
„en uitstel van bezwijken hoogste prijs”,
hebben een groote werkstaking aangevangen op aansporing van pastor Bratt, den idealist dien wij uit het eerste deel reeds kennen en die een ge-

weldig socialistisch agitator is geworden. Als het scherm opgaat is er in „de hel” zooals de arbeiders hun kloof hebben gedoopt, een droevige plechtigheid gevierd, de begrafenis der ongelukkige vrouw Maren, die uit wanhoop over haar bestaan eerst haar kinderen en daarna zichzelf heeft gedood. Bij den terugkeer van den lijkstoet maant pastor Falk het volk aan tot toegeven; zij moeten trachten van de arbeidgevers betere bestaansvoorwaarden te verkrijgen langs minnelijken weg, maar in elk geval de werkstaking doen eindigen, die allereerst hen zelf in steeds stijgende ellende brengt. Doch de menigte luistert niet naar hem, maar wel naar pastor Bratt, die met vurige overtuiging de arbeiders aanspoort om de staking vol te houden en eindelijk eens pal te staan voor hun recht op een menswaardig bestaan.

Bratt is, zeide ik, een vurig apostel, maar als de arbeiders uiteengegaan zijn, ontmoet hij een leerling aan wien hij zelf zal ondervinden hoezeer zijn agiteeren werk is ueber die Kraft. Die leerling is Elias Sang, de zoon van den profeet Adolf Sang uit het eerste deel. In tegenstelling met zijn vader is hij geen geloovige, hij heeft (wij weten dit reeds uit het eerste deel) met alle dogma gebroken; maar de idealistische levensrichting van zijn vader leeft in hem voort. Hij lijdt met en voor de armen en verdrukten; voor hen heeft hij zijn geheele vermogen gegeven, en hij is bereid nog *meer* voor hen te geven, Nog *meer* d. w. z. zich zelf; hij zint op een daad waardoor hij met opoffering van zijn eigen persoonlijkheid, redding kan brengen aan het proletariaat dat hij liefheeft.

Wat die daad zal zijn, Bratt bevroedt het met angst en beven: een daad van geweld tegenover het geweld van de onderdrukkers, de fabrikanten, wier stijfhoofdige egoïsme geïncarneerd wordt door den rijken Holger, die op de oude ruïnen eener vervallen burcht een trotsch kasteel heeft gebouwd. Daar wordt een vergadering gehouden van fabrikanten, waar tot afwijzing van alle eischen en wenschen der arbeiders zal worden besloten, en waar ten slotte een feestelijke illuminatie zal plaats hebben, een ware uitdaging tegenover het morrend arbeidersvolk. Doch evenals Belsasar's festijn wordt ook Holger's feest verstoord op ontzettende wijze: de oude mijngangen onder het trotsche slot zijn met dynamiet gevuld, en door de zorg van Elias Sang vliegt het slot in de lucht, dood en verderf om zich spattend. Elias is dood, Holger voor het leven verminkt, Bratt krankzinnig geworden; alle drie deze krachtfiguren, de fabrikant, die met zijn ijzeren vuist allen zou doen buigen voor zijn wil, de anarchist van de daad, de idealistische agitator, wilden wat boven menschelijke kracht gaat, en oogstten niets: hun arbeid, hun inspanning bracht alleen vernietiging en ellende voort.

En in het vierde bedrijf zegt Björnson bij monde van Rachel Sang de moraal: „de fantazie werd overmeesterd met iets dat grooter was dan 't grootste. En daardoor kwamen we in de sfeer van het bovenmenschelijke. Hier waren geen

grenzen te overschrijden. Het verlangen naar het bovenmenschelijke is licht verleidelijk. Maar als goedheid om zich werpt met dynamiet, wat is dan goed, wat kwaad? 't Groote in het goede is, dat het is een scheppende kracht.”

Doch de *dichter* Björnson besluit zijn werk met een troostwoord: toch is uit dat grijpen naar wat boven de kracht ligt iets goeds gesproten: lijden en smart, die louterend werken; zijn symbolische figuren Credo en Spera spreken van een verzoenende toekomst waarin het leven lichter en aangenamer zal zijn voor de misdeelden op aarde. Een symfonisch einde.

In een vorig nummer van dit blad is door den heer J. H. M. de strijd aangeboden tegen de naar zijn oordeel overdreven vereering van Ibsen's drama's. De schrijver staat in zijne meening niet alleen; met hem zijn velen overtuigd dat de sombere mystiek van den auteur van *Spoken* en *Rosmersholm* haar tijd heeft gehad.

Een der ernstigste Fransche tooneelbeoordeelaars, Austruy, heeft het onlangs gezegd: „le temps est venu d'élever à Ibsen et à ses émules des statues, comme il convient de le faire pour ceux en qui l'on avait mis son amour et sa foi et qui sont morts. Pour des jeux clairvoyants, l'aspect extérieur des choses, si méprisé des esthètes aux fronts pesants, laisse voir ce qu'elles contiennent, et il n'y a pas à craindre des déformations que leur font subir les penseurs obligés d'arrêter la vie pour observer à la manière des anatomistes dont le scalpel ne peut être manié que sur des cadavres.”

Dit treft echter niet Björnson, wiens werk licht en helder is. Zijn filosofie moge minder diepgaand zijn dan die van zijn landgenoot, hij staat ons nader, omdat zijn levensopvatting gezond, frisch en opbeurend is, wij voelen ons aangetrokken tot hem, dien Georg Brandes den grooten zaaier van Noorwegen noemde, die het leven lief heeft en ook bij de schildering der grootste ellende de lichtzijde nooit vergeet, die wonden bloot legt maar den heelenden balsem er ook over giet. En op dramaturgisch gebied dwingt zijn werk meermalen bewondering af: het derde bedrijf van *Over Evne* is een meesterstuk van coloriet; wanneer dit tooneel, de vergadering der fabrikanten zooals te verwachten is door de Nederlandsche Tooneelvereeniging met de noodige levendigheid en verscheidenheid van typeering zal worden weergegeven, zal het ongetwijfeld grooten indruk maken.

Ik hoop van harte, dat het streven der Amsterdamsche afdeeling en der Tooneelvereeniging om belangstelling te wekken in het schoone werk van den Noorschen dichter met succes zal worden bekroond.

C. A. V.

AMSTERDAMSCH KRONIEK.

NEDERLANDSCH TOONEEL.

De Koninklijke Vereeniging heeft ditmaal uit Engeland een nieuw werk geïmporteerd, dat bij families allicht een goed onthaal zal vinden. Bij den deels zwaren, deels gepeperden kost dien de tooneeldirecties in den laatsten tijd ons voorzetten, is een Süssspeise niet onwelkom en het voorbeeld van *de Kleine Lord* en *Hofgunst* bewijst dat men met dergelijk werk succes kan hebben.

Het Sterkste Geslacht is de eenvoudige geschiedenis van een man die een dame om haar geld trouwt, zonder een greintje liefde, en dan meent op brutale wijs den baas te kunnen spelen, totdat hij merkt dat zijn vrouwtje hem te slim af is. Hij wordt getemd en (natuurlijk gevolg) verliefd op zijn wederhelft, en we krijgen de overtuiging dat hij eindigen zal met een model-echtgenoot te zijn. *Taming of the Shrew* à rebours: de *Shrew* is hier de *man*.

Het stuk is verder geen analyse waard, maar wel geeft het aanleiding om met een woord over het spel der vertooners te spreken.

Het behoeft wel geen betoog dat bij dergelijk werk, waar de kern zoo onbeduidend is, op de uitbeelding alles aankomt; de spelers moeten het holle van den inhoud van het stuk goed maken door er uiterlijk iets van te maken, door in hun uiterlijke verschijning juist en aangenaam te typeeren en hun rollen te vervullen als hadden ze de overtuiging van hun belangrijkheid.

In dit opzicht leek mij de uitvoering door het Ned. Tooneel slechts ten deele geslaagd. De heer Clous die den geleidelijk getemden bruid had voor te stellen had zich als naar gewoonte zeer veel moeite gegeven en slaagde er in, nu en dan wat belangstelling te wekken voor zijn hopeloze figuur in het stuk; Mevr. Braakensiek was volkomen op haar plaats in de rol der Amerikaansche welberekende millionaire en wist met grooten tact een pointe de sentiment aan te brengen. Beiden waren in uiterlijke verschijning volkomen de lieden van goede huize die de schrijver ten tooneel wil voeren, en in dit opzicht stond mevr. Chr. Poolman aan hunne zijde, niet echter wat de vertolking aangaat. De rol van mevr. van Garkerken had zeker met fijner trekjes kunnen worden gespeeld, en we hadden het recht die te verwachten van de intelligente tooneelspeelster, die zoo dikwijls blijkt heeft gegeven in nuanceering uit te munten. Zoo droeg mevr. Poolman o.a. een *face à mains*; een oordeelkundig en bescheiden gebruik daarvan zou

aan de oude dame zeker relief hebben gegeven; nu zij den bril echter misbruikte en geheele conversaties voerde met het voorwerp voor de oogen, werd dit een tic der komische Alte, en daardoor op de figuur een stempel gedrukt die misplaatst was. Oliver Thorpe is volgens de inhoudsopgave van het program een „koele onverschrokken yankeejongeling”; in den keurig net gekleeden zeer houderig spelenden heer Lobo was echter van dit type niets te vinden. En wanneer deze tooneelspeler niet weet, dat een jongmensch van goede manieren zijn marine-pet nooit opzet terwijl hij nog met een dame spreekt, dan moet de regisseur daar zijn om hem dit bij te brengen. Mej. Hopper, voor dramatische rollen aangelegd, was wel een weinig met haar figuur verlegen in dit stuk, dat een lichtere uitbeelding verlangt voor de rol van Joan Forsythe, en de keuze van haar toilet in III was niet gelukkig; de harde kleurschakeering deed twijfelen of het kleed afkomstig was van den bon faiseur. Een detail, zeer zeker, maar in een stuk als dit van belang; er moet van dit jonge meisje charme uitgaan, en waar de rol tekort schiet behoort de tooneelspeelster te trachten door minutieuse verzorging van haar uiterlijk het ontbrekende aan te vullen.

Een woord van lof voor de twee geldschietters; vooral de heer Tourniaire Jr. was een kostelijk type.

De regie had bij het aankleeden der vertrekken haar best gedaan; vooral de kamer in III was warm getint. Dat de kamer in II met de canapé in het midden als een rots in de zee ledig scheen, is te wijten aan den grooten omvang van het tooneel op het Leidscheplein, dat het monteeren van kamerstukken zoo bezwaarlijk maakt. Is er niets aan te doen, door verkleining van de breedte de intérieurs wat minder ijl te maken?

C. A. V.

* * *

Grand Theatre. Silvia Silombra, door Jhr. A. W. G. van Riemsdijk.

Silvia Silombra is een gevierde tooneelspeelster; als we met haar kennis maken heeft ze zoo juist een nieuwen triomf gevierd in een stuk welks schrijver tot nog toe de anonimiteit heeft willen bewaren. Ze ontvangt de gelukwensen van directeur en kunstbroeders en -zusters, de eene

oprechter dan de andere, en het is een prettig bont tafereel, dat wij in het eerste bedrijf te zien krijgen. De schrijver van *Mea Culpa* en *Hoog Spel* toont in de typeering zijner personen groote vorderingen te hebben gemaakt, en groote zorg te hebben besteed aan de studie van het eigenaardig milieu dat hij ditmaal tot onderwerp heeft gekozen.

Daar worden prachtige bloemen aangedragen met een kaartje van zekeren heer René Raneck, die gaarne zich aan de diva zou willen voorstellen. Het is een jongmensch van goede huize, die groote vereering blijkt te hebben voor de kunstnares, vereering en sympathie niet alleen voor de tooneel-speelster, maar ook voor de vrouw. Zijn woord is overtuigend, zijn timbre is warm, en hij vindt weerklank bij Silvia, die tot nog toe, levende geheel voor haar kunst, niet heeft bemind. De onbekende heer Raneck blijkt niemand anders te zijn dan de schrijver van het zoeven gespeelde stuk, en Silvia geeft hem haar toestemming om voor haar speciaal een tooneelspel te schrijven, waarin hij zijn geheele ziel zal kunnen leggen, en dat zij spelen zal met al den gloed dien de ontluikende liefde in haar heeft gewekt. Het artistieke verbond is gesloten, doch ook een ander verbond: Silvia Silombra is in het tweede bedrijf René's verloofde. Gelukkig? Ze zou er alle reden toe hebben, doch al spoedig wordt een donkere slagschaduw zichtbaar: Silvia lijdt aan hoofdpijnen en duizelingen, die haar met vrees en schrik vervullen. Want ze weet, dat reeds drie harer zusters gestorven zijn aan een hersen-lijden dat de ongelukkigen geerfd hebben van den alcoholisch gedegeneerde vader. Datzelfde lijden, ze gevoelt dat het haar bedreigt en dat het haar noodlottig zijn zal, als kunstnares en als vrouw, en het bange voor gevoel van haar noodlot maakt dat zij siddert voor het inroepen van medische hulp, omdat ze vreest dat een medisch consult het veroordeelend vonnis zal openbaren.

Ten slotte doet zij den stap, dien een ernstig geestelijke haar als plicht voorschrijft: ze raadpleegt Dr. Serbrock, en haar bange vrees wordt bewaarheid; de man der wetenschap aarzelt niet lang in zijn diagnose; ze is wel erfelijk belast, en ze zal... nu ja, nog jaren misschien kunnen leven, maar moet uiterst voorzichtig zijn, groote emoties vermijden, vooral niet trouwen. De medicus weet niet hoe zwaar dit vonnis treft, nu hij haar implicite veroordeelt om afstand te doen van haar liefde voor René, haar levensdoel, haar levensgeluk met één slag verbrijzeland.

De lijdensweg dien de arme thans zal hebben af te leggen is duidelijk; ze zal René de waarheid willen verzwijgen, hem zijn afschied geven zonder het ware motief te noemen, en ze zal bij dit alles den bitteren kelk tot den bodem toe moeten ledigen: René zal haar in zenuwspanning wegblijven van het tooneel toeschrijven aan andere oorzaken, hij zal haar van ontrouw verdenken, in dolle jalouzie haar de grofste verwijten naar het hoofd slingeren, haar de rol in zijn nieuw tooneelstuk, voor *haar* geschreven, ontnemen en geven aan haar venijnige mededingster. En eindelijk zal de arme vrouw, ziek naar lichaam en geest,

sterven op een armzalig zolderkamertje, verarmd, verlaten van allen, alleen bijgestaan door een trouwe dienstbode en door den eerbiedwaardigen geestelijke.

Silvia Silombra heeft bij het talrijke publiek succes gehad. Van een litterair standpunt beschouwd liggen de tegenwerpingen weliswaar voor de hand: men kan beweren dat het werk in zijn thema en uitwerking herinneringen wekt aan meer dan een voorganger. Is Silvia Silombra niet zeer nauw geparenteerd aan Adrienne Lecourreur en nog meer aan Marguerite Gauthier? Is met name het vierde bedrijf, de misdadige uitbarsting van jalouzie van René niet een copie van de groote scène tusschen Armand en zijn geliefde? Zoozeer, dat ik werkelijk bang was voor een ten tooneele verschijnen van den beminde in het laatste bedrijf bij het sterfbed der heldin, waardoor de gelijkens pijnlijk sterk zou zijn geworden?

Is het motief der hereditaire ziekte niet ontleend aan de *Avariés* en aan *Spoken*?

En, nemende het thema en de uitwerking voor wat het is, ware er hier en daar niet *meer* van te maken geweest?

Eerlijk gezegd, de figuur b.v. van den priester is mij niet meegevallen. Daar is in III een prachtig moment waar de arme zieke verpletterd wordt door het vonnis van den dokter; de kapelaan treedt op, en spreekt zijn ernstig woord van troost en opbeuring tot de lijderes. Lag het niet voor de hand, in deze figuur meer breedheid te brengen, hem te laten profeteeren over den harden lijdensweg van onthouding en afstand doen van aardsch geluk? Had die nog jeugdige priester niet wellicht ook gevoeld en bemind, en kon hij niet misschien uit eigen ervaring spreken van het vervullen van heiligen levensplicht, verzakend wat dezer wereld is? Mij dunkt, de tooneelsituatie was zoo dankbaar, dat hier iets heel moois ware te maken geweest, een gesprek waarvan de diapason heel hoog had kunnen zijn.

De schrijver heeft deze gelegenheid laten voorbijgaan.

Maar dit alles neemt niet weg, dat het den heer van Riemsdijk gelukt is, zijn publiek te pakken, en daarop komt het toch in hoofdzaak aan. Tooneelstukken, het wordt zoo dikwijls uit het oog verloren, behooren in de eerste plaats te voldoen aan de eischen en aspiratien van het publiek; de auteur werkt niet voor mij en een ander die in de binnenkamer zijn stuk met kritischen blik van alle kanten bekijkt en ontleeft, en het toetst aan werkelijke of pretense letterkundige desiderata; hij schrijft voor het publiek dat den indruk van zijn werk in de schouwburgzaal ontvangt, en hij heeft zijn pleit gewonnen indien hij, zooals de heer van Riemsdijk in *Silvia Silombra*, een sympathieke, zij het ook oppervlakkige emotie heeft gewekt. Daarbij komt dat, vergeleken met vroeger werk van dezen schrijver, de factuur van dit tooneelspel wijst op groote vorderingen in tweërlei opzicht: vooreerst is de dialoog levendig en de milieu-teekening voornamelijk in het eerste bedrijf flink bestudeerd werk, en in de tweede

plaats wordt de handeling van den aanvang af met vaardige hand opgezet, logisch voortgezet en ontwikkeld, zonder op zijpaden te verloopen: de auteur laat zijn publiek geen oogenblik los, en dit is een hoedanigheid waarvan het slagen van een tooneelstuk in niet geringe mate afhangt.

Silvia Silombra is opgedragen aan Mevr. Julia van Lier-Cuyppers, d.w.z. dat de schrijver voor haar de hoofdrol heeft bestemd, op haar de rol heeft gemodelleerd. Geen wonder dat de tooneelspeelster er in geslaagd is, de bedoelingen van den auteur te vervullen en aan de hoofdpersoon van het stuk het noodige relief te geven. Die vrouw levende voor haar kunst en haar liefde, bijgeloovig vreezende voor het noodlot dat haar bedreigt, worstelende tegen dat noodlot en ten slotte daaronder bezwijkende, wordt door Mevr. van Lier uitmuntend weergegeven. De stervensscène, waarin een weinig *te veel* zoo spoedig den indruk had kunnen schaden, werd met bijzonderen tact en groote zelfbeheersching gespeeld. Zij werd behoorlijk ondersteund door het meerendeel harer medespelers, vooral door Louis Bouwmeester, een correcten priester, en Mevr. van Dommelen, die de ruwe maar goedgehartige dienstmeid volkomen begrepen had: het snikken van Rika in het laatste tooneel was burgerlijk echt. De Heer de Vries was in de rol van jeune premier niet thuis en miste distinctie. Mevr. Kley maakte van de Cabotine Cosima een werkelijke creatie.

Een bijzonder woord van hulde aan den tooneelknecht van den Heer L. Bouwmeester Jr.; dat was weder typeering; bon sang ne peut mentir.

C. A. V.

ROTTERDAMSCH E BRIEVEN.

VII.

Groote Schouwburg.

Het Zedelijk Bewustzijn. Spel van de moraal in 4 bedrijven, door Albert van Waasdijk.

De heer van Waasdijk, die in «Kleine Menschen» een zekere categorie van kleinzielige menschen aan den kaak heeft willen stellen, heeft met zijn nieuwste stuk bedoeld, het drijven van sommige menschen, die zichzelf geroepen achten voor de zedelijkheid te waken, eens flink te hekelen; laat ons maar direct bijvoegen, dat hem dit wonderwel

gelukt is; beter en zuiverder dan in «Kleine Menschen».

«Het Zedelijk Bewustzijn» is geworden een goed stuk — wel is waar vol effect, en opzettelijkheden, maar in ieder geval een stuk, dat een groot publiek vasthoudt en voortdurend weet te boeien; dit op zichzelf is reeds een groote verdienste, en geeft blijk van een benijdenswaardigen kijk op den smaak van «het publiek» waarvan per slot van rekening en tooneeldirecties en artiesten en auteur het toch maar moeten hebben!

Hein van Hoven — gelukkig eechtgenoot en vader van eenige kindertjes die hij verafgoodt, heeft een groote onvoorzichtigheid begaan, door een liaison aan te knoopen met zijn vrouwelijke kantoorbediende — Annie Verhoeven.

Hij zou graag alles ongedaan maken; zijn vriend — Henk Vermeer — wien hij in een wanhopige bui alles opbiecht, geeft hem den raad, Annie te laten trouwen met zijn boekhouder, Karel Romijn, hetgeen hem gelukt.

Nu zou er geen windje meer aan de lucht geweest zijn, als niet toevallig de presidente van de Vereeniging tot bevordering van het Zedelijk Bewustzijn, hem gesnapt had, toen hij met Annie een zekere gelegenheid binnentrad. Die presidente — mevrouw Wouterse, vindt het noodig, de ouders van Annie op de hoogte te brengen, met beleefd verzoek, het ook den bruigom te vertellen met wie zij zal gaan trouwen. Mama Verhoeven denkt er niet aan, hieraan gevolg te geven, doch Papa vindt het hoogst noodzakelijk; als hij veel van haar houdt, trouwt hij tóch wel met haar, zegt hij.

Annie ontkent; Karel geeft eenige bliken van twijfel, en gaat ten huize van mevrouw Wouterse nadere inlichtingen inwinnen; gelukkig voor hem en Annie, wordt hij door mijnheer Wouterse ontvangen, die — volstrekt niet ingenomen met het streven zijner echtgenoot — Karel de geruststellende verzekering geeft, dat de bewuste brief op een vergissing berust.

Het gezinsleven van de Woutersen blijkt niet door groot geluk uit te munten, wat trouwens niet te verwonderen is, daar mevrouw's tijd hoofdzakelijk in beslag wordt genomen door haar vereeniging.

Mevr. W. ziet kans, op een minder nobele wijze, Van Hovens echtgenoot eenigszins op de hoogte te stellen van de wandaad van haar man, wat natuurlijk de instorting van hun huwelijksgeluk te gevolge heeft.

Het streven van de vereeniging sticht dus veel meer kwaad dan het ooit goed kan maken met het „Zedelijk Bewustzijn.”

Zoals reeds gezegd: Van Waasdijk heeft van dit gegeven een aaneenschakeling van boeiende tooneeltjes weten te maken.

Jammer echter, dat hij teveel heeft willen zeggen in te weinig bedrijven.

Zij stuk is nu meer geworden 4 aaneengeregen één-acters; hij laat die gevolgen zien van de verkeerde werking van de vereeniging (waarvan één — de min gelukkige verhouding in Mevrouw Wouterse's gezin, volstrekt geen logisch gevolg behoeft te zijn van juist de vereeniging Zedelijk

Bewustzijn! Iedere huisvrouw die zich méér met andere zaken bemoeit dan met haar eigen gezin, zal hetzelfde euvel moeten stichten),

Hij laat los waar hij had moeten vervolgen; indien dit stuk nog 3 bedrijven meer gehad zou hebben, had hij alles beter tot zijn recht kunnen doen komen; dit is in deze bewerking natuurlijk onmogelijk, doch bij kortere tafreelen ware het wellicht mogelijk geweest (zoals we gezien hebben bij „Frühlings-erwachen”).

Zoals het nu is, interesseeren de menschen ons niet voldoende, en kunnen we — om maar eens iets te noemen — niet meêvoelen het zieleleven van den heer Wouterse, in het 3e bedrijf, zoodat dit geheele bedrijf ons voorkomt als er onnoodig bijgehaald, terwijl het in werkelijkheid wel degelijk er bij behoort; we staan in III te plotseling voor geheel nieuwe menschen, hoe uitstekend overigens dit bedrijf op zich zélf is!

Heel knap daarentegen is de milieu-teekening van het tweede bedrijf; de burgerlijk ingerichte „mooie kamer” van de Verhoevens, even voor dat de receptie begint van Annie's verloving.

Ook het eerste bedrijf (in tweeën gescheiden tooneel) — privé- en bediendenkantoor — is knap van bewerking.

Minder gelukkig is het 4e bedrijf; alweer, omdat we de menschen te weinig hebben leeren kennen en zij ons maar matig interesseeren.

Van Waasdijk-zelf zal wel niet blind zijn voor de gebreken van zijn stuk; maar hij kan tevreden zijn, het succes is ondubbelzinnig, hetgeen natuurlijk voor een deel ook op de voortreffelijke vertolking geschoven mag worden.

Mevrouw Coelingh-Vorderman geeft een creatie van het burgervrouwje Christine Verhoeven, die alleen al een gang naar den schouwburg waard is; het lezen van den brief in II is in één woord meesterlijk.

Het is niet haar schuld dat het weigeren van de honderd gulden in IV — na de gedane pogingen om voor haar a.s. schoonzoon eene betere positie te verkrijgen — ietwat vreemd aandoet.

(Merkwaardigerwijs heeft Van Waasdijk hier ongeveer dezelfde fout gemaakt, als destijds in „Kleine Menschen” waar hij ook iemand op onverklaarbare wijze geld liet weigeren.)

In de tweede plaats dient met veel lof genoemd te worden mej. Duymaer van Twist, die Annie was; dit is nu in korten tijd de tweede rol van beteekenis, die deze jeugdige actrice met veel talent gespeeld heeft. Als zij zóó voortgaat, wacht haar ongetwijfeld een mooie toekomst.

Karel Romijn — de sukkelige boekhouder — werd bijzonder gelukkig door den heer G. Vrolijk vertolkt; het is een lastige rol, die hij tot het laatst toe prachtig heeft volgehouden.

Ook de heer Henri Morriën, was als de cynische vriend Henk Vermeer, bijzonder goed op dreef.

Het echtpaar Tartaud waren de minder dankbare rollen van Hein en Marie van Hoven toebedeeld; zij speelden goed; meer is er door den aard der rollen niet van te zeggen.

Mevrouw van Eysden als mevrouw Wouterse, en de heer Nico de Jong als haar echtgenoot

voldeden eveneens bijzonder goed. De heer Alex. Faassen speelde de weinig beduidende rol van Abram Verhoeven verdienstelijk; de overige rollen geven geen aanleiding tot bespreking.

Aan de montering was — zooals gewoonlijk — veel zorg besteed.

A. v. R.

Het Tooneel van Paul Hervieu.

Voor de leden der Alliance française heeft de heer Charles Fuster uit Parijs eene conférence gehouden over de tooneelstukken van Hervieu. Het program vermeldde als onderwerp der lezing: «le théâtre psychologique et social de Paul Hervieu»; wie afgaande op deze belofte verwacht heeft een diepgaande beschouwing te zullen hooren over den zielkundigen ondergrond van Hervieu's werk en over zijn beteekenis op sociologisch terrein, zal teleurgesteld zijn geweest. Trouwens het is de vraag in hoeverre aan de stukken van dezen Franschen schrijver in ernst een zoo diepgaande strekking kan worden toegekend. Werken die een sociaal probleem juist stellen, van alle kanten beschouwen en tot ontwikkeling brengen, zijn in de Fransche tooneelliteratuur al bijzonder schaarsch; behalve de tendenz-stukken van Brieux ken ik alleen *la Clairière* van Donnay en Lucien Descaves dat op dit gebied als van beteekenis kan worden aangemerkt.

De bedoeling van den conférencier was dan ook meer om te doen uitkomen hoe Paul Hervieu in zijn verschillende tooneelspelen met hoogen ernst een greep heeft gedaan in de dramatische conflicten welke het leven met zich brengt. In zoverre werd hij terecht tegenovergesteld aan verschillende zijner collega's als Rostand, Lavedan, Capus, Courteline, die allen, de een in meerdere de andere in mindere mate, aan hun werk de bestemming geven om louter het publiek aangenaam bezig te houden. Inderdaad zijn deze door den heer Fuster genoemde schrijvers in hoofdzaak wat hij noemde «amuseurs», en hij verzuimde bij de lijst te voegen de namen van Pierre Wolff, Bernstein, Bataille en de Croisset, wier werken geen hogere beteekenis hebben dan die van te zijn goede speelstukken, wat op zichzelf reeds geen geringe verdienste is.

Ernstiger werk, minder berekend op oogenblikkelijk succes, dieper indruk op den geest en het gemoed achterlatend, leverde zeer zeker Hervieu, doch de conférencier had naast hem ook Fabre, de Curel, Ancey, Mirbeau en den Belg Verhaeren kunnen noemen, van wie menig tooneelspel evenals de zijne ethische strekking heeft. Waar hij zich intusschen speciaal den arbeid van Hervieu te bespreken tot taak had gesteld, schetste hij ons dezen schrijver terecht als den ernstigen man, die vooral het onderwerp bij uitnemendheid van zoovele tooneelwerken, de liefde, van een zoo hoog standpunt beschouwt en behandelt. Frivoliteit is hem geheel vreemd, en zelfs leidt zijn wensch om de ethische zijde van zijn gegeven te belichten hem tot zekere dorheid en droogheid, die voor den oppervlakkigen beschouwer zijn werk minder aan-

trekkelijk maakt. Als voorbeeld noemde de heer Fuster terecht *les Tenailles*, een drama dat hij noemde «presque la démonstration d'un théorème scientifique».

Met groote levendigheid gaf de conférencier ons een overzicht van dit stuk dat volgens hem tot de beste van den schrijver mag worden gerekend. Sommigen zullen zich met mij herinneren hoe voor een vijftiental jaren Julia Cuypers en de heer Schwab er in zijn opgetreden; te 'sGravenhage heeft het toen grooten indruk gemaakt.

Na met een enkel woord gewag te hebben gemaakt van de *la Loi de l'homme*, een stuk dat nauw samenhangt met de specifieke Fransche wetgeving op de ouderlijke macht en voor Nederlanders actualiteit mist, stond de heer Fuster geruimen tijd stil bij *la Course du flambeau*, volgens hem Hervieu's meesterwerk. Onder den titel *Fakkelloop* is dit toneelspel in ons land door het Nederlandsch Tooneel gegeven, doch de kritiek ten onzent was op verre na niet zoo uitbundig in hare lofuitingen. Ik zag het werk niet in het Hollandsch, doch waag de onderstelling dat zooals dikwijls geschiedt de vertolking aan de minder gunstige beoordeeling schuld heeft gehad. Gespeeld door Réjane en Mad. Daynes-Grassot, wekte het stuk inderdaad herinneringen aan het antieke treurspel, waarbij niet alleen de heer Fuster maar ook andere Fransche beoordeelaars het hebben vergeleken. De figuur der moeder die aan het geluk van haar kind alles opoffert, die misdadig wordt om haar dochter te redden, die dan ziet hoe dat alles niet verhindert dat haar kind voor den vreemden man haar verlaat, is metterdaad een tragische figuur.

Men herinnert zich het slot van het stuk, door den heer Fuster gememoreerd: de ongelukkige vrouw door haar dochter verlaten, werpt zich in de armen harer moeder en ziet nu plotseling in, hoe deze door hare schuld hetzelfde leed heeft geleden dat haar thans verscheurt; de oude moeder sterft door de aandoening van de onverwacht teruggekeerde liefde van haar kind. Gespeeld door de reeds genoemde kunstenaressen werd dit tooneel aangrijpend als een Grieksche tragedie, gebouwd op de meedoogenlooze *ἀνδραγαθία*.

De conférencier besprak daarna *l'Enigme*, met zijn soberen, strengen stijl, om uitvoeriger stil te staan bij *le Dédale*, waarin hij als grondtoon meende te vinden de stelling, dat de wetgever de echtscheiding niet behoorde toe te laten wanneer zij gevraagd wordt uit jalouzie; immers de jalouzie is volgens hem slechts een andere vorm van liefde.

Ik heb deze stelling niet gevonden in *le Dédale*, waarin ik veeleer een pleidooi zag tegen de echtscheiding wanneer er een kind is, dezelfde stelling trouwens die door Brioux in *le Berceau* wordt verdedigd, en naar het mij voorkomt in gelukkiger vorm. Evenals Hervieu lokt Brioux het conflict uit door de gescheiden echtgenooten samen te brengen aan het ziekbed van het kind, maar welbewust van de onmogelijkheid eener rationeele oplossing, zet hij achter de vraag: wat nu? een vraagteeken, terwijl Hervieu op bedenkelijke wijze

den Gordiaanschen knoop doorhakt door de concurrerende echtgenooten al worstelende in een afgrond te laten tuimelen.

Ten slotte behandelde de heer Fuster nog Hervieu's jongste tooneelwerk *le Réveil*, dat volgens hem niet de waardeering heeft gevonden waarop het recht heeft. Met allen eerbied voor het talent van den pleitbezorger moet ik erkennen dat zijn analyse van dit stuk mij niet overtuigd heeft; de indruk dien ik bij de lezing van het werk kreeg is niet gewijzigd; ik meen dat in dit toneelspel een te grof melodramatisch element aanwezig is, en de logische deductie die wij in vroegere werken aantreffen hier te wenschen overlaat. Ik geloof niet dat het op een Nederlaudsch tooneel meer zou doen dan het succes d'estime dat het in het Théâtre Français ontmoette.

De lezing van den heer Fuster heeft terecht bijval gevonden bij het publiek dat den conférencier dankbaar was voor de heldere wijze waarop hij de aandacht heeft gevestigd op Hervieu, die in elk geval een der meest belangwekkende hedendaagsche Fransche toneelschrijvers mag worden genoemd.

C. A. V.

Esther de Boer—van Rijk.

Toen de Nederlandsche Tooneelvereniging het vorig jaar Berlijn bezocht, heeft de Duitsche pers met veel waardering gesproken over deze dappere Hollandsche phalanx; ééne artiste echter werd van alle zijden op den voorgrond gesteld: Mevr. de Boer—van Rijk, die volgens veler oordeel in Duitschland bezwaarlijk haar gelijke zou kunnen vinden. De buitengewone belangstelling die zij op 16 dezer te Amsterdam ondervond bij haar 35-jarig jubileum is een bewijs dat het Duitsche oordeel door ons Nederlanders wordt onderschreven.

Het ligt in den aard der zaak, dat de natuurlijke aanleg aan den tooneelspeler de grenzen stelt binnen welke zijn talent zich zal kunnen openbaren. Zoo heeft Mevrouw de Boer ook *haar* terrein, maar op dat terrein is zij in hooge mate verdienstelijk; de uitbeelding der burgervrouwmoeder, *Kniertje* is wel haar meest volmaakte incarnatie, naast deze rol andere parallel-figuren uit Heyermans' werk, Jan's moeder in *Uitkomst*, laatstelijk nog de vrouw van Matthys de Sterke in de *Opgaande Zon*. Wanneer Mevrouw de Boer in zulk een rol optreedt weten wij van te voren wat het wezen zal; de meest afgewerkte belichaming der figuur. En dit is wel het meest karakteristieke bij deze kunstenaar; bij haar is geen meer of minder, maar integendeel volkomen *zekerheid*: Zij *is* Kniertje of Jan's moeder, en die indruk van zekerheid deelt zich aan het publiek mede.

In het vorige speelseizoen creëerde zij de titelrol in *de Meid* van Heyermans; de waarde van dit werk werd betwist, doch wat niemand betwistte en ook niemand betwisten *kon*, was de volmaakte uitbeelding door Mevrouw de Boer van die valsche

helleveeg; in haar exit met haar „sijse" lag een wereld opgesloten!

Zeldzaam eenstemmig is Dinsdagavond de hulde geweest die aan de jubilarisse werd gebracht. De verschillende sprekers en spreeksters die na afloop der 308ste voorstelling van „Op Hoop van Zegen" op het proscenium Mevr. de Boer toespraken, konden zeker zijn dat hun woorden

bij het publiek warmen weerklank vonden. Heyermans, uit Berlijn gekomen om het feest bij te wonen, wenschte haar toe dat ze nog vijftien jaren Heyermans werken zou vertolken met dezelfde toewijding en hetzelfde welverdiend succes; ik kan niet beter doen dan mij bij dezen wensch aansluiten.

C. A. V.

A D V E R T E N T I E N.

De meest aangename, goedkoopste en tevens gemakkelijkst verteerbare vorm voor het gebruik van levertraan is de

STOOMLEVERTRAAN-EMULSIE

van **KRAEPELIEN & HOLM**, Apothekers-Hofleveranciers te ZEIST. Verkrijgbaar in flacons van \pm 300 gram à f 1.25, ook bij de fabrikanten.

VAN DUREN'S Corsetten Magazijn.

AMSTERDAM
Leidschestr. 78.
Telef. 7851.

AMSTERDAM
Kalverstr. 136.
Telef. 8178.

UTRECHT
Stadhuisbrug 4, Viestraat 2^a.
Telef. 1314.

Onze beroemde Corsetten, merk C. P. à la Sirène Paris Forme droite rationelle, verdringen het gewone droit-devant Corset, omdat het Corset Forme Rationelle tevens is het meest elegante, steeds is naar de laatste mode gewijzigd en is samengesteld volgens advies van H.H. Medici.

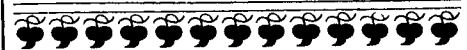
V A R I A.

Op een Künstlerfest te München stelde de Engelsche Consul zich voor aan de zangeres Mariska Festicz, die drie malen getrouwd was geweest. De Consul beging de „gaffe", haar aan te spreken met den naam van haar eersten man:

„U slaat twee van mijn mannen over, Sir", antwoordde de artiste gevat.

Abonneert U op
HET TOONEEL.

AMERIKAANSCH KLEEDINGMAGAZIJN GRÜNDEMANN & JONCKBLOEDT

Comb. A. KREYMBORG & Co. — Hofleveranciers.

MARIAPLAATS 3, UTRECHT.

Speciaal Huis voor Heeren-, Jongeheeren en Kinderkleding
Gemaakt en naar maat.

VRAAGT ONZE PROSPECTUS EN VOORWAARDEN VOOR ABONNEMENT.

Speciale Inrichting tot het vervaardigen van
GELEGENHEIDS-GALAKLEEDING EN AMBTSGEWADEN.

COUPE SYSTÈME AMÉRICAIN.

Huis van den EERSTEN RANG op Amerikaansche grondslag.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: MR. DR. C. A. VAILLANT * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ v/h ROELOFFZEN-HÜBNER EN VAN SANTEN

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS. FRANCO PER POST VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

Wat voor de Redactie bestemd is te adresseeren aan den Redacteur, Heerengracht 211 te Amsterdam.

Ieder lid van het Tooneelverbond brenge dit jaar één nieuw lid aan!

INHOUD: Officieel. — Berichten en Mededeelingen. — Rekening en Verantwoording van het Ned. Tooneelverbond en van de Tooneelschool over 1907-8. — Sint-Elisabeth. — Amsterdamsche Kroniek, C. A. V.: Boven Menschelijke Kracht, De Vlinder; W. v. d. H.: Lucifer. — Varia.

Alsdan zal worden opgevoerd het tooneelspel *Sint Elisabeth* van Mevr. Simons-Mees, gevolgd door *De Grootte Ontdekking* van Donaert van Elten, terwijl o.a. Mevr. Tartaud-Klein, Mej. Ph. Belder en Mevr. Post-Brakensiek hare medewerking voor deze voorstelling hebben toegezegd. Plaatsen (eerste rangen inclusief parket f 4.—, parterre f 3.—, 1e gaanderij en amphitheater f 1,50, 2de gaanderij en amphitheater f 0,75) worden op schriftelijk verzoek afgegeven door Mevr. van Regteren Altena-van der Hoeven, Hobbemastraat 2a, te Amsterdam.

OFFICIEEL.

Tot Penningmeester der afdeling Amsterdam is benoemd de heer S. J. W. van Buuren, Keizersgracht 482.

A. REYDING,
Secretaris der Afdeling Amsterdam.

De kas der Vereeniging *Voor de Jeugd*, die ruim 3000 jongelieden nuttig en aangenaam bezig houdt en voor verwildering behoedt, is noodlijdend en heeft dringend versterking noodig; het is te wenschen dat velen aan de roepstem om steun gevolg zullen geven.

Berichten en Mededeelingen.

De aandacht wordt gevestigd op een zeer bijzondere voorstelling die op 1 April e.k. in den Amsterdamschen Stadsschouwburg zal plaats hebben ten bate van de Vereeniging «*Voor de Jeugd*».

REKENING EN VERANTWOORDING VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND 1907/1908.

Begrooting		Art.	ONTVANGSTEN		Begrooting		Art.	UITGAVEN	
f 4099.—	1	Voordeelig Saldo 1906/1907. . .	f 178	79	f 2915.—	1	Bijdrage aan de Tooneelschool .	f 2975	46 ⁵
		Contributie der afdeling en der			" 900.—	2	Tijdschrift	" 854	83 ⁵
		Algemeene Leden:			" 100.—	3	Bijdrage aan de kleine Afdelingen	" —	—
		Afd. Rotterdam	f 1338.—		" 20.—	4	Drukwerk	" 5	—
		" Amsterdam	1125.—		" 80.—	5	Reiskosten	" 168	15
		" 's Gravenhage	897.—		" 40.—	6	Bureaunkosten	" 17	55
		" Utrecht	225.—		" 10.—	7	Onkosten der Algemeene Verga-	" 10	—
		" Middelburg	147.—		" p. m.	8	dering	" 100	—
		" Dordrecht	129.—		" 44.—	9	Bijdrage aan het Pensioenfonds.	" 20	77
		" Groningen	105.—				Onvoorziene uitgaven.	" 20	77
		" Tiel	36.—				Voordeelig Saldo op ult ^o Augustus	" 197	68
		" Delft	24.—				1908	" 197	68
		Algemeene Leden	58.44						
				" 4084					
				44					
" 10.—	2	Rente.	" 86	22					
f 4109.—			f 4349	45	f 4109.—			f 4349	45

AMSTERDAM, 31 Augustus 1908.

Nagezien en accoord bevonden door de Afdeling Groningen van het Nederl. Tooneelverbond

Althus opgemaakt door het Hoofdbestuur van het Nederl. Tooneelverbond

A. W. H. SÄNGER, Voorzitter.
J. MEIUIZEN, Secretaris.

M. EMANTS, Voorzitter.
FRITS LAPIDOTH, loco-Secretaris.

**REKENING EN VERANTWOORDING OVER DE TOONEELSCHOOL.
1907/1908.**

Begrooting	Art.	O N T V A N G S T E N	Begrooting	Art.	U I T G A V E N
f 5000.—	1	Bijdrage van H. M. de Koningin	f 3500.—	1	Jaarwedde van den Directeur . . .
„ 80.—	2	Giften en jaarlijksche bijdragen .	„ 3460.—	2	Jaarwedde van het onderwijzend personeel
„ 50.—	3	Rente Fonds Hacke van Mijnden	„ 3482	50	Belasting
„ 800.—	4	Schoolgelden	„ 325.—	4	Vuur, water, licht
„ 2915.—	5	Bijdrage Algemeene Kas	„ 80.—	5	Schoonmaken
			„ 337.—	6	Erfpacht
			„ 75.—	7	Perskosten
			„ 20.—	8	Bureaustkosten
			„ 80.—	9	Schoolbehoefden en Bibliotheek .
			„ 150.—	10	Onderhoud gebouw
			„ p. m.	11	Reserve onderhoud gebouw . . .
			„ 75.—	12	Onderhoud Ameublement
			„ 34.—	13	Gymnastieklokaal
			„ 50.—	14	Pianohuur en stemmen
			„ 230.—	15	Onkosten der Examens en Com- missie-avonden
			„ 19.—	16	Assurantie
			„ 100.—	17	Lessen in vakken van lager on- derwijs
			„ 50.—	18	Aflossing renteloos voorschot . .
			„ 100.—	19	Onvoorziene uitgaven
f 8845.—			f 8845.—		
		f 8881 07 ^b			f 8881 07 ^b

AMSTERDAM, 31 Augustus 1908.

Nagezien en accoord bevonden door de Afdeling
Groningen van het Nederl. Tooneelverbond

A. W. H. SÄNGER, *Voorzitter.*
J. MEIHUIZEN, *Secretaris.*

Aldus opgemaakt door het Hoofdbestuur van het
Nederl. Tooneelverbond.

M. EMANTS, *Voorzitter.*
FRITS LAPIDOTH, *loco-Secretaris.*

SINT ELISABETH.

Hanna Doncker was een verwend kind van rijke ouders. Ze was gesteld op mooie kleeren, op een weelderig bestaan; maar op den bodem van haar wezen was een mystieke drang naar het hoogere, het edele; haar meisjesdroomen waren vervuld van groote idealen. In haar dagboek had ze 't eens neergeschreven: «O, wanneer ik had kunnen leven in vroegere tijden! Om te strijden voor geloof en vrijheid: één groot doel, «nacht en dag voor oogen, en dáárvoor alles op «te offeren, desnoods het leven, dat moet geluk «geweest zijn!» Toen heeft zij op haar levensweg den beeldhouwer Walter Carelsen ontmoet. Walter Carelsen had een stormachtige jeugd achter zich, die ten slotte hem vervuld had met walging van het zingenot dat hem eerst zoo verlokkelijk toescheen, un fond de la soluzti on ne trouve quile digoût. De genotzieke jongeling was geworden een asceet die wilde leven voor zijn kunst en die zijn levensdoel ging zoeken in verzaking van aardse genietingen, in altruïstisch bestaan voor armen en misdeelden. Zóó, met dit ideaal, had hij de zoekende, dweepende meisjesziel gegrepen, en hun huwelijksboot was gecharterd in den naam dier heilige idealen. Het elegante, mondaine meisje was een burgerlijke huisvrouw geworden, de vlotte man van de wereld een geheel-onthouder, op elk gebied: na den dood van hun eenig kindje Dora, nu zes jaren geleden, hadden man en vrouw als broeder en zuster naast elkander geleefd. Gelukkig in de nastreving hunner rein-

levensidealen? Schijnbaar, maar inderdaad met den dood in de ziel; want beiden hadden zich rekenschap gegeven, dat ze toch meer en beter van het leven verlangd hadden. De jonge vrouw voelde den warmen drang naar intiemer huwelijks-geluk, en telkens was ze op het punt dien drang aan Walter te openbaren; maar schaamte en angst hielden haar terug. «'t Was zondig, dat wilde verlangen in me. Jij zoudt me er om verachten,» zoo biecht ze ten slotte zelve. En Walter, die in den aanvang, nog onder de inspiratie van zijn ideaal van een rein leven van schoonheid en ontbering, Hanna had geboetseerd als Sint Elisabeth, ook hij begon te ontwaken uit zijn droom van een onwezenlijk aardsch bestaan; hij begon nu en dan te transigeeren met zijn vegetarische beginselen, te hunkeren naar gloed en zonlicht in het leven. Tot hij een andere vrouw ontmoette, Nina Ferrara, die hem de oogen geheel deed opengaan en hem deed erkennen, dat hij een mensch was, cui nil humani alienum. Toen leefde ook zijn kunstenaarsziel weder op, en vermocht hij weder werken van schoonheid en levensvreugde te scheppen; want in het gedwongen ascetisch bestaan van zijn huwelijk was zijn inspiratie ondergaan.

En toen gingen zij van elkander, eerst voor een wijle, de man met de nieuwe vrouw ging naar het zonnige Zuiden, de vrouw bleef achter met haar verwoest geluk. Eenmaal nog kwam Walter terug, maar die terugkeer strekte alleen om de breuk volledig en onherstelbaar te maken. Want intusschen had hij Hanna's dagboek, dat

ze hem als de biechte van haar meisjesziel eens toevertrouwd, uitgegeven met een opdracht aan Sint Elisabeth, niet begrijpende hoe dit voor haar juist zou zijn de grootst denkbare profanatie: «als je m'n naakte lichaam hadt afgebeeld en «het getoond aan de menschen zou het niet zoo «afschuwelijk geweest zijn als dit.»

Dan eindelijk vallen Walter de schellen van de oogen als ze ten slotte hem zegt, dat zij die hij steeds als een reine, koele, passielooze vrouw heeft beschouwd, wèl echt van hem heeft gehouden, zóó als hij nu die andere vrouw liefheeft, maar dat ze bang was om die zinnelijke liefde te openbaren, bang dat hij die leelijk en laag zou vinden.

En dan is het uit: de twee wezens zijn van elkander vervreemd; zij zal het huis verlaten om er nimmer wedertekeeren.

Mevrouw Simons-Mees heeft in dit werk een hooge, verhevene gedachte belichaamd: een ascetisch bestaan, een poging om heilig te leven, menschelijke drijfveeren en neigingen te weerstaan, is in het huweliksleven leugen of zelfbedrog; door een der echtgenooten zijn dwaling te laten inzien en de andere, de vrouw, het inzicht harer dwaling te laten verzwijgen, heeft zij een dramatisch conflict in het leven geroepen, dat hooge belangstelling wekt.

Toch heeft de uitwerking der dramatische gedachte hare schaduwzijde, en wel deze, dat zij in de teekening der figuren opzettelijkheid medebrengt. Dat een vrouw als Hanna Doncker lang aarzelt om haar menschzijn te openbaren aan den man die eertijds met extatisch vuur haar het ontberings- en onthoudingsleven predikte, is begrijpelijk; dat zij niet ten slotte de evolutie in de ziel van haar profeet waarneemt of wel die waarnemende haar schroom om te spreken, duidelijk te spreken, overwint, is alleen te verklaren door een auto-suggestie van de voortreffelijkheid van die ascetische levensrichting, welker faillissement de nadenkende en fijngevoelige vrouw had moeten constateeren bij haren echtgenoot zelf.

En dat een man als Walter Carelsen, de intelligente kunstenaar, de grootzielige menschevriend, het schijnbestaan zijner vrouw niet doorziet, dat hij drie bedrijven lang ziende blind en hoorende doof blijft, is dur à avaler.

Ziedaar mijns inziens een ernstig bezwaar tegen het werk van Mevr. Simons; het dramatische conflict kon niet anders tot ontwikkeling komen dan door de opzettelijke groepeerings van in hunne onderlinge verhouding onlogische figuren. En ik vrees dat bij de vertooning vooral de teekening van den man den indruk zal verzwakken. Het is wel eigenaardig dat dezelfde fout bij niet minder dan drie eenigermate parallel loopende tooneelwerken is opgemerkt. In d'Annunzio's *Gioconda* worden wij bijna ontstemd tegen de vrouw die zóóveel opoffert voor een nietswaardigen echtgenoot; Bataille's schilder in de *Femme Nue* is door zijn geestelijken vader tot een mule gemaakt; de beeldhouwer in Kistemaeckers' *Rivale* is een droevige zwakkeling die, als hij aan het slot van

het werk opeens zijn inspiratie voelt terugkeeren tegenover de vrouw die hij in een vlag van zinnelijken hartstocht voor een andere had verlaten, onze sympathie geen oogenblik kan wakken. Walter Carelsen, die aan het eind van elk der drie bedrijven getroost en welgemoed het tooneel verlaat zonder één van die drie malen iets te bespeuren van het nameloos lijden van zijn vrouw, is in zijn grenzenloze oppervlakkigheid bijna ridicul. En toch zijn die vier mannenfiguren zóó in hun nietigheid telkens noodig om het drama te bouwen.

Maar waar ik hier spreek van vier eenigermate parallel loopende tooneelwerken past het aanstonds te wijzen op het groote verschil in bewerking tusschen de drie van vreemden oorsprong aan de eene zijde, en dat van Mevr. Simons-Mees aan de andere. Bataille en Kistemaeckers bouwden hun conflict op een banaal echtbreukgeval; d'Annunzio bracht er den factor in van een geexalteerd kunstenaars-temperament.

Onze landgenoot gaat oneindig dieper; bij haar ligt aan het drama een hooge gedachte als grondslag: de noodwendige mislukking van het ascetisch levensbeginsel in de vereniging van man en vrouw. En bovendien heeft de schrijfster een meesterlijken greep gedaan in de creatie van de *derde* persoon in het drama. Zij heeft begrepen dat het noodig was, die figuur *niet* te stellen in het licht der rivale, ze heeft van Nina Ferrara niet gemaakt de triumfeerende kokette, integendeel; op Nina valt ook in de gesprekken met Hanna geen enkele schaduw; ze is zelve eerlijk en oprecht, ze pleit met overtuiging voor haar tegenstandster, en ze geeft zicht aan den geliefden man alleen wanneer ze overtuigd is dat de plaats die zij innemen wil door de andere vrijwillig is verlaten. Zeer schoon wordt dit geschetst in de samenspraak tusschen de beide vrouwen in het tweede bedrijf, en zeer schoon is ook de conclusie van Nina in haar daarop volgend gesprek met Walter.

«Eerst moet Hanna alles weten.... Er is één «ding alleen, dat ik je nog zeggen moet. Ik heb «je ook iets te biechten, iets leelijks van mezelf. «Ik wil niet, dat je meer van me denkt dan ik «waard ben. Toen ik hier bij je kwam, vol «spanning om Hanna te leeren kennen.... weet «je in spanning waarom?.... om te zien of ze «werkelijk wel zóó was, als ik 't vermoedde: 'n «reine, koele, passielooze vrouw, en of jullie ver- «houding ook zoo was, als ik vermoed had.

«Toen.... ik was niet alleen in spanning, «Walter, maar ik hoopte 't, ik verlangde 't o! zoo «vurig, dat alles zóó zou zijn;.... omdat dan «alleen jij je vrij zoudt kunnen maken voor mij. «En ik was zelfs verlucht en innerlijk blij, toen «ik haar bij onze eerste ontmoeting zoo koel en «streng en.... uiterlijk verminderd vond. Al «kwam er tegelijkertijd ook 'n groot medelijden «voor haar in me op. Nu ken je m'n zwakheid, «Walter, en nu ga ik heen.»

In deze vrouw is voorwaar niets laags of valsch; ze incarneert de andere levensrichting, de eenige die voor Walter past, en daarom, maar daarom

ook alleen, verlaat de man zijn vrouw om met haar te gaan leven.

In die schildering van Nina Ferrara heeft Mevr. Simons-Mees iets zeer hoogs, iets zeer voortreffelijks gegeven, dat alleen reeds haar werk rangschikt onder het beste wat in jaren tijds geschreven werd.

Met groote belangstelling zie ik de voorstelling van Sint Elisabeth tegemoet.

C. A. V.

AMSTERDAMSCH E KRONIEK.

Nederlandsche Tooneelvereeniging.
Boven Menschelijke Kracht. II.

Ik had eenige vrees gekoesterd, dat het laatste bedrijf van *Over Evne* scenisch zwak zou blijken te zijn; na de veelbewogen tooneelen op Holgers burcht in het derde bedrijf, culmineerende in de dynamieë-ontploffing, dreigde de epiloog van het vierde mat te zullen voorkomen. Mijn vrees is niet bewaarheid, en het zou mij zelfs niet verwonderen indien deze symfonie van hoop en vertrouwen in de toekomst op een groot deel der toeschouwers den sterksten indruk had gemaakt. Voor een groot deel is dit te danken aan de uitvoering, die hier de zoo noodige stemming aanbracht; Holger komt slechts enkele oogenblikken ten tooneele en heeft weinig te zeggen, maar de heer Ternooy Apèl maakte die verschijning van den verminkte, onbewegelijk in zijn rolstoel, langzaam sprekend met gedempte stem, aangrijpend. Mevrouw van der Horst had zich veroorloofd van den tekst af te wijken, maar het is zeer de vraag of de schrijver zich met haar opvatting niet had kunnen vereenigen. Ze droeg de lyriek der duldelooze smart en pijn, de verslagenheid der liefdesfiguur unisono voor, gebroken, bijna toonloos.

Intusschen Björnson legt haar in den mond: „als hij hoorde hoe ik *schreeuw* om niet te stikken”; — Mevr. v. d. Horst schreeuwde *niet*, en deed dus den tekst geweld aan. Maar zou hier schreeuwen niet gedetoneerd hebben? Was hier in het algemeen dramatisch effect-bejag wel op zijn plaats? Dat de artiste, blijkbaar in overleg met den intelligenten leider der voorstelling, haren echtgenoot, het naliet, kwam aan den indruk ten goede. Nu bleef de figuur van Rachel wat ze vooral in het slotbedrijf zijn moet, symbolisch, de belichaming der dienende liefde, en zóó alleen werd de geleidelijke overgang gevonden voor het ten tooneele komen van Credo en Spera, in 't wit gekleed, die met haar de symbolische trits van Geloof, Hoop en Liefde vormden. Zoo werd een beeld van licht en schoonheid gegeven dat stemmend werkte.

Mevrouw van der Horst heeft blijkbaar dit symbolisch karakter van Rachel zeer sterk gevoeld, want reeds in het tweede bedrijf was haar spel in dezelfde lijn. Ik zal langen tijd het beeld behouden van die harmonieuze donkere figuur, die afstekend tegen het witte gordijn, met stralend oog het schilderij van wereldpracht bewondert dat Holger haar te aanschouwen geeft. In parenthesi: de regie had er wel aan gedaan, dat schilderij niet

voor de toeschouwers zichtbaar te doen zijn, eigenlijk gezegd het te escamoteeren; want zóó als de dichter het bedoeld heeft zou het schatten geld hebben gekost, die het beschikbare budget te boven gingen; en half werk ware ridicuul geweest.

Intusschen met alle waardeering voor de uitbeelding van Rachel door Mevr. van der Horst, kon ik mij minder goed vereenigen met haar spel in het vierde en zesde tooneel van het tweede bedrijf: de scènes met Elias en Bratt. Dáár had ik meer leven, meer gloed gewild in de figuur, die immers hier geheel mensch moet zijn, en niet een abstractie; daar deden het klankloos spreken en het slepende tempo het gewenschte effect verloren gaan. Trouwens aan haar kan dit niet zoozeer geweten worden als wel aan haar partners de heeren Bron en Post, die het haar moeilijk maakten, zich te geven zooals zij waarschijnlijk wel gewild had.

De rol van Elias Sang, den anarchist van de daad, aan den heer Bron toe te vertrouwen was een fout (waarvoor intusschen naar ik meen te weten niet de Tooneelvereeniging aansprakelijk is). De heer Gilhuys of de heer van der Veer was hier de aangewezen man geweest; in den heer Bron was geen spoor te bekennen van den krachtmensch dien Björnson heeft gewild, alleen in het derde bedrijf, bij de daad zelve, was er tekening in de figuur.

Een kracht-mensch moet ook pastor Bratt zijn, de socialistische agitator, de volksredenaar die door zijn machtig woord de menigte medesleept. Toen de heer Post in het eerste bedrijf opkwam begreep ik er niets van; kende deze tooneelspeler ditmaal zijn rol niet? Dat gebeurt hem zelden of nooit. Vanwaar die aarzelingen, dat weifelend optreden, dat *knijpen* der frazen, die juist als rollende donderslagen moeten klinken in den mond van den vurigen idealist, welbewust van de macht van zijn woord over de menigte? Bratt is een der krachtfiguren die over evne streeft en daaraan te gronde gaat, anderen (in casu Elias) zonder het vooruitzien medeslepend over het doel heen; de wroeging treft hem als hij het door het gestichte onheil bespeurt. Maar in het eerste bedrijf is daarvoor nog geen plaats, en in het tweede, in het gesprek met Rachel, moet er bij Bratt, al ziet hij met schrik de geesten die hij opriep spookgestalten aannemen, al voorziet hij den verschrikkelijken loop dien de gebeurtenissen nemen zullen, toch nog iets over zijn van de krachtfiguur, en moet die niet worden een kleine man, in „trance” in een hoek gedoken, bang en sidderend.

Een kleine opmerking nog: de vader van het Duitsche katheder-socialisme, wiens schim in het laatste bedrijf den krankzinnigen Bratt vergezelt, heette Ferdinand Lassalle, en niet Lazalle zooals de heer Post hem noemde; de vertaling van Mej. Meyboom geeft hem ten onrechte maar één s.

Het werk van Björnson heeft (evenals dat van den Franschen dramaturg Emile Fabre) dit eigenaardige, dat het in zijn breeden opzet een *milieu* schildert waarin geen der figuren exceptioneel

boven de andere uitsteekt, zoodat geen scenisch centrum wordt verkregen, geen spil waar alles anders om heen draait. Nemen wij, ter verduidelijking mijner bedoeling, een werk van Ibsen als *Nora* of *Borkman*. In beide stukken is de titelrol de hoofdpersoon, en 't zij hij ten tooneele is of niet, de hoofdpersoon blijft de spil van het dramatisch gebeuren, waar om heen de andere figuren zich groepeeren met de zeer merkbare bedoeling, de wordings- of verwordingsgeschiedenis van de centrale figuur te belichten. Bij Björnson is dit niet het geval; er is in *Boven Menschelijke Kracht* geen hoofdpersoon; er is een *milieu*, een strijd tusschen twee maatschappelijke kringen, die der fabriekanten en die der arbeiders, waarin zich afteekenen de figuren van Holger, Elias Sang, Bratt en Rachel Sang op gelijke grootte, maar daarnaast nog een aantal beelden, Anker, Ketil, Sverd, Falk, de oude Andreas, de Veldmuis, die elk op hunne beurt een centrum vormen. Daardoor worden aan de vertolking dezer beelden zeer hooge eischen gesteld, en kan van een geslaagde opvoering alleen sprake zijn wanneer allen aan rechtmatige eischen voldoen. En bovendien wordt de totaalindruk nog afhankelijk gesteld van wat de Duitschers noemen de Massenwirkung als de stakings-vergadering in het eerste en de fabriekanten-vergadering in het derde bedrijf.

Wat het eerste punt betreft zoo mag, gegeven de krachten waarover de Tooneelvereniging beschikt, van de groote meerderheid der vertooners met lof worden gewag gemaakt. De heer Ternooy Apèl wiens verschijning in IV ik reeds besprak, was in II en III volkomen op de hoogte zijner taak; de gloedvolle rede van Holger aan het slot der vergadering maakten grooten indruk. De heer van Warmelo was èn als de Veldmuis in I èn als Anker in III de conscientieuse artist dien we van hem verwachtten, zijn Björnsonkop in de laatste figuur was uitnemend geslaagd. Te prijzen ook de heer van der Veer die als Ketil ruimschoots goedmaakte wat hij als Falk in I in overtuiging had te kort geschoten.

En wat de Massenwirkung betreft, bleek de arbeid van den heer van der Horst, die zooals ik weet weken lang zijn regie-bataillon had geoefend, niet nutteloos te zijn geweest. In de fabriekanten-vergadering zat leven en beweging, de paniek der werkgevers, hun door elkander schreeuwen en loopen was zeer goed; de heer van Praag alleen verstoorde een oogenblik de harmonie door bij het in doodsangst over het tooneel vliegen der vergaderden een geheel misplaatste komiekerigheid te vertoonen.

Beter nog was m.i. de stakers-vergadering in het eerste bedrijf: de verschillende gewaarwordingen van de toehoorders van Falk en Bratt werden met opmerkelijke schakeering weergegeven; zeer goed was ook bij het uiteengaan der verzameling het spreken der arbeiders in groepjes onder elkander. In dit tooneel vooral past een woord van lof aan den heer Barendse, die van den ouden Andreas een werkelijk mooi type had gemaakt.

De mise en scène is mij eerlijk gezegd niet meêgevalen; II en IV waren 't best, maar van

I en III had ik meer verwacht. In I stelde het achterdoek misschien een Zwitsersch, maar geen Noorsch landschap voor; de huizen met twee verdiepingen die er op geschilderd zijn konden bezwaarlijk den indruk geven der armzalige behuizingen van de bewoners der „Hel”. En de belichting was veel te sterk; dat was geen diepe kloof waarin geen zonnestraal doordringt.

De „schitterende” verlichting die in Holgers feestzaal ontstoken wordt was vrij pover; dat men de dynamiet-ontploffing tot bescheiden proportien terugbracht met het oog op de zenuwen van het publiek gaf blijk van goeden smaak.

Zooals bij alle werk van deze wereld, vooral wanneer het ondernomen wordt met zoo bescheiden middelen als hier aanwezig zijn, zullen altijd lichten en schaduwzijden waartenemen zijn. Ik geloof dat de eerste hier de tweede verre overtreffen, en dat wij in elk geval dankbaar kunnen zijn aan de Tooneelvereniging, die met den steun onzer Amsterdamsche Afdeeling een moedige daad heeft gedaan die in vele opzichten geslaagd is te noemen. Een onzer dagbladen heeft den wensch uitgesproken, dat het Koninklijk subsidie van het Leidscheplein naar de Plantage zou worden overgebracht; ik zou mijnerzijds wel de vraag willen stellen, of particulier initiatief niet iets zou kunnen doen om de Nederlandsche Tooneelvereniging in staat te stellen op den ingeslagen weg voorttegaan; met matigen steun zou hier reeds veel kunnen worden verkregen.

C. A. V.

* * *

N. V. Het Tooneel. De Vlinder.

Punch heeft eenige jaren geleden een vermakelijke serie gebracht van: things one should rather have left unsaid;” *de Vlinder* behoort mijns inziens tot de tooneelwerken — one should rather have left unwritten.

De naam van den schrijver behoefde ter nauwer nood op het program te worden vermeld; deze comédie kon van niemand anders zijn dan van Bernard Shaw; niemand anders dan de auteur van *Candida*, van *Mrs. Warren's Profession*, van *You never can tell*, is in staat dezen *Philanderer* te schrijven. Niemand anders dan hij is in staat met die verve een hysterische malloot als Juliet Graven te typeeren, of een even onbeholpen minner als onbenullig specialist als doctor Paramore, of een kwajongensachtig meisje als Silvia, Juliet's jongste zuster. De hoofdpersoon bovenal van het stuk, de cynische *Vlinder* Leonard Charteris, de belichaming van flirt en »jemenfichisme”, kan alleen in het brein van een Shaw ontspruiten, zooals ook hij alleen in enkele forsche lijnen de omgeving kon schetsen van de Ibsenclub, waar alleen onvrouwelijke vrouwen en onmannelijke mannen lid kunnen zijn.

Maar evenals de keurigste ingredienten niet voldoende zijn om een smakelijk gerecht te bereiden, indien voor de behoorlijke samenstelling en opdiening niet wordt gezorgd, zoo kunnen ook de genoemde elementen van omgeving en typen geen

aannemelijk tooneelspel worden, indien voor de groepeerings en voor het dramatisch gebeuren geen zorg wordt gedragen. En dit ontbreekt aan *de Vlinder* te eenenmale. Het publiek zat eenigzins verbluft te luisteren, lachte om menige krasse boutade, maar vroeg zich aan het slot af, welk *stuk* men nu eigenlijk gezien en gehoord had.

Het was een groote teleurstelling, dat bij de première van *de Vlinder* de hoofdrol wegens ongesteldheid van den heer Royaards door den heer Arnoldi was overgenomen. Voor deze partij, de spreektrumpet van Shaw's humor, die ridendo dicit verum . . . et non verum, is een ontzaggelijk talent noodig, en hoewel de heer Arnoldi zijn krachten inspande en blijk gaf van studie, bleef het relief van deze typische Shaw-figuur achterwege; één brok fantasie, rusteloos en voortdurend de toeschouwers verblindende met zijn onverwachte invallen en uitvallen, zóó heeft den schijver zich den »Vlinder» gedacht, en zóó kan waarschijnlijk alleen de heer Royaards hem uitbeelden.

Mevr. Royaards was evenmin berekend voor Juliet Graven, want ook deze figuur eischt groote fantasie in de uitbeelding van de grillen en uitvallen van den gemoedstoestand die den Franschen zoo eigenaardig euphemistisch noemen »du vague à l'âme.» Dat plotseling op Charteris aanvliegen als een cypersche kat (de uitdrukking is aan den tekst ontleend), om zich daarna weder even plotseling liefkozend tegen hem aan te vleien of wel pruilend in een hoekje te gaan zitten, dat comédie spelen als een „onvrouwelijke vrouw”, terwijl ze toch zoo „ewig weiblich” gevoelt, vormt een complex van gewaarwordingen waartoe groote tooneel-routine, lenigheid in beweging, groot modulatie-vermogen in het orgaan en de dictie en een bewegelijk masker worden vereischt; voor de elegisch aangelegde Mevrouw Royaards ging het über die Kraft.

Mejuffrouw Belder was eentonig in haar eentonige rol, Mevr. Ranucci los en levendig als Silvia, terwijl de heer Kerckhoven weder pittig zijn gepensioneerden kolonel had getypeerd, en de heer Weber niet onverdienstelijk Dr. Paramore vertolkte.

De triumfator van den avond was achter de schermen, in den meest letterlijke zin; aan de regie, die zóó het stuk monteerde, komt de eerepalm toe. Welk één minutieuse zorg was er besteed aan alle drie de decors; I de salon van Grace Tranfield, met zijn laqué blanc betimmering en meubileering en intieme verlichting; II de bibliotheek der Ibsen-Club; III Paramore's intérieur in soberen stijl met zijn karige maar keurige queen-Anne meubelen. In dat alles was stijl en zag men de hand en den geest van den artistieken leider.

C. A. V.

* * *

De „Lucifer”-opvoering door de Vondel-Vereeniging.

Het is zeer zeker 'n eigenaardig verschijnsel, dat men, in dezen tijd, waarin het moderne tooneelstuk triomfen viert, opnieuw zijn aandacht is gaan wijden aan onzen grooten Vondel als treurspel-dichter. Heel wat pennen zijn er reeds ver-

sneden over de kwestie, of zijn treurspelen „opvoerbaar” zijn, of niet. Tegenover hen, die ze eenvoudig van onze planken verbannen willen zien; — waarbij ze het, zeer zeker niet onjuiste standpunt innemen, dat men Vondel's verzen het zuiverst geniet, wanneer men ze in de stille rust van het studeervertrek leest en herleest, — staan degenen, die betoogen, dat bij een opvoering het schoone wel degelijk tot zijn recht komt, of althans kan komen.

Ik zal mij er niet in verdiepen; en trachten uit te zoeken wiens argumenten het zwaarst wegen, men wordt 't over deze kwestie toch nooit eens. Doch 't is zeer zeker waar, dat een opvoering van Vondel's treurspelen, eigenaardige en bizondere moeilijkheden meebrengt, die niet zoo heel gemakkelijk uit den weg te ruimen zijn. Verzen-zeggen is een geheel aparte, en 'n ongetwijfeld zeer hooge kunst. Ik wil daarmee zeggen, dat lang niet iedereen deze kunst machtig is, en we meer dan één, overigens werkelijk verdienstelijk acteur en actrice tellen, welke op dat gebied weinig of niets presteert. Merkw aardig genoeg, heeft dit sommige verleid, om de totaal onjuiste meening te verkondigen, dat, waar beroepsacteurs hier zoo menigmaal struikelen, dilettanten er heelemaal niet aan behoeven te raken. Het is daarmede zoo onlogisch, omdat juist bij de treurspelen van onzen grooten dichter, het *verzen-zeggen* hoofdzaak, de actie bijzaak wordt. En indien men nu deze twee zaken scherp gescheiden houdt, is het lang nog niet zoo dwaas te beweren, dat het dilettantisme, op dit gebied den beroepsman wel eens den baas is. Ik noem b. v. de Vondel-Vereeniging, waarvan de uitvoerende kring, de vorige week, Vondel's „Lucifer” voor het voetlicht gebracht heeft.

We zien hier een troepje jongelui, die, vol ambitie, en met een werkelijke liefde voor het vers, zich speciaal toeleggen op de studie van Vondel's dichtwerken. Hun wordt, door een op dit terrein alleszins bekwaam deskundige, allereerst het begrip en de beteekenis der verzen voorgehouden, en eerst, wanneer ze daarvan goed doordrongen zijn, — komt de rythmiek aan de beurt. Het resultaat van deze ernstige en volhardende studie hebben we kunnen waarnemen, bij de jongste opvoering. Toen dezelfde vereeniging in Mei 1905 in den Hollandschen schouwburg «Maagden» voor het voetlicht bracht, — heb ik niet gearzeld, die opvoering ronduit een mislukking te noemen. Ze beantwoordde zelfs niet aan de meest bescheiden verwachtingen; de verzen kwamen niet tot hun recht, om nog te zwijgen van de slechte actie en de allerbedroevendste regie. Ik releveer dat hier nog eens speciaal, omdat mij thans de vorderingen, die deze jonge Vondel-vereerders gemaakt hebben, des te sterker opvielen. Men is gelukkig zoo verstandig geweest, om na dat ehech, de onbruikbare elementen uit het verband te verwijderen, om dan, met nieuwen moed aan het werk te gaan. Het doet me des te meer genoegen na die afbrekende critiek van toèn, — bij deze opvoering te kunnen wijzen op veel goeds. Men had er zich blijkbaar op toegelegd, om ook

door 't rustige der omgeving, de verzen zooveel mogelijk tot hun recht te doen komen. Daartoe waren alle attributen weggelaten, en was 't decor zeer sober gehouden: een blauw achterdoek en blauwe friezen. Viel er dus in dit opzicht weinig te «kijken», des te meer kon het oog genieten van de over het algemeen fraaie costuums, waarbij de ontwerper, de heer J. L. van Ishoven, wat kleurencombinatie aangaat, vrij gelukkig geweest is. Thans kwam 'n meer forsche kleur van 'n mantel, des te weelderiger uit, tegen de meeren-deels zachte, en goed-harmonieerende tinten der overige costuums. In de licht-wisselingen, — nu eens het tooneel in een geheimzinnige roode gloeiing zettend, dan weer helder stralend, of fêl uitschijnend, — kwam die kleuren-warmte des te gunstiger naar voren.

En nu de opvoering-zelf! Zooals ik reeds zeide, — zijn de Vondelianen vooral in het verzen-zeggen heel wat vooruit gegaan. Dit geldt speciaal het mannelijk deel der uitvoerenden, want de dames hebben me, op één enkele uitzondering na, — de «Rafaël» van mej. N. Bouman, — niet erg kunnen bekoren.

Nu ik ook ditmaal verschillende rollen speciaal noem, wil ik allereerst met waardeering spreken over den «Lucifer» van den heer A. W. van Dalsum. Hij droeg zijn verzen met een mooi-getimbreerd geluid, en klaar begrip voor, en had, b.v. in het derde bedrijf, superieure momenten. Ook in zijn standen en gebaren gaf hij blijk van 'n ernstige voorbereiding. De heer J. Schouten gaf als «Apollion», in het eerste bedrijf een waarlijk gloedvolle beschrijving van de schoonheid van het paradijs en het eerste menschen-paar. Blijkbaar was hij echter, te oordeelen naar het soms even zenuwachtig kuchen, niet geheel vrij van »Bühnenfieber».

„Bëlzebub” was de heer W. Vrijlandt. Hij beweegt zich vrij gemakkelijk over het tooneel, en wist het kruiperige en huichelachtige in dezen duivelsfiguur, nu en dan zeer goed naar voren te brengen. In zijn verzen-zeggen lag wel de noodige schakeering, doch zijn geluid is nog niet erg krachtig. Hetzelfde geldt voor den heer F. J. W. Sandel, die de kleine rol van de „Luciferisten” vertolkte. Hij beseft wat hij zegt; draagt zijn verzen wel met gloed voor, doch heeft z'n stem, die vlak en egaal klinkt, tegen zich. Zijn actie is, bij de vorige opvoering vergeleken, al heel wat verbeterd. Dan de heer G. L. Olthoff, die als Michaël vrij verdienstelijk speelde, en zijn fraaie costuum met veel statie droeg, en de heer A. Hassoldt, die, wat zijn actie betrof, wel wat al te dilettanterig deed, doch veel vergoedde door zijn prachtige schildering van den veldslag tusschen de Luciferisten en Michaël's legerscharen. De „Belial” van den heer Vonk was 'n lofwaardig pogen, maar ook niet meer dan dat.

Van de dames heb ik mej. Bouman als „Rafaël”, al genoemd. Weliswaar, dreigde ze nu en dan af te zakken tot dien monotonen dreun, die Vondel's verzen, grauw, zelfs slaapwekkend maakt, doch ze had enkele zeer goede momenten, die mij haar uitbeelding, bij deze beoordeeling doen releveeren. Bovendien bleek haar stem voor de zaal

berekend, wat ik, jammer genoeg, van mej. v. Kooten, die de Rey van Engelen overigens met grooten eenvoud en zuivere intonatie voordroeg, — niet zeggen kan. Hoewel ik dicht bij het tooneel zat, had ik nog al eens moeite om haar te verstaan; haar geluid is veel te zwak voor een tooneelzaal.

De verdienstelijke prestaties, wat betreft het doen uitkomen van het schoone in Vondel's verzen, maakten veel goed wat aan de actie ontbrak. Op dit gebied valt er nog heel wat te leeren. Doch men kan er dezen kring, waarvan de uitvoerenden niet gewoon zijn zich op de planken te bewegen, — niet te hard om vallen. Er zijn zelfs beroeps-acteurs, die 'n zekere mate van houderigheid maar niet te boven kunnen komen.

Van de Reizeggers trad geen enkele bijzonder op den voorgrond. Enkele reien, getoonzet door door den heer J. F. Rootlieb, werden gezongen door het Vondelkoor dat, aangevuld met leden van toonkunst, op behoorlijke sterkte was gebracht. Erg mooi vond ik 't niet. De regie bleek bij den heer G. P. D. Bourgonjon, die met de heeren A. Vrijlandt en van Ishoven de uitvoering had voorbereid, — in goede handen. Te oordeelen naar de wijdingvolle stilte, welke het krachtig en verdiend applaus bij enkele bedrijven voorafging, heeft deze opvoering een zeer goeden indruk bij het vrij talrijk publiek achtergelaten.

En inderdaad; waar hier met de beperkte middelen waarover men beschikt, — hoe zou 't ook anders, in ons lieve land, waar de kunst op 'n schoen en 'n slof loopt, — resultaten bereikt zijn, als waarop deze Lucifer-opvoering bogen kan; geloof ik, dat in den toekomst, van dezen kring, die goede krachten onder haar leden telt, nog veel te verwachten is.

W. v. D. H.

V A R I A.

Sarah Bernhardt en Victor Hugo.

Sarah zou in 1871 voor het eerst de koningin in Ruy Blas spelen; Vacquerie en Paul Meurice waren haar voorspraak geweest bij den dichter. Deze schreef aan de tooneelspeelster dat hij haar den 6den December te zijnen huize verwachtte voor de lezing van het stuk.

Het toen reeds bedorven kind gevoelde zich in hare ijdelheid gekwetst door dit verzoek dat in strijd was met het gebruik dat de lezing van stukken in den schouwburg voorschreef. Ze was woedend tegen den man dien ze als den genialen dichter vereerde maar dien ze als mensch nog niet had leeren kennen. Haar vrienden, waaronder de maarschalk Canrobert, stijfden haar in haar verzet, en ze schreef aan Hugo het volgende briefje:

„Monsieur, la reine a pris froid. Et sa Camerera Mayor lui interdit de sortir. Vous connaissez mieux que personne l'étiquette de cette Cour d'Espagne. Plaignez votre reine, Monsieur!”

De dichter antwoordde:

„Je suis votre valet, Madame. — Victor Hugo.”

Den volgenden dag had de lezing plaats in den schouwburg, en ontmoette Sarah voor 't eerst den grooten dichter. Ze beschrijft die ontmoeting in haar Mémoires:

„Je fis donc le connaissance du monstre. Ah! que je leur en ai voulu longtemps, à ces sots qui m'avaient verrouillé le cerveau.

Il était charmant, le monstre. Et si spirituel, et si fin, et si galant; d'une galanterie qui est un hommage, non une injure. Et bon pour les humbles. Et toujours gai.”

Victor Hugo was bij de repetitie zeer streng en critiseerde elk gebaar en elke houding der artisten. Eens, vertelt Sarah, zat ik op de punt van een tafel, terwijl de meester bezig was den vrij onhandigen acteur Talien te dresseeren.

Eensklaps rijst hij in de stalles overeind en roept mij toe:

„Une reine d'Espagne, honnête et respectable,

„Ne se met pas ainsi sur le bout d'une table.”

A D V E R T E N T I E N.

De meest aangename, goedkoopste en tevens gemakkelijkst verteerbare vorm voor het gebruik van levertraan is de

STOOMLEVERTRAAN-EMULSIE

van **KRAEPELIEN & HOLM**, Apothekers-Hofleveranciers te ZEIST. Verkrijgbaar in flacons van ± 300 gram à f 1.25, ook bij de fabrikanten.

VAN DUREN'S Corsetten Magazijn.

AMSTERDAM
Leidschestraat 78.

Telef. 7851.

AMSTERDAM
Kalverstraat 136.

Telef. 8178.

UTRECHT
Stadhuisbrug 4, Viestraat 2a.

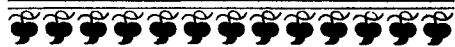
Telef. 1314.

Onze beroemde Corsetten, merk C. P. à la Sirène Paris Forme droite rationelle, verdringen het gewone droit-devant Corset, omdat het Corset Forme Rationelle tevens is het meest élégante, steeds is naar de laatste mode gewijzigd en is samengesteld volgens advies van H.H. Medici.

Adverteert in dit
Blad.

Abonneert U op
HET TOONEEL.

AMERIKAANSCH KLEEDINGMAGAZIJN GRÜNDEMANN & JONCKBLOEDT

Comb. A. KREYMBORG & Co. — Hofleveranciers.

MARIAPLAATS 3, UTRECHT.

Speciaal Huis voor Heeren-, Jongeheeren en Kinderkleeding

Gemaakt en naar maat.

VRAAGT ONZE PROSPECTUS EN VOORWAARDEN VOOR ABONNEMENT.

Speciale Inrichting tot het vervaardigen van

GELEGENHEIDS-GALAKLEEDING EN AMBTSGEWADEN.

COUPE SYSTÈME AMÉRICAIN.

Huis van den EERSTEN RANG op Amerikaansche grondslag.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: MR. DR. C. A. VAILLANT * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^{v/h} ROELOFFZEN-HÜBNER EN VAN SANTEN

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
/ 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS. FRANCO PER POST
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

**Wat voor de Redactie bestemd is te adres-
seeren aan den Redacteur, Heerengracht 211
te Amsterdam.**

INHOUD: Berichten en Mededeelingen. — Amsterdamsche
Kroniek, C. A. V.: Het Kind. — C. A. V.: Moral, Comedie
van Ludwig Thoma. — Rotterdamsche Brieven, A. v. R.:
Jeugd. — Ingezonden. — Varia.

Berichten en Mededeelingen.

Omtrent de overdracht van het Kleine Gartmanfonds aan het Pensioenfonds welke in de vorige maand plaats had wordt ons het navolgende medegedeeld.

Het Kleine Gartmanfonds wordt ontbonden, omdat het grondkapitaal te gering bleek om zelfs na het overlijden van de eenige vruchtgebruikster naar behooften te voorzien in de meest bescheiden behoeften van het doel bij artikel 1 zijner statuten omschreven. Dit doel, meent men, kan beter bereikt worden door overgang van het grondkapitaal aan het Pensioenfonds dat na het overlijden der bedoelde vruchtgebruikster de vrije beschikking heeft over de gekweekte renten. Omtrent de bepalingen van de overdracht kan nog worden medegedeeld het navolgende.

Het overgenomen kapitaal wordt in de administratie van het Pensioenfonds opgenomen onder het afzonderlijk hoofd „Kleine Gartmanfonds”. zoolang de vereeniging zal bestaan, en gaat daarop over onder gelijke benaming aan een alsdan bestaande vereeniging of administratie ten doel hebbende de ondersteuning van oude tooneelspelers en tooneelspeelsters.

In de door het Pensioenfonds uit te brengen en uit te geven jaarverslagen moet de overgang van het Kleine Gartmanfonds en tevens de naam van Mevr. M. J. Kleine Gartman herdacht worden.

Bij eventueelen overgang van het Pensioenfonds aan een of andere vereeniging of administratie als boven bedoeld, moet de voorgaande alinea mede worden verplichtend gesteld.

De tegenwoordige eenige vruchtgebruikster blijft levenslang genieten de tot nu toe ontvangen uitkeering.

Wij voldoen gaarne aan het ons kenbaar ge-

**Ieder lid van het Tooneelverbond brenge
dit jaar één nieuw lid aan!**

maakte verlangen om alle tooneelspelers voorzoover zij het nog niet deden, aan te sporen zich bij het Pensioenfonds aan te sluiten.

DE REDACTIE.

De Ned. Tooneelvereeniging verzoekt ons mede te deelen, dat de rol van Blom in „Ueber unsere Kraft” wordt vervuld door den heer van der Does en niet door den heer van Praag. RED.

AMSTERDAMSCH E KRONIEK.

Nederlandsche Tooneelvereeniging.
Het Kind.

Ik herinnerde onlangs bij de bespreking van het tooneelwerk van Paul Hervieu en van diens *Dédale* aan Brioux die in zijn *Berceau* hetzelfde onderwerp heeft behandeld: den factor van het kind bij scheiding tusschen echtgenooten. Inderdaad, hoe men moge staan tegenover het echtscheidingsvraagstuk, zelfs zij die de meest radicale leer op dit stuk zijn toegedaan en de ontbinning van het huwelijk afhankelijk willen stellen van den wil van een der partijen, moeten erkennen dat *het kind* altijd blijft het groote vraagstuk, dat dikwijls de proporties aanneemt van het probleem der quadratuur van den cirkel. Het kind vormt den onverbrekelijken band tusschen de ouders; deze gedachte ligt ten grondslag aan de drama's van Hervieu en Brioux, die op deze basis de hereeniging der gescheiden echtgenooten bouwen.

Er is geen enkele reden om dezen factor niet ook preventief te laten werken: Guinon en Bouchinet deden het in *Son Père*, en Mej. Jacqueline Reyneke van Stuwe doet het in haar jongste tooneelstuk, dat thans door de Tooneelvereeniging wordt opgevoerd. De echtelieden van Wijck, tusschen wie het bijna tot een scheiding kwam wegens een verkoeling die den man de geneugten van het vroegere jonggezellen leven weder deed opzoeken, en die de vrouw troost liet zoeken bij

een (tot nu toe platonischen) vriend, worden op 't kritieke oogenblik dat tot de scheiding reeds in beginsel is besloten weder verzoend door het optreden van een 12-jarig kind, dat twee jaren afwezig was en nu van kostschool terugkeerde, juist van pas om het onheil te verhoeden.

Het komt mij voor dat Mej. Reyneke van Stuwe zich-zelve wel rekenschap zal geven, dat zij van de dankbare stof niet de partij heeft getrokken die wij gerechtigd waren te verwachten. Er was van het gegeven iets belangrijks te maken geweest; de schrijfster had volkomen het recht bij het opgaan van het scherm ons te plaatsen voor het fait accompli van de verstoring van den huwelijksvrede, zonder zich te verdiepen in de oorzaken die tot die verstoring hebben geleid; zij had zich tot taak gesteld, de echtgenooten op het laatste oogenblik te doen terugdeinzen voor den beslissenden stap der scheiding door het optreden van het twee jaren afwezige kind in beider levenssfeer. Man en vrouw, op het punt voor goed van elkander te gaan, gevoelen tegelijkertijd de kracht van den band waarvan zij zich niet bewust waren, en keeren tot elkander terug.

Maar dit evolutie-proces moet dan ook door den auteur worden ontleed en langs logischen weg ontwikkeld, en in die ontwikkeling schiet de schrijfster van *het Kind* te kort. Zij registreert eenvoudig feiten: er is verwijdering tusschen de echtgenooten die blijvend dreigt te worden; het kind verschijnt ten tooneele; de echtgenooten reiken elkaar de hand; dit alles zonder psychologische ontwikkeling; de toeschouwers worden niet ingewijd in den strijd der dramatis personae, het conflict trekt aan ons oog voorbij zonder ons medegevoelen te wekken.

Kan alzoo niet worden getuigd dat de schrijfster geslaagd is in de verwezelijking van wat zij zich tot taak had gesteld, er zijn toch in *het Kind* momenten die een belofte voor de toekomst inhouden. De stijl is wat ik zou willen noemen van goeden huize, enkele tooneeltjes (b. v. de kamerversiering in het tweede bedrijf) hebben groote levendigheid, en de figuur van het kind is aardig geschetst.

Van die aardige teekening wist een debutante, mej. S. van Dijk, ruimschoots gebrnik te maken. Wat dit vijftienjarige meisje te hooren en te zien gaf was werkelijk de moeite waard en beloofd veel, indien de jeugdige actrice onder goede leiding blijft. Er zit tooneelbloed in, ze zegt goed (ze deed dit reeds als *Spera* in *Ueber die Kraft*), ze beweegt zich bijzonder gemakkelijk op de planken, ze doet juist voldoende en niet te veel, zooals bij beginners dikwijls voorkomt. Of er de stof voor een ingénue in zit zal de tijd nog moeten leeren; jong en ingénue zijn begrippen die elkaar volstrekt niet altijd dekken.

C. A. V.

M O R A L.

Comedie van Ludwig Thoma.

Ludwig Thoma is een van de redacteuren van den *Simplicissimus* en weet met bijtend sarcasme

de sociale misstanden en dwaalbegrippen van zijn vaderland te hekelen. Als zoodanig heeft ook zijn comedie *Moral*, die meer dan eens aan Shaw en Wilde herinnert, in Duitschland overal succes, onlangs nog te München, waar het stuk in het Schauspielhaus vijftig maal volle zalen trok.

Als het scherm opgaat, ontvangt de familie Beermann gasten. Beermann is een gefortuneerd rentenier, thans liberaal-conservatief candidaat voor den Rijksdag; tot de gasten behooren Commerzienrat Bolland met zijn echtgenoot, Justizrat Hauser, Dobler, een arme dichter, de gymnasiumleeraar Wasner en later de zestigjarige Mevr. Lund, welke zooals wij zullen zien wel heel nauw aan den heer Ludwig Thoma geparenteerd moet zijn.

Het gesprek loopt over de moraal, wel te verstaan, de conventionele moraal op sexueel gebied, een onderwerp dat voor het gezelschap bijzonder actueel is, omdat Beermann voorzitter is en Bolland en Wasner leden zijn van den pas opgerichten Sittlichkeitsverein, die zich ten doel stelt alle pogingen te steunen die strekken tot beteugeling van de in het land (het hertogdom Gerolstein) toenemende onzedelijkheid. De drie kampioenen van dit edele genootschap zijn blijkbaar vol vuur voor hun zaak en geven geen kamp aan hun bestrijders, de sceptische advocaat Hauser en de oude Mevrouw Lund, welke laatste vooral maar heel weinig sympathie blijkt te gevoelen voor een streven waarachter zij hypocrisie vermoedt. Maar ten slotte, als het debat venijnig dreigt te worden, komt de gewenschte afleiding in een skat-partij waarin weldra de ridders der moraal geheel verdiept zijn. Aan 't eind van het bedrijf vernemen we nog, dat zoo juist de politie de hand heeft gelegd op een gevaarlijk sujet, een zich noemende Madame de Hauteville, alias Hochstetter, in wier woning zich tooneelen hebben afgespeeld die een ergenis zijn in de oogen der bestrijders van de onzedelijkheid.

Dit eerste bedrijf, dat naar Fransch model alleen het exposé van het stuk inhoudt, is met meesterhand geschreven. De typeering der personen is kostelijk, zonder dat de auteur ook maar één oogenblik verzeilde op de klip der caricatuur, waartoe het onderwerp alle aanleiding gaf. Van den pittigen dialoog kan ik mij niet weerhouden een staaltje te geven.

Fr. Lund.

U bent voorzitter van de nieuwe zedelijkheidsvereeniging? Waarom doet U zoo iets? Dat is niet fatsoenlijk....

Op de heele wereld is mij niets zoo antipathiek als een boetprediker. Maar als iemand het dan absoluut zijn wil.... dan moet hij naar het oude recept sprinkhanen eten. Met Moezelwijn en kreeftenscharen gaat het niet samen.

Beermann.

Aan sprinkhanen kan ik mij niet meer wennen.

Fr. Lund.

Waarom went gij U aan deze moraal?

Bolland.

De dames weten blijkbaar niet, welk doel onze vereeniging nastreeft. U zoudt ieder woord onderschrijven dat in onze statuten staat.

Fr. Lund.

Daartegen teeken ik met alle energie protest aan. Ik vind dat vereenigingsgemeier alleen maar komisch. U komt dus niet alleen samen om te kegelen, maar U wilt ook samen moreel zijn?

Hauser.

En daarbij denk ik altijd aan honger-kunstmakers die in 't geniep eten.

Bolland.

Ik moet zeggen, dat ik het betreuenswaardig vind als men een mooie groote beweging zoo afmaakt met een paar woorden. Dat verbittert iemand die eerlijk werkt voor de gezondmaking van ons volk.

Fr. Lund.

Waar hebt gij uw diploma gehaald om dokter te kunnen zijn?

Wasner.

Iedereen moet dokter zijn.

Hauser.

Ik blijf patient. Een paar hebt gij er toch noodig, anders hebt ge niemand meer te cureeren.

Beermann.

Stelt U eens voor, dat een bloeiende jonge man in de handen valt van een slecht schepsel.

Fr. Lund.

Ik kan mij heel wat ergers voorstellen.

Beermann.

Iets nog ergers?

Fr. Lund.

Bijvoorbeeld: wanneer hij met de geloovigheid der jeugd met uw zedelijkheidsvereeniging meedeed.

Bolland.

Toe maar!

Beermann.

Vandaag is U niets ernst.

Fr. Lund.

Hooge ernst. Een jonge man komt er misschien nog toe, voor dat slechte schepsel, zooals U het noemt, medelijden te gaan gevoelen. Dan heeft hij iets wezenlijks voor zijn moraal gewonnen. En al bleef hem dat alleen als diepe indruk, dan zou dat slechte schepsel hem een betere les hebben gegeven als iemand anders met fraaie woorden.

Bolland.

Ik ben eenvoudig stom van verbazing.

Wasner.

En onze vereeniging, ziet U daar een slechten invloed in?

Fr. Lund (*heel vast*).

Ja.

Bolland (*ironisch*).

Natuurlijk; de professoren die met ons zijn, en de kerkvoogden — of een generaal.... die bederven natuurlijk de jeugd! In tegenstelling tegenover die brave meisjes!

Wasner.

En wat is dan wel die slechte invloed?

Fr. Lund (*met nog meer warmte*).

Dat de jonge man eigengerechtigheid als een goede zaak beschouwt, dat hij zich hardheid went, dat hij voor altijd zich de mogelijkheid beneemt om het leven te verstaan en een hulpvaardig mensch te worden.

Bolland.

Wat voor woorden zijn dat voor zulk een zaak!

Fr. Beermann.

Dat zijn prachtige woorden, en ik zou er ook voor danken, als mijn jongen zoo'n held der deugd werd!

Het tweede bedrijf speelt in het politiebureau, waar de zich noemende Mme. de Hauteville zich in arrest bevindt.

De assessor Ströbel, heerlijk type van een dienstdoener, neemt de gedetineerde een verhoor af, vooral om te weten wie zich bevond in de kleerenkast waarin zich iemand had verstopt toen de politie een inval deed in het verdachte huis.

Ninon de Hauteville oftewel „die Hochstetter” is evenwel voor geen klein gerucht vervaard en weet in het verhoor haar man te staan; wie de onbekende uit de kleerenkast is weigert zij mede te deelen, maar, zegt ze, de alleswetende politie zal dat toch wel kunnen ontdekken, en dan, ja dan zal men haar met de noodige excuses vrijlaten. Zoo gebeurt het ook, want de groote onbekende blijkt alras niemand minder te zijn geweest dan de erfprins Emil van Gerolstein met zijn adjudant baron von Schmettau, en de politiepresident schuimbekt van woede over de gaffe van zijn ambtenaren. Maar intusschen is bij den assessor Ströbel ook geweest de ons uit het eerste bedrijf bekende heer Beermann, de voorzitter der zedelijkheidsvereeniging.

Niet om zooals men denken zou de pogingen der overheid in het beteugelen van het verschrikkelijke kwaad te steunen, maar integendeel om alles in het werk te stellen om de zaak in den doofpot te doen; in naam van de zedelijkheid, jawel meneer! Want ziet u, waar moet het heen wanneer misschien fatsoenlijke namen in de zaak worden gemengd, gansche families gecompromitteerd, reputaties te grabbelen gegooid enz.

En er zijn naar het schijnt heel wat namen in de zaak gemoeid; op den lessenaar van assessor Ströbel ligt een cahier, het is afkomstig van „die Hochstetter” en daarin staan de namen van haar bezoekers (met uitzondering van den erfprins) met de juiste datums en *bijzonderheden*! De deftige heer Beermann heeft al meermalen schuin gekeken naar dat cahier, en eindelijk in een onbe-

waakt oogenblik stopt hij het in zijn borstzak; zijn eigen naam stond er op verschillende pagina's in.

En niet alleen zijn naam, maar ook die van zijn collega's Wasner en Bolland, zooals we hooren in het derde bedrijf, waarin nog de deugdzame president van zijn wederhelft een keurig lesje krijgt in een juweel van een samenspraak. 't Geval loopt ten slotte tot ieders genoegen af; de zedelijkheidsvereniging zal aan Mme. de Hauteville nog 10.000 Mark schadevergoeding geven, en Beermann wordt de huisorde van Emil door diens adjudant toegezegd.

In ons land, waar van zekere zijde een streven zich openbaart tot op de spits gedreven puritanisme, en waar de hypocrisie op het gebied der sexueele moraal zeker niet minder groot is dan in Duitschland, is deze satire evenzeer op haar plaats.

C. A. V.

ROTTERDAMSCH E BRIEVEN.

VIII.

Groote Schouwburg.

Jeugd. Liefdedrama in 3 bedrijven van Max Halbe.

De heer Van Eysden schijnt het nu te willen zoeken in wederopvoeringen van bijna vergeten stukken. Na het Faillissement dat in 20 jaar niet opgevoerd was, nu Jeugd dat circa 15 jaar gerust heeft.

Of het verstandig is, zal de tijd moeten leeren, maar te verdedigen is het, aangezien het moderne repertoire, vooral dit seizoen, nogal mager is.

Jeugd is een stuk met veel, heel veel moois, maar ook veel — te veel — gebreken; en de gebreken zijn er in de loop der jaren niet minder op geworden.

Twee hoofdzaken in het stuk, die de dramatische gevolgen na zich sleepen, zijn behalve te weinig gemotiveerd, ook te onècht, om ons voldoende te kunnen boeien en vasthouden.

1°. Het onbegrijpelijke van normale menschen, die een idioot een geladen buks in handen laten! Men voelt al onmiddellijk in het 1e bedrijf, dat dit op ongelukken moet uitloopen; dat het ongeluk niet eerder gebeurt dan op het laatst van het derde, is alleen te danken aan het feit, dat dan

het stuk te vroeg geëindigd zou zijn. (Zoodra men tot zulke overwegingen kan komen, is het bewijs geleverd dat er iets aan hapert!)

2°. Dat Pastoor Hoppe — een man van veel levenservaring, die er zelfs prat op gaat als student flink te hebben meegedaan — niet begrijpt, zelfs na de ernstige waarschuwing van den Kapelaan, dat de intieme omgang van twee frissche vurige menschen als Annchen en Hans, noodwendig ongewenschte gevolgen moet krijgen, is wel een beetje te veel vergegd van onze goedgeloofigheid.

3°. Het goedkoope, en volstrekt onnoodige slot, dat de idioot *eindelijk* een ongeluk veroorzaakt met de geladen buks, en Annchen doodschiet! De oplossing had wel anders en mooier kunnen worden.

Tot zoover de gebreken! Het mooie in Jeugd is de heerlijke frischheid van Annchen en Hans; de ontwakende liefde, de naïve poëzie, overgaande in laaienden hartstocht. Er komen inderdaad ontroerend-mooie gedeelten in voor; vol stemming en tintelend van jeugd.

Eerlijk gezegd is de vertolking ervan mij niet meegevallen.

Ik had meer verwachting van Vervoorn, als Kapelaan, dan hij gegeven heeft; hij was te monotoon en liet zeer onvoldoende zijn innerlijken gemoedstoestand uitkomen; het was alles te vlak, te weinig genuanceerd.

Dat „te” is bijna op alle meëspelenden van toepassing; Alex. Faassen, als Pastoor Hoppe, was nu en dan te jong, te gemoedelijk; overigens gaf hij een prachtig type van deze rol.

De idioote Amandus, van den heer Daum, liet in oogenblikken van emotie veel te wenschen over; goed was zijn wezenloos en gluisperig rondkijken; zijn uitbarstingen van woede met de gevolgen ervan mislukten vrijwel.

En ten slotte de hoofdpersonen van het drama: Elsa Mauhs als Annchen en v. d. Lugt Melsert als Hans.

Beiden hadden prachtige momenten van naïviteit en sprankelende jeugd; maar ook beiden leden nu en dan aan het „te”! Zoo was de blijdschap van Annchen bij het vernemen van Hans' komst, te overdreven en daardoor te weinig gemotiveerd.

En Hans heeft het er af en toe een beetje te dik opgelegd; maar als geheel mogen beide jeugdige artiesten tevreden zijn met hun succes; zij hebben weer bewezen, dat de toekomst van ons tooneel er volstrekt nog niet zoo hopeloos uitziet als sommige wel eens willen beweren.

Ten slotte zij nog meegedeeld, dat een wel wat lachlustig publiek met belangstelling de voorstelling volgde, en de voltolkers met een hartelijk applaus beloonde.

Elsa Mauhs ontving twee bloemstukken.

A. v. R.

Ingezonden.

Sint Elisabeth.

Geachte Heer Redacteur.

Nu al sinds weken bezig met de instudeering van dit stuk, heb ik met bijzondere belangstelling

kennis genomen van Uw opmerkingen; maar tevens, ze lezend, gevoeld, dat U twee belangrijke psychologische momenten over het hoofd zag.

De eerste is een van zeer algemeene aard, nl. dat geen personen zoo blind plegen te blijven voor elkanders *waren* aard en *dieper* wezen dan menschen die dagelijks samen zijn, zelfs in huwelijks-verband.

En vooral is dit het geval, wanneer zij leven onder de beheersching van algemeene denkbeelden; hun kijk op hun omgeving is dan een zien van wat zij willen zien.

En dit is nu — ziehier het tweede moment — zeer bijzonderlijk het geval met Walter Carelsen en Hanne Doncker.

Zij, de geslotene, angstvallige, staat geheel onder den invloed van het ideaal der zelfverzaking, haar door hem ingegeven. Dat het in hem zelf verbleeken gaat, wil zij zichzelf niet bekennen, om niet haar eenig houvast op het leven te verliezen; om niet te moeten erkennen dat hetgeen hij haar van haar leven heeft doen maken, een volledig bankroet geworden is.

En hij, die in haar altijd alleen gevonden heeft de in zichzelf besloten kracht, welke hij vereerde; die door geen woord haar eigen diepsten drang naar een volledige liefde heeft leeren kennen; hij ziet in haar niet anders dan een vriendin, onmachtig om méér voor hem te voelen dan den eerbied der leerlinge voor den voorganger. Dat zijn naderen tot Nina Ferrara iets in haar kwetsen of pijnlijk kan komt niet in hem op, zomin als een man die met zijn vrouw alleen ongelooft beleeden heeft en onbewust is gebleven van eenigen omkeer tot religie in háár, zou kunnen vreezen haar te kwetsen door uitingen van zijn agnosticisme.

Het is door deze onbewustheid van elkanders wezen, door deze overheersching van algemeene denkbeelden, dat, wat anders alleen pijnlijk wezen zou, nu tot tragiek groeit.

Ik hoop dat we er in zullen slagen bij de vertooning die tragiek te doen gevoelen; wat bij een drama als dit, waarin de wordingsgeschiedenis der toestanden tusschen het gewordene dooreengeweven is, uitteraard moeilijker is dan wanneer, romansgewijs, de ontwikkeling zelf getoond was. Nu krijgt de toeschouwer verleden en heden tegelijk voor zich en moet de vertooning het gebeurde in het licht van het voorafgegene stellen. Vooral voor Walter, die hier staat in den vollen overgang van gewild ascetisme tot uitdringenden levenslust en wiens vroegere zelf nog maar schaduwjes op zijn nieuwere wezen werpt, blijft dit een uiterst moeilijke taak. Maar wie het werk geheel analyseert, vindt toch — zoo althans is mij gebleken — de verhoudingen in ander licht dan U ze gezien en getoond heeft.

Met collegiale groeten,

L. SIMONS.

De geachte inzender verwijt mij, twee psychologische momenten van het drama te hebben over het hoofd gezien, en wel primo dat personen die dagelijks samen verkeerden blind plegen te zijn voor elkanders aard en dieper wezen, en ten

tweede dat dit vooral het geval is wanneer als in casu bij Hanna en Walter de vereeniging berust op overheersching van algemeene denkbeelden, die teweegbrengt dat de belanghebbenden de wederzijdsche evolutie intuïtief weigeren voor zichzelf te erkennen, omdat die erkenning zou leiden tot het constateeren van het bankroet van het eigene levensbeginsel.

De eerste stelling is in hare algemeenheid zeker betwistbaar; ik meende tot nu toe dat intiem samenleven veeleer medebracht toenemend inzicht in elkanders dieper wezen.

En wat de thesis in causa betreft — wat heeft de auteur ons willen doen zien? De wederzijdsche blindheid der echtgenooten in het gegeven geval (en als zoodanig aannemelijk) als oorzaak der tragiek?

Een hoogst belangrijk thema ongetwijfeld, maar dat dan staat *naast* het andere thema: het bankroet van het ascetisme in de huwelijksgemeenschap, op zichzelf even belangrijk. Dan heeft het drama twee grondgedachten in plaats van eene, en deze methode is bedenkelijk.

In elk geval levert de authentieke interpretatie van den echtgenoot der schrijfster een bijdrage die nogmaals aantoonde welk een belangrijk en diepgaand werk in *Sint Elisabeth* voor ons ligt.

C. A. V.

VARIA.

Een Berlijnsch recept voor een revue.

Nimm 21 alte Witze,
Auf die schon Ben Akiba schwur,
Erweitere diese zu vier Akten
Die lose sind verbunden nur,
Und lasz den ganzen Blödsinn spielen
Dort wo die Lebewelt verkehrt

.....
Schreib nun ein Lied für Männerstimme,
Zwei, drei Couplets und einen Chor,
So echt Berlin, das heiszt recht schnoddrig
Und ohne ein Atom Humor;
Steck' dann drei Dutzend Weiberbeine,
So Genre Begassches Modell,
In 35 bunte Röhren,
Anliegend wie das eigne Fell,
Und lasse davon je zwei Beine
Dort wo der Mensch im Dunklen sitzt
In einen Körper sich verlängern
Der einen hohlen Schädel stützt,
Welch *letzten* von vorne zieret
Zwei schöner Augen blendend Licht;
Lasz diese Beine Cancan tanzen
Nach gut gestohlner Melodie
Und diese Augen kokettieren
Nach links und rechts und vis à vis,
Und gib zum Schluss dem Schund 'nen Namen
Dann hast du 's ganze Werk vollbracht.

A D V E R T E N T I Ë N.

De meest aangename, goedkoopste en tevens gemakkelijkst verteerbare vorm voor het gebruik van levertraan is de

STOOMLEVERTRAAN-EMULSIE

van **KRAEPELIEN & HOLM**, Apothekers-Hofleveranciers te **ZEIST**. Verkrijgbaar in flacons van \pm 300 gram à f 1.25, ook bij de fabrikanten.

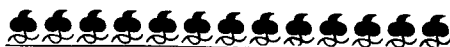
VAN DUREN'S
Corsetten Magazijn.

AMSTERDAM
Leidschestraat 78.
Telef. 7851.

AMSTERDAM
Kalverstraat 136.
Telef. 8178.

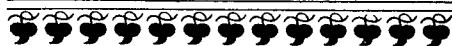
UTRECHT
Stadhuisbrug 4, Viestraat 2a.
Telef. 1314.

Onze beroemde Corsetten, merk C. P. à la Sirène Paris Forme droite rationelle, verdringen het gewone droitdevant Corset, omdat het Corset Forme Rationelle tevens is het meest élégante, steeds is naar de laatste mode gewijzigd en is samengesteld volgens advies van H.H. Medici.

Adverteert in dit
Blad.

Abonneert U op
HET TOONEEL.

AMERIKAANSCH KLEEDINGMAGAZIJN
GRÜNDEMANN & JONCKBLOEDT

Comb. A. KREYMBORG & Co. — Hofleveranciers.

MARIAPLAATS 3, UTRECHT.

Speciaal Huis voor Heeren-, Jongeheeren en Kinderkleeding
Gemaakt en naar maat.

VRAAGT ONZE PROSPECTUS EN VOORWAARDEN VOOR ABONNEMENT.

Speciale Inrichting tot het vervaardigen van

GELEGENHEIDS-GALAKLEEDING EN AMBTSGEWADEN.

COUPE SYSTÈME AMÉRICAIN.

Huis van den EERSTEN RANG op Amerikaansche grondslag.

Tarief van Advertentiën in „Het Tooneel”

Bij abonnement te plaatsen binnen 9 maanden:

Per	100 regels à 9 Cts.			
”	250	”	”	8
”	500	”	”	7
”	1000	”	”	6
”	1500	”	”	5

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: MR. DR. C. A. VAILLANT * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^{v/h} ROELOFFZEN-HÜBNER EN VAN SANTEN

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS. FRANCO PER POST VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

**Wat voor de Redactie bestemd is te adre-
seeren aan den Redacteur, Heerengracht 211
te Amsterdam.**

INHOUD: Officieel. — Berichten en Mededeelingen. — Amsterdamsche Kroniek, C. A. V.: Kaatje. — Antigone. — Emile Fabre — Les Vainqueurs. — Betaille's Femme Nue. — Een Nationaal Engelsch Theater. — Correspondentie.

OFFICIEEL.

Heeren afdeulingssecretarissen wordt beleefd ver-
zocht de volgende gegevens te willen verstrekken:

- 1°. Samenstelling van het afdeulingsbestuur;
Adres van den Secretaris.
- 2°. Aantal leden.
- 3°. Naam van den gedelegeerde bij de Tooneel-
school.
- 4°. Het Jaarverslag.

De Alg. Secretaris
J. H. MIGNON.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

Wij meenen onderstaande circulaire te mogen
brengen onder de aandacht van onze lezers met
eene opwekking om het goede doel der Vereenig-
ging te steunen door toetreding als Begunstiger
met een jaarlijksche bijdrage van f 1.— of meer.

RED.

**Vereeniging tot Oprichting en Uitbreiding der
Galerij van Portretten van Ned. Tooneel-
kunstenaren, die in den Stadsschouwburg
te Amsterdam zijn groot geweest.**

Gevestigd te AMSTERDAM.

Goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van 18 December 1900 No. 45.

Aan Dames en Heeren Begunstigers.

Het is ons een aangename taak te kunnen
mededeelen, dat sedert ons laatste rondschrijven
van 30 Maart 1908, iets belangrijks is gebeurd,
dat de bereiking van het doel der Vereeniging
zeer bevorderd heeft.

Met de wetenschap, dat in het Rijksmuseum te

**Ieder lid van het Tooneelverbond brenge
dit jaar één nieuw lid aan!**

Amsterdam vele portretten van beroemde tooneel-
spelers en speelsters aanwezig zijn, hebben wij
gemeend een poging te mogen wagen, enkele
daarvan in bruikleen naar den Stadsschouwburg
overgeplaatst te krijgen.

In November ll. hebben wij dit denkbeeld voor-
gedragen aan den Minister van Binnenlandsche
Zaken, met het gunstige gevolg dat, na eenige
correspondentie met Zijne Excellentie en het Ge-
meentebestuur van Amsterdam, per ministrieel
schrijven van 12 Maart ll. niet alleen het verzoek
werd ingewilligd, maar de Minister alreeds in den
gewenschten zin was overeengekomen met de
Stadsschouwburg-Maatschappij.

De „Galerij” is dus met een twaalftal fraaie
schilderijen uitgebreid.

De middelen onzer Vereeniging — hoewel nog
steeds bescheiden — hebben ons in staat gesteld
het portret te doen schilderen eener beroemde
tooneelspeelster, die ontegenzeggelijk behoort tot
de meest gevierde kunstenaressen, die in den
Stadsschouwburg ooit zijn opgetreden.

Wij bedoelen het portret van Mevrouw

JACOBA MARIE NARET KONING, geb. Majofski,
geboren 3 Februari 1807, overleden 23 Maart 1847.

Het doek, geschilderd door den Kunstschilder
M. J. M. Wiegman, is door Burgemeester en Wet-
houders aanvaard, en zal zoo spoedig mogelijk in
den Stadsschouwburg worden geplaatst.

De belangen der „Galerij van Portretten” in
uwe welwillendheid aanbevelende, teekenen wij,

Met alle achting

Namens de Vereeniging:

Mr. J. VAN SCHEVICHAVEN.

C. PH. J. CLOUS.

J. L. A. SCHUT.

AMSTERDAM,
27 Maart 1909.

De Amsterdamsche Afdeeling van het Verbond
heeft hare leden uitgenoodigd tot bijwoning eener
voorstelling op Maandag 5 April 1909 in den

Hollandschen Schouwburg, te geven door leerlingen der Tooneelschool.

Opgevoerd zal worden:

HET KATTEBELLETJE.

(les Pattes de Mouche)

van *Sardou*, vertaling *Dr. J. ten Brink*.

De leden hebben persoonlijk toegang met een dame of twee jongelieden van 14—18 jaar.

Plaatsbespreking (à f 0.25 p.p.) op Zaterdag 3 en Maandag 5 April van 10—3 uur, bureau Hollandsche Schouwburg, op vertoon van diploma.

Zonder besproken plaats wordt geen toegang verleend.

AMSTERDAMSCH E KRONIEK.

Ned. Tooneel. KAATJE.

Dit toneelspel in verzen van den Brusselschen advocaat Paul Spaak, had in diens vaderland een buitengewoon succes, dat volgens een in het officieele program van den Stadschouwburg geciteerde correspondentie van het Journal des Débats grootendeels op rekening moet worden gesteld van het onderwerp en het milieu, beide factoren die het voor het Belgisch publiek aantrekkelijk maakten.

Ik geloof dat de oorzaak van het verschijnsel elders moet worden gezocht, en wel in de eigenaardige tooneeltoestanden te Brussel.

Het Théâtre du Parc, dat de Brusselaars zoo gaarne hun Théâtre Français noemen, is financieel geen schitterende onderneming. Gelegen in de zgn. zône neutre, aan de Rue de la Loi, vindt het zijn bezoekers hoofdzakelijk onder de bewoners der bovenstad en niet onder de vlottende bevolking van vreemdelingen of tijdelijk verblijvenden die het grootste contingent der theaterbezoekers oplevert en de acht à tien schouwburgen der benedenstad alimenteert. Ten einde nu het bezoek van zijn eigen publiek te bevorderen heeft sinds een tiental jaren de directie van het Théâtre du Parc een service des premières georganiseerd waardoor althans de opkomst der getrouwen voor één avond wordt verzekerd.

Bij den aanvang van het speelseizoen, in October, kan men zich laten inschrijven voor de premières; men krijgt een vaste plaats en betaalt daarvoor geen sou extra. Is men op een der première-avonden verhinderd, dan deelt men dit eenvoudig desnoods telefonisch mede aan den bureauist, en er zijn tien liefhebbers voor één om uw plaats

overtenemen. Want de schouwburg is klein, het aantal plaatsen zeer beperkt, en een première in het Parc heeft altijd de groote aantrekkelijkheid van een mooie zaal, waar het sterkere geslacht in rok verschijnt en de dames der heele en der halve wereld wedijveren in elegantie.

Het ligt in den aard der zaak, dat dit kosteloze première-abonnement jaar in jaar uit door de groote meerderheid wordt hernieuwd, en zoo vindt men dan ook voortdurend dezelfde gezichten terug, die de kern vormen van het echt-Brusselsche schouwburgpubliek; en langzamerhand is deze schaar der getrouwen de Areopagus geworden, wiens oordeel voor het lot van een tooneelstuk in het Parc beslissend is. Slaat het werk in, dan brengen de volgende voorstellingen de vrienden en bekenden der geabonneerden; in het tegenovergestelde geval is het reddeloos verloren.

Nu schrijft het cahier des charges van de stad Brussel voor, dat in het gemeentelijke Théâtre du Parc jaarlijks minstens vijf bedrijven moeten worden gespeeld, afkomstig van een Belgischen auteur; elk jaar wordt dus een avond gewijd aan het werk van een of meer landgenooten.

Het publiek van den Areopagus gaat doorgaans vrij sceptisch gestemd naar deze voorstelling; want evenals in het kleine Nederland is in het kleine België het aantal der tooneelschrijvers legio, doch het aantal uitverkorenen al zeer gering.

Zoo is het resultaat van dezen nationalen avond in den regel negatief en herinner ik mij alleen in 1901 *le Clôtre* van Verhaeren, dat in zijn somberen eenvoud en strengen stijl het tot een succès d'estime bracht. Intusschen is de wensch naar een werkelijk beduidend nationaal werk in België steeds sterker geworden, en het is geen wonder, dat toen na de teleurstellingen van jaar op jaar *Kaatje* eindelijk eens de goede hoedanigheden vertoonde die het toneelspel van den heer Paul Spaak ongetwijfeld bezit, de voldoening over dit betrekkelijk succes de proportien van een triumpf aannam. Het wachtwoord was gegeven, de goede toon bracht mede, *Kaatje* te gaan zien en toejuichen, waartoe ook de door Picard en de zijnen beïnvloede nationalistische pers het hare bijdroeg.

Vergis ik mij niet dan zal *Kaatje* ten onzent, waar de hierboven genoemde factor voor het opblazen van het succes niet aanwezig is, niet den indruk maken van een meesterstuk, maar van een werk dat als eersteling veel goeds heeft en voor de toekomst belooft. Het stramien is het volgende: een jonge Nederlandsche schilder gevoelt de sterke neiging, voor zijn kunst andere horizonten te gaan zoeken in het zonnige Italië; het vaderland van Rafael en Michel Angelo; hij laat in bezorgdheid omtrent zijn wedervaren achter zijn bejaarde ouders en *Kaatje*, zijn nicht, bijna zijn verloofde. Na twee en een half jaar komt hij terug, maar niet alleen: hij brengt Pomona mede, een donkere Italiaanashe, zijn vrouw, naar hij zegt, doch zoo als later blijkt slechts zijn bijzit. *Kaatje*, eerst wanhopig over die invasie der vreemde vrouw, ziet alras dat deze een heteroog element is in

het leven van schilder Jan, dat verdwijnen moet en zal.

En zoo geschiedt het: de Italiaansche gevoelt zich misplaatst in de kille omgeving van het strenge Noorden en wil naar haar land terug. Ze gaat alleen, want Jan, die weder in Nederland is geacclimateerd, weigert haar te vergezellen en huis en haard voor goed te verlaten.

Dan voelt de schilder zich nameloos ongelukkig; want niet alleen verloor hij zijn geliefde, maar ook zijn kunst, die de Italiaansche inspireerde. Totdat Kaatje hem de oogen opent: niet in het vreemde land, niet aan de tegenovergestelde pool moet hij zijn inspiratie zoeken, maar *hier*, in het eigen land, in het Nederlandsch landschap met zijn rijkdom aan schakeringen. En de kunstenaar wordt gered, maar ook de mensch, want het verlies van den schoonen droom dien hij met de vurige Italiaansche droomde, wordt goedge maakt door de erkenning van wat hij vinden kan in de realiteit der liefde van een eenvoudige dochter van het Noorden.

In deze tegenstelling van twee uiteenloopende landaarden en levensrichtingen, vermengd met het thema van de inspiratie der nationale kunst, lag inderdaad een zeer schoon onderwerp opgesloten; de schrijver heeft blijkbaar die schoonheid ten volle gevoeld, en met overleg heeft hij eensdeels den gebonden stijl gekozen, anderdeels den kring zijner handelende personen streng beperkt tot het vijftal: den schilder, vader en moeder, de Italiaansche en de Nederlandsche jonkvrouw. Doch in de scenische en literarische behandeling der stof is de taak hem te zwaar gevallen; het stuk mist de noodige dramatische kracht en de dialoog heeft niet den pit en den gloed die noodig zijn om de belangstelling van den toehoorder onafgebroken te boeien, terwijl in de teekening der bijfiguren van den vader en de moeder vooral scherper typeering had kunnen zijn aangebracht.

Nu is er in het werk iets mats, en kreeg men den indruk dat de dichter telkens de gelegenheid verzuimde om de vlucht te nemen die de situatie aanwees. Toch toonen enkele passages, als b. v. in het vierde bedrijf de wanhoopsuitbarsting van Jan en aan het slot Kaatjes invocatie der nationale kunst, dat er in den heer Spaak een kracht schuilt die niet te onderschatten valt, een talent dat rijpen kan.

Een werk als dit heeft juist om zijn deugden maar ook om zijn gebreken behoefte aan vertolking door allereerste krachten. Indien het bewijs dezer stelling nog moest worden geleverd, zou de creatie van Kaatje door Mej. Hopper daartoe kunnen strekken. Deze artiste wist het noodige relief te geven aan de passieve rol die toch het geheele drama beheerscht; ze deed die met groot talent; haar zuivere articulatie en gekuischte wijze van zeggen kwamen haar daarbij zeer te stade. Wat de anderen betreft, mag het o. a. bevreesdheid wekken dat men de zoo intens zware rol van den schilder had toevertrouwd aan den heer Reule, die er absoluut niet tegen opgewassen bleek, en ook als verzenzegger veel te wenschen overliet. Zijn geheele verschijning was die van een verjijfden ténor d'opéra comique; waar was de

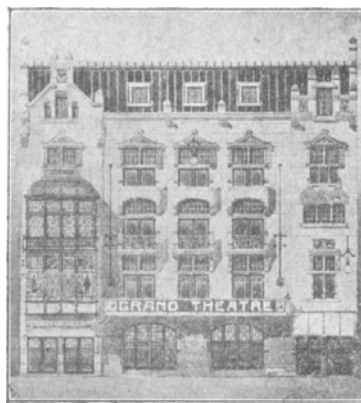
artistieke leider om dat den jongen tooneelspeler te beduiden?

De rol van Pomona, de Italiaansche, was toebedeeld aan Mevr. G. Chrispijn—Mulder; wegens ongesteldheid dezer actrice werd zij vervuld door Mej. Janssens uit Antwerpen, die er eer mede inlegde. Maar de vraag is gewettigd of hier niet een gevaarlijk precedent werd gesteld. Het te hulp roepen van vreemden voor het vervullen van gastrollen is bedenkelijk met het oog op het samenspel van den troep; het is moeilijk te verantwoorden wanneer men beschikt over een zoo rijk geschakeerd gezelschap als de Koninklijke Vereeniging; in het gegeven geval had men inderdaad niet ver te zoeken om de aangewezen titularis voor de rol te vinden. Of was ook Mevr. G. de Vos-Poolman niet beschikbaar?

Het stuk werd met zorg aangekleed.

C. A. V.

* * *

Grand Theatre.
Eere-avond Mevr. ERFMANN. — Antigonish.

De opvoering van Sophocles' treurspel op 25 Maart l.l. ontleende hare beteekenis aan het feit, dat Mevrouw Erfmann—Sasbach haar heeft gewild. Ware het initiatief uitgegaan van de tooneeldirectie, dan had men daarin hoogstens den wensch kunnen zien om eclectisch te werken en ook deze kunstsoort recht te doen wedervaren. Doch nu het een tooneelspeelster was, die zelve de rol van Antigone voor haar benefiet koos, krijgt het feit een ander aanzien en moet de artistieke zin worden erkend van haar die deze hooge kunstuiting heeft gewild. Nog onlangs is *Antigone* in het Théâtre Français opnieuw gegeven en wel onmiddellijk na het neo-grieksche stuk *la Furie* van Jules Bois, met Bartet, «la divine» in de titelrol, gesecondeerd door de beide Mounets. Bij die gelegenheid is weder het hemelsbreede verschil gebleken tusschen het opgeblazen werk van den hedendaagschen Franschman en de hooge kunst van Sophocles; het eerste leek strass, de tweede reine diamant. Maar zeker is ook gebleken hoe deze hooge kunst aan de uitvoering de hooge eischen stelt waaraan alleen een Théâtre Français kan voldoen. Het sublieme is uiterst kwetsbaar; de kleinste tekortkoming in spel of voor-

dracht, in regie of mise en scène is voldoende om de stemming te verstoren.

Ik vermoed dat Mevr. Erfmann zich van dit een en ander wel eenigermate rekenschap zal hebben gegeven toen zij het waagstuk ondernam, de opvoering van het klassieke treurspel uit te lokken. Zij moest weten dat het kleine tooneel in de Amstelstraat ten eenenmale ontoereikend is; zij wist dat de samenstelling van het gezelschap een behoorlijke bezetting van sommige partijen als b. v. van Ismene en van de koor-aanvoester niet wel mogelijk maakte; zij kon vooruitzien dat de ijzeren hand der regie zou ontbreken om te voorkomen dat de talentvolle Kreon-vertolker alweder eens een artistieke zelfmoord zou begaan door zich de rol door den souffleur te laten voorzeggen als een echo à rebours. Zij moest dus vooraf weten dat de tragedie niet tot haar recht zou komen, want half werk is hier geen werk: het sublieme verdraagt geen middelmatigheid. Maar ze wist ook vooraf dat de mislukking haar niet zou kunnen treffen, omdat zij niet aansprakelijk kan worden gesteld voor de tekortkomingen van anderen. Harerzijds gold het een geheel subjectieve uiting van kunstzin, waar zij aannam de rol van Antigone te vervullen. En in dit opzicht kan zij met voldoening op haren eere-avond terugzien.

Antigone is de draagster van de idee der goddelijke wet die in verzet komt tegen de menselijke wet welke het begraven van haren broeder verbiedt. Ze is de hoogste uiting, de belichaming der liefde die den haat trotseert; haar leitmotiv ligt in haar woord tot Kreon in het tweede bedrijf: οὐτι σονέχθειν ἄλλα συμφίλειν ἔφην.

Mevrouw Erfmann heeft de figuur goed begrepen; er was hoogheid en zelfbewuste kracht in haar verschijning; ze zeide het vers goed en haar standen en drapeering waren voortreffelijk. Wat meer fierheid zou in het derde bedrijf niet hebben geschaad, waar ze zich naar mijne opvatting te veel liet gaan in de smart, terwijl zij wanneer door meerdere oefening de inspanning minder groot zal zijn, wellicht nog meer modulatie in het orgaan zal kunnen aanbrengen; de rol is nog voor verdieping vatbaar. Wat zij intusschen reeds nu te hooren en te zien gaf wettigt de uitspraak van een persoonlijk succes. C. A. V.

Emile Fabre — Les Vainqueurs.

Men trekt, soms met groote woede, en die alleen om de uitmuntende bedoelingen verschoonbaar is, te velde tegen het Fransche tooneel, alsof alle onzedelijkheid die gepleegd, alle ongeloof dat beleden wordt of uitgebazuind, over Europa werd heengespoten uit de gietergaten der 25 Parijsche schouwburgen — maar men is zeer onbillijk. J. A. ALBERDINGK THIJM.

De hierboven staande woorden werden neergeschreven in de Gids van 1876; ze kwamen van onverdachte zijde, van een man dien niemand ter wereld van lichtzinnigheid zou hebben beschuldigd; ze zijn thans na 33 jaren nog steeds toepasselijk

en kwamen mij voor den geest bij de kennis-making met het jongste werk van Emile Fabre: *les Vainqueurs*, een zeldzaam schoon werk van hoogen ernst en diepen blik in het menschelijk hart. Voorwaar wie zich rekenschap geeft van de gebeurtenissen op theatraal gebied in onze dagen, zal tot de erkenning moeten komen dat de Fransche literatuur het algemeene verwijt van wuftheid en gemis aan ernst niet verdient. Zeker, er wordt gespeculeerd op de lagere instincten van het publiek; er zijn een menigte tooneelstukken die op de grens der pornographie komen; maar dit verwijt treft niet de Fransche letteren alleen; wie in het vorige jaar ten onzent de uitvoering heeft bijgewoond van Paul Apels *Liebe* door het Hebbel-Theater heeft zich kunnen overtuigen hoe ver ook onze oostelijke naburen die grens durven te naderen. Doch bovendien, naast die menigte leichtgeschürzte stukken die speciaal geschreven zijn voor een boulevard-publiek waarvan de reizende en trekkende vreemdelingen het grootste contingent vormen, staat menig werk van diepen ernst en hooge moreele beteekenis, en in die lijn staat Emile Fabre vooraan met *l'Argent, la Vie Publique, les Ventres Dorés, la Maison d'Argile*, en laatstelijk met *les Vainqueurs*.

Pierre Daygrand is een der meest bekende advocaten der Parijsche balie, en tevens een invloedrijk afgevaardigde, die op het punt staat minister te worden. Zijn begin is moeilijk geweest, hij heeft harde tijden van ontbering gekend, maar nu eindelijk is het oogenblik aanstaande, waarop zijn eerezucht haar doel zal hebben bereikt. Morgen zal hij in de Kamer den voorzitter van den ministerraad interpeleeren over de werkstaking te Fierbois, het socialistisch kabinet Chéroy zal vallen, en een nieuw ministerie Francart is reeds bij voorbaat gereed, waarin Daygrand de portefeuille van Justitie zal krijgen. Maar het oude spreekwoord zegt dat somwijlen de afstand tusschen den kelk en de lippen groot is. Aan den vooravond van den dag die Daygrand tot zijn zenith zal voeren komt een schandaal aan het licht dat zijn geheele maatschappelijke positie en zijn gansche toekomst dreigt te vernietigen. Daygrand is de raadsman van zekeren Siciliaanschen graaf Firmiani en heeft voor dezen een procedure gewonnen tegen zekeren Albéric Redan. Nu komt aan het licht dat aan deze procedure een kolossale oplichterij ten grondslag ligt. Redan, vervolgd door zijn schuldeischers, heeft pour le besoin de la cause uitgevonden den graaf Firmiani en van dezen gefingeerden edelman drie millioenen francs gevorderd wegens grond- en beurs-speculaties; de zoogenaamde Firmiani heeft ten processe erkend ongeveer twee millioenen schuldig te zijn maar de rest der vordering bestreden; de tweede kamer der Rechtbank heeft het aanbod van Firmiani voldoende geoordeeld en den eischer Redan het meerder gevorderde ontzegt: Redan heeft van dit vonnis geappelleerd en de zaak is dus nog sub judice. Zooals gezegd, de geheele strijd is een fabel, maar listig verzonden door Redan om het bestaan eener inschuld

van 2 miljoen aannemelijk te maken en daardoor zijn crediteuren zand in de oogen te strooien. Natuurlijk heeft de oplichter zelf zoowel de belangen van den eischer als van den gedaagde den pseudo-Firmiani, aan verschillende advocaten toevertrouwd en voor den laatste het ministerie ingeroepen van Daygrand, wèl zorgende dat hij met dezen altijd correspondeerde als graaf Firmiani, 130 Villa Maqueda te Palermo. De advocaat wiens tijd door zijn politieke bezigheden zeer in beslag was genomen, heeft verzuimd de noodige informaties naar zijn client intewinnen, heeft de correspondentie van den zich noemenden graaf Firmiani voor goede munt opgenomen, een voorschot van Frs. 25.000 aangenomen en is dus de argeloze medeplichtige geworden van Redan.

Nu het schandaal aan het licht komt haalt hij de schouders op, nog steeds te goeder trouw geloovend aan de fabel, totdat Redan in persoon hem komt zeggen hoe de zaken staan en het hem opeens duidelijk wordt voor welken afgrond hij staat. Hij, een der glories van de balie, zal morgen aan den dag gebrandmerkt zijn als de medeplichtige van een oplichter, al zal hij zijn goede trouw over de daken schreeuwen, wie zal hem gelooven? En met den advocaat zal ook de politicus onherstelbaar gecompromitteerd zijn; weg zijn alle kansen op de ministerieele portefeuille die zoo voor het grijpen lag!

Daar doet Redan hem een redmiddel aan de hand: het bewijs van het bestaan van graaf Firmiani, en wel op de volgende wijze. Zijn crediteuren hebben van hem te vorderen 750.000 francs; men betaalt ze, zoogenaamd door een depot van Firmiani, en dan zal niemand meer twijfelen aan diens bestaan. Maar Redan heeft slechts een derde van het noodige bedrag en de andere 5 ton zullen gegeven worden door... Daygrand, wiens belang het is, op deze wijze de zaak te smoren.

En de tot hiertoe intègre advocaat, die nu de Tarpejische rots zoo dicht bij het kapitoel ziet, doet wat van hem verlangd wordt: hij zal nu willens en wetens de medeplichtige worden van Redan om met een leugen een andere leugen te dekken, en dat ten koste van zijn heele vermogen. Nog meer; want hij heeft niet meer dan 2 ton, de hulp zijner familie kan slechts één ton bijbrengen, en hij komt dus nog 200.000 francs tekort. Hoe die te vinden? En nu laat de schrijver Daygrand nog dieper zinken: hij accepteert ze van zekeren financier Leprieur, die hem blijkt te zijn geweest de minnaar van zijn vrouw. En met het op die wijze verkregen geld zal hij de comédie spelen van het betalen der crediteuren van Redan door den zoogenaamden Firmiani! Zijn positie is gered, hij houdt de interpellatie in de Kamer, het kabinet-Chéroy duikelt, Daygrand wordt Minister van Justitie (bittere ironie) maar zijn huwelijksvrede is voorgoed verstoord door de ontdekking der relatie tusschen zijn vrouw en Leprieur. Erger nog: zijn eenige zoon wordt het slachtoffer van de geschiedenis. Want een schandaalblaadje „Le Pamphlet” heeft van de verhouding van Mevr. Daygrand tot Leprieur de lucht

gekregen en zijn redacteur, door Daygrand's zoon uitgedaagd, doodt dezen in een duel. En terwijl de bezoekers Daygrand komen bestormen om den nieuwen groot-zegelbewaarder geluk te wenschen, terwijl de camelots op straat het nieuwe ministerie uitschreeuwen, staan daarbinnen de echtelieden Daygrand, als versteend, elkaar den dood van hun zoon verwijtend; naar buiten de overwinning, maar innerlijk de nederlaag, de moreele vernietiging.

Emile Fabre heeft dit drama met meesterhand geschreven, en hoewel ik in den regel niet kan medegaan met de dithyrambische lofspraken der Parijsche dagblad-pers, kan ik ten volle ditmaal onderschrijven het oordeel van Brisson, die er „une grandeur tragique” in vindt. Inderdaad, in dien man van onkreukbare eerlijkheid, die om den wille van zijn maatschappelijke positie de medeplichtige van een escroc wordt en geldelijken steun aanneemt van den amant zijner vrouw, is een tragische figuur belichaamd: *les Vainqueurs* is een tragédie bourgeois, waarin naar het oude voorschrift de held, gesteld tusschen de menschelijke en de goddelijke wet, tegenover de laatste schuldig wordt en zijn schuld betaalt met zijn moreelen ondergang.

Wat den vorm betreft is het werk onberispelijk: de dramatische ontwikkeling wordt geleidelijk en zonder iets te veel of te weinig verkregen; wij zien het conflict geboren worden, groeien, wij leven den innerlijken strijd van Daygrand mede, en het einde bevredigt ons rechtsgevoel.

Dit hoogst belangrijke werk gaat dezer dagen voor het eerst in den Stadschouwburg met den heer Jan C. de Vos en Mevr. Mann in de hoofdrollen, het echtpaar Daygrand.

Indien mijne verwachting mij niet bedriegt belooft het voor het Nederlandsch Tooneel de *Schlager* van het seizoen te zullen worden.

C. A. V.

Bataille's Femme Nue

beoordeeld door een Duitscher.

Het laatste werk van Henry Bataille, dat hier onder den titel *Weerloos* door het Ned. Tooneel aan het einde van het vorig speel-seizoen werd gegeven, had in de Renaissance te Parijs groot succes; het viel ten onzent tegen, en de kritiek achtte zich niet geroepen er een bijzonder uitvoerige analyse van te geven. Intusschen heeft het stuk zijn reis door de wereld gemaakt en trok o.a. in Duitschland en Oostenrijk volle zalen; de bekende tooneelkritikus Alfred Polgar wijdde er nu onlangs een breede bespreking aan, die mij eigenaardig genoeg voorkomt om haar aan de lezers van *Het Tooneel* mede te deelen.

In de *Femme Nue*, zegt Polgar, ziet de vrouw den man harer liefde haar verlaten, eenvoudig omdat hij haar niet meer liefheeft. Bataille motiveert dat uitvoerig, en hij motiveert eenigzins zuinig, aarzelend. Had hij het vraagstuk der liefde die eindigt omdat zij alle leven heeft verloren,

uitgewerkt, had hij het vraagstuk in zijn mystiek-eenvoudige grootte gesteld, dan ware daaruit wellicht ook een dieper drama geworden. Hij instrumenteert evenwel zijn melodie zoo dik, hij maakt er met zijn dramatisch reuzenorkest zulk een geweldig kermislawaai om heen, dat haar treurig stille toon nauwelijks meer doorklinkt.

Daar was eens een schilder, die zijn model beminde zolang hij arm was; jarenlang. Later, als hij rijk geworden is, voelt de van oorsprong proletarische vrouw zich niet meer geheel thuis; hij assimileert zich, zij echter blijft trouwhartig dom en goed, een weinig robuust, een weinig smakeloos en overgezond in haar gansche wezen.

Totdat er een schoone prinses in huis komt, wat zwaar ziele-conflict brengt. Dan voelt de man, dat hij voor de vroegere kameraad nu niet meer dan vriendschap en medelijden koestert, en hij ontvlamt voor de nieuwe vrouw die hem in een glans van luxe, voornaamheid en rijkdom verschijnt. De bedreigde echter worstelt om haar geluk. Zij smeekt, dreigt, ze roept den hemel en de menschen tot getuigen, ze probeert het met streken en met razende aanvallen met de zachtste en de meest krasse middelen. Ze tracht zich te doodden. Niets helpt. Zijn liefde is weg, is tot vriendschap versteend. De menschen in het stuk, voorzoover ze moreel redeneeren, veroordeelen hem, de verlaten vrouw stapelt verwensching op verwensching, aanklacht op aanklacht tegen den schilder, geeft hem de leelijkste namen die men den wegloopenden beminde naroept: schurk en leugenaar en verrader. En het publiek voelt mede met de beleedigde vrouw. Zou hij evenwel niet nog een grooter leugenaar en schurk zijn als hij zeide: „Ja ik heb je lief?” Als hij zijn uitgebrand hart een armzalige vlammen-comedie liet spelen? Gesteld voor de keuze tusschen een wreede waarheid en een medelijdend bedrog, kiest hij de waarheid. Derhalve: wanhoop, schurkerij en zelfmoord...

In dit drama is aan de tragische macht der liefde de tragische macht der niet-liefde of liever der liefde-die-niet-meer-is, tegenovergesteld. En deze blijkt de sterkste te zijn.

Om deze abstractie niet-liefde te belichamen, om haar dramatische werking te geven, heeft de dichter er een tweeden in dezelfde richting werkenden krachtfactor aan toegevoegd: de liefde voor een andere vrouw. Maar deze, die het eigenlijke movens agens in het stuk schijnt, is metterdaad alleen iets secundairs, een gevolg; ze is niet veel meer dan een voorbeeld, een utiliteit. Bataille laat de andere vrouw al de ruimte van het hart van den man innemen, om drastisch aan te toonen dat de eerste in dat hart geen plaats meer innam. De andere verdrong niemand en stal niets. Ze zette zich op de ledige plaats neder en nam onbeheerd goed tot zich. Alleen in het zieke bewustzijn der verlatene is de andere vrouw schuldig. Omdat haar vage smart om het verlies zijner liefde zich tracht te ankeren in haat, in een aanklacht. Als een kind zich stoot tegen een punt van de tafel en begint te huilen, geeft de moeder de tafel klappen en zegt: „foei stoute

tafel”, en het kind bedaarft. Het is geen psychologisch gecompliceerdere of intelligentere daad, wanneer de verlatene geliefde den man die haar niet meer liefheeft en de vrouw die zijn leeggeworden hart innam, vitriool in 't gezicht werpt... Wie is de schuld van al de ellende? vraagt de dichter, nadat de dramatische storm bedaarft is en reeds eenige neiging om zich in het onvermijdelijke te schikken de zielen bekruipt als een treurige reconvalescentie. En hij antwoordt: hij niet en zij ook niet. Maar de liefde. Hij noemt de liefde afschuwelijk.

Jammer genoeg, dat Bataille deze schuldquaestie door allerlei bij-motiveering van het tragische gebeuren heeft verward. Zucht naar praal en rijkdom, ijdelheid en jacht naar geluk zijn mede in het spel, om den held van het stuk van zijn eenmaal beminde vrouw te verwijderen. Daardoor verschijnt hij dus als een slechte kerel, de vrouw als zijn slachtoffer, en haar mededingster als een giftige gouden spin. Het eenvoudige gronddenkbeeld van het drama: liefde die sterft, wordt weggevaagd.

De tragische wet van den onvermijdelijken dwang schijnt verward in een weefsel van conventionele „slechtigheden” die zich voordoen als de wezenlijke kern van het drama. Een diep eenvoudig gegeven wordt colportage-achtig verknoeid tot een triviale warboel. En het moderne ziele drama dat er uit had moeten ontstaan, zwelt op en ontaardt in een erotisch getint boulevardstuk. De historie van die „naakte vrouw”, die arme, eenvoudige goedhartige vrouw uit het volk, die slecht gewapend, als 't ware naakt staat in den strijd tegen de hoogontwikkelde techniek van het ontwikkelde en scherp toegeruste egoïsme, is goedkoop, onbeduidend gezwets. Het dient alweder slechts om het eenvoudige, sterke grondmotief der wegstervende liefde door een menigte van kleine bijmotieven zoodanig te laten vervetten, dat het onherkenbaar wordt. Een thema van eeuwige, elementaire waarheid, gebaseerd op de wet van het noodlot, wordt flauw gereduceerd tot allerlei toevalligs, episodisch. Evenals wanneer iemand van den schrik des doods, van den nood van het moeten-sterven een dichterlijk begrip wilde geven en van meening ware, dat hij daartoe zijn voorbeeld beter zou kunnen ontleenen aan een moord of een spoorwegongeluk dan aan een gewone ziekte.

Ontdaan van alle kleurig en lawaaiërig bijwerk en bevrijd van alle in schijn belevende ornamentiek, komt de kern van het stuk mij voor deze te zijn: een ziel, die door haar liefde een mensch omsluit, maar wier spankracht, naar hogere en onbegrijpelijke wetten, gaandeweg verloren gaat en die dan dien mensch moet laten ontglippen, zij het ook ten koste van wanhoop en dood. Dat is voor mij om zoo te zeggen het rijk-tragische gegeven in Bataille's drama. Al het andere is bijzaak, toegift, concessie aan het publiek, maakwerk. De dichter had niet de courage (of den wil) om uit dit eenvoudige denkbeeld zijn stuk te scheppen. Daarom bouwde hij er een omheen. En daaruit ontstonden met logische consequentie

de fouten en zwakheden van zijn werk. Een massa onwezelijks, gefabriceerds, en te midden daarvan een trillende zenuw, een stukje organisch leven. Aesthetisch geredeneerd: een heldere druppel poezie, vertoebeld door en opgelost in alle mogelijke pikante en kleurige drankjes uit de letterkundige gargotte. Dit drama is imponeerend en teleurstellend tegelijk.

Men wordt kregelig door de massa ordinair rommel dien men op den koop toe krijgt, en men erkent toch de kracht van den bouwmeester die zulk een leelijk maar geweldig blok wist te grijpen en hoe dan ook te vormen. En nu en dan zien wij de fonkeling van een ader van edel metaal, die iets van verborgen waarde van de ruwe erts verraadt. Dit tooneelspel beledigt den toeschouwer en verzoent hen toch altijd juist op 't laatste oogenblik. Het boeit de aandacht en maakt in het daarop volgend moment plaats voor slecht gehumeerde verveling. Er spreekt tusschen een massa holle tiraden plotseling een bij uitstek verstandig, sterk, pakkend woord uit, neemt een vlucht naar hooge tragiek en plompt aanstonds weder neer in het waterachtigste melodrama. Met perfide knapheid kronkelen de wendingen van het drama tusschen het triviale en het verhevene, beide zijden aanrakend, middendoor. Zoo b.v. de groote scène tusschen de twee vrouwen. De overwinnares biedt de overwonnene geld aan. De ordinaire huis- en tuinschrijver had de vrouw uit het volk laten uitroepen: „ha, ellendige, ge wilt mijn liefde voor geld afkopen? Ik veracht uwen Mammom”. De moderne humorist had haar het geld kalm laten opstrijken. Bataille doet het anders. Hij laat zijn heldin, die als wezenloos is van smart, en die in een nevel van tranen wankelt en tastend naar redding hunkert, als 't ware automatisch naar het aangeboden geld grijpen en het daarna plotseling, als hadde ze een gloeiende kool aangeraakt, woedend wegwerpen. Zoo verschoof de sluwe poëet op hoogmoderne manier de doodelijk zekere ordinaire werking met het resultaat dat ze er slechts door werd versterkt. Aan het gewone perste hij met hulp van het ongewone een versterkt effect af. De originaliteit schoof hij als een voetstuk onder de banaliteit.

Dit drama heeft een werkelijken roofdierhonger naar effectbejag. Het pakt met beerenklauwen de belangstelling van den toehoorder, om 't even of diens smaak of neliigentie daarbij worden beledigd. Het heeft om zoo te zeggen een trek naar universaliteit. Vlijtig en onvermoeid pakt, stopt, perst het in zijn bewegingssfeer zooveel menschen, lotgevallen, levensbeelden, episodes, ornamenten, bijzaken, contrasten, als het er maar in kan krijgen. Men wordt herinnerd aan het gigantisch-opgeblazene van Zola's romans. De debatten van dit tooneelspel zijn eindeloos; voortgezweept door het verlangen om alle mogelijkheden uit te putten, alle dialectische oprispingen door te conjugeren. Zoo verkabbelt de stormvloed van den dialoog slechts met pijnlijke langzaamheid, altijd weder bruist hij op, rolt weer terug, om iets wat vergeten was weer mee te nemen, vloeit dan weer rustig voort, schijnbaar uitgeput, en verheft zich

weer plotseling tegenover nieuw opduikende hindernissen tot een hernieuwden impetus. Dit tooneelspel heeft een trek naar het eindeloze. Het heeft geen eigenlijke grenzen, aan geen enkele zijde, steekt zijn begeerige uitsteeksels naar alle kanten uit, begint met een breed opgekladde slechts voor een gering deel noodige milieu-schilderij, komt in de laatste scènes in een nieuw drama aan, en raakt, op zijn weg van het begin tot aan het einde, koketteerend, steelsgewijze aan talrijke buurtsferen. Als totaalindruk blijft toch ten slotte over die van een robuust, met de vuist bewerkt, geen goedkoop effect versmadend melodrama, dat echter als overtoegen is van een schemer van edel denken en gevoelen en heel muzikaal met kranjsjes van papieren poezie ritselt.

Aldus Alfred Polgar. Al is zijn kritiek niet vrij te pleiten van het *schwülstige* dat hij zelf Bataille verwijt, zoo achtte ik ze toch origineel en belangrijk genoeg om haar te reproduceeren.

C. A. V.

Een Nationaal Engelsch Theater.

Het Engelsche gouvernement overweegt thans een plan tot stichting van een kunst-instituut, geschoeid op de leest van het Théâtre Français, op het model van het »huis van Molière« wil men te Londen een »huis van Shakespeare« stichten.

Aanvankelijk was er een plan, om den dichter van Stratford-on-Avon een standbeeld op te richten, iets kolossaals, gigantisch, als het werk van den schepper van *Hamlet* en *Coriolanus*. Maar de Engelschen zijn praktisch en houden niet van standbeelden, en men gevoelde veel meer voor het denkbeeld om de nagedachtenis van great Will te eeren door de stichting van een nationalen schouwburg waaraan zijn naam zou worden verbonden. Het voorloopig comité vereenigt de namen der toongevende mannen op letterkundig gebied: John Hare, William Archer, Sidney Colvin, W. L. Courtney, Robert Donald, Edward Gosse, Sidney Lee, H. W. Massingham, Arthur W. Pinero, J. Forbes—Robertson, G. Bernard Shaw, Herbert Beerbohm—Tree.

Doel en stichting der nieuwe stichting omschrijven deze heeren in de navolgende 6 punten:

- 1°. het regelmatig spelen van werken van Shakespeare,
- 2°. het opvoeren van alle stukken van het klassieke Engelsche tooneel die daarvoor vatbaar zijn;
- 3°. het ontrukken aan de vergetelheid van menig nationaal werk dat beter lot verdient;
- 4°. het spelen van nieuwe stukken van het moderne repertoire;
- 5°. het opvoeren van »representative« stukken van vreemden oorsprong;
- 6°. het aanmoedigen der tooneelspeelkunst.

Om dit program, dat vrijwel overeenkomt met dat van het Théâtre Français zooals het bij diens statuut is omschreven, te verwezenlijken, zal volgens het comité een subsidie van den Staat van 250.000 pond noodig zijn teneinde de toe-

komstige directie te vrijwaren tegen het gevaar dat zij haar artistiek standpunt zou moeten offeren aan financieele overwegingen.

Het „National Theatre” zal 500.000 pond kosten, waarvan 100.000 voor den bouw en 50.000 voor de inrichting van zaal en tooneel, zoodat het geheele subsidie van 250.000 pond of 3 miljoen gulden voor de exploitatie zou overblijven; inderdaad een imposant cijfer.

De gestie der onderneming zou worden gevoerd door een raad van *governors*: vijf te benoemen door de Kroon, een door elk der groote universiteiten Oxford, Cambridge, Londen, Edinburg, Dublin en Wales; een door de Royal Academy, een door de British Academy. Bovendien zouden daarvan deel uitmaken de minister van onderwijs, de gezant der Vereenigde Staten, de Voorzitter der Shakespeare Memorial Association van Stratford-on-Avon.

A D V E R T E N T I E N.

De meest aangename, goedkoopste en tevens gemakkelijkst verteerbare vorm voor het gebruik van levertraan is de

STOOMLEVERTRAAN-EMULSIE

van **KRAEPELIEN & HOLM**, Apothekers-Hofleveranciers te ZEIST. Verkrijgbaar in flacons van \pm 300 gram à *f* 1.25, ook bij de fabrikanten.

VAN DUREN'S Corsetten Magazijn.

AMSTERDAM

Leidschestraat 78.

Telef. 7851.

AMSTERDAM

Kalverstraat 136.

Telef. 8178.

UTRECHT

Stadhuisbrug 4, Viestraat 2^a.

Telef. 1314.

Onze beroemde Corsetten, merk **C. P. à la Sirène Paris** Forme droite rationnelle, verdringen het gewone droit-devant Corset, omdat het Corset Forme Rationnelle tevens is het meest elegante, steeds is naar de laatste mode gewijzigd en is samengesteld volgens advies van H.H. Medici.

Het repertoire zal in de eerste plaats gewijd zijn aan Shakespeare van wien minstens eens per week een stuk zal worden opgevoerd; daarnaast zullen ook andere Engelsche en vreemde auteurs aan het woord komen. Pantomimes (de specifiek-Engelsche uitwas van het theater) en „musical comedy's” zijn uitgesloten.

Een gewichtige afwijking met het Théâtre Français zal hierin bestaan dat de auteurs geen sociétaires zullen zijn; maar vaste belooning zullen genieten.

Het is te hopen dat dit grootsche plan, waartoe het initiatief uitgaat van de elite der letterkundige wereld, verwezenlijkt worde en daaraan eindelijk de verheffing zal te danken zijn van het Engelsch tooneel, dat bij de andere natiën zoover achterstaat.

CORRESPONDENTIE.

Een Rotterdamsche brief van den eere-avond van Mevr. van Eysden, werd voor dit nummer te laat ontvangen en moet dus tot het volgend nummer blijven liggen.

AMERIKAANSCH KLEEDINGMAGAZIJN GRÜNDEMANN & JONCKBLOEDT

Comb. A. KREYMBORG & Co. — Hofleveranciers.

MARIAPLAATS 3, UTRECHT.

Speciaal Huis voor Heeren-, Jongeheeren en Kinderkleeding

Gemaakt en naar maat.

VRAAGT ONZE PROSPECTUS EN VOORWAARDEN VOOR ABONNEMENT.

Speciale Inrichting tot het vervaardigen van

GELEGENHEIDS-GALAKLEEDING EN AMBTSGEWADEN.

COUPE SYSTÈME AMÉRICAIN.

Huis van den EERSTEN RANG op Amerikaansche grondslag.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: MR. DR. C. A. VAILLANT * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^{v/h} ROELOFFZEN-HÜBNER EN VAN SANTEN

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND / 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS. FRANCO PER POST VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

Wat voor de Redactie bestemd is te adresseeren aan den Redacteur, Heerengracht 211 te Amsterdam.

INHOUD: Officieel. — Amsterdamsche Kroniek, C. A. V.: Sint-Elisabeth. — W. v. d. H.: Opvoeding voor het Huwelijk. — Rotterdamsche Brieven, A. v. R.: Het Huwelijk van Florence Bell. — Van Riemsdijk: Veertig jaar op de planken. — Brief van den Heer Marcellus Emants.

Ieder lid van het Tooneelverbond brenge dit jaar één nieuw lid aan!

Nederlandsch Tooneelverbond.
Beschrijvingsbrief der 39e Algemeene Vergadering van het Verbond te Rotterdam op
Zaterdag 15 Mei 1909.

(Voor nadere bijzonderheden raadplege men het volgend nummer.)

OFFICIEEL.

Heeren afdelingssecretarissen wordt beleeft verzocht de volgende gegevens te willen verstrekken:

- 1°. Samenstelling van het afdelingsbestuur;
Adres van den Secretaris.
- 2°. Aantal leden.
- 3°. Naam van den gedelegeerde bij de Tooneelschool.
- 4°. Het Jaarverslag.

De Alg. Secretaris
J. H. MIGNON.

Tooneelschool.

L. S.

Bij het onderwijs in Costuumkunde aan de Tooneelschool is het van groot belang niet enkel van platen, maar ook van eenige werkelijke costuums gebruik te maken.

Het ontbreken van deze laatste wordt al jaren lang gevoeld.

De aanschaffing van zulk school-materiaal is evenwel zeer kostbaar.

Wie van de leden van het Tooneelverbond kan en wil ons helpen?

In vele gezinnen is wel een pakje, dat eens voor een uitvoering, een maskerade of een balmasqué heeft gediend, en met de schoonmaak wordt opgeruimd, of... ongebruikt, jaar in jaar uit, in een kist op zolder blijft liggen, totdat... de mot het geheel verteerd heeft.

Niemand heeft daar iets aan, en ons zou het zoo goede diensten kunnen bewijzen.

Zendt het s.v.p. aan de Tooneelschool, Marnixstraat, 150, te Amsterdam.

Alles is bruikbaar, of bruikbaar te maken. En zal dankbaar worden aanvaard.

S. J. BOUBERG WILSON,
Directeur.

GUST. VAN DE WALL PERNÉ,
Leeraar Costuumkunde.

I. Opening der Vergadering.

II. Voorstel van het Hoofdbestuur tot wijziging van Art. 39 van het Reglement der Tooneelschool.

De 2e alinea van dit artikel worde gelezen als volgt:

„Over den uitslag der eindexamens wordt „beslist op dezelfde wijze als ten aanzien „van de toelatings- en de overgangsexamens „is bepaald”.

Toelichting:

Volgens de thans geldende bepalingen bebben de leeraren mede *stem* in de beslissingen betreffende de toelatings- en de overgangsexamens doch brengen zij bij het eindexamen alleen een *advies* uit. Naar het oordeel van het Hoofdbestuur zijn er geen gronden om deze regeling te handhaven; ook bij de eindexamens behoort aan de leeraren die geacht kunnen worden het best van de leerlingen op de hoogte te zijn, dezelfde invloed te worden gegeven die hun bij de andere examens reeds is toegekend. Door de medewerking van de Commissie van Beheer en Toezicht en van het Hoofdbestuur wordt gewaakt tegen eenzijdige opvattingen.

De Commissie heeft desgevraagd verklaard zich met de voorgestelde verandering te kunnen vereenigen.

III. Begrotingen.

IV. Verkiezing van 4 leden van het Hoofdbestuur.

1°. Wegens bedanken van den heer Dr. C. J. Vinkesteyn die door drukke ambtsbezigheden genoodzaakt is zijn mandaat neêr te leggen.

2°. Wegens het periodiek aftreden der Heeren Mr. J. van Schevichaven, F. Lapi-
doth en J. H. Mignon.

N.B. De aftredenden zijn terstond herkiesbaar, doch de heer Lapidoth stelt zich *niet* meer beschikbaar.

V. Verkiezing van leden der Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool wegens het periodiek aftreden van den heer G. R. Deelman (herkiesbaar). Het Hoofdbestuur beveelt ingevolge art. 6 van het reglement op de Tooneelschool aan de Heeren: 1°. G. R. Deelman, 2°. A. Robertson.

VI. Verkiezing van een dame-patrones in de plaats van Mevr. van Rhijn-Naëff die bedankt heeft.

VII. Verkiezing van een lid in de Commissie voor het Pensioenfonds. De Heer Mr. J. van Schevichaven, die aftreedt, is terstond herkiesbaar.

VIII. Verslag van de Vereeniging van Nederlandsche Tooneelisten (Pensioenfonds).

IX. Bepaling van de plaats der volgende Algemeene Vergadering.

Namens het Hoofdbestuur

de alg. secretaris

J. H. MIGNON.

A. ALGEMEENE BEGROOTING.

ONTVANGSTEN		UITGAVEN	
Art. 1. Contributie der Afdelingen en der Algemeene Leden ¹	f 3980 —	Art. 1. Bijdragen aan de Tooneelschool	f 2870 —
„ 2. Rente	„ 75 —	„ 2. Tijdschrift	„ 900 —
		„ 3. Bijdrage aan de Afdelingen voor propaganda	„ 100 —
		„ 4. Drukwerk	„ 10 —
		„ 5. Reiskosten	„ 80 —
		„ 6. Bureaunkosten	„ 30 —
		„ 7. Onkosten Algemeene Vergadering	„ 10 —
		„ 8. Bijdrage aan het Pensioenfonds	p. m.
		„ 9. Onvoorzien	„ 55 —
	f 4055 —		f 4055 —

B. BEGROOTING TOONEELSCHOOL 1909/1910.

ONTVANGSTEN		UITGAVEN	
Art. 1. Bijdrage van H. M. de Koningin	f 5000 —	Art. 1. Jaarwedde van den Directeur	f 3500 —
„ 2. Giften en jaarlijksche bijdragen	„ 75 —	„ 2. Jaarwedde van het onderwijzend personeel	„ 3655 —
„ 3. Rente Fonds Hacke van Mijnden	„ 50 —	„ 3. Belasting	„ 140 —
„ 4. Schoolgeld	„ 1200 —	„ 4. Vuur, water, licht	„ 400 —
„ 5. Bijdrage Algemeene Kas	„ 2870 —	„ 5. Schoonmaken	„ 80 —
		„ 6. Erfpacht	„ 337 —
		„ 7. Reiskosten	„ 60 —
		„ 8. Bureaunkosten	„ 50 —
		„ 9. Schoolbehoeften en Bibliotheek	„ 80 —
		„ 10. Onderhoud gebouw	„ 150 —
		„ 11. Reserve onderhoud gebouw	p. m.
		„ 12. Onderhoud Ameublement	„ 75 —
		„ 13. Verwarmen en schoonhouden gymnastieklokaal	„ 34 —
		„ 14. Pianohuur en stemmen	„ 50 —
		„ 15. Onkosten Examens en Commissie-avonden	„ 245 —
		„ 16. Assurantie	„ 89 —
		„ 17. Onderwijs in vakken van lager onderwijs	„ 100 —
		„ 18. Aflossing renteloos voorschot	„ 50 —
		„ 19. Onvoorzien	„ 100 —
	f 9195 —		f 9195 —

Bovenstaande begrootingen behoeven weinig toelichting. Voor het meerendeel worden zij gevormd door posten, die sedert jaren op de verschillende hoofden tot gelijk bedrag zijn uitgetrokken. Slechts wordt opgemerkt

Ten aanzien van de *Algemeene Begrooting*

dat *Art. 1* van de *Ontvangsten* in verband met het nog steeds dalend ledental wederom lager moet worden gesteld. Wisten enkele Afdelingen door niet genoeg te waardeeren krachtsinspanning het aantal harer leden te doen toenemen, zij konden het verlies niet goed maken door andere Afdelingen geleden;

dat *Art. 8* aan de zijde der *Uitgaven* ook ditmaal is uitgetrokken met de bedoeling om, indien de rekening over het komende jaar een batig saldo mocht aanwijzen, dit te bestemmen voor het Pensioenfonds, zulks met dien verstande, dat bij de vaststelling van dat saldo een eventueel overschot van den dienst van vroegere jaren niet zal meetellen.

Ten aanzien van de *Begrooting der Tooneelschool*

dat *Art. 4* van de *Ontvangsten* en door de verhooging der schoolgeldten, waartoe verleden jaar werd besloten en door het groot aantal leerlingen belangrijk hooger kon worden geraamd;

dat aan de zijde der *Uitgaven Art. 2* hooger moet worden gesteld, omdat de talrijkheid der schoolbevolking en het onvermijdelijk verschil in ontwikkeling bij het onderwijs in vreemde talen splitsing der klassen noodzakelijk maken en daardoor vermeerdering der leeraren veroorzaken, en dat *Art. 16* een hooger bedrag vordert, omdat in dit jaar de premie van de over 42 maanden loopende brandverzekering van het schoolgebouw moet worden voldaan.

AMSTERDAMSCH E KRONIEK.

Stadsschouwburg. — SINT-ELISABETH.

Het werk van Mevrouw Simons-Mees is op 1 April l.l. opgevoerd voor een dichtbezette zaal waarin de dames de groote meerderheid vormden. Dat het een onverdeeld gunstigen indruk maakte kan niet worden getuigd: de stemming was en bleef koel en gereserveerd. Ik had niet anders verwacht, en dit resultaat komt voor een deel voor rekening der schrijfster, voor een ander deel voor die der spelers.

De heer L. Simons heeft zelf te dezer plaatse in een brief (Tooneel No. 15) op de eigenaardige moeilijkheid gewezen die Sint Elisabeth bij de vertooning oplevert, en die hierin bestaat, dat «de toeschouwer het verleden en heden tegelijk «voor zich krijgt en de vertooning het gebeurde «in het licht van het voorafgegaane moet stellen».

Volkomen waar; het conflict tusschen Walter en Hanna is bij het opgaan van het scherm reeds een voldongen feit; de evolutie der personen heeft plaats gehad, de eigenlijke innerlijke strijd is uitgestreden, en de drie bedrijven van het stuk vertoonen ons enkel de consequenties van het faillissement der ascetische levensvereeniging. Maar is hierin niet tevens een veroordeeling uitgesproken van het stuk als tooneelwerk? Een der toeschouwers (et non des moindres) dien ik er op wees dat hij rekenschap moest houden met het vóórleven der handelende personen, zeide het mij niet zonder grond: «dat weiger ik; de auteur heeft tot taak mij het ontwikkelingsproces te laten medeleven; zij heeft niet het recht mij te stellen voor het fait accompli en van mij te vergen dat ik dit zelf er bij moet denken.»

Bovendien kwamen de gebreken van het stuk die ik vroeger hier reeds aanstipte bij de vertooning nog meer aan het licht.

In zijn hierboven genoemd schrijven heeft de heer S. verklaard, dat het de bedoeling der schrijfster is geweest, het echtpaar Carelsen te schilderen juist in hun wederzijdsche blindheid voor elkanders evolutie; het kwam mij voor dat dit er bij de toeschouwers niet in wilde; het was inderdaad al te grof, dezen toch verre van middelmatig intelligenten man drie bedrijven lang vroolijk en welgemoed te zien tegenover het zieleleed zijner vrouw; het leek apocrief dezen toch recht denkenden en voelenden man tegenover zijn vrouw te hooren jubelen over het geluk dat hij in een andere gevonden had. Tegennatuurlijk scheen het, Walter in tegenwoordigheid van zijn vrouw zijn extase te hooren uit-

spreken over de «gorgeous attire» van de andere. Zooals ik het in mijn vorig opstel zeide, de figuren leken te opzettelijk, onwaar, geen menschen van vleesch en bloed.

Van de zijde der vertooners had intusschen naar mijne opvatting meer kunnen gedaan zijn om de tooneelfiguren aannemelijk te maken. Met alle waardeering voor de goede bedoelingen van den jongen man die de rol van Walter had op zich genomen, kwam het onbeholpene, ja laat ik het zeggen kwajongensachtige dezer figuur nog meer aan het licht door zijn uitbeelding en opvatting der rol. Dat was een jongeling wien men op zijn hoogst 25 jaren zou hebben gegeven, maar niet een *man* die reeds 14 jaar getrouwd is en dus tegen de veertig moet loopen. En met de Hanna van Mevr. Tartaud kon ik mij met den besten wil ook niet vereenigen. De auteur beschrijft haar als een vrouw met groote, peinzende, grijze oogen, wier gezicht als zij glimlacht opeens een ontroerde, zacht kinderlijke uitdrukking heeft. Die zacht kinderlijke uitdrukking zocht ik tevergeefs; Mevr. Tartaud bleef voortdurend de ijzig koele vrouw met het als in marmer gehouwen masker. In het laatste bedrijf zegt Paul Veerman tot Hanna: »je ziet zoo wit opeens». Hanna was het geheele stuk door krijt wit. En dan, ze is gewild eenvoudig en streng gekleed, maar waarom was de japon bepaald smakeloos? Waarom die bepaald onaesthetische houding met de handen onbeholpen op de dijbeenen? Ik weet zeer wel dat een tooneelster als Mevr. Tartaud bij dit alles geen onwillekeurige fouten heeft gemaakt, ze heeft wel degelijk bedoeld zóó en niet anders te zijn en te doen. Maar of het juist gezien was betwijfel ik; Hanna Doncker behoeft om de tegenstelling te vormen met de elegante Nina Ferrara niet stuitend te worden.

Het begin van het tweede bedrijf brengt voor de vertolkster der rol een moeilijk moment. Hanna verschijnt in het atelier van Walter in de elegante lila japon die zij veertien jaar geleden droeg en die haar, het luxekind van toen, zoo bekoorlijk stond. En zie hier nu de moeilijkheid: Hanna's intentie om het verleden voor Walter te laten opdoemen moet mislukken, voor de toeschouwers daarentegen moet de verschijning de evocatie zijn van het beeld der elegante dame van vroeger. Mevr. Tartaud heeft dit moeilijk probleem van tooneel-optiek niet opgelost.

Zooals ik zeide werkte dit alles niet mede om het publiek de groote schoonheden te doen waardeeren die het werk toch heeft, de groote mooie grondgedachte der schrijfster, en de heerlijke teekening van Nina Ferrara, door mej. Belder uitmuntend gespeeld en gezegd in voornamen stijl.

Ik hoop dat velen uit den schouwburg thuisgekomen, toch het in de wereldbibliotheek geschreven stuk eens zullen hebben herlezen; bij de lectuur in de rust der binnenkamer zal toch ongetwijfeld het groote denkbeeld dat door Mevr. Simons in warme, edele taal is neergelegd, tot meerder dankbaarheid stemmen dan de vertooning op de planken.

N. V. „Het Tooneel”. „Opvoeding voor het Huwelijk”. Satyrische Komödie uit het Duitsch van Otto Erich Hartleben, door J. Everts.

Het soort satire waarvan deze Duitscher zich voor zijn driebedrijvige komedie, bediend heeft, vertoont veel overeenkomst met 'n slappe groc waarin nog te veel suiker gedaan is. Maar het staat nu eenmaal veel „gekleeder” om aan je stuk de toevoeging satirieke komedie te geven dan het aan te dienen als 'n vulgair „blijspel”. Alsof de echte satire niet anders zou zijn dan wat tamelijk goedkoope en nu en dan grove boertigheden en 'n gemakkelijk in elkaar te passen situatie'tje.

Het geheele stuk met den mooien verlokkenen titel heeft niets om 't lijst. 'n Juridisch student die 't met de studie zoo nauw niet neemt en erg z'n best doet om 't Berlijnsche leven te genieten heeft 'n liaison aangeknoopt met 'n boekhoudster-tje die 't ernstig meent en hoopt dat hij haar zal trouwen. Mama, weduwe van een bankdirecteur, komt er achter doordat een winkelbediende, die ook al 'n oogje op haar had, met anonieme briefjes gaat knoeien. De weduwe die niet voor de poes is en haar zoon en dochter flink onder den duim heeft, eischt verbreking van deze verhouding. Ze acht die niet dienstig voor een goede opvoeding tot het huwelijk. Weliswaar heeft ze aan moraal lak en vindt ze het heel goed, dat haar zoon z'n jeugd-roes uitleeft, doch ze is bang dat hij aan die juffrouw hangen blijft. De studeerende jongeling vindt het best en verbreekt de liaison even vlug als hij met duizend eeden z'n dure trouw gezworen heeft.

Zijn vriend Moritz, — 'n woest vervelende kerel die in de filosofie studeert en den ganschen avond bazelt over sociale misstanden e. t. q. — noemt 'm een ploert en probeert het meisje te troosten door haar een dosis levensbeschouwing toe te dienen. Hij had gehoopt met Herman's zuster Suze te kunnen trouwen doch mama heeft 'm zijn congé gegeven en de edele jongeling verdwijnt met 'n gebroken hart en onder veel gezanik. Ten slotte komt er 'n oom aan te pas die Herman eens even onder handen zal nemen, doch achteraf blijkt dat deze landgoed-eigenaar de Berlijnsche lucht niet al te best verdragen kan en 't eind van de zedenpreek is dan ook dat oom-lief alle moraal aan z'n schoenzolen smeert en plannen maakt om onder geleide van zijn neef aan den zwier te gaan.

De eenige amusante figuur in het stuk is het kamermeisje der familie Günther die door den zoon al in het eerste bedrijf wordt lastig gevallen en zonder veel complimenten de plaats inneemt van de verdreven boekhoudster, als mama, die «haar oogen overal heeft», haar zekerheidshalve maar een-twee-drie de deur uit bonjourt, wat haar tusschen haakjes hier met 't nieuwe arbeidscontract niet zoo gemakkelijk gelukken zou.

Van de overige bijfiguren is nagenoeg geen werk gemaakt. Behalve de vervelende filosoof Moritz, verschijnt nog ten tooneele een jonkheer von Bohling, die de bedrogen Meta onder

z'n hoede neemt en juist met z'n liefdesverklaringen verschijnt als Herman z'n goed heeft laten weghalen. Van de vertolking zal ik niet te veel zeggen. Hoe heeft Royaards het in 's hemelsnaam in z'n hoofd gehaald om den rol van den student op zich te nemen? Ik ben er zeker van dat Hartleben zich deze figuur geheel anders heeft voorgesteld. Want ondanks grime en blonde pruik was deze Herman Günther veel te oud en gaf hij meer den indruk van een uitgeleefden veertiger dan van een jongen student van wien z'n vorm beweert dat hij eigenlijk nog erg «groen» is. Hij liep met kromme knieën, — 't was bijna 'n strompelen! — en gaf in actie en stem, 'n zware gedegen vertolking, die heelemaal niet in dit kader paste. In één woord, 't viel me bar tegen. Hij had beter gedaan deze rol b.v. aan Ko Arnoldi te geven die er toch wel iets van terecht gebracht zou hebben.

Ook de vertolking van Mevr. van Kerckhoven—Jonkers als de bankdirecteur's weduwe, kon ik niet geslaagd vinden. Ze was één en al snibbigheid en deed daarbij erg vischmarkt-achtig zoodat ik den indruk kreeg dat ze ver boven haar stand getrouwd was. Rollen van dit soort passen niet voor deze actrice en wat b. v. in mevr. Warren haar grootste verdienste is, wordt hier beslist misplaatst. Veel beter was haar echtgenoot die een leuke oom Günther te zien gaf en de lachers al heel gauw op z'n hand had. De overige rollen beteekenden niet veel. Behalve dan die van het «hübsche» kamermeisje dat door Juliette van Amerom—Roos ook werkelijk «hübsch» gespeeld werd. Pierre Mols had van z'n ondankbaar rolletje als de student Moritz Lange niet veel werk gemaakt evenmin als Max Weber die in de rol van den jonkheer een uiterst vervelend type gaf. Mej. van der Gaag als Suze, Mevr. Mulder—Wertwijn als haar vriendin de verlegen Bella König, (door mama voor Herman bestemd) speelden niet onverdienstelijk.

En mej. Henriëtte Van Kuijk maakte van de boekhoudster Meta Hübscke wat er van deze tamelijk flauw-geteekende figuur te maken was. Als het gedésilluseerde meisje wier smart over het verloren geluk al heel gauw overslaat in bijtend sarcasme, waarvan de onbenullige jonkheer de dupe wordt, gaf ze sober spel dat een enkel moment bewondering afdwong.

Regie en decors waren zooals we dit bij Royaards verwachten kunnen. Intusschen moge Royaards bedenken dat we tegenwoordig op het gebied der moderne komedie werkelijk te verwend zijn, dan dat we ons door de heer Otto Erich Hartleben knollen voor citroenen laten verkoopen. Zelfs al loopt het seizoen naar z'n einde!

W. v. D. H.

ROTTERDAMSCH E BRIEVEN.

IX.

Eere-avond voor Mevrouw Marie van Eysden—Vink. Het Huwelijk van Florence Bell. Blijsp. in 3 bedr. v. Alex. Bisson en George Thurner.

Florence Bell is een actrice; een ster, elegant,

bekoorlijk, bijzonder gevierd en . . . wispelturig, die in het gelukkig bezit is van een charmant dochtertje van 17 jaar, herinnering aan een liefdesbetrekking, die zij 20 jaar geleden heeft aangeknoopt met een zekeren mijnheer Ildefonce — een burgerlijk type, wiens onbeholpenheid er in

die 20 jaar niet op vooruit gegaan blijkt te zijn — die sinds dien voor de oom van haar dochter Gilberte doorgaat, en zich met Gilberte's opvoeding bemoeit.

Florence, die heel veel van haar dochter houdt, vindt het toch zeer onaangenaam, als Gilberte haar op een goeien dag komt vertellen, dat ze verliefd is op, en verloofd is met André Lambertier, pas gepromoveerd ingenieur. «Oom» die een en ander nader komt verklaren, zegt, dat André's ouders aanstonds met hun telg komen kennismaken.

Florence zal ze niet ontvangen!

Oom prikkelt haar eerezucht, met succes: ze zal ze wèl ontvangen!

Die Lambertiers zijn eenvoudige provincialen, en vinden het maar half goed, dat André zich zal verloben met de dochter van een actrice die bovendien nog wel een onecht kind is; zij geven dan ook alleen op die voorwaarde hun toestemming, dat Ildefonce hen belooft, Florence te zullen trouwen, van welke belofte Florence natuurlijk onkundig is.

Het overtollige wordt fluks uit Florence's salon verwijderd; bloemen, linten etc. worden snel er uitgedragen om het salon een meer «gewoon» aanzien te geven.

De Lambertiers verschijnen; er wordt kennis gemaakt; het gezelschap gaat zitten. Heerlijk is dat moment van pijnlijke stilte; niemand durft beginnen totdat opeens allen tegelijk beginnen!

Ildefonce hakt den knoop door; hij praat, praat veel, zonder echter iets te zeggen! Papa en Mama Lambertier staan op en vertrekken, André blijft nog even, en we zien dat hij het heel goed met zijn charmante schoonmoeder zal kunnen vinden.

Tè goed, zooals we in de volgende bedrijven zien; hoewel er van Florence's kant geen sprake is van meer dan kameraadschappelijke vriendschap.

Gilberte echter ziet er meer in, en meent dat André's liefde verkoelt en meer neiging toont naar de kant van haar Moeder! Zij maakt haar moeder deelgenoot van haar vrees; Florence lacht er om; doch als even later André zijn schoonmoeder een

minder onschuldige kus geeft, wijst ze hem de deur en verbreekt de verloving van André met Gilberte.

't Is een blijspel, dus natuurlijk komt alles op zijn pootjes terecht. André komt zijn verontschuldiging aanbieden, Ildefonce vindt een oplossing; Florence moet trouwen; hoewel zij bijzonder er tegen opziet geeft ze toe; haar besluit is genomen: zij zàl trouwen. Na nog eenige kronkelingjes komt ook vanzelf de voorwaarde van André's ouders in orde: Florence zal trouwen met den vader van Gilberte.

Ziet hier in korte trekjes de inhoud van dit blijspel, dat hier voor een «uitverkocht huis» met veel succes is ontvangen; wel is waar gold het succes ditmaal in hoofdzaak Mevrouw van Eysden, die haar eere-avond gaf en — zooals later bleek — tegelijkertijd haar dertig jarig tooneelfest herdacht.

De heer Poolman verklapte het geheim in een gultige speech: Mevrouw van Eysden had het geheim willen houden, doch haar confraters wisten er van, en wilden dezen avond niet ongemerkt voorbij laten gaan, temeer daar de vrouw van den Directeur in de loop der jaren gebleven was: de hartelijke confrateres!

Hij overhandigde haar namens de artiesten van het Rotterd. Tooneelgezelschap, behalve een kostbaar bloemenstuk, de teekening voor een toilettafel; tamelijk ontroerd, en aangenaam verrast bedankte mevr. van Eysden met eenige hartelijke woorden.

Zij stond daar te midden van een bloemenpracht, zooals we zelden zagen; ze boog en dankte het opgetogen publiek; het had heusch iets van een feestavond!

En om nu op het stuk terug te komen: Mevrouw van Eysden had moeielijk een stuk kunnen kiezen dat beter voor haar geschikt was; ze wàs de charmante, bekoorlijke Florence; en als nu en dan tegen haar gezegd werd: «wat ben je mooi, wat ben je elegant» dan moest iedereen in de zaal, dit volmondig beamen; ze speelde dit stuk, met een gratie en zwier, zooals weinigen in ons land het haar zullen nadoen! Bijzonder smaakvol waren haar costuums.

Trouwens het geheele gezelschap bleek met dit stuk weer eens volkomen in zijn element te zijn.

Elsa Mauts, als de lieve onschuldige Gilberte, Henri Poolman en mevrouw Coelingh-Vorderman, als de gemoedelijke provincialen, Nico de Jong als «Oom», v. d. Lugt Melsert als André — kortom allen waren op hun plaats, allen speelden dit ècht-fransche blijspel, met de noodige fransche levendigheid.

Bijzondere vermelding verdient nog Mevrouw Poolman-Huysers, die van Florence's kamenier Francine werkelijk iets aardigs maakte.

Het stuk is niet minder, maar ook niet beter dan andere stukken van dit soort. De dialoog — hoewel vlot en vloeiend geschreven — had hier en daar iets geestiger kunnen zijn.

Er is flink en hartelijk gelachen; en liefhebbers van lachen zullen zich een gang naar dit stuk niet beklagen.

Veertig jaar op de Planken.

„Oome Jan” gaat jubelen

Een ieder, die met ons tooneel eenigermate bekend is, weet, wie hier wordt bedoeld.

Voor de outsiders zij het bij dezen nog gemeld: Jan Buderman viert op 29 April a.s. zijn 40jarig tooneeljubileum in het Grand Theatre Van Lier.

Een artiest door z'n confraters, niet op 't tooneel dan natuurlijk alleen wanneer zulks pas geeft — maar in de wandeling „Oome Jan” genoemd, is 'n getapte collega, iemand waarmee men op heeft, die men vertrouwt en waarvan men houdt!

Buderman behoort tot die uitverkorenen.

Wanneer hij daar zoo staat voor het Grand Theatre Van Lier, bijna zoo bruin als Louis Bouwmeester, met z'n eeuwige sigaar, bijna zoo zwart als de koolspits van 'n elektrische booglamp, met z'n hoed van bijna altijd 't zelfde model, zoo nu en dan afgewisseld door 'n hooge-zijde — dan is men geneigd te vragen: wie staat daar, wie is dat, die man met dat helder-blauwe oog

Het is Jan Buderman, het is „oome Jan” die nu jubelen gaat.

Ach, dat leven van zoo'n „comediant” lezers en lezeressen, die zoo nu en dan naar den schouwburg gaat om die „mensen” te zien spelen, comédie natuurlijk — gij kunt u niet voorstellen, wat het leven van zoo'n tooneelspeler eigenlijk is, wanneer hij niet op de planken staat.

Comedie??

Jan Buderman.

Buderman zou het U kunnen vertellen, hoe hij oogenblikken in zijn leven heeft gekend — dat de strijd om 't bestaan hem bijna te zwaar is geworden — dat hij zich geen raad meer wist. Doch zijn ijver, zijn wil, zijn veerkracht zetten hem over de moeilijkheden en tegenvallers héén en hij is er gekomen.

Buderman is begonnen bij het Rotterdamsch Tooneelgezelschap van Albregt en van Ollefen. Hij heeft er gespeeld Ja wat heeft hij er niet gespeeld. Hij bleef daar tot 1874.

In 1872 trouwde hij met Wilhelmina van Dijk, dochter van Cornelis van Dijk en Christine Albregt, zuster van Jan Albregt. In 1874 zien wij beide bij Le Gras, van Zuylen en Haspels geëngageerd, en in 1876 werden beiden verbonden aan het gezelschap van de Tivoli-Schouwburg, directie J. Roos in de Nes te Amsterdam. En toen naar België. Dat was in 1879. In dat jaar werd Buderman verbonden aan Het Nederl. Tooneel te Gent. In 82 ziet men hem in Amsterdam terug als gast optredend in het theatre Frascati, directie G. Prot en Zn. Tot 1892 bleef hij bij Prot.

En toen zèlf directeur (de illusie van bijna elk tooneelspeeler, ook nog tegenwoordig) directeur van den Artis-Schouwburg, directie *Kreeft* en *Buderman*. Een succes was het ongetwijfeld maar finantieel allerminst 'n goudmijn.

Zoo'n directeurschap!! Zorgen, moeiten zonder weerga en tot slot niet eens 'n automobiël! maar alles verkopen, maar ook alles om aan die drukkende verplichtingen tegenover derden te kunnen voldoen. En dan zich verminderen, kleiner gaan wonen, zich opbergen in 'n niet te groot vertrek, hoog, heel hoog, met niet veel meer dan de sterke gedachte, de krachtige wil, er wéér te willen komen zoo kwam ook „Oome Jan” weer boven Jan.

In 1894 wordt Buderman geëngageerd aan het Grand Theatre Van Lier. In 1895 andermaal de directeursstaf zwaaiend over het operettegezelschap *Kreeft* en Buderman in den Hollandschen Schouwburg. In 1896 waren het wederom de heeren Van Lier, die Buderman aan hun gezelschap verbonden, en dan zien we hem in het Paleis voor Volksvlijt optreden, vervolgens onder „Frank”, dan weer ingelijfd bij de combinatie van Mevr. Van Westerhoven, Mevrouw Poons-Van Biene enz. enz., totdat hij in 1905 met Louis Bouwmeester naar Indië vertrok.

Ziedaar 'n greep uit het leven van Buderman, een leven van sterke contrasten.

Buderman is een nauwgezet kunstenaar, hij kent zijn rollen „als z'n naam” en wát hij ook doet, er gaat op het tooneel altijd iets van hem uit.

Op 29 April zal hij, de oude tooneelspeler, zijn veertig jarig jubileum vieren.

Niet alleen zijn confraters, maar ook velen buiten het tooneel, die Buderman kennen, hopen, dat die avond voor hem in alle opzichten een gelukkige zal wezen.

„Oome Jan” heeft het verdiend

VAN RIEMSDIJK.

Met toestemming van den Heer Marcellus Emants drukken wij hieronder een fragment van een van hem ontvangen brief af.

RED.

Er was eens een Franse dame, die Nederland en het Nederlandse leven wilde leren kennen en daartoe bij mij kwam logeren. Ik had op reis met haar kennis gemaakt; maar ze was al een poosje in den Haag, eer zij bemerkte, dat ik aan schrijven deed. Zodra Mevrouw X daar achter kwam, stelde ze voor novellen, romans en tooneel-

stukken van me te vertalen. Ik glimlachte, omdat ik altijd glimlach, wanneer een dame met een dergelijk voorstel tot me komt, deels uit beleefdheid tegenover de dame, deels uit twijfel aan de ernst of de uitvoerbaarheid van haar voornemen, deels tot afscheid aan mijn boeken, die ik vermoed nooit terug te zullen zien. En toen ik geglimlacht had, waagde ik schuchter de opmerking, dat zij over een kleine moeilijkheid zou kunnen struikelen: zij kende namelijk geen woord Nederlands. Deze moeilijkheid scheen Mevrouw X echter in 't geheel niet mee te tellen. Zij kende in de plaats van haar inwoning mevrouw Y, die wèl het Nederlands machtig was; bovendien kende ze mevrouw Z, die bekenden in de tooneelwereld bezat; dus verzocht ze mij behalve mijn novellen en romans ook te mogen vertalen en laten spelen het tooneelstuk, waaraan zij merkte, dat ik de laatste hand lei.

Ik gaf, behalve mijn novellen en romans, ook nog mijn tooneelstuk, waarvan ik gelukkig een afschrift had, en dacht — al weer glimlachend — zie zo, daar hoor ik nooit meer iets van.

Van mijn novellen en romans heb ik inderdaad tot nog toe niets meer gehoord; maar ten opzichte van mijn toneelstuk had ik me vergist. Na geruime tijd ontving ik — op reis zijnde — een pakket en dit pakket hield in: de Franse vertaling van mijn stuk. Natuurlijk las ik die vertaling en vond ze . . . ja, hoe zal ik dat nu netjes uitdrukken . . . als schoolopstel prijzenswaardig. Ik glimlachte dus weer, schreef aan mevrouw X: doe me het genoegen deze vertaling aan geen toneeldirekteur toe te zenden en dacht andermaal: zo, daar hoor ik nooit meer iets van.

Voor de tweede maal had ik me vergist. Wel kwam er geen rechtstreeks antwoord op mijn brief; maar van mevrouw Z kreeg ik het bericht, dat in een der eerste maanden van 1909 mijn stuk te Parijs zou worden opgevoerd. Er bleef niets meer te regelen over dan een kleine kleinigheid van financiële aard, waarover mevrouw X me nader zou schrijven. Voor de derde maal moest ik glimlachen; tans om die kleine, financiële kleinigheid.

Een brief van mevrouw X. deelde me toen mede, dat ik beroemd zou worden over de hele wereld; maar daarvoor te betalen had . . . de som was tamelijk hoog.

Steeds glimlachend schreef ik terug, dat ik beide dames uitermate dankbaar was voor al de moeite, die zij zich, mij ter wille, hadden getroost; maar dat ik het aanbod . . . niet aanvaardde. Over die beroemdheid zweeg ik maar. Het zou minder beleefd zijn geweest aan een Franse dame te schrijven, dat ik aan hedendaagse beroemdheid in 't algemeen en een hedendaagsche Frause beroemdheid in 't bijzonder zeer weinig waarde hechtte. En weer dacht ik: zie zo, daar hoor ik nooit meer iets van.

Maar ja wel! Probeer eens een Nederlands stuk in de vreemde opgevoerd te krijgen, tien tegen één, dat 't niet lukt. Probeer 't zelfde *niet* te willen en de opvoering loopt gevaar tot stand te komen.

Er kwamen per ommegaande twee brieven: één van mevrouw X. en één van mevrouw Z. Beide dames waren . . . ze vertelden 't van elkaar: désolée, fâchée, froissée enz., enz: Hoe kon ik me zo gedragen! De eene had de vertaling laten maken en zelve verbeterd; de andere had schriftelijke en mondelinge onderhandelingen met de tooneeldirekteur gevoerd; samen hadden ze zich alle mogelijke moeite gegeven om mijn toneelstuk opgevoerd te krijgen; de direktEUR had reeds toebereidselen gemaakt voor de opvoering en nu weigerde ik om der wille van een prijsje, dat uiteraars miniem mocht heten in vergelijking met de sommen, waarvoor andere Franse tooneelschrijvers gewoon waren de eerste stralen van hun gloriezon te betalen? Ze wilden zich niet langer met de zaak bemoeien en verzochten mij voortaan rechtstreeks met de direktEUR te onderhandelen.

Het spreekt van zelf, dat ik nu in 't geheel niet meer glimlachte. Integendeel vroeg ik ook me af: hoe kan ik me zo gedragen, dat twee hulpvaardige dames woedend op me geworden zijn? Maar ondertussen dacht ik toch wel weer: zie zo, daar hoor ik nooit meer iets van. Want . . . rechtstreeks onderhandelen met die tooneeldirekteurs — dit antwoordde ik dadelik — daar doe ik niet aan omdat ik nu pas zijn naam verneem en mij jegens hem dus tot niets verbonden heb.

Ook nu vergiste ik me. Wel schreef ik niet aan de direktEUR; maar de direktEUR schreef aan mij. Ook hij schreef niet te begrijpen hoe ik zo zijn kon: maar daarop volgde, dat de grote som, waarvoor ik teruggedeinsd was, op een «malentendu» berustte. Hij verlangde minder dan de helft en dat sommetje zou ik immers gemakkelijk terug krijgen van dat auteurs-recht à 5%, dat hij bereid was me toe te staan.

Daarop luidde mijn antwoord: speel mijn stuk om de dames plezier te doen en betaal me geen sent; maar verg dan ook niet, dat ik nog geld offeren zal voor een glorie, waaraan ik geen waarde hecht en ook niet geloof.

Nu evenwel bleek, dat ik bezig was niet alleen twee dames, maar ook een toneel-direkteur te duperen; want ook hij had de fouten van de vertaling ingezien, was met hulp van een jong letterkundige van veel talent al druk op streek met het pasklaar maken van die vertaling voor een Frans publiek en had op gezag van mevrouw X en mevrouw Z reeds onkosten gemaakt om de eerste opvoering van mijn stuk behoorlijk voor te bereiden.

Ondertussen had ik van een goed-ingelichte ook nog vernomen, dat:

«Il existe à Paris un monde spécial composé de plusieurs centaines de personnes, qui détiennent absolument toute l'autorité en matière artistique. Le public payant de Paris, celui de la province n'a aucune voix au chapitre. Or, cette élite invitée à toutes les premières et à toutes les répétitions générales se refuse absolument à payer. Il faut lui offrir un spectacle gratuit.»

Wat te doen? Een direktEUR duperen, een jong letterkundige voor niets laten werken, twee dames — misschien wel drie — desoleren, facheren en

froisseren? Het werd me te machtig: ik gaf toe... ik liet me zelf executeren.

En nu ga ik naar Parijs om te zien wat er geworden is van een stuk door mij geschreven, door een Franse dame vertaald, door een andere gecorrigeerd, waarin een toneeldirekteur geploeterd heeft en dat door een jong letterkundige is pas-klaar gemaakt voor een Frans publiek.

Dat de gehele zaak uit zal draaien op een

«four» *) — de Franse krietiek ook nog tevreden te stellen, gaat natuurlijk boven mijn... krachten — betwijfel ik geen ogenblik; maar ik ben toch benieuwd of ik nog iets herkennen zal van het stuk indertijd door mij geschreven.

Het stuk wordt in dit seizoen te Parijs slechts twee maal gespeeld, daarna in de provincie vertoond en dan later weer opgevoerd te Parijs.

ADVERTENTIËN.

De meest aangename, goedkoopste en tevens gemakkelijkst verteerbare vorm voor het gebruik van levertraan is de

STOOMLEVERTRAAN-EMULSIE

van **KRAEPELIEN & HOLM**, Apothekers-Hofleveranciers te ZEIST. Verkrijgbaar in flacons van \pm 300 gram à f 1.25, ook bij de fabrikanten.

VAN DUREN'S Corsetten Magazijn.

AMSTERDAM
Leidschestrat 78.

Telef. 7851.

AMSTERDAM
Kalverstraat 136.

Telef. 8178.

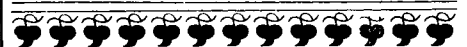
UTRECHT
Stadhuisbrug 4, Viestraat 2^a.

Telef. 1314.

Onze beroemde Corsetten, merk C. P. à la Sirène Paris Forme droite rationelle, verdringen het gewone droit-devant Corset, omdat het Corset Forme Rationelle tevens is het meest élégante, steeds is naar de laatste mode gewijzigd en is samengesteld volgens advies van H.H. Medici.

Adverteert in dit
Blad.

Abonneert U op
HET TOONEEL.

AMERIKAANSCH KLEEDINGMAGAZIJN GRÜNDEMANN & JONCKBLOEDT

Comb. A. KREYMBORG & Co. — Hofleveranciers.

MARIAPLAATS 3, UTRECHT.

Speciaal Huis voor Heeren-, Jongeheeren en Kinderkleeding

Gemaakt en naar maat.

VRAAGT ONZE PROSPECTUS EN VOORWAARDEN VOOR ABONNEMENT.

Speciale Inrichting tot het vervaardigen van

GELEGENHEIDS-GALAKLEEDING EN AMBTSGEWADEN.

COUPE SYSTÈME AMÉRICAIN.

Huis van den EERSTEN RANG op Amerikaansche grondslag.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: MR. DR. C. A. VAILLANT * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ v/h ROELOFFZEN-HÜBNER EN VAN SANTEN

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS. FRANCO PER POST VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

Wat voor de Redactie bestemd is te adresseeren aan den Redacteur, Heerengracht 211 te Amsterdam.

INHOUD: Officiël. -- Berichten en Mededeelingen. -- Amsterdamsche Kroniek, C. A. V.: Ned. Tooneel, Overwinnaars. -- De Hagespelers, Dolly betert zich. -- Rotterdamsche Brieven, A. v. R.: Margaretha Gautier. -- Uit Utrecht. -- Heijermans' „Vreemde Jacht" te München. -- Correspondentie.

OFFICIEEL.

Heeren afdelingssecretarissen wordt beleeft verzocht de volgende gegevens te willen verstrekken:

- 1°. Samenstelling van het afdelingsbestuur; Adres van den Secretaris.
- 2°. Aantal leden.
- 3°. Naam van den gedelegeerde bij de Tooneelschool.
- 4°. Het Jaarverslag.

De Alg. Secretaris
J. H. MIGNON.

Nederlandsch Tooneelverbond.

Beschrijvingsbrief der 39e Algemeene Vergadering van het verbond te Rotterdam op Zaterdag 15 Mei 1909 ten 11 uur v.m. in een der zalen van de Societeit „de Harmonie" Coolvest aldaar.

- I. Opening der Vergadering.
- II. Voorstel van het Hoofdbestuur tot wijziging van Art. 39 van het Reglement der Tooneelschool.
De 2e alinea van dit artikel worde gelezen als volgt:
„Over den uitslag der eindexamens wordt „beslist op dezelfde wijze als ten aanzien „van de toelatings- en de overgangsexamens „is bepaald”.
Toelichting:
Volgens de thans geldende bepalingen hebben de leeraren mede *stem* in de beslissingen betreffende de toelatings- en de overgangsexamens doch brengen zij bij het eindexamen alleen een *advies* uit. Naar het oordeel van het Hoofdbestuur zijn er geen gronden om

Ieder lid van het Tooneelverbond brenge dit jaar één nieuw lid aan!

deze regeling te handhaven; ook bij de eindexamens behoort aan de leeraren die geacht kunnen worden het best van de leerlingen op de hoogte te zijn, dezelfde invloed te worden gegeven die hun bij de andere examens reeds is toegekend. Door de medewerking van de Commissie van Beheer en Toezicht en van het Hoofdbestuur wordt gewaakt tegen eenzijdige opvattingen.

De Commissie heeft desgevraagd verklaard zich met de voorgestelde verandering te kunnen vereenigen.

III. Begrotingen.

IV. Verkiezing van 4 leden van het Hoofdbestuur.

1° Wegens bedanken van den heer Dr. C. J. Vinkesteijn die door drukke ambst-bezigheden genoodzaakt is zijn mandaat nêr te leggen.

2°. Wegens het periodiek aftreden der Heeren Mr. J. van Schevichaven, F. Lapidoth en J. H. Mignon.

N. B. De aftredenden zijn terstond herkiesbaar, doch de heer Lapidoth stelt zich *niet* meer beschikbaar.

V. Verkiezing van leden der Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool wegens het periodiek aftreden van den heer G. R. Deelman (herkiesbaar). Het Hoofdbestuur beveelt ingevolge art. 6 van het reglement op de Tooneelschool aan de Heeren: 1°. G. R. Deelman, 2° A. Robertson.

VI. Verkiezing van een dame-patrones in de plaats van Mevr. van Rhijn-Naeff die bedankt heeft.

VII. Verkiezing van een lid in de Commissie voor het Pensioenfonds. De Heer Mr. J. van Schevichaven, die aftreedt, is terstond herkiesbaar.

VIII. Verslag van de Vereeniging van Nederlandsche Tooneelisten (Pensioenfonds).

IX. Bepaling van de plaats der volgende Algemeene Vergadering.

In de pauze der vergadering wordt aan Hoofdbestuur en Afgevaardigden een déjeuner aange-

boden door den Heer *L. Jacobson*, voorzitter der Afd. *Rotterdam*. Na afloop der vergadering (bij gunstig weer) *boottocht*. Ten 6½ uur gemeenschappelijke maaltijd in het Gebouw der Rotterdamse Diergaarde a f 4.50 per couvert.

Voor deelname wende men zich uiterlijk tot 12 Mei e.k. tot den Heer *J. Milders*, Wijnstraat 65, te Rotterdam.

Namens het Hoofdbestuur
de alg. secretaris
J. H. MIGNON.

STAAT VAN HET VERBOND.

EERE-LEDEN :

Mr. N. J. van Hall, Mevr. M. E. A. Waller-Schill.

HOOFDBESTUUR :

	Jaar van afreding.
Marc. Emants, 's Gravenhage, <i>Voorzitter</i> . . .	1910
Mr. A. Fentener van Vlissingen, Amsterdam, <i>Onder-Voorzitter en Penningmeester</i>	1911
Mr. P. W. de Koning, Amsterdam	1911
Mr. J. van Scherichaven, Amsterdam	1910
Dr. C. J. Vinkesteijn, Schiedam	1910
Frits Lapidoth, 's Gravenhage	1909
L. Jacobson, Rotterdam	1910
J. Milders, »	1911
<i>J. H. Mignon, Utrecht, Oosterstraat I, Secretaris</i>	1909

N.B. De met *cursieve letter* aangeduide leden van het Hoofdbestuur treden periodiek af. (Zie agenda).

AFDEELING ROTTERDAM.

Aantal leden 420.

Bestuur :

L. Jacobson, *Voorzitter*; C. van Rossem Czn., *Penningmeester*; A. Robertson W. Azn.; A. C. Dalen; A. Kolff; J. Milders, *Secretaris*, 23 Westersingel.

Gedelegeerde voor de Tooneelschool :

A. Robertson W. Azn.

AFDEELING AMSTERDAM.

Aantal leden 378.

Bestuur :

Mr. P. W. de Koning, *Voorzitter*; Jhr. A. W. G. van Riemsdijk, *Vice-Voorzitter*; S. J. W. van Buuren, *Penningmeester*; Bern. J. Citroen; J. Funke; Herm. G. Jurriaans; Hendrik Wertheim; — — — *); A. Reyding, *Secretaris*, Willemsparkweg 134.

Gedelegeerde bij de Tooneelschool :

Mr. P. W. de Koning.

AFDEELING 'S GRAVENHAGE.

Aantal leden 303.

Bestuur :

M. A. Kuytenbrouwer, *Voorzitter*; J. Meihuizen, *Penningmeester*; J. C. van den Tol, *Secretaris*, Bankstraat 139; Mr. G. C. J. Varenkamp; J. Haus.

Gedelegeerde in de Commissie van Beheer en Toezicht :
J. Meihuizen.

*) Vacature aan te vullen op de Afdelingsvergadering van 10 Mei dezer.

AFDEELING UTRECHT.

Aantal leden 76.

Bestuur :

Prof. Dr. W. Vogelsang, *Voorzitter*; G. R. Deelman, *Onder-Voorzitter*; Mr. J. G. Brouwer Nyhoff, *Penningmeester*; J. Baart de la Faille; J. H. Mignon, *Secretaris*. Oosterstraat I.

Gedelegeerde bij de Tooneelschool :

Mr. Dr. H. Th. Verhoef.

AFDEELING GRONINGEN.

Aantal leden 40.

Bestuur :

Mr. A. W. F. H. Sanger, *Voorzitter*; Mr. B. ten Bruggen Cate, *Onder-Voorzitter*; J. Meihuizen, *Secretaris*, Oude Bolerijenstraat 37; Dr. J. Bergsma, *Penningmeester*; Pr. Dr. J. F. Eykman; Prof. Dr. G. C. Nijhoff. (*Gedelegeerde*) Mr. F. F. Beukema; Prof. Dr. J. J. Salverda de Grave; Jhr. Mr. R. Feith.

AFDEELING DORDRECHT.

AFDEELING MIDDELBURG.

Aantal leden 41.

Bestuur :

Jhr. Mr. W. H. Snouck Hurgronje, *Voorzitter*; J. A. Altorffer, *Penningmeester*; Joh. L. v. d. Pauwert, *Secretaris*.

AFDEELING TIEL.

Aantal leden 12.

Bestuur :

J. A. Heuff, *Voorzitter*; J. L. v. Lith de Jeude, *Secretaris-Penningmeester*.

Jaarverslag van het Nederlandsch Tooneelverbond 1908/09.

Het afgelopen vereeniging-jaar kenmerkte zich gelukkig door verschillende verschijnselen van verblijdenden aard. Dank zij de inspanning der afdeelingbesturen traden tal van personen toe als lid van het Verbond, al kon niet worden tegengegaan dat anderzijds het ledental afnam door oorzaken die ook andere vereenigingen te vergeefs bestrijden. — Uit het verdere deel van dit verslag zal een en ander duidelijk zijn. Kan dus van betrekkelijken bloei worden gesproken, men vergete niet dat men dien niet heeft bereikt dan door het in 't veld brengen van alle krachten en worde er hier op gewezen, dat met dankbare waardeering voor wat de organen van het Verbond deden, hun algeheele toewijding ook voor de naaste toekomst wordt verwacht.

Stemmen de verkregen resultaten tot blijdschap, nog steeds ziet het Hoofdbestuur uit naar een gunstige beschikking op zijn aanvraag om subsidie van Stad en Lande.

Over de talloze bemoeiingen, de audientiën en besprekingen te dezer zake gehouden, zij hier slechts weinig gezegd. Alléén worde opgemerkt dat zich in den allerlaatsten tijd verschijnselen voordoen, die eenige hoop geven dat een lang gekoesterde wensch althans ten deele in vervulling zal gaan.

Een derde lichtpunt is het met zooveel succes optreden van de leerlingen der Tooneelschool voor de

leden der afdeelingen *Amsterdam*, 's *Gravenhage*, *Rotterdam* en *Utrecht*. Opgevoerd werd of 't *Kattebellelje*, of *Zijn meisje komt uit*; van beide opvoeringen wordt met lof gewaagd en wie de voorstellingen heeft bijgewoond zal voldaan en met een zeer goeden dunk van het onderwijs in spel en voordracht zijn huiswaarts gegaan.

Deze voorstellingen dienen te worden aangemoedigd, zij brengen het Verbond nader onder de aandacht van zijn landgenooten en bieden den leerlingen gelegenheid zich met het optreden in het publiek vertrouwd te maken, twee voordeelen waarvan de waarde niet valt te onderschatten.

Het Hoofdbestuur had ook dit jaar enkele zaken af te doen. Heel in het begin van het Verbondsjaar deed zich een conflict voor tusschen Mevr. Mann en den Raad van Beheer van het Nederlandsch Tooneel.

Door een belangstellende verzocht in deze tusschenkomst te verleen, meende het Hoofdbestuur echter dat de ondervinding destijds met *Louis Bouwmeester* opgedaan niet uitlokkend was tot het doen van stappen en stelde het zich op het reeds vroeger ingenomen standpunt: alleen tusschenkomst te verleen wanneer door beide partijen daarom zou zijn gevraagd. Aangezien die aanvraag niet inkwam, kon op de zaak niet verder worden ingegaan.

Aan den Heer *Kierwiel de Jonge* werd op diens verzoek verzekerd dat het Verbond gaarne het Tooneel in *Zuid-Afrika* wilde steunen en de belangstelling daarin aanmoedigen wanneer de Heer *Kierwiel de Jonge* eenmaal in *Zuid-Afrika* zijnde, kon aangeven wat men daar als 't meest doeltreffende zou verlangen.

Juist dezer dagen is van de voornaamste Rederijkerskamer te Pretoria het verzoek gekomen om eene keuze zending van ongeveer 50 tooneelspelen te mogen ontvangen ten einde daaruit een aantal voor *Zuid-Afrikaansche* toestanden geschikte werken te kiezen. Het Hoofdbestuur zal zich beijveren aan dit verlangen te voldoen.

Ook werd de wenschelijkheid besproken om de afdeelingen in hun propaganda te steunen. Het is bekend dat een uniforme regeling *niet* is te treffen. Ook dat we ons tot een bepaalde klasse moeten wenden, waardoor algemeene middelen niet baten. Toch werd besloten naar een beschaafd propagandist uit te zien en althans f 100.— voor alle afdeelingen te samen beschikbaar te stellen, ten einde daaruit de kosten van propaganda geheel of ten deele te dekken.

In de Redactie van «*Het Tooneel*» trad gelijk bekend is eene wijziging in.

Pogingen om in overleg met de Commissie van het blad den Redacteur en eene uitgevers-firma te geraken tot een tijdschrift dat beter aan de eischen van een «*Orgaan*» voldoet mochten vooralsnog niet slagen. Zij stuitten af op voor het meerendeel geldelijke bezwaren omdat eene uitgave, zooals men zich die voorstelde, de beschikbare som verre overschrijdt.

Evenwel worden onderhandelingen voortgezet die wellicht tot eenig resultaat zullen leiden.

In het Hoofdbestuur zijn dit jaar twee plaatsen te vervullen. De Heeren Dr. C. J. Vinkesteijn en F. Lapidoth hebben hun mandaat neergelegd; de eerste tusschentijds, de laatste bij gelegenheid van zijn periodiek aftreden. Beider dagelijksche werkzaamheden nemen zooveel tijd in beslag dat zij niet langer kunnen deelnemen aan die van het Hoofdbestuur.

Het Hoofdbestuur ziet beide Heeren met leedwezen uit zijn midden treden en houdt zich overtuigd dat het Verbond deze meening zal deelen. Beiden sedert jaren vertrouwd met verbondszaken, de eerste een erkende specialiteit op onderwijsgebied en dus in de Commissie van Beheer en Toezicht op de school de

rechte man op de rechte plaats, de heer Lapidoth ervaren kunstcriticus, eerst redacteur van het *Orgaan*, later algemeen secretaris, beiden hebben een heele reeks van jaren aan en in het Verbond gearbeid.

Eerbiedigend de redenen die hen tot heengaan noopten kan wel niet anders dan in hun besluit worden berust, doch maakt het Hoofdbestuur zich tot tolk van het Verbond door den beiden vertrekken openlijk dank te zeggen voor het vele wat zij in de jaren die zij in het Hoofdbestuur zitting hadden ten nutte van het Verbond hebben helpen bevorderen.

Overgaande tot de lotgevallen der afdeelingen moet tot ons leedwezen worden vastgesteld dat hun aantal met één is verminderd. Kon in het laatste jaarverslag niet met zekerheid worden gezegd of wellicht van een wêer-opleven der afdeeling *Delft* nog sprake zou zijn, het Hoofdbestuur heeft thans helaas zekerheid dat zij onherroepelijk is te gronde gegaan.

Moge het spoedig gelukken in een der overige bloeiende gemeenten van ons Vaderland een nieuwe afdeeling te stichten.

Ten opzichte der afdeeling *AMSTERDAM* valt het volgende te vermelden.

Ook dit jaar traden betrekkelijk velen uit; hun aantal werd echter overtroffen door dat der toegetreden, zoodat de Afdeeling thans 401 leden telt, tegen 378 in het vorig jaar.

In de samenstelling van het Bestuur kwam een wijziging door het tusschentijds bedanken van den heer J. Vriesendorp. Daar zijn besluit onherroepelijk was, moest hierin worden berust. Het Bestuur stelt er prijs op in dit verslag dankbaar te gedenken het vele, door den heer Vriesendorp en als Penningmeester en als waarnemend Secretaris voor de Afdeeling tot stand gebracht. In zijn plaats werd als Bestuurslid en Penningmeester gekozen de heer S. J. W. van Buuren.

Ook den heer Mr. L. H. J. Lamberts Hurrelbrinck zullen wij (aldus de Secretaris) in ons Bestuur moeten missen, daar hij Amsterdam metterwoon gaat verlaten. Als Vice-Voorzitter betoonde de heer Lamberts Hurrelbrinck zich een bij uitstek warm voorstander van de belangen der afdeeling, evenals de heer Vriesendorp, waar noodig, tot offers bereid.

Wij zien beiden met leedwezen vertrekken. — In de plaats van den heer Lamberts Hurrelbrinck trad als Vice-Voorzitter: de heer Jhr. A. W. G. van Riemsdijk.

De voornaamste gebeurtenissen in dit vereenigingsjaar was ongetwijfeld de voorstelling van het *Tweede deel* van «*Boven Menschelijke Kracht*», het belangrijke drama van Björnsterne Björnson, dat op initiatief van het Afdeelingsbestuur door de Nederlandsche Tooneelvereeniging werd ingestudeerd en den 27en Februari in den Hollandschen Schouwburg ten tooneele gebracht.

Zij is te beschouwen als de eerste reeks van voorstellingen, die het Bestuur voornemens is in te richten, en waardoor zij de belangstelling in het Tooneelverbond op doeltreffende wijze hoopt te verlevendigen. Stukken zullen hiertoe worden uitgekozen, die om bijzondere redenen buiten het exploitatie-veld der directiën vallen. Daar nu het *Eerste deel* van «*Boven Menschelijke kracht*» reeds vroeger door de Nederlandsche Tooneelvereeniging was gespeeld, doch het *Tweede* geen kans had onder de bestaande omstandigheden te worden gemonteerd, was dit als aangezien om voor het doel te dienen.

Met voldoening mag worden vastgesteld, dat de proef naar wensch slaagde: zowel door de pers als door het publiek werd de voorstelling met meer dan gewone ingenomenheid ontvangen, terwijl niet onvermeld blijve dat zij velerzijds werd gekenmerkt als een «daad» van het Tooneelverbond.

Dat de voorstelling bijval vond, moet in de eerste plaats worden toegeschreven aan het talent en de toewijding, waarmede alle leden van het gezelschap der Nederlandsche Tooneelvereniging, zonder onderscheid, zich van hun alleszins zware taak kweten, onder de voortreffelijke leiding van den heer A. van der Horst, die de zorg van de zoo ingewikkelde regie op zich had genomen. Leerlingen der Tooneelschool verleenden ter oefening hun medewerking.

Het Bestuur kan niet nalaten hier dank te brengen aan de Amsterdamsche pers, die door belangrijke artikelen het publiek voorbereidde, en herhaaldelijk de aandacht vestigde op deze voorstelling.

Teleurstelling wekte het feit, dat zoo weinig leden der Afdeeling bij deze gelegenheid van hun belangstelling blijk gaven. Hoewel zij toegang hadden tot aanmerkelijk lagere prijzen dan de bij de Nederlandsche Tooneelvereniging gebruikelijke, werden slechts weinig meer dan vijftig plaatsen door hen ingenomen. Niettemin mochten de stoffelijke resultaten van den avond onzerzijds niet onbevredigend worden genoemd. Daar namelijk gewoon betalend publiek tegen verhoogden prijs was toegelaten en voldoende opgekomen, behoefde het waarborgfonds, door het Bestuur bijeengebracht, niet te worden aangesproken.

De heeren Gebr. A. van Lier boden onzen leden den 10^{en} November 1908 een zeer gewaardeerde voorstelling aan van Erckmann-Chatrion's »Vriend Fritz«, met Louis Bouwmeester in de rol van David Sichel, welke gelegenheid werd aangegrepen om het Eerelid der Afdeeling te huldigen met een lauwerkrans.

Den 5^{en} April 1909 organiseerde het Bestuur in den Hollandschen Schouwburg een voorstelling door leerlingen der Tooneelschool, die »Het Kattebelletje« van Sardou speelden, ingestudeerd door den hr. Jan C. de Vos. Hierbij hadden de leden toegang met een dame, of twee jonge lieden van 14-18 jaar. Laatstgenoemde bepaling als gevolg van den meermalen vernomen wensch, ook het jongere geslacht in de gelegenheid te stellen de aankomende talenten der Tooneelschool op de planken te zien.

Een uitnodiging van de K. V. »Het Nederlandsch Tooneel« tot de eerste voorstelling van het oorspronkelijk tooneelspel »Een Boete« op 3 Mei a.s. zal de leden weldra bereiken.

In den aanvang van dit seizoen verscheen bij de uitgevers Abrahamson & van Straaten de bundel alleenspraken, bekroond bij den Wedstrijd in 1907 door de Afdeeling gehouden, onder den titel »Vier Monologen«.

Voorts is bij het Bestuur in voorbereiding een geïllustreerde uitgave betreffende de Tooneelschool. Zij mag in het begin van het volgend verenigingsjaar worden te gemoet gezien, en zal bevatten, naast een geschiedkundig overzicht, een afbeelding der school, de portretten van alle oud-leerlingen die zich een duurzame plaats aan het tooneel mochten verwerven, met aantekeningen omtrent hun loopbaan. Het bestuur hoopt met dit album iets tot stand te brengen dat als propagandamiddel en historisch document van waarde kan zijn, te meer daar aan de grafische uitvoering der illustratieve onderdeelen de grootste zorg wordt besteed.

Ten slotte zij hier opgeteekend, dat, zoowel bij de viering van het 25-jarig tooneeljubileum van den heer Marcel Myin, als bij het 35-jarig feest van Mevr. de Boer—van Rijk, blijken van hulde en waardeering namens de afdeeling werden aangeboden.

Wat de afdeeling **Rotterdam** betreft, omtrent haar bericht de secretaris:

Art. 10 der statuten van ons verbond verplicht de afdeelings-secretarissen jaarlijks een verslag bij het

Hoofdbestuur in te dienen. Zonder deze verplichting zou ondergeteekende wellicht het stilzwijgen bewaren, omdat er van de afdeeling Rotterdam weinig te melden valt.

Het ledental onderging gedurende dit jaar weder eene vermindering, niettegenstaande door enkele leden, zoowel als door ons bestuur verschillende pogingen werden aangewend om voorstanders van het tooneel over te halen tot het lidmaatschap van onze vereeniging. Het schijnt dat de contributie à f 5.— voor velen nog een bezwaar is!

De jaarlijksche invitatie-voorstelling werd den leden 18 Maart aangeboden.

Opgevoerd werd Mr. Brooshoofd's »Zijn meisje komt uit« door de leerlingen van onze tooneelschool. Over het algemeen werd vrij goed spel te zien gegeven, en was de voorstelling met zorg voorbereid; de keuze van het stuk bleek echter niet gelukkig.

Onzen dank aan den heer van Eijsden, die voor dien avond zijne requisieten, enz. welwillend ter beschikking stelde.

In ons bestuur had geen verandering plaats. Naar aanleiding van de buitengewone algemeene vergaderingen te Amsterdam, werden onze leden tweemaal opgeroepen voor extra-bijeenkomsten, die echter slecht bezocht waren.

De Secretaris der *Haagsche* afdeeling schrijft:

Zoo ooit dan moest het Bestuur dit jaar alle krachten inspennen, om het aantal »op peil« te houden en, zoo mogelijk te verhoogen; want gedurende de laatste maanden van het vorige verbondsjaar had de dood in de gelederen der oudere leden van de afdeeling geducht huis-gehouden. — Onder de vele dooden is er één, wiens overlijden in dit verslag niet onopgemerkt mag worden voorbij gegaan: ik bedoel den heer M. Hijmans van Wadenoyen, indertijd tal van jaren Voorzitter dezer afdeeling, in welke functie hij zeer veel voor het Verbond heeft gedaan. —

Ondergeteekende, die ook onder zijn presidium het secretariaat waarnam, weet beter dan iemand met hoeveel ijver en toewijding de heer Hijmans steeds bij de zaak was en dat voor het bevorderen van den bloei der afdeeling niets hem te veel is geweest. —

Met voldoening mag hier worden geconstateerd, dat de pogingen, om het ledental te verhoogen, het resultaat heeft gehad, dat het cijfer 303 bereikt werd. —

In 1899, na de troebele tijden, die de afdeeling toen had doorgemaakt was het cijfer 198: *er is dus in de laatste jaren een niet onbelangrijke vooruitgang te boek-staven.* —

Bij de crisis in het najaar in ons Verbond ontstaan, waarbij het Hoofdbestuur meende zijn mandaat ter beschikking te moeten stellen, stond onze afdeeling op het standpunt, dat het aanblijven van het Hoofdbestuur haar gewenscht voorkwam, maar dat een motie van vrouwen als door de Amsterdamsche Afdeeling was voorgesteld, haar onnoodig toescheen. —

Ons bestuur werd door de verkiezing als lid van den heer J. Haus, die vroeger reeds als zoodanig zitting had en wiens groote kennis van tooneelzaken hem daarvoor bijzonder geschikt doet zijn, weder op zes leden gebracht.

Van twee voorstellingen konden de leden en hunne dames gratis gebruik maken. Voor de eerste was door de Koninklijke Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel«, bestemd »Schijn« van Mevrouw C. Doorman—Van Nouhuys: door ongesteldheid van mej. Hopper moest evenwel »Ijsbrand« het zeer bijzondere werk van Frederik van Eeden worden gegeven. De avond was een bepaald succes; aan de Koninkl. Vereeniging bij deze nogmaals onzen dank voor de betoonde welwillendheid.

Een succes was ook de tweede voorstelling, die van de leerlingen der Tooneelschool, die optraden met «Zijn Meisje komt uit» van Mr. P. Brooshoofd.

De leden waren buitengewoon talrijk opgekomen en gaven van hunne ingenomenheid met het spel der leerlingen ondubbelzinnige blijken. Voor mevrouw Holtrop—van Gelder, die het stuk instudeerde en voor den Directeur der Tooneelschool zal deze avond een groote voldoening zijn geweest. Daar ook buiten het Tooneelverbond vrij veel belangstelling bleek te bestaan en daar de beoordeelingen in de pers gunstig waren, was de voorstelling tevens een goede reclame voor Tooneelverbond en Tooneelschool.

Ten slotte een woord van dank aan den heer Wensma Jr, die bij de regie zijn hulp verleende.

Op dit verslag ontving het Hoofdbestuur nog het volgende:

Naschrift. Na het indienen van bovenstaand verslag bereikte ons het bericht van het overlijden van den heer G. de Wijs, die van Sept. 1903 tot Mei 1906 voorzitter der Haagsche Afdeeling was. — Naast zijn vele andere werkzaamheden genoot het tooneel zijn volle belangstelling en wel onze afdeeling van het Tooneelverbond in het bijzonder. — Zijn medebestuurders verbaasden er zich menigmaal over, als zij zagen met hoeveel opgewektheid en ijver hij aan het eind van een drukken arbeidsdag een bestuurs- of ledenvergadering leidde, waarbij de beraadslagingen menigmaal door zijn vroolijk, geestig woord gekruid werden. — Merkwaardig goed op de hoogte van alles wat in het verbond voorviel, was hij die jaren inderdaad eener leider der afdeeling. —

Zijn daden zoowel als zijn persoonlijkheid zullen bij allen, die hem aan het werk hebben gezien, lang in herinnering blijven.

Ook uit de afdeeling *Utrecht* kwamen bemoedigende berichten. Sedert eenige jaren is men aldaar gewoon den leden een voorstelling door de leerlingen der Tooneelschool aan te bieden.

Die van dit jaar («t Kattelbelletje») viel weer bijzonder in den smaak.

Dat echter de strijd om het bestaan aldaar fel wordt gestreden blijkt wel 't beste uit de omstandigheid dat van het ledental (± 80) er zo door overlijden, vertrek of bedanken afvielen.

Omstreeks October telde de afdeeling derhalve nauwelijks 60 leden. Doch door de bemoeiingen van het (student)-lid van het Bestuur gaven een 5 tal leden van het *Utrechtsche Studentencorps* zich als lid op. Ook 't *Utrechtsch Studententoonel* tradt als lid toe. 't Zelfde deed de *Utrechtsche Rederijkerskamer Willem van Zuylen*. Voorts waren een tiental ingezetenen bereid lid der afdeeling te worden, zoodat het ledental aan het eind van het verenigingsjaar niet al te zeer verminderd bleek.

Aan Mevrouw *de Boer—van Rijk* bood de afdeeling ter gelegenheid van haar jubileum een bloemstuk aan.

Het jaarverslag der afdeeling *Groningen* zegt dat die afdeeling met eenige voldoening op het afgelopen jaar kan terug zien.

In den loop van het jaar toch bedankten 5 leden terwijl er niet minder dan 8 toetraden, waardoor hun aantal van 37 tot 40 steeg.

Onder hen die bedankten bevond zich Mr. Büchler te Assen, van 1891 tot 1895 volijverig bestuurslid onzer afdeeling, die naar den Haag vertrok met het stellige voornemen zich bij de aldaar gevestigde afdeeling aan te sluiten, 't welk, helaas, niet meer heeft mogen zijn. Reeds 2 maanden na zijn vertrek, in het midden van den zomer van 1908, overleed Mr. Büchler vrij plotseling aan een kwaal, waarvoor hij in zijn nieuwe

woonplaats genezing hoopte te vinden. De ijver en hulpvaardigheid waarmee hij steeds de zaak van het Tooneel voorstond zullen door de afdeeling Groningen steeds in dankbare herinnering worden gehouden.

Was de toestand van de kas in de laatste tijden niet altijd bloeiend, in het afgelopen jaar sloot de rekening met een voordeelig saldo van f 10.— aan welke vooruitgang het nauwgezet beheer van onzen wakkeren penningmeester stellig niet vreemd is.

De belangrijkste gebeurtenis was wel de feestelijke ontvangst van de afgevaardigden der alhier op 16 en 17 Mei 1908 gehouden Alg. Vergadering. Begunstigd door de kermis en dank zij de zorgen der feestcommissie (de H. H. Sängser en ten Bruggen Cate) hadden alle feestelijkheden (galavorsteling, dejeuner en diner) een uitnemend verloop. Het Rotterdamsch Tooneelgezelschap was zoo vriendelijk den leden bij die gelegenheid tegen verlaagd entréé toegang tot zijn voorstelling te verleen.

In het afgelopen seizoen gaven de Koninklijke Vereeniging »het Nederlandsch Tooneel" en de N. V. »het Rotterdamsch Tooneelgezelschap" de leden, op verzoek, een gratis voorstelling, terwijl de Hagespelers, dir. E. Verkade, hunne belofte den leden bij de voorstellingen reductie te verleen, slechts eenmaal gestand deden.

Het bestuur onderging de navolgende wijzigingen. In de vacature ontstaan door het bedanken van den heer G. van der Laan, werd voorzien door de verkiezing van den heer J. Meihuizen, voorzitter van het Gron. Stud. Tooneelgezelschap, terwijl terzelfder tijd het bestuur met één lid werd vermeerderd, t. w. Jhr. Mr. R. Feith, voorzitter der vereeniging »het Tooneelgebouw".

Ten slotte zij vermeld dat de afdeeling reclame maakte door middel van een ingezonden stuk in de Provinciale Groninger Courant.

De afdeeling *Middelburg* bericht:

Ons ledental bedraagt 51.

Het dienstjaar geeft weinig of geen stof voor mededeelingen. Er hadden tot heden zes voorstellingen en een voordrachtenavond (Vogel-Avel) plaats, waarbij de leden of vrijen toegang of tegen minder prijs toegang hadden. Het Holl. gezelschap Van Lier en de Hagespelers traden o.a. op.

Het bestuur bleef onveranderd en bestaat uit Jhr. mr. W. H. Snouck Hurgronje, *Voorzitter*. J. A. Altorffer, *Penningmeester*. Joh. L. van der Pauwert, *Secretaris*.

Van de afdeeling *Dordrecht* werd tot heden geen verslag ontvangen, doch berichten nog onlangs vernomen luidden gunstig.

De afdeeling *Tiel* tenslotte doet weten dat zij 12 leden telt. De Heer J. A. Heuff is Voorzitter en de Heer J. L. van Lith de Jeude Secretaris-penningmeester. Het afgelopen jaar viel er niets bijzonders te boekstaven

*Namens het Hoofdbestuur
van het Nederlandsch Tooneelverbond,*

J. H. MIGNON,
Secretaris.

BERICHTEN EN MEDEDELINGEN.

Op verzoek der N. V. „Het Tooneel" (directeur Willem Royaards) deelen wij mede, dat dit gezelschap in het speelseizoen 1909—1910 wederom op vaste dagen de schouwburgzaal van het Paleis voor Volksvlijt bespelen zal.

In Rotterdam zal het gezelschap op vaste speeldagen in den grooten Schouwburg optreden, en te 's-Gravenhage zullen in den Koninklijken Schouwburg een grooter aantal voorstellingen plaats vin-

den, dan in het afgeloopen seizoen het geval mocht zijn.

Voorts zal „Het Tooneel” geregeld in de groote provincie-plaatsen voorstellingen geven.

De namen der artiesten, waaruit het gezelschap in het nieuwe speelseizoen zal zijn samengesteld, zullen binnen enkele dagen bekend gemaakt worden.

Reeds nu kan worden medegedeeld, dat de Heer en Mevrouw van Kerckhoven—Jonkers aan „Het Tooneel” zullen verbonden blijven.

AMSTERDAMSCH E KRONIEK.

Ned. Tooneel— OVERWINNAARS.

Mijn verwachting dat het tooneelstuk van Emile Fabre een succes voor de Kon. Vereeniging zou blijken te zijn, is niet beschaamd; het stuk trekt volle zalen en het oordeel der kritiek was algemeen gunstig. De Amsterdamsche correspondent evenwel der Nieuwe Rotterdamsche Courant maakt uitdrukkelijk reserves. Hij erkent de goede eigenschappen van het spelstuk, maar beperkt zijn waardeering tot de qualificatie: *knap werk*, terwijl hij van oordeel is dat het den schrijver niet gelukt is onze belangstelling te wekken voor de parlementaire en sociale misstanden die er den achtergrond van vormen. Dit kan mijn gewaardeerden collega worden toegegeven: in zijn vroegere stukken, speciaal in *les Ventres Dorés*, *l'Argent* en *la Vie Publique*, teekent Fabre in de eerste plaats een milieu; in *les Vainqueurs* verandert hij zijn methode. Hij laat het milieu als agens op den achtergrond, en hij brengt twee hoofdfiguren naar den voorgrond, die onder den invloed van dien agens het innerlijk drama afspelen. Daygrand zoowel als zijn vrouw worden voortgezweept door de ambitie die de uiterlijke levensomstandigheden hun inblazen; de jacht naar den maroquin is specifiek eigen aan de arrivisten der radicaal-socialistische derde republiek; maar het conflict dat geboren wordt tusschen eerezucht en geweten is van alle tijden en hemelstreken; Ibsen's Consul Bernick is aan Daygrand nauw verwant (er is zelfs een paralel in den zoon als offer van den demon der ambitie), en Marco Praga's *Alluina* steunt op dezelfde basis. En nu is naar mijne opvatting het dramatisch gegeven, teruggebracht tot den levenskring van den eenling, van grooter werking geworden; in de noodlottige zaak-Redan, in de quaestie-Leprieur, in het onvermijdelijk duel tusschen Julien en Pommier zien wij de elementen opkomen en zwellen die met onverbiddelijke nood-

zakelijkheid de verwording van den eerlijken man tot een gewetenloozen schurk zullen teweegbrengen en die tevens het echtpaar Daygrand, de overwinnaars in het oog der wereld, in moreele vernietiging zullen doen ondergaan.

Ik kan begrijpen dat op hen die met het stuk voor het eerst op de planken kennis maakten de indruk is gemaakt van een spannend spelstuk, gericht op en culmineerend in een verpletterend slot. Bij herlezing en herziening echter van het werk treedt het in een ander daglicht; ook zonder dat verpletterende slot zou mijns inziens de ondergang van den in schijn overwinnenden Daygrand een aangrijpende burgerlijke tragedie zijn.

De opvoering van het werk van Fabre is ongelijk geweest.

Op het actief der balans kan worden gesteld de vertolking van de hoofdpersoon door den heer Jan C. de Vos, die van Daygrand een creatie maakte. De heer de Vos sait camper son personnage, hij weet het tooneel te vullen en de aandacht der toeschouwers op zich te concentreren. De rol is moeilijk, want behalve een korte alleenspraak in het zesde tooneel van III kan de innerlijke strijd tusschen eerezucht en plicht grootendeels alleen door een gebaar, een blik, een intonatie aan het licht komen.

Fabre heeft stelselmatig vermeden de hulpmiddelen die andere auteurs in dergelijke gevallen aanwenden en die in den regel bestaan in samenspraken met nevenpersonen, die de rol vervullen der confidants en confidentes van vroegeren tijd.

De figuur wordt er te sterker door, omdat alle licht op haar wordt geconcentreerd, doch de uitbeelding der rol wordt daardoor te zwaarder. De heer de Vos wist de moeilijkheden glansrijk te overwinnen; als voorbeeld zou ik willen noemen het slot van het reeds genoemde zesde tooneel. Daygrand heeft na hevigen tweestrijd eindelijk zijn besluit genomen:

«S'il m'était permis d'accepter cet argent? (Pause)
«Non. Ce serait une infamie. Je ne la commet-
«traï pas.»

«Oui.... avouer la vérité.... laisser passer
«l'orage.... et.... attendre.... C'est quelques
«mois de patience.... quelques mois seulement....
»oui.... oui. Tout dépend donc de la séance de
«demain.»

Daar komt zijn collega-afgevaardigde Vernod binnen, en hij verneemt dat zijn politieke vrienden reeds de gelegenheid hebben aangegrepen om hem te *verwerken* en de ambitie van den eigen vriend de rol zal overnemen van hem dien men niet ongaarne van het politiek tooneel ziet verdwijnen. Dan komt Daygrand op zijn besluit terug, hij smoort de stem van zijn geweten, hij zal in de Kamer de leugen van het bestaan van graaf Firmiani uitspreken, hij zal het schandegeld van Leprieur aannemen, en op de puinhopen van zijn eerlijk verleden zal hij minister worden. Hij laat Vernod uit, blijft een oogenblik in gedachten staan, dan heft hij zich op en drukt op de schel met de woorden: «C'est fait.»

In dat laatste moment heeft de schrijver het culminatie-punt gelegd: de strijd is uitgestreden waarin de man van eer in den eerezuchtige is ondergegaan.

De heer de Vos heeft dit prachtige moment tot zijn volle waarde laten komen.

Mevr. Mann is mijns inziens in de rol van Mme Daygrand niet gelukkig geweest; er was in haar spreken en doen te veel gemanieerd, te weinig echt en overtuigd. Bepaald leelijk was haar exit na de groote scène in III; zij verlaat weenende het tooneel, maar nam de vrijheid bij het weggaan in de coulisse een gemjammer te doen hooren dat zuiver melodramatisch en dus in het stuk volmaakt misplaatst was.

Goed gegrimmeerd en zeer correct was de heer Lobo als Jesselot, terwijl de heer Marcel Myin de belangrijke episodische rol van Redan-Firmiani goed speelde.

Weinig relief daarentegen gaf de heer Meunier aan de mooie rol van Julien, en de secretarissen van Daygrand evenals zijn schoonzoon Dreyer waren in handen van beginners die er al heel weinig weg mede wisten. Waarlijk, de jongeren bij dit gezelschap blijken nog ongeveer alles te moeten leeren, eer zij een dragelijk figuur kunnen maken in een modern stuk. Een zeer bepaalde uitzondering echter voor Mej. Marie Holtrop, die van goeden smaak en gratie blijk gaf, en met zeer gepast stil spel aan de handeling deelnam.

De regie was het Nederlandsch Tooneel niet waardig; om slechts één punt te noemen: wat een treurige meubileering en tooneelschikking in de twee laatste bedrijven! Waar haalde de metteur en scène het vandaan, den salon van den toch betrekkelijk vermogenden advocaat-afgevaardigde te voorzien van die leelijke brons-bekleede stoelen en de tafels te bedekken met donkerroode peluche kleeden die er schreeuwend tegen afstaken? Zoo ziet het er misschien uit bij een gemeenteraadslid van Fougilly-les-Oies, maar niet bij een Daygrand te Parijs.

En wanneer ik zoeven het spel der beginners uiterst zwak noemde, dan komt een deel van de schuld zeer zeker voor rekening der regie, die haar troepen niet naar behooren heeft weten te dresseeren: waar bleef b.v. aan het slot de levendige medewerking aan de handeling, die door den schrijver wordt verlangd in zijn indicatie: «Des gens vont et viennent. C'est une scène d'affolement»? Een andere indicatie aan het slot van het stuk luidt als volgt: «Pendant ce qui précède, «on entend en coulisse la voix d'un crieur de «journaux: Demandez le Nouvelliste. M. Francart à l'Elysée. Le nouveau ministère.»

Waarom heeft men deze aanwijzing eenvoudig verwaarloosd? Het gansche drama is juist gecondenseerd in dat daarbuiten op de straat uitroepen van den triump van hem die daar in de binnenkamer een gevallene, een overwonnene is.

C. A. V.

DE HAGESPELERS — Dolly betert zich.

Sarcey gaf aan den toen nog jeugdigen Adolphe Brisson eens den raad: „qu'ou'il arrive, dis tou-

jours ce que tu penses". In hoeverre de *lundiste* van den *Temps* dezen raad altijd ter harte heeft genomen, moge hij voor zichzelf verantwoorden. Ik voor mij heb mij Sarcey's woord in het oor geknoopt en tot hiertoe getracht het in praktijk te brengen, als is het soms verre van aangenaam, en ik hield het mijzelf weder voor toen ik mij neerzette om een woord te schrijven over de bovenbedoelde opvoering. De Hollandsche Schouwburg was bepaald vol, er was een zeer tevreden stemming bij het publiek, er werd hartelijk gelachen, de tooneelspelers werden teruggeroepen, en het oordeel der dagbladders was gunstig: het stuk werd een aardig, amusant blijspel genoemd en het spel der vertooners als vlot en beschaafd geprezen . . .

Het gegeven van het stuk is eenvoudig; onder den indruk van een mooie oudejaarsavond-preek zweren de gasten van den ouden heer Barron hun pekelsonden af en beloven boetes voor recidive. Harry Telfer zal niet meer driftig worden en vloeken; zijn vrouw Dolly zal geen buitensporige toilet-rekeningen meer maken, Captain Lucas Wentworth zal zich onthouden van het flirten, en Mrs. Renie Sturgess zal zich niet meer door hem het hof laten maken. Na een jaar beweren allen hun leven te hebben gebeterd, maar we bespeuren dat het maar half werk is. Dan wordt de flirt tusschen Luke en Renie door den man van laatstgenoemde ondekt, maar het gelukt den gastheer Barron zonder veel moeite den storm te bezweren. Dan gaat Wentworth weg en zal niet terugkomen, wat zeker een meer afdoende remedie tegen de flirt is dan het boete betalen in een spaarpot.

Dolly heeft weer heel wat rekeningen in het afgelopen jaar gemaakt, onder andere een bonten mantel gekocht van f 960.—, manlief wil heel boos worden, maar Dolly gaat even den mantel halen, en komt er mede bekleed terug; manlief is verrukt over de fraaiheid van het kleedingstuk en vliegt in haar armen; het stuk is daarmede uit: plaudite porcelli, porcorum pigra propago!

Ik vond die mantel-scène belangwekkend, want ze gaf eindelijk een aanwijzing wat het stuk had willen zijn: een klucht, en niets meer. En ik kreeg den indruk, dat waarschijnlijk dit spel, van a tot z gespeeld als een farce en brûlant les planches, het wel zou doen.

Henry Arthur Jones is ons bekend als de schrijver van „*the Middleman*” (de Fabrieksbaas) en *Fudah Levelijn* (waarin een goede vijftien jaar geleden Royaards succes had); hij was ons tot nog toe onbekend als kluchtspel-schrijver, maar het is niet onmogelijk dat *Dolly* in den juisten toon gespeeld een goeden indruk zou maken.

Ik stel me zoo voor, dat Dolly een spichtig elegant vrouwtje moet zijn met een kwikzilvertemperament, haar man Telfer een zenuwachtig, kort aangebonden heer, papa Barron een tegenstelling van droog-komische placiditeit, Wentworth een charge op den gallant officier die bang is voor een regenbui, Sturgess een boekenwurmtypet, de lymphatische Renie een onbegrepen passie-vrouwtje met de ups en down van een tempérament excessif.

Intusschen is het meer dan twijfelachtig, of voor zoodanige scherpe typeering de heeren en dames die het gezelschap van den heer Verkade vormen berekend zijn; met alle waardeering van natuurlijken aanleg en beschaafde manieren kan ik in het werk van dit ensemble niet veel meer zien dan dilettantisme. En zoo werd *Dolly betert zich* een zouteloos blijspelletje, op voor dilettanten niet onverdienstelijke wijze opgevoerd.

Maar het is zeer de vraag of de tooneelspeelkunst met dergelijk dilettantisme wordt gebaat. Het is nu eenmaal een gemeenplaats geworden, de boven eveneens erkende beschaafde manieren der leden van het gezelschap-Verkade te prijzen. Men wijst er op, en niet ten onrechte, dat in die uiterlijke beschaving zoo menige beroepsartiest tekort schiet, en talloos zijn de verzuchtingen dat er zoo weinig acteurs en actrices zijn die geleerd hebben zich in een salon of eetzaal te gedragen als lieden van goeden huize die met de omgeving vertrouwd zijn.

Het geneesmiddel moet mijns inziens gezocht worden in de Tooneelschool, en allermeeft in de regie. De leider eener voorstelling zal, met eigen wetenschap toegerust, nauwkeurig hebben te letten op kleeding, houding, stand, gebaar, dictie en uitspraak van de spelers. Dat deze leiding ten onzent zoozeer wordt gemist is geen motief om het geneesmiddel elders te gaan zoeken en wel in het op de planken brengen van onbekwamen, die hun gemis aan begrip, studie en routine moeten goedmaken met hun *Weltfähigkeit*. Dusdoende spant men het paard achter den wagen, en werkt men ten detrimente zoowel van de liefhebbers die te goeder trouw zich verbeelden artisten te zijn als van het publiek dat door beschaafd dilettantisme op een dwaalspoor wordt geleid.

C. A. V.

ROTTERDAMSCH E BRIEVEN.

X.

Groote Schouwburg.

Margaretha Gautier,
Eere-avond voor Mevr.
Alida Tartaud—Klein.

Mevrouw Tartaud—Klein heeft weer eens opnieuw kunnen ervaren, dat ze nog steeds de lieveling van het publiek is; zelden zagen we zulk een geestdriftige uiting van huldebetoon; het was

weer een feestavond, in de volste beteekenis van het woord! En verdiend; want mevrouw Tartaud heeft met haar uitbeelding van Margaretha Gautier bewezen, dat ze tot de allereerste van onze Nederlandsche dramatische actrices behoort, ja, in sommige opzichten zelfs de eerste genoemd mag worden.

En al mag niet iedereen het volmaakt met haar opvatting eens zijn, (dit geldt inzonderheid de twee eerste bedrijven) heeft zij in elk geval door op deze vertolking een eigen stempel te drukken, met vermindering van alles, wat beroemde voorgangsters vóór haar deden, iets persoonlijks aan deze Margaretha gegeven, dat blijkt geeft van ernstige overdenking en nauwgezette studie, en dat wij toeschouwers te aanvaarden hebben als een *persoonlijk* inzicht.

Dat niet-eens-zijn met haar opvatting dan, is het misschien *te* beschaafd zijn, het *te* nobele, al direct bij den aanvang, zoodat men niet voldoende den indruk kan krijgen wie en wat Margaretha Gauthier eigenlijk is.

Maar — in de volgende bedrijven!

Wat weet ze daar te ontroeren, wat laat ze ons daar haar zieleleven meêvoelen; hoe fijn-berekend, zonder trucjes en zonder effectbejag, rijk-genuanceerd, geeft ze haar smart weer, en hoe sober is haar stervensscène!

Niet alleen niet *mooier*, maar zelfs niet *zoo mooi*, heb ik Margaretha Gauthier ooit gezien.

En trouwens de geheele voorstelling stond bijzonder hoog; een Prudence als door Mevr. Van Eysden—Vink gegeven werd behoort beslist tot de zeldzaamheden, omdat naast een Margaretha heel moeielijk een eerste artistieke gevonden zal worden bij de meeste gezelschappen, die bereid is deze tweede-plans-rol, te spelen, en deze dus meestal in tweede plans handen terecht komt!

Mevrouw Van Eysden wist deze Prudence wáár en echt te doen zijn, zoowel in grime en kleeding als in geheel haar doen. Een „open doekje” had haar wél toegekomen.

De Armand Duval ging den heer v. d. Ligt nu en dan blijkbaar nog boven zijn kracht, alleen in het 4e bedrijf vermocht hij te boeien; het slot mislukte vrijwel; en zijn angstig roepen en zoeken aan 't slot van III kon nu ook niet bepaald schitterend genoemd worden; toch viel er zéér veel te loven, en het kan best zijn dat een beetje zenuwachtigheid hem eenigszins gehinderd heeft.

Bepaald leelijk is zijn niet voldoende zich geven, waar Margaretha hem zoo hartstochtelijk omhelst; het staat wel een beetje mal, dat dan *zijn* armen zoo slap langs zijn lijf blijven hangen.

De heer Tartaud maakte van Armand's vader een zeer aannemelijke figuur, hij was correct in alle opzichten.

Verder waren allen — de een meer, de andere minder — volkomen op hun plaats; alleen de heer de Jong als Gaston Rieux had het slot met iets meer gevoel kunnen spelen.

De mise- en-scène was voortreffelijk en het tempo zoals men het niet beter kan wenschen.

Rest nog te eindigen waarmee ik begonnen ben: de huldiging van mevrouw Tartaud.

Ze stond daar te midden van een bloemenpracht — veertig à vijftig bloemstukken, het één al fraaier en kostbaarder dan het andere — en het publiek hield niet op haar te huldigen. Het was een ovatie de kunstenaars waardig. Het publiek juichte haar staande toe en zij wilde iets zeggen maar kòn niet, overmand door blijde ontroering.

Het was een avond die zoowel bij háár als bij het publiek nog lang in het geheugen zal blijven.

A. v. R.

Uit Utrecht.

Volgens de uitvoerige en zeer waardeerende verslagen in de plaatselijke pers heeft de Heer J. H. Mignon aldaar in een causerie „*Een reis door Plankenland*” de geschiedenis van het Tooneel in Nederland aan een dankbaar gestemd publiek verhaald. De causerie die door een 40-tal goedgeslaagde lichtbeelden werd verduidelijkt, bevatte voor de pauze het optreden der rederijkers, hun eerste en openluchttooneelen, hun feesten en landjuweelen, het ontstaan van den eersten Amsterdamschen Schouwburg, den Muiderkring, de Amsterdamsche blijspelschool in verband met de zeden en gewoonten onzer voorouders en den overgang van het dilettantisme tot het beroepstoooneel, zoowel als den evolutionnair overgang van het tooneelspel als zuivere woordkunst tot die als onderdeel der beeldende kunst.

Na de pauze behandelde spreker de geschiedenis van het tooneel en het tooneelspel na 1638, de Amsterdamsche schouwburgbranden, den bouw van den schouwburg op het Leidscheplein, de opleiding van acteurs en actrices vóór het ontstaan der Tooneelschool en eindelijk de Tooneelschool zelve, alles toegelicht door voor het meerendeel zeer fraaie lichtbeelden. Het is ons bekend, dat de Heer Mignon bereid is het volgend seizoen deze causerie te houden voor de afdelingen van het Verbond, of ter plaatse waar het Verbond eene afdeling hoopt te stichten. Vergissen wij ons niet, dan zal het succes dat de lezing te Utrecht be kroonde, ook elders niet uitblijven.

Heyermans' „Vreemde Jacht” te München.

Zoals men weet, werd *Vreemde Jacht* in dit seizoen opgevoerd in het Münchener Schauspielhaus.

Lion Feuchtwanger maakt het stuk van onzen landgenoot in de *Schaubühne* ongenadig af.

Tegenover de zotte, platte, opgeblazen theatraliteit van *Vreemde Jacht* moest de warmste verdediger van den al te bedrijvigen Hollander verstommen. Requiescas in pace, Herman Heyermans, dichter Herman Heyermans, op wien wij vreugdevolle verwachtingen bouwden toen hij op de *Hoop van Zegen* duizendmalig in zee stak. Op deze troosteloos verlaten zee van gelogen sentimentaliteit kan het scherpstziend oog geen gerredde bark meer bespeuren. Daar doemen in het

eerste bedrijf groote thema's op: erfelijke belasting, bloedschande, Oedipus, Manfred, Spoken, Doode Stad.

Alles kinderachtig-onhandig gefabriceerd. cinematografisch vlak geschilderd, maar toch groote thema's.

In het derde bedrijf ziet de dichter, dat het apparaat niet goed functioneert. Hij speelt leentjebuur bij Max Haibe en timmert snel en krakend een nieuw stuk in elkaar, waarin een sluis en een verzoenende zelfopoffering de spil der handeling vormen. Voor 't overige toont Heyermans zich hier als een trouw leerling van Marlitt en Ganghofer. De dramatische hoogtepunten? „Ik haat u” — „Heere God, laat mij mijn verstand niet verliezen” — „Ik heb u lief, krankzinnig heb ik u lief” — „Ik heb hem vermoord”, De moraal?

Vooreerst: geest zonder gemoed voert tot den afgrond. Ten tweede: al te veel preutsche maaktheid staat verkeerd. Anders nog gewichtige Tendenzen? „Het leven is een reis die wij allen moeten maken”. De belangrijkste karakters? Een ten slotte bekeerde man van de wereld, oogenschijnlijk een man van geest, en een ten slotte bekeerde preutsche kinderjuffrouw, oogenschijnlijk een meisje met een hart.

Het publiek was goedmoedig onkritisch en besteedde zijn aandacht vooral aan de opmerkelijk fraaie decoraties van Ferdinand Götz.

Dat *Vreemde Jacht* door de locale pers te München evenals door het publiek bij de premiere niet onverdeeld gunstig was ontvangen, was ons bekend. De recensent der toongevende Münchener Neueste Nachrichten o. a., Hans von Gumpenberg, heeft in een uitvoerige beschouwing zoowel de licht- als de schaduwzijden van het drama behandeld, en met name zich ontstemd getoond over het melodramatische slot, dat ook ten onzent niet zonder protest is gebleven. Daartegenover waardeerde hij evenwel heel wat goeds. Het artikel van Feuchtwanger echter bevat weder een bijdrage tot de kennis der lomphheid en venijnigheid, die bij de Duitsche tooneelkritiek steeds meer in zwang schijnt te komen.

CORRESPONDENTIE.

Door gebrek aan plaatsruimte moet een interview van Mevr. Mann—Bouwmeester tot een volgend nummer blijven liggen.

A D V E R T E N T I E N.

De meest aangename, goedkoopste en tevens gemakkelijkst verteerbare vorm voor het gebruik van levertraan is de

STOOMLEVERTRAAN-EMULSIE

van **KRAEPELIEN & HOLM**, Apothekers-Hofleveranciers te ZEIST. Verkrijgbaar in flacons van \pm 300 gram à f 1 25, ook bij de fabrikanten.

VAN DUREN'S
Corsetten Magazijn.

AMSTERDAM
Leidschestr. 78.

Telef. 7851.

AMSTERDAM
Kalverstraat 136.

Telef. 8178.

UTRECHT
Stadhuisbrug 4, Viestraat 2a.

Telef. 1314.

Onze beroemde Corsetten, merk C. P. à la Sirène Paris Forme droite rationnelle, verdringen het gewone droit-devant Corset, omdat het Corset Forme Rationnelle tevens is het meest élégante, steeds is naar de laatste mode gewijzigd en is samengesteld volgens advies van H.H. Medici.

Mijne verzameling **PORTRETTE**
VAN TOONEELSPELERS, zal worden tentoongesteld in de koffiekamer van den Schouwburg (Cornelis de Wittstraat 36)

Zondag 16 en Maandag 17 Mei
van 2 tot 5 uur.

De toegang à 10 cent per persoon (of meer) is geheel ten voordeele van het Pensioenfonds van de Vereniging van Ned. Tooneelisten.

Dordrecht, Mei 1909.

D. CRENA DE IONGH.

Abonneert U op
HET TOONEEL.

AMERIKAANSCH KLEEDINGMAGAZIJN
GRÜNDEMANN & JONCKBLOEDT

Comb. A. KREYMBORG & Co. — Hofleveranciers.

MARIAPLAATS 3, UTRECHT.

Speciaal Huis voor Heeren-, Jongeheeren en Kinderkleeding
Gemaakt en naar maat.

VRAAGT ONZE PROSPECTUS EN VOORWAARDEN VOOR ABONNEMENT.

Speciale Inrichting tot het vervaardigen van

GELEGENHEIDS-GALAKLEEDING EN AMBTSGEWADEN.

COUPE SYSTÈME AMÉRICAIN.

Huis van den **EERSTEN RANG** op Amerikaansche grondslag.

Tarief van Advertentiën in „Het Tooneel”

Bij abonnement te plaatsen binnen 9 maanden:

Per	100	regels	à	9	Cts.
”	250	”	”	8	”
”	500	”	”	7	”
”	1000	”	”	6	”
”	1500	”	”	5	”

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: MR. DR. C. A. VAILLANT * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^{v/h} ROELOFFZEN-HÜBNER EN VAN SANTEN

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS. FRANCO PER POST VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

**Wat voor de Redactie bestemd is te adre-
seeren aan den Redacteur, Heerengracht 211
te Amsterdam.**

**Ieder lid van het Tooneelverbond brenge
dit jaar één nieuw lid aan!**

INHOUD: Officiëel. — Berichten en Mededeelingen. — Zakelijk Verslag van de Tooneelschool. — Lijst van gediplomeerde Oud-leerlingen der Tooneelschool, die nog aan het Tooneel verbonden zijn. — Amsterdamsche Kroniek, C. A. V.: Ned. Tooneel, Moraal. — Een Boete. — W. v. d. H.: Uurtjes met bekende tooneelspelers. II. — L. Simons: Ook bij ons ter navolging. — Uit den vreemde.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

N.V. „Het Tooneel“. Behalve met den Heer en Mevrouw van Kerckhoven, zijn door de N.V. „Het Tooneel“ nog de volgende verbintenissen aangegaan:

Met Mevrouw Caroline van Dommelen van het Gezelschap „Van Lier“, met den Heer Louis Chrispijn van het Gezelschap „Prot“ en met den Heer Jan van Dommelen van de Koninkl. Vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel“.

Met verscheidene andere artiesten worden nog onderhandelingen gevoerd, waarvan de uitslag binnen enkele dagen bekend zal zijn.

In de vergadering der afdeling Amsterdam van Maandag 10 dezer zijn tot bestuursleden herkozen de heeren Mr. P. W. de Koning, J. Funke en A. Reyding, terwijl in de plaats van Mr. L. H. J. Lamberts Hurrelbrink is benoemd de heer J. F. M. Sterck.

Tot afgevaardigden ter algemeene vergadering te Rotterdam werden benoemd de heeren A. Reyding, J. C. Zaalberg en H. G. Jurriaans.

Zakelijk Verslag van de Tooneelschool.

Cursus 1908—(1 Mei) 1909.

Alvorens de nieuwe cursus op 1 Sept. werd geopend, werden op Maandag 17 Augustus de lessen in Voordracht en Spel reeds hervat met de leerlingen die waren overgebleven, zijnde *Sophia Hermse* en *Jean Stapelveld* in de hoogste klasse, *Hetty Beck*, *Annie Jurgens*, *Jet Demmink* en *Johan Timrott* in kl. II en *Nelly Grootens* in kl. I.

Pierre Perin, van kl. I, kwam niet terug; had engagement gevonden bij 't gezelschap van den Hr. Roijaards. De drie, na afgelegd eindexamen loffelijk ontslagen leerlingen, hadden alle een plaats gekregen: *Marie Holtrop* en *Louis van Gasteren* bij het Nederl. Tooneel en *Mien Goedhart* bij de Ned. Tooneelvereeniging. Zelfs was ook *Sophie Hermse* door het Nederl. Tooneel reeds geëngageerd, onder verbinding echter, dat haar plichten en belangen als leerling daardoor niet zouden geschaad worden.

OFFICIEEL.

**Heeren afdelingssecretarissen wordt be-
leefd verzocht de volgende gegevens te willen
verstrekken:**

- 1°. Samenstelling van het afdelingsbestuur;
Adres van den Secretaris.
- 2°. Aantal leden.
- 3°. Naam van den gedelegeerde bij de
Tooneelschool.
- 4°. Het Jaarverslag.

De Alg. Secretaris
J. H. MIGNON.

STAAT VAN HET VERBOND.

AFDEELING AMSTERDAM *).

Aantal leden: **403.**

EERE-LEDEN:

Louis Bouwmeester en W. G. Nieuwenkamp.

BESTUUR:

Mr. P. W. de Koning, *Voorzitter*; Jhr. A. W. G. van Riemsdijk, *Vice-Voorzitter*; S. J. W. van Buuren, *Penningmeester*; Bern. J. Citroen; J. Funke; Herm. G. Juriaans; Hendrik Wertheim; — — — *); A. Reyding, *Secretaris*, Willemsparkweg, 134.

Gedelegeerde bij de Tooneelschool:

Mr. P. W. de Koning.

NASCHRIFT: *behoorende bij het jaarverslag der Afdeling Amsterdam, 1908/09.*

Tot alle eerste voorstellingen, door het Hollandsch gezelschap in het grand-Théâtre gedurende dit seizoen gegeven, hadden onze leden toegang tegen verminderden prijs. Hiervoor zij de directie, Gebr. A. van Lier, walgemeende dank gebracht.

A. REIJDING,

Secretaris der Afdeling Amsterdam.

*) Herplaatsing wegens misstelling.

***) Vacature.

De candidaten, die zich voor het volgen van dezen cursus hadden aangemeld, legden Zaterdag 29 en Maandag 31 Augs. toelatingsexamen af, schriftelijk en mondeling. Het waren er twintig. Van deze slaagden (werden alzoo voorloopig toegelaten) *zestien*, nl. *Sophie van Dijk, Betsy Wolfers, Pierre Mijn, Charles Mögle, William Timrott, Emile Timrott, Annie van Ees, Jacob de Wind, Henriette Barbe, Lina Engelen, Gusta van Gelder, Co Balfort, Constant van Kerckhoven, Theo Frenkel, Frits Tieskens* en *Maurits Bierman*.

De laatste kon, door onvoorziene omstandigheden, niet opkomen, zoodat, met de zeven overgeblevenen de school op 1 Sept. *twee-en-twintig* leerlingen telde, elf vrouwelijke en elf mannelijke; 16 in kl. I, 4 in kl. II en 2 in kl. III.

Hier kwam half Oct. nog bij (in kl. I) *J. G. A. Degens*, na op 10 Oct. in zijn tusschentijds afgelegd admittie-examen te zijn geslaagd, en na de Kerstvacantie *Jaap van der Poll*.

Weggegaan zijn, half November, *Sophie van Dijk* en *Degens*, met de Kerstvacantie *Lina Engelen* en *Tieskens* en einde Maart *Heur. Barbe*.

Op dit oogenblik -- 1 Mei -- telt de school 19 leerlingen.

Er kwam dit jaar verandering in de wijze, waarop het grimeer-onderwijs werd gegeven. Totdusver kregen de leerlingen driemaal 's jaars telkens ged. 14 dagen vóór de beide Commissie-avonden en de Overgangsen Eindexamens les van den Hr. *Henrie van der Beugel*, des avonds, ten zijnen huize. Met ingang van Sept. wordt dit onderwijs geregeld wekelijks één uur, op de School, verstrekt, aan zes leerlingen afwisselend en tegelijk. Er mede belast is de Hr. *Jan van Dommein*, lid der Koninkl. Vereen. «Het Nederl. Tooneel». — De Costuum-naailes aan de meisjes, meer in het bijzonder door de Dames-Patronessen verzorgd, verviel, toen er met den aanvang van den cursus geen verzorgsters waren.

Het buitengewoon groot getal leerlingen in de eerste klasse, zeventien, maakte het noodzakelijk deze klasse te splitsen voor Stenvorming en Uitspraak, voor Fransch en voor Hoogduitsch en het aanvankelijk vastgesteld uren-tal van Mej. Dusault en Mej. Poppelhouwer voor ieder met één uur per week te vermeerderen. Ook werd deze maatregel bevorderd door de ongelijke kennis der leerlingen in de beide genoemde vreemde talen.

Haar tweede proef legden de voorloopig toegelaten leerlingen af op Zaterdagavond 19 December. In de Commissievergadering van den volgenden ochtend werd besloten, definitief aan te nemen: *Balfort, Betsy Wolfers, Mögle, Mijn, de Wind, van Kerckhoven, Gusta v. Gelder, Annie van Ees* en *Frenkel*, en het provisorium alsnog te verlengen van: *William* en *Emile Timrott, Tieskens* en *Heur. Barbe*. Eene leerling moest de school verlaten.

Zondag 20 Decr. werd de eerste «Commissie-avond» als matinée gegeven in den Stadsschouwburg, hiertoe door den Raad van Beheer welwillend afgestaan. Vertoond werden: *Het Albumblad*, in één bedrijf, het eerste bedrijf van «*Kattebelletje*» (beide nummers door den Hr. De Vos ingestudeerd), «*Zijn Meisje komt Uit*», 2de bedrijf, en «*Ilse*», 2de bedrijf, studiewerk van Mw. Holtrop.

De tweede «Commissie-avond» werd op School gehouden Zaterdag 3 April, met dit program: «*Zij wil niet trouwen*», «*Maria Stuart*» van Vondel, 4de bedrijf, en de «*Ringens-scène*» uit Nathan de Wijze, het eerste door den Hr. De Vos, de twee anderen door Mw. Holtrop ingestudeerd; alles zonder costumes, grime, enz. De eenvoud, hierbij betracht, was een uitvloeisel van de omstandigheid, dat de leerlingen reeds her-

haalde malen in volledig milieu waren opgetreden en op 5 April dit weder zouden doen.

Voorstellingen werden n.l. gegeven in:

- 1°. «Ons Huis», 29 November, met *Zij wil niet trouwen, Nichtjes Roman* en *Het Albumblad*, benevens een viertal voordrachten: —
- 2°. «Volksvoordrachten», 8 December: zelfde program;
- 3°. Handwerkers-Vriendenkring», 17 Januari, id.; —
- 4°. Utrecht, «Afdeel. v. h. Tooneelverbond», met *Het Kattebelletje*, in drie bedrijven (25 Februari); —
- 5°. 's Gravenhage. «Afdeel. v. h. Tooneelverbond», met *Zijn Meisje komt Uit*, in drie bedrijven (15 Maart), benevens toegift: *De Vlieg*, monoloog; —
- 6°. Rotterdam, «Afdeel. v. h. Tooneelverbond, met *Zijn Meisje komt Uit* (18 Maart); —

N.B. De uitvoeringen sub 4, 5 en 6 hadden plaats in de groote schouwburgen.

- 7°. Amsterdam, «Afdeel. v. h. Tooneelverbond», met *Het Kattebelletje*, 5 April, in den Hollandschen Schouwburg.

Bovendien figureerden de mannelijke leerlingen in de vertooningen van *Oud-Heidelberg* en *Het Sterkste Geslacht* bij het Nederl. Tooneel en van *Boven Menschelijke Kracht* bij de Nederl. Tooneelveren.; en speelde *Mijn meê* bij de N.V. Het Tooneel, in *De Vlinder*. Stapelveld en Joh. Timrott deden meê in *De Paladijn* en *Kloris en Roosje* bij het Nederlandsch; Balfort en Hetty Beck in de *Prometheus*-voorstelling; Stapelveld, Jet Demmink en Hetty Beck droegen voor op een particuliere soirée van den Hr. *Bern. J. Citroen*, Stapelveld, Joh. Timrott en Hetty Beck in de *Toynbeervereen.* te Haarlem en vijf leerlingen voerden een door den Hr. Leefson ingestudeerde) costuum-dans uit bij gelegenheid van de *Fancy-fair* op 24 April voor het Pensioenfonds.

Geschenken voor de costuumkast zijn ontvangen van Mej. of Mw. J. van Nierop, van N.N., van Mw. Gompertz-Jitta en van Mw. de Wed. De Boer-Schut.

Boekgeschenken zonden Mw. Mann-Bouwmeester en de Hr. L. Simons (5 deelen); Mw. Mann-Bouwmeester gaf ook haar portret.

Alle tooneelgezelschappen verleenden aan de leerlingen steeds gratis toegang tot hun voorstellingen; ook de Schilders-vereen. Sint-Lucas bleef ten deze niet achter voor haar voorjaars-tentoonstelling.

Uit de bibliotheek werden 34 boekdeelen uitgeleend.

Negen en twintig schooltijden mochten zich verheugen in het bezoek van leden der Commissie van Beheer en Toezicht.

Hiermede is alles vermeld, wat in dit «zakelijk verslag» dient opgenomen te worden.

De Directeur der Tooneelschool,
S. J. BOUBERG WILSON.

AMSTERDAM, 6 Mei 1909.

Lijst van gediplomeerde Oud-leerlingen der Tooneelschool, die nog aan het Tooneel verbonden zijn.

Mevr. Anna Sablairrolles. — De Heer Cornelis Schultze. — De Heer Arie van den Heuvel (in België). — Mw. Mina Schwab-Welman. — De Heer Hermann Schwab. — Mw. Jetje Roos. — De Heer Bertus Smith *). — Mw. Betty Holtrop-Van Gelder. — Mej. Anna Beukers *). — De Heer Adriaan van der Horst. — De Heer George Verenet. — Mw. Alida Roelofs *). — Mw. Alida Tartaud-Klein. — De Heer Hendrik Teune. — Mej. Rika Hopper. — Mej. Christina Staas. — De Heer Ko van Dijk. — Mej. Emma Morel. — De Heer Gerard Vrolik. — De Heer Cornelis van der Lugt Melsert. — Mej. Dora van der Gaag. — De Heer Davy Jessurun Lobo. — De Heer

Johan Brandenburg. — Mw. Marie Meunier-Nagtegaal. — De Heer Jacques Reule. — De Heer Paul de Groot. — De Heer Elias van Praag. — Mej. Marie Holtrop. — Mej. Mien Goedhart. — De Heer Louis van Gasteren.

*, Tijdelijk niet aan een gezelschap verbonden.

AMSTERDAMSCH E KRONIEK.

Ned. Tooneel — MORAAI.

Toen ik in No. 15 van dit blad de aandacht vestigde op deze Comedie van Ludwig Thoma, wist ik niet dat de Kon. Vereeniging het werk reeds in studie had genomen. Het stuk is geschreven met het oog op specifiek Duitsche toestanden en ambtenaars-verhoudingen; ik heb echter waargenomen, dat het ook op ons Nederlandsch publiek zijn uitwerking niet heeft gemist. Er was in de zaal die beweging, die levendigheid, die men opmerkt wanneer een satire goed inslaat. De vertaling verdient allen lof en bij de mise en scène werden de aanwijzingen van den tekst getrouw gevolgd.

De vertolking liet niet geheel recht wedervaren aan de bedoelingen van den schrijver, althans in het eerste bedrijf.

Bij Beermann's wordt daar een academisch debat gevoerd over de zedelijkheid, en de auteur die hier even als Hartleben den ondertitel *in philistros* had kunnen bezigen, heeft met dit tooneeltje een satire bedoeld, waarin de kampioenen der conventionele moraal als charges belicht zijn en dus ook als charges hun rollen hebben te spelen. Reeds in de opmerkingen van Beermann's gasten bij het verhaal door den armen poët Dobler van diens doorgestane ellende moet er een tegenstelling zijn tusschen dien werkelijk ongelukkige en de harteloosheid van zijn auditorium dat van dat leed niets begrijpt en het verhaal aanhoort als een curieus romannetje. Dan voert Thoma zichzelf ten tooneele in de door hem gekozen gedaante van Frau Lund om met die harteloze, valsch denkende en voelende bent aftereken. Dan wordt het niet een eerlijk debat, waarin argument tegenover argument wordt gesteld en gewogen, maar een kloppartij, waarbij de slagen alleen op de schouders van Thoma's tegenstanders terecht komen, omdat elke parade van hun kant mislukt. Zoo heeft de schrijver het gewild, zoo werd het niet begrepen; het langzame tempo alleen verried dit reeds. En daardoor verloor het eerste bedrijf zijn karakter en voor een goed deel zijn effect.

In de beide volgende bedrijven ging het beter. De heer Schulze gaf den komischen angst van den schuldbewusten president der zedelijkheids-vereeniging goed weer; jammer dat deze tooneelspeler zich niet kan onthouden van de slechte gewoonte om bij het uitspreken van een bijzonder komische fraze die met stemverheffing als 't ware in de zaal te slingeren.

Als b. v. Dr. Hauser hem aanraadt uit het compromitteerende dagboek de bladzijde te scheuren waarop zijn naam prijkt, en hij antwoordt dit niet te kunnen omdat hij er te dikwijls in voorkomt, zou het komische effect minder grof en grooter zijn geweest, indien dit benauwd, met halve stem werd gezegd, in plaats van het hard uit te roepen. Er is tusschen satire en klucht een verschil van toon dat hier uit het oog werd verloren. Bijzondere vermelding verdienen de heeren Lobo en Meunier, die beiden een uitmuntend volgehouden typeering van politie-bureaucraten te zien gaven.

Onjuist was echter de figuur van Von Schmettau. De heer Marcel Myin had er een strammen militair van gemaakt, maar dit is klaarblijkelijk tegen de bedoeling van den auteur. De tekst-aanwijzing is de volgende: «Ende der fünfzig, schlank, *Hofmann*, Haar und Barttracht à la Papa Wrangel.» Het moet dus het type zijn van den *hovelung*, een civilist, een fatterige vieux beau met liefst een pieperig stemmetje, en geen militaire verschijning. Dit blijkt bovendien uit het achtste tooneel van II, waar de politie-president hem voorstelt als Freiherr von Schmettau; had de man een militairen graad gehad, dan ware hij in Duitschland natuurlijk allereerst met dien rang vermeld: Major of Oberst von Schmettau.

In Duitschland wordt de rol dan ook opgevat zooals ik hiervoren aangaf en draagt de Freiherr geen uniform.

Mevr. Chrispijn—Mulder miste het cachet der demi-mondaine de haute marque. Ik las in de N. R. Ct de beoordeeling van het stuk zooals het te Rotterdam werd gespeeld dat Mevr. van Eijsden de scène van Ninon de Hauteville speelde als een wervelwind, met kleurig lawaai. Juist, dat is het type, dat Mevr. Chrispijn niet heeft weten weertegeven.

C. A. V.

Ned. Tooneel. -- EEN BOETE.

De auteur van dit nieuwe oorspronkelijk tooneelstuk heeft zich verborgen achter den pseudoniem Susanna. Dat het de arbeid was van een vrouw bleek al zeer spoedig uit de bewerking der stof: van de vrouwenfiguren is veel werk gemaakt, de mannen zijn integendeel zeer oppervlakkig, zonder eenige verdieping geschetst. Dat de schrijfster evenwel een debutante was als dramaturg had ik niet verwacht; en toen mij onder geheimhouding (die sinds is opgeheven) de naam werd genoemd van Mevr. la Chapelle—Roobel, die inderdaad op letterkundig gebied een goeden klank heeft, maar op 't tooneelgebied onbekend is, had ik eerbied voor de debutante die in meer dan een opzicht zoo verdienstelijk werk had geleverd: het gegeven is frisch, de dra-

matische situatie bereikt een zekere hoogte, en de detailteekening is over het algemeen uitmuntend.

Het scherm gaat op over het burgerlijk interieur van de circa veertigjarige modiste Lize van Hoek, die met haar jong zusje Dora samenwoont. Ze is een sombere verschijning in haar meer dan eenvoudig zwarte japon, en we krijgen aanstonds den indruk dat die vrouw moreel en fysiek geknakt is, dat zij een geschiedenis achter den rug heeft.

Zeër geleidelijk light de schrijfster ons in, en wij bespeuren dat twintig jaren geleden een verschrikkelijk drama zich in het leven dezer vrouw heeft afgespeeld. Ze is op twintigjarigen leeftijd verleid door een zeeofficier, die haar als veelal gebeurt aan haar lot heeft overgelaten toen ze moeder was geworden. Haar eer was toen gered door haar broeder Jacob, die haar kind heimelijk had verwisseld met het doode kind waarvan haar moeder op denzelfden dag was bevallen. Nu leeft ze samen met dat kind, dat het geheim van haar geboorte niet kent en door iedereen als haar zuster wordt beschouwd. De waarheid kent behalve Lize alleen haar broeder Jacob en een oude vrouw bij wie het kind in de eerste jaren is verbleven.

Voor het oog der wereld is Lize's eer dus ongerept, maar innerlijk is zij gebroken, niet het minst door toedoen van broeder Jacob, die haar in zijn macht heeft en geen dag laat voorbijgaan zonder haar het verleden te verwijten. Het is hier de plaats om al aanstonds volle waardering uitgespreken voor de wijze waarop de heer Clous deze rol heeft uitgebeeld. In alle details van grime, houding, intonatie en gebaar heeft hij de incarnatie gegeven van dien steilen phariseer, dat gepleisterd graf met zijn wreede, meedoogenlooze moraal van berouw en boetedoening, zijn heerschzucht waarmee hij zijn gansche omgeving verplettert. Zooals de heer Clous hem gaf begrepen wij volkomen het ontzag dat hij aan zijn broeders en zusters inboezemt, hun tot in het bespottelijke gedreven vrees voor hem. De heer Clous heeft van deze creatie te meer eer omdat zooals wij straks zullen zien, de teekening der figuur tegen het einde van het stuk door de schrijfster stiefmoederlijk is behandeld.

Lize leeft dus onder den voortdurenden druk van het verleden en ziet minder van het heden, want haar oogappel, haar eigen kind, weet niet dat de oudere die voor haar waakt de eigen moeder is, en de dartele Dora vindt de oudere zuster wat saai, wat vervelend; zij heeft er geen vermoeden van wat het de arme vrouw kost zich te bedwingen om haar toeteroepen: je bent mijn dochter! Dien druk van het bestaan, die ingehouden smart, die „awe” voor den strengen broeder, dat altezamen een verstandend invloed op haar maakt, heeft Mevrouw Holtrop—Van Gelder met groot talent weergegeven.

Een zeer sympathieke verschijning was Mej. Emmy Morel als de dartele Dora, het kind dat het leven van den zonnkant bekijkt, en dat vast besloten is om met haar kunstschildertje te trouwen à la barbe van den saaien ouderwetschen broeder Jacob, die al wat kunst en kunstenaars is uit den booze acht.

Het eerste bedrijf brengt ons nog een taartjes-en advocatenborrel-festijn, door Dora georganiseerd, en waaraan nog een andere zuster en een broeder met zijn vrouw deelnemen. Dit tooneeltje is voor Mevrouw la Chapelle een groot succes geweest; er zat gang en leven in, en het werd behalve door de reeds genoemde dames ook door de dames Lena Kley en Mevr. Braakensiek en den heer van Gasteren zeer verdienstelijk en vlot gespeeld. Toch geloof ik niet, dat Mevr. Braakensiek in den door de schrijfster gewilden toon was. Zij maakte er een Heyermanstype van, een vrouw uit de heffe des volks, die thuis hoort in den kelder die tot woning strekt aan Jan's moeder in *Uitkomst*, terwijl hier een ander, deftiger burgerlijk milieu aanwezig is.

Zooals ik zeide, de jeugdige Dora heeft haar woord gegeven aan een kunstschilder, broeder Jacob verzet zich met hand en tand tegen deze verbintenis. Lize daarentegen wil vóór alles haar kind gelukkig zien en bevordert heimelijk de relatie. Vandaar het conflict, waarin het verleden der arme vrouw zich zal doen gevoelen. Dora, die ter school gegaan is niet alleen bij Ibsen zooals de meeste beoordeelaars hebben gezegd, maar evenzoo bij de Fransche modernisten voor wie *Chacun sa Vie* het wachtwoord is geworden, komt tegen de inmenging van broeder Jacob in opstand, en er volgt in het tweede bedrijf een heftige scène, die hiermede eindigt dat Dora dreigt er met haar beminde van door te gaan, en dat de tyrannieke Jacob het kind wil ontnemen aan Lize, aan wie hij zwakheid en beginselloosheid verwijt.

Dan komt in het derde bedrijf de afrekening: in de zwakke, ter neer gedrukte Lize ontwaakt de moeder die voor zich het recht vindiceert over haar kind te waken, die vreemde inmenging in de beslissing omtrent het geluk van dat kind niet duldt, en die den tyrannieken mentor breidelt door de bedreiging van alles te zullen openbaren, ook zijn misdadige onderschuiving van het kind.

Deze scène is grootsch opgezet, maar hier verloopt het drama, jammer genoeg, in een eenzijdig pleidooi. De schrijfster laat zich geheel gaan in hare zucht om te profeteeren als apostel van de gevallen vrouw en van de moeder, en ze verzuimt volledig de teekening van haar tegenstander.

In het derde bedrijf is Mevr. Suzanne alleen aan het woord, de orthodoxe bourgeois is van het eerste oogenblik af een overwonnene, en zoo eindigt het stuk mat en teleurstellend.

Natuurlijk gaf intusschen deze laatste scène een schoone gelegenheid aan Mevr. Holtrop om in deze voor haar als geknippede rol al haar warmte en overtuiging te geven aan het pleidooi, tevens requisitoir, dat Lize houdt. Toch veroorloof ik mij Mevr. Holtrop te wijzen op een gevaar, n. l. dit, zich door haar emotie te laten overmeesteren.

Vergis ik mij niet dan heeft zij de proef op de som gegeven van de juistheid der opmerking door Mr. van Hall onlangs in *de Gids* gemaakt naar aanleiding van het beginsel van Constant Coquelin op dit stuk, Mevr. Holtrop leefde de rol van Lize geheel mede, het was als ontwaakte in haar de

leeuwin die haar welp wil verdedigen, zij hijgde naar adem, en kwam in zoo hartstochtelijke verwoering, dat de stem oversloeg; zij leed werkelijk, en ziehier juist het dubbele gevaar: door haar innerlijke en daadwerkelijk gevoelde emotie overmand, was zij niet meer zeker van haar uitbeelding, en de toeschouwer werd door de realiteit zóó gegrepen, dat hij mede begon te gevoelen niet met de gefolterde Lize van Hoek, maar met de tooneelspeelster.

Het klinkt paradoxaal, maar het is toch zoo waar, dat te groote eerlijkheid in de tooneelspeelkunst een gevaar oplevert. C. A. V.

Uurtjes met bekende tooneelspelers. ¹⁾

II.

Wat Mevr. Mann-Bouwmeester mij vertelde. ...

In 'n elegant gemeubeld salon waar het felle zonnelicht getemperd werd door de neergelaten jalouziën en het vertrek iets intiems kreeg, heb ik 'n paar uur met de groote actrice van het Leidscheplein zitten praten. Of liever gezegd, zij sprak en ik luisterde, wierp slechts nu en dan er een vraag tusschen en waagde 'n enkele opmerking. En terwijl ik haar uiteenzettingen met aandacht volgde, viel 't mij weer eens sterk op, hoeveel deze reeds op rijperen leeftijd gekomen dienaarsseder kunst nog weet te geven. Als je zoo eens, wèg uit de schouwburg-omgeving, kunt praten ongedwongen en prettig, gemakkelijk leunend in je crapaud, — speur je dan soms in eens van die fijne trekjes welke de «artiste de race» onmiskenbaar verheffen boven het vele opgeblazen «middelmatis» dat je nu en dan treft.

Zelfs nu we in een onderhoudend gesprek gewikkeld waren, kwam het vurige temperament van deze vrouw naar buiten, vooral wanneer ze sprak over haar kunst. Gemakkelijk sprekend, zóó dat het luisteren een genot werd, kwam ze soms met een enkel gebaar een meening of een begrip onderstrepen. En haar oogen spraken mee, wisselden als 't ware voortdurend van glans, keken je soms met 'n uitdrukking van gultigen spot aan.

Hoe ze over het repertoire van tegenwoordig dacht vroeg ik — als antwoord op haar uitnoodiging om nu maar van wal te steken. En dadelijk kwam ze los: «Een eigen oordeel, hebben we al sedert jaren niet meer. Het is niet vooruit te zeggen of een stuk gaan zal of niet; dat hangt eigenlijk alleen maar af van de beoordeelingen in de kranten. Wat wij er vóór de première van zien, zijn maar brokstukken, je staat er schijnbaar middenin en tòch er buiten. Een enkele maal loop ik bij een generale, wanneer ik een tijdje rust heb, de zaal in om de een of andere belangrijke scene van daar uit te kunnen volgen. Je denkt dan dat die 't wel doen zal. Maar dan lees je den volgenden morgen in de ochtendbladen een finale afbrekende critiek en den tweeden avond speel je voor een driekwart-leege zaal. Trouwens, ik-zelf

weet eerst den volgenden morgen of ik 't goed gedaan heb.

Je hangt heelemaal van de heeren critici af. En 't publiek loopt aan den leiband, heeft geen eigen oordeel en richt zich geheel naar wat de ochtendbladen er van zeggen. Hoe nadeelig die oppermachtige invloed dikwijls op de artiesten werkt, behoef ik u niet te zeggen. Valt een stuk, dan wordt, na 'n paar avonden maar gauw 'n ander op 't repertoire gebracht. Zoo speel je in een seizoen vaak in een kort tijdsbestek, de meest uiteenlopende stukken en raak je er heelemaal uit. Daar komt dan nog bij het moordende reizen in de provincie, waar je spelen moet onder de meest ongunstige condities, op tooneeltjes waar je met je zelf geen weg weet en je verlegen zit met de mise-en-scène, met je poses, enfin met je geheele figuur.... Enfin dat moet nu eenmaal als je de kosten goed wilt maken.

Mooie decors en mooie meubeltjes zooals we dit seizoen bij Rooyards te zien krijgen, is heel aardig. Dat minutieuze aankleeden van 'n stuk is iets wat 't bij publiek natuurlijk wel doet. Doch daar gaat de aardigheid op den duur ook af en dan zal men gaan vragen: geef ons nu ook weer eens wat kunst!

Daarmee kwamen we op het eigenlijke terrein en lanceerde ik 'n opmerking over opvattingen van een rol, concludeerend dat er over opvattingen eigenlijk niet te twisten valt.

„Daarin heeft u zeker gelijk” gaf ze toe.

„Wanneer b.v. Verkade den Hamlet speelt op een wijze die afwijkt van andere bekende creaties, kan men moeielijk zeggen dat hij 't bij 't verkeerde eind heeft. Maar dat neemt niet weg dat, naar mijn begrip althans, — tooneelspelen een kunst is, waarbij men wel degelijk dient uit te gaan van een bepaalde basis. Het gaat nu eenmaal niet aan, op de planken in je spreken en bewegen precies 't zelfde te doen als in het dagelijksche leven. De ondergrond moet dramatisch blijven, doch de acteur of actrice moet er handig een vernisje van natuurlijkheid weten overheen te strijken zonder dat 't publiek 't merkt.

„En dan 't temperament” vroeg ik.

„Dat spreekt, temperament is een besliste vereischte. Je moet met het gebeuren meeleven, de ontroering komt alleen dan, wanneer je die zelf voelt; al het overige is surrogaat.”

„Maar de stukken van Ibsen b.v.? Daar heeft u zeer veel redeneeren, tegen slechts 'n enkele maal 'n scène à faire.”

„Juist de stukken van Ibsen geven gelegenheid om je talent tot uiting te brengen.

Ik heb dien man dikwijls bewonderd; mij afgevraagd waar hij toch die eigenaardige karakters, waarin bijna altijd een grond van waarheid ligt, van daan haalt.

Ongetwijfeld brengt de uitbeelding aparte en groote moeilijkheden met zich. En niet alleen moeielijk maar oök vermoeiend. Denkt u maar eens over „Hedda Gabler.”

Eigenlijk moet je, wanneer je in een Ibsen-stuk een rol vervult, door niets worden afgeleid. Ik heb altijd getracht een vaste lijn te volgen, het

¹⁾ De eerste schets dezer reeks werd gepubliceerd in het Tooneel van 23 Jan. j.l.

oog steeds gericht op het eindpunt, waarin veel wat te voren mystiek en donker leek, tot klaarheid komt. Dat is vooral daarom zoo noodig omdat Ibsen al zijn karakters zielkundig ontleent en je eerst op 't eind voor een plotselinge, meestal rake conclusie zet. Daarnaar dient de artiste haar uitbeelding te bepalen, wil ze niet dat de figuur vertroebeld wordt."

„Maar dat neemt niet weg" wierp ik er tegen in „dat er hier en daar veel raadselachtigs en onverklaarbaars blijft in zijn menschen."

„Dat ontken ik ook volstrekt niet."

En ik wil u ook wel zeggen dat ik b.v. de figuur van Rebecca in „Rosmersholm" nooit heb begrepen en nóg niet begrijp. Ik heb 't stuk 'n paar maal gelezen en enkele malen gezien, o. a. ook van de Düsseldorfers. Doch de uitbeelding van Louise Dumont heeft geen sprankje licht gebracht. Wat Ibsen met deze vrouw bedoeld heeft, weet ik tot dezen dag nog niet en ik geloof ook niet dat ik de oplossing zal vinden. Doch overigens is er zeer veel mooi's in zijn stukken," voegde ze er dadelijk weer bij.

Van Ibsen naar het klassiek repertoire. Ik maakte die buiteling en kwam met de vraag voor den dag of zij de opvoering van klassieke stukken in den tegenwoordigen tijd nog mogelijk achtte. Het antwoord luidde ontkennend.

«We hebben daar geen krachten meer voor» lichtte ze haar meening toe. De tegenwoordige generatie is in een geheel andere richting gestuwd. Als een stuk in dat genre nu en dan nog eens voor het voetlicht komt, gebeurt 't om de een of andere groote artist gelegenheid te geven, zijn genie nog weer eens tot volle uiting te brengen. Doch de bezetting der overige rollen is dan maar heel zwak en zoo moet 't wel op 'n mislukking uitdraaien. We kunnen 't betreuren doch van den anderen kant brengt ieder tijdperk iets nieuws en we mogen tevreden zijn wanneer het 't beste wat het geven kon tot uiting weet te brengen. Acteurs als Snoek en Punt die in hùn tijd lauweren geogst hebben, zouden thans misschien niet op den voorgrond treden. Hun werk past niet meer in dit kader.»

«En Vondel».

«Oh, met Vondel's werken is 't iets geheel anders. Natuurlijk, met totaal minderwaardige krachten draait 't op 'n mislukking uit. Doch als u mijn meening vraagt, welnu, ik geloof dat ze b.v. bij ons, thans nog, Vondel's werken zeer goed kunnen spelen. Maar dan ook *spelen*, begrijpt ge, wat volgens het begrip dat ik er van heb, heel iets anders is, dan het lang-ademinge, zangerige opdreunen der verzen. In dit opzicht sta ik b.v. met mijn opvatting geheel tegenover Royaards, die op 't zeggen al den nadruk wil zeggen. Vondel heeft in zijn meeste stukken toch ook menschen geteekend van vleesch en bloed, met zuiver menschelijk voelen. Denkt u eens aan de Badelock-figuur in den Gijsbrecht. Die vrouw doorleeft iets, is ten prooi aan angst en ontroeringen. Die emotie weer te geven, is m. i. alleen mogelijk wanneer je naast het duidelijk zeggen der dichtregels, ook in je actie tracht uit te drukken wat de

dichter in die figuur heeft willen leggen. Er zijn immers de reien waarin des dichters geest zelf spreekt. In zijn handelende personen dient men de persoon zelf en niet den dichter op den voorgrond te plaatsen.

Terwijl ik te luisteren zat en mijn blik door het vertrek ging, ontdekte ik op den schoorsteenmantel een oude aankondiging van een voorstelling. Dadelijk stond zij op, en reikte mij het geel-ge worden aanplakbiljet, veilig geborgen achter 'n beschermend glas met er om heen 'n eenvoudig eiken lijstje, over.

„Dat is wel aardig" zei ze. „'n herinnering uit den tijd van mijn vader. Kijk hier ziet u zijn naam."

Ik bekeek het merkwaardige stuk wat nauwkeuriger. Het bleek een aankondiging te zijn uit het jaar 1813, gedateerd Donderdag 18 Maart. Met heel wat zwier en titels lees je dat de „Hollandsche Departementale Tooneellisten, onder directie van W. Bingley exclusive, gepreviligeerd directeur van de Hollandsche Schouwburgen over het departement van de Monden van de Maas, — (hè ik ben er!), — in den schouwburg buiten de St. Jorispoort te Dordrecht een benefice voorstelling zouden geven ten bate van alle tooneellisten, tevens tot sluiting van het seizoen en tot opening van de jaarmarkt.

Vertoond werd „Michiel Adriaanszoon de Ruyter" van den vermaarden (?) Nederlandschen dichter J. Nomsz met den heer Bingley in de titelrol. Als nastuk gaf men een Fransch blijspel: „De Wanhoop van Jocrisse", met den heer Rosenve!dt als neef Nicolaas.

Ten overvloede heb ik de prijzen nog even overgeschreven. Parquet, als duurste plaats, kostte f 1.15, dan kwam „de bak" ad f 1.— per plaats terwijl men al dit schoons van af de galerij gade kon slaan tegen den civielen prijs van 12 cents! De ruimte of de drukke toeloop scheen gevaar voor ongelukken mee te brengen. Althans onderaan leest men dat: „ter voorkoming van ongelukken wordt verzocht dat de rijtuigen bij het begin en eindigen van den schouwburg (sic!) de St. Jorispoort uit en de Vriese Poort inrijden.

Als men in een gezellige conversatie zit, gaat de tijd ongemerkt voorbij.

Tersluiks op m'n horloge kijkend, zag ik tot mijn verbazing dat ik al veel langer van de welwillendheid mijner gastvrouw, gebruik gemaakt had dan mijn bedoeling was. Doch een enkele vraag had ik nog in petto en toen ik Mevr. Mann heel kalm even zag knikken, kwam ik er maar mee voor den dag. Het raakte de min of meer precaire kwestie van het fatsoensbegrip der actrice op het Tooneel.

Juist in den laatsten tijd is ook in het buitenland daarover nog al wat stof opgewaaid en een onzer tijdschriften stelde een tijdje geleden een schriftelijke enquête in, waarop enkele antwoorden inkwamen. Ik verwachtte dat Mevr. Mann ook op dit gebied wel een gevestigde opinie zou hebben en ze bleek niet ongenegen mij haar standpunt uiteen te zetten.

„Zeker, mijnheer, er is wel degelijk een welvoegelijkheidsgrens waaraan wij ons te houden

hebben. Indertijd is hier in den Stadsschouwburg een stuk opgevoerd: De graaf de Charolais, dat veel te ver ging. Ik heb me toen niet alleen geergerd, maar ook in hooge mate verbaasd dat een dergelijk stuk in onzen stadsschouwburg, die anders nog al voorzichtig is, voor het voetlicht kan komen. Bovendien was 't een onmogelijk prul zonder eenige kunstwaarde. Nu ja, men heeft 't voor kunst aan den man trachten te brengen omdat de auteur zich van nogal laag-bij-de-grondsche rijmelarij bediend had. Maar de strekking was doodeenvoudig smerig. Prot-genre maar dan op z'n meest gewaagds. Welnu, ik zou voor de rol der edelvrouw die de actrice daarin te spelen had, vlakweg bedankt hebben. Voor dergelijke stukken onze schouwburg en onze menschen te gebruiken is wel wat al te bar. Wil men ze geven, goèd, maar dan in een specialen schouwburg waar je vooruit weet wat je te zien krijgt en ook waar de artisten vooruit weten welk soort rollen ze te spelen hebben.

Nog eens ik zou m'n medewerking van 'n vertoonng van het platste realisme eenvoudig weigeren.

Aan deze ruitelijke verklaring in krachtige termen gegeven, behoefde ik niets meer toe te voegen. Ik stond dan ook reeds op, doch ze hield mij nog een oogenblik terug.

„U recenseert ook?” vroeg ze.

Ik knikte bevestigend. „Zoo nu en dan, ja.”

„Als ik u als actrice een raad mag geven weest u dan toch vooral voorzichtig met het afbreken der prestaties waar het beginnelingen betreft. Ik weet 't maar al te goed hoe zoo'n beginneling soms met twee, drie scherpe woorden finaal wordt doodgedrukt. U kunt niet gelooven wat voor 'n ontzettend kwaad zulk soort critiek sticht. De getroffen is er dagen en dagen totaal van in de war en daar komt nog bij de angst voor de confrères. Ze durven den dag na zoo'n vonnis bijna niet op repetitie te komen; merken aan al dat even-lachen of even-draaien dat de anderen het vonnis al gelezen hebben. Werkelijk, u kunt niet beseffen, hoe ellendig-vernietigend zoo iets is.”

De ontstemming die ik in het begin van het gesprek, toen we 't over critiek hadden, meende te ontdekken, was nu heelemaal weg. Wat ze zei klonk bijna als 'n vriendelijk verzoek voor de jongeren onder haar confraters en confrateressen.

Zeker is er veel waars in deze bewering en daarom, — ook al ben ik overtuigd dat mijn collega's er wel degelijk rekening mede houden en Mevr. Mann de zaak misschien wel 'n beetje te zwart bekijkt, — aarzel ik toch niet dat slot van ons onderhoud hier neer te schrijven. Wellicht dat de een of ander, — mocht hij al eens 'n vinnige opmerking in de pen hebben, — zich tot zachtere termen bepalen zal.

W. v. D. H.

Ook bij òns ter navolging.

In een overzicht van het juist verschenen werk der *Bancrofts*, gelukkige echtgenooten, gelukkige acteurs, gelukkige ondernemers, die zich met een

kapitaal van 180.000 p. st. hebben kunnen terugtrekken eer zij aftakelden („kom daar bij ons ereis om!”) vond ik een hervorming vermeld, door Bancroft, toen hij tooneeldirecteur werd, ingesteld, die, naar me wil voorkomen, ook in ons land zou kunnen worden nagevolgd. Want ze kost niets, dan wat eerbied voor de kunstenaars.

Toen Bancroft zelf nog acteur in Liverpool was, moest hij op betaaldag met heel het dienstpersoneel van den schouwburg zijn geld komen innen aan het kantoor der directie. Toen hij in Londen als ondernemer optrad, vond hij er ditzelfde systeem nog in zwang, dat hij als acteur zoo vernederend gevonden had. En hij veranderde het, voortaan hoefden aan zijn gezelschap de acteurs en actrices niet meer naar den boekhouder te komen; de kassier kwam bij hèn.

Dat is toen zoo gebleven.

En dat zou ik in ons land, waar — bedrieg ik me niet — het oude systeem nog algemeen in zwang is, ook wel graag ingevoerd zien.

Men zal zeker niet zeggen, dat het een gevel-dige revolutie is, die ik vraag. Maar ze heeft haar beteekenis.

L. SIMONS.

Bournemouth, 8 Mei 1909.

Ik wensch niet ondertedoen voor den geachten inzender in mijn eerbied voor de waardigheid van den artist. Doch de heer Simons ziet over het hoofd, dat ook op ander terrein de gewoonte medebrenkt dat de loontrekkende van elken rang zijn loon gaat halen. Zoo b. v. bij de groote dagbladen; en is het bij de publieke administraties anders? De ambtenaren van Staat en Gemeente begeven zich tot den betaalmeeester of ontvanger, en ik geloof niet dat de President van den Hoogen Raad daarin iets vernederends ziet.

C. A. V.

Uit den vreemde.

Het is ons mogen gelukken eene relatie aan te knopen te München, die ons op de hoogte zal houden van de belangrijkste gebeurtenissen op tooneelgebied welke in de kunst-stad aan de Isar voorkomen.

Plaatsgebrek dwingt ons, van een eersten brief slechts den korten inhoud weer te geven.

Onze correspondent bericht ons omtrent drie Uraufführungen welke te München hebben plaats gevonden.

De eerste is die van *Tartüff, der Patriot*, een satirische Schwank von Otto Ernst, vertoond in het Schauspielhaus op 24 April ll. waarvan het succes niet bijzonder is geweest. Het stuk schijnt, à l'instar van Thoma's *Moral*, tegen het philisterdom te zijn gericht, maar is volgens onzen briefschrijver zelf een „Orgie aesthetischen Philisteriums”.

Ongunstig wordt ook beoordeeld een stuk van Bernhard Rehse, *Vaterland*, dat 8 Mei ll. in het Schauspielhaus voor het voetlicht kwam. De schrijver schijnt dit werk terecht „politische Komödie” te hebben gedoopt. Immers het thema zijn de verkiezingsmanoeuvres waardoor een self-

made man, fabriekseigenaar, een Rijksdag-zetel tracht te veroveren op zijn sociaal-democratischen tegenstander. De held zelf is een eerlijk man, die evenwel onder den invloed staat van zijn eerezuchtige vrouw, een gewezen dienstmeid, die voor niets terugdeinst, zelfs niet voor het maken van valsche wissels, en die haar echtgenoot ten slotte moreel en materieel te gronde richt.

De typeering zoowel van den held als van de

vertegenwoordigers der politieke partijen, de conservatieven, nationaal-liberalen, vrijzinnigen en sociaaldemocraten, schijnt cliché-werk te zijn. De uitvoering was echter, zooals men schrijft, zoo voortreffelijk, dat aan het slot het applaus het gefluit overstemde.

Gunstiger oordeel wordt geveld over een Komödie van Rudolph Lothar, *Das Fräulein in Schwarz*, opgevoerd in het Residenz-theater. De

ADVERTENTIËN.

De meest aangename, goedkoopste en tevens gemakkelijkst verteerbare vorm voor het gebruik van levertraan is de

STOOMLEVERTRAAN-EMULSIE

van **KRAEPELIEN & HOLM**, Apothekers-Hofleveranciers te ZEIST. Verkrijgbaar in flacons van ± 300 gram à *f* 1.25, ook bij de fabrikanten.

VAN DUREN'S Corsetten Magazijn.

AMSTERDAM

Leidschestr. 78.

Telef. 7851.

AMSTERDAM

Kalverstraat 136.

Telef. 8178.

UTRECHT

Stadhuisbrug 4, Viestraat 2^a.

Telef. 1314.

Onze beroemde Corsetten, merk C. P. à la Sirène Paris Forme droite rationelle, verdringen het gewone droit-devant Corset, omdat het Corset Forme Rationelle tevens is het meest élégante, steeds is naar de laatste mode gewijzigd en is samengesteld volgens advies van H.H. Medici.

schrijver, die ten onzent bekend is door zijn in samenwerking met Lippschütz geschreven stuk *Mieze und Maria*, dat het Lessing-theater hier voor twee jaren opvoerde, schildert daarin een rentenierende acrobaten-familie, vader, moeder en dochter, waarvan de laatste bemind wordt door een Staatsanwalt, die er geen Ahnung van heeft dat hij met een ex-circus-artiste te doen heeft, totdat hij onverwachts de familie betrapt bij een gymnastiek-repetitie.

De ontwikkeling van het gegeven laat naar het schijnt aan logica nog al wat te wenschen over, maar de dialoog en de situatie-teekening worden geprezen. Dezelfde deugden en gebreken als in *Mieze und Maria* hier werden opgemerkt.

Abonneert U op
HET TOONEEL.

AMERIKAANSCH KLEEDINGMAGAZIJN GRÜNDEMANN & JONCKBLOEDT

Comb. A. KREYMBORG & Co. — Hofleveranciers.

MARIAPLAATS 3, UTRECHT.

Speciaal Huis voor Heeren-, Jongeheeren en Kinderkleding

Gemaakt en naar maat.

VRAAGT ONZE PROSPECTUS EN VOORWAARDEN VOOR ABONNEMENT.

Speciale Inrichting tot het vervaardigen van

GELEGENHEIDS-GALAKLEEDING EN AMBTSGEWADEN.

COUPE·SYSTÈME AMÉRICAIN.

Huis van den EERSTEN RANG op Amerikaansche grondslag.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: MR. DR. C. A. VAILLANT * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^{v/h} ROELOFFZEN-HÜBNER EN VAN SANTEN

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS. FRANCO PER POST
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

**Wat voor de Redactie bestemd is te adres-
seeren aan den Redacteur, Heerengracht 211
te Amsterdam.**

INHOUD: Officieel. — Algemeene Vergadering van het
Nederlandsch Tooneelverbond. — Vereeniging van Ned. Tooneel-
listen, opgericht op initiatief van het Ned. Tooneelverbond
(Pensioenfonds). — C. A. V.: Een nieuw stuk van Hervieu.
— Uii Dordrecht. — v. L.: Ingezonden. — Inhoud van den
38sten jaargang.

OFFICIEEL.

**Heeren afdelingssecretarissen wordt be-
leefd verzocht de volgende gegevens te willen
verstrekken:**

- 1°. Samenstelling van het afdelingsbestuur;
Adres van den Secretaris.
- 2°. Aantal leden.
- 3°. Naam van den gedelegeerde bij de
Tooneelschool.
- 4°. Het Jaarverslag.

De Alg. Secretaris
J. H. MIGNON.

Algemeene Vergadering van het Neder- landsch Tooneelverbond.

In een der zalen van de societeit «De Harmonie»
te Rotterdam, hield het Nederlandsch Tooneelverbond
op Zaterdag 15 Mei j.l. zijn 39ste Algemeene Verga-
dering, onder voorzitterschap van den heer Marcellus
Emants.

Aanwezig waren van het Hoofdbestuur de heeren
Marc. Emants; Mr. *A. Fentener van Vlissingen*; Dr. *C. J. Vinkesteyn*; Mr. *P. W. de Koning*; *J. Milders*, *L. Jacobson* en *J. H. Mignon*. Voorts de volgende afge-
vaardigden:

Van de afd. Amsterdam de h.h. *Zaalberg*, *Herm. G. Jurriaans* en *A. Reyding*; van de afd. Rotterdam de h.h. *A. Kalff Jr.*; *A. Robertson W.Azn.* en *A. C. van Dalen*; van de afd. 's Gravenhage de h.h. *J. Meihuizen*, *M. A. Kuytenbrouwer* en Mr. *G. C. J. Varenkamp*; van de afd. Utrecht de heer *J. H. Mignon*; van de afd. Groningen de h.h. *J. Meihuizen* en Mr. *A. W. F. H. Sängner* en van de afd. Dordrecht de heer *Den Bandt*, benevens de leden de hh. *Van Eysden*, *Bouberg Wilson*, *M. Horn* en *W. van den Herveel*.

Niet vertegenwoordigd waren de afdelingen Tiel en Middelburg.

Te 11 uur opende de voorzitter de vergadering. Alvorens de gebruikelijke openingsrede uit te spreken,

**Ieder lid van het Tooneelverbond brenge
dit jaar één nieuw lid aan!**

wees hij er op hoe 't een goede gewoonte is, om onder den gezelligen maaltijd, die iedere jaarvergadering be-
sluit, een eersten dronk te wijden aan H. M. de Koningin. Hij stelde voor, ditmaal daarvan in zooverre af te wijken, door reeds thans, bij den aanvang der vergade-
ring, van die gehechtheid en dankbaarheid te doen blijken, en, in verband ook met de blijde gebeurtenis, H. M. het volgend telegram van hulde te zenden:

«Het Ned. Tooneelverbond, te Rotterdam vergaderd, biedt Uwe Majesteit, eerbiedig zijne beste wenschen, voor het welzijn van Hare Majesteit en van Prinses Juliana.»

Nadat de vergadering door gejuich en applaus zijn volle instemming met dit voorstel betuigd had, hield de voorzitter de volgende openingsrede:

Afgevaardigden, Bestuurderen en Leden van
Het Toneelverbond,

In het vorig jaar verscheen in ons land een boek, dat vrij algemeen de aandacht heeft getrokken en dus hoog werd geprezen, maar ook scherp afgekeurd. Ik bedoel: de Grondslagen eener nieuwe poëzie door C. S. Adama van Scheltema. Al vond ik op menige bladzijde van dit belangwekkende werk terug wat ik zelf al vaak gedacht heb, het zou mij niet ingevallen zijn er hier over te spreken, als ik niet in een noot op bl. 17 «Het Tooneel» aangehaald had gevonden; en wel uit «Het Tooneel» beweringen van mij zelf. Ik grijp nu deze gelegenheid aan om ten eerste eens te kunnen uitspreken, dat ook ik het boek van de heer van Scheltema in menig opzicht hoog stel, maar ten tweede om 't geen ik vroeger gezegd heb in een inleidend woord tot een Algemene vergadering, tans nader toe te lichten. Dat die toelichting niet geheel overbodig is, zal u duidelijk worden als ik zeg, dat de aanhef van de bedoelde noot in het werk van den heer van Scheltema luidt: «De belangstellende vindt die strijd van meestal wederzijdsch blind misverstand in...» en dan volgt onder andere geschriften: Emants in de Gids over Tendenzkunst en «Het Tooneel» 18^e jaar-
gang No. 23 en 24. Dit bewijst, dat de heer van Scheltema ook bij mij misverstand aanwezig vindt. Waag ik 't dus te beweren, dat de heer van Scheltema of zelf de kwestie misverstaat of zijn lezers noodzaakt dit te doen, dan dien ik deze bewering te staven.

De schrijver haalt mij aan in zijn kapittel: de invloed van het socialisme, waar hij den strijd behandelt tussen de zogenaamde tachtigers en het socialisme; maar uit de bladzijden 96—108 van zijn boek, waar ik ander-

maal word genoemd, blijkt, dat hij meer in 't bijzonder te velde trekt tegen de formule: l'art pour l'art, die door hem, als socialist, niet kan worden aanvaard. Als we hem nu iets verder insgelijks tegen de tendenzschrijvers zien optreden, terwijl hij toch in zijn eigen definitie van kunst het woord tendenz niet schuwt, dan begrijpen we, dat hij aan dat woord een bijzondere, niet algemeen aangenomen betekenis hecht. Van beide kunstsoorten bestaan tamelijk uiteenlopende opvattingen. Volgens sommigen is 't al voldoende, dat een auteur een onderwerp behandelt, waarin de maatschappelijke werking van wetten, zeden of gebruiken wordt geschilderd, om hem aanstands tot tendenzschrijver te stempelen. Volgens anderen — en hun mening deel ik — moet het blijken, dat de schrijver met zijn kunstwerk een doel beoogt, dat niet op kunstgebied ligt, welk doel dan doorgaans is het aanprijzen of ondermijnen van een moraal, of zienswijze, of geloofsbelijdenis of staatsinrichting, en welk doel hij tracht te bereiken door het bewust onwaar kleuren van het bestaande, of door het fantazeren van een tegenstelling, die niet aan de werkelijkheid ontleend is, maar die schildert hoe alles volgens den schrijver wezen kon en wezen moest.

Bestrijden nu twee personen elkander, die elk van kunst met of zonder strekking een andere opvatting hebben, en stellen zij dit verschil van opvatting niet eerst helder in het licht, dan heeft de heer van Scheltema ongetwijfeld het recht te gewagen van een wederzijds misverstand; maar treedt hij zelf in het strijdperk — nog wel tegen beide partijen tegelijk — eveneens zonder duidelijk te doen uitkomen, welke opvattingen er zwak zijn en in hoeverre zijn opvatting van andere opvattingen verschilt, dan vergroot hij slechts het misverstand in plaats van het uit den weg te ruimen, en loopt hij gevaar, onder het uitdelen van houwen naar rechts en naar links, niet alleen tegenstanders maar ook medesanders te treffen.

Het zij me vergund nogmaals het tema kunst met een strekking voor u te behandelen en wel deze keer met het oog op den aanval door den heer van Scheltema gericht tegen de formule: l'art pour l'art.

Wij zagen reeds» schrijft de heer van Scheltema, «hoe elke waarachtige kunst haar natuurlijke bedoeling, dat is tendenz, dat is inhoud heeft.»

Ja, als nu de tendenz op eens gelijkgesteld wordt met de inhoud van een kunstwerk, dan ga ik met de schrijver akkoord, waar hij een lyriek verward, die niets dan klankschoonheid geeft. Als zodanig haalt hij twee regels van Gorter aan, die luiden:

Gij zijt een schemerwitte leliemeid
Gij zijt een wijde vlinderveluwheid.

Maar wel beschouwd, zijn we nu afgedwaald naar de vraag: moet een lyries vers een gedachte tot inhoud hebben, of is de muziek van het vers voldoende, om het tot een kunstwerk te stempelen. Hoe belangrijk deze vraag moge zijn, ze is toch een gans andere, dan de vraag: mag een kunstwerk een tendenz, een strekking hebben.

Maar laat ons een oogenblik stilstaan bij den aangehaalden zin, en het woord tendenz daar even uit weg denken. Dan blijft het volgende bij van Scheltema over:

«Wij zagen reeds, hoe elke waarachtige kunst haar natuurlijke bedoeling, dat is inhoud heeft. Zoals nu de dweper als 't ware onder tegen alles aanziet, zijn levensbeschouwing als een hemel boven hem staat, in plaats van, als een rustig land onder zijn oogen te liggen, en hij zijn «geloof» nooit «in verband» ziet, zoo is zoogenaamde tendenz-kunst onoprechte kunstuiting, waar de levensbeschouwing, het geloof, de bedoeling

enz. tegenaan of tusschen geplakt is «er boven op ligt» in plaats van er gansch doorheen geweven te zijn, haar op natuurlijke wijze doortrokken te hebben. In oprechte kunst nu is de levensbeschouwing, de bedoeling» — ik laat tendenz weer weg — «zoo geheel en al opgenomen, dat zij met haar een geheel is geworden, dat in één woord «inhoud en vorm» één zijn.»

Ook met deze beschouwing kunnen wij ons volkomen vereenigen, maar duidelijk is 't, dat het woord tendenz hier alleen gebruikt wordt in den zin van de gedachten-gang, die aan het werk ten grondslag ligt, dat wil zeggen: in een zin, die er door de bestrijders van een tendenz nooit aan gegeven wordt. En waar nu onze schrijver de formule l'art pour l'art behandelt, kunnen wij ook weer een goed eind weegs met hem meegaan, omdat hij daar eveneens aan die formule een betekenis geeft, die anderen er niet aan geven.

Ziehier wat hij zegt van l'art pour l'art.

«De kunst om de kunst!? — het is een «contradictio in terminis», een onwilsgeerig gezegde bij uitnemendheid. Wat in 's hemelsnaam bestaat er op zich zelve, buiten verband of bedoeling? De kunst toch zeker allerminst.»

En iets verder:

«L'art pour l'art.» Neen, waarachtig niet! Niet de kunst om de kunst, maar de kunst om de gemeenschap, de kunst ter wille onzer medemenschen! Wij moeten aan kunst «wat hebben», kunst moet ons «wat geven».

En nog iets verder:

«De kunst om de kunst!» Neen, Goddank, niet meer. De kunst om hen, die om ons heen zijn, de kunst om onze eigen diepe ontroeringen aan hen mede te deelen, met wie wij leven in één wereld, in één tijd, met wie wij verbonden zijn door duizenden banden. En niet voor hen al onze eigen, onze oneindige aandoeningen — neen, slechts die, welke ook de hunne zijn, ook de hunne zouden kunnen wezen — wellicht ook, die de hunne zouden kunnen worden.»

Op de keper beschouwd bestrijdt de schrijver hier drie soorten van kunst:

Ten eerste: een kunst, die alleen voor zich zelf zou bestaan.

Ten tweede: een kunst, die de ontroering wil vertolken, maar zich niet afvraagt welke invloed die vertolking op derden heeft.

Ten derde: een kunst die zich verdiept in de verschillende aandoeningen van uitzonderingsnaturen en dus onbegrijpelijk blijft voor de grote massa.

Had de heer van Scheltema deze drie vraagstukken nu maar scherp onderscheiden, en vooral de formule l'art pour l'art er buiten gehouden, dan zou zijn betoog helderder en ook overtuigender zijn geworden voor hen, die met hem de strekkingskunst veroordelen, maar daarom nog niet op rekening van l'art pour l'art willen stellen, al wat de heer van Scheltema zeer willekeurig met die formule gelieft te verbinden. Het is duidelijk, dat voor hem, de socialist, de kern van zijn betoog ligt in zijn bestrijding van een kunst, die voor de grote massa ongenietelik wordt, wijl zij zich verdiept in het zieleleven van enkel uitzonderingsmensen. Maar l'art pour l'art gebiedt nergens zich niet te richten tot de massa. Even goed als de dichter van de subtielste zielsanalyse een aanhanger van l'art pour l'art kan wezen, kan ook de volksdichter dit zijn en even goed als het kunstigst inelkaar gezette, onbegrijpelijke gedicht een produkt van die leer kan wezen, kan ook het eenvoudigste en ruwst in elkaar getimmerde drama dit zijn.

't Is of de schrijver niet in staat is de kwestie: voor of tegen l'art pour l'art, tegen of voor de tendenz zuiver, afgescheiden van allerlei andere kwesties en vooral, afgescheiden van zijn socialisties streven in het

oog te vatten en te houden. Dit blijkt ook uit zijn behandeling van de schilder Breitner, die hij als een aanhanger van l'art pour l'art op de kaak wil stellen. Hij begint met hem te noemen «naturalist», alsof de begrippen naturalist en aanhanger van l'art pour l'art elkander volkomen zouden dekken en zegt dan: »zooals 't bij den naturalistischen schrijver nooit om de synthese, maar altijd om de analyse gaat, zoo werd het hem (Breitner) te doen om de kopie, nooit om eenige schepping of herschepping.»

Wederom zijn wij hier in een gans andere kwestie verzeild, die van de synthese of de analyse en daarbij wordt dan nog de wonderbaarlike stelling verkondigd, dat 't een man als Zola te doen zou geweest zijn om de... analyse.

Iets verder betoogt de schrijver, dat een naturalist als Breitner, onnatuurlijk wordt door overmaat van natuurlikheid, daar niets onnatuurliker is dan de fotografie van een lopend mens of stappend paard, wat tot zekere hoogte, en als men «is» maar verandert in «schijnt», toegegeven kan worden; maar wat nog minder dan al de andere kwesties, te maken heeft met het voor of tegenstander zijn van l'art pour l'art.

L'art pour l'art wil ook volstrekt niet zeggen — zooals de heer van Scheltema schijnt te denken: de kunst moet voor zich zelf bestaan, in den zin, dat hoogstens de kunstenaar zelf, maar overigens geen derde van zijn werk zou mogen genieten. Deze dwaze bewering heb ik nog nooit van iemand vernomen. L'art pour l'art beduidt eenvoudig: een kunstwerk hebbe geen bijbedoeling, die buiten het kunstgebied ligt en de tendenz, de echte tendenz is juist zulk een bijbedoeling.

Want hoe komt een kunstwerk tot stand?

De kunstenaar — socialist of niet — staat in het leven als ieder ander mens.

Van dit leven krijgt hij indrukken (gezichts-, gevoels-, gehoorsindrukken) en uit deze indrukken vormen zich in hem voorstellingen van dat leven. Het verschil met anderen is maar, dat *zijn* indrukken sterker, dieper, kleurrijker, samengestelder zijn dan die van anderen, door hun grotere kracht hem meer aangrijpen, meer obsederen en eindelijk nopen tot weergeving, d. i. tot de poging om in anderen op te wekken diezelfde omtrekken, diezelfde kleuren, diezelfde klanken, diezelfde gevoelens. De aard van zijn indrukken bepaalt dus de soort van kunst, waarin hij zich uiten zal. Wie vooral getroffen wordt door tinten, schakeringen van tinten, tegenstellingen en verbindingen van tinten zal schilder worden. Wie meer wordt aangedaan door vormen en bewegingsfiguren zal eer aan het beeldhouwen gaan; wie in alles het onzichtbare, het zieleleven waarneemt, wordt dichter of musicus al naarmate ook het uiterlijk en het stoffelijke der dingen zich meer of minder in zijn indrukken laat gelden. En evenals de aard van zijn indrukken van zelf bepaalt in welke kunstsoort de artiest zich uiten zal, bepaalt ook die aard of hij zich richten zal tot allen, tot weinigen, tot enkelen. Dat de zeer, soms ziekelijk fijn besnaarde mens, die tevens artiest is, kunst zal leveren, die maar door enkelen kan genoten worden, terwijl hij niet in staat zal blijken kunst voor de grote massa te scheppen, is, dunkt mij, zo klaar als de dag, en al zou hij de grootste verering koesteren voor een leraar als de heer van Scheltema, geen afkeuring van dien meester, geen raad om anders te arbeiden, zal hem tot een volksdichter, tot een goede volksdichter altans, kunnen omscheppen. In de kunst, meer nog dan elders, moet elk vogeltje zingen zoals 't gebekt is, en is 't volkomen onrechtvaardig van een nachtegaal te verlangen, dat hij gemeenzaam tijlpen zal als een mus, of aan een mus te verwijten, dat hij niet zo'n rijke geluidengamma tot zijn beschikking heeft als een nachtegaal.

Trouwens, een der elementen van het kunstgenot ligt juist daarin, dat men den kunstenaar uit zijn werk leert kennen; en moet dit element niet geheel wegvallen tegenover een artiest, die zich niet oprecht en eerlijk uit zoals hij is, die, tegen zijn natuurlijke aanleg in, een kunstsoort beoefent, waaraan hij verstandelijk ter wille van derden een hogere waarde toekent? Dat het arbeiden in een kunstsoort, die men zich zelf opdringt, of zich door derden op laat dringen, ook per se voeren moet tot het produceeren van minderwaardig werk dan men uit vrije aandrifft voort zou brengen, volgt uit het bovenstaande van zelf.

Van den kunstenaar verge men dus alleen: eerlikheid en oprechtheid. Hij moet waar zijn, en nooit veroordele men hem, omdat hij daarbij toont het leven anders waar te nemen, anders op te vatten, anders te gevoelen, anders weer te geven, dan de criticus goed, mooi of nodig acht. Zijn levensbeeld, hoe dit ook zij, heeft evenveel recht van bestaan als elk ander.

Maar een kunstenaar is niet altijd uitsluitend kunstenaar. Hij kan maatschappelijke, ethiese wensen hebben, een levensrichting voorstaan, een andere bestrijden, voor een geloof propaganda willen maken enz. Dan is voor hem de verleiding groot, zijn artistieke arbeid als een middel te beschouwen, om *voor* zijn wensen, zijn richting, zijn geloof en dus *tegen* andere wensen, andere richtingen, andere geloofsbelijdenissen te gaan ijveren. Heeft dit nu alleen invloed op zijn keuze van een stof, dan behoeft zijn werk nog niet noodzakelijk tendenzwerk te worden; maar dit is zelden het geval. Meestal geeft hij toe aan zijn neiging, om elk werk om te smeden tot een wapen, waarmee hij tegenstanders te lijf gaat; en dan is 't uit met zijn eerlijk weergeven van indrukken. Dan is hij niet meer waar, want dan vervormt en vervalst hij zijn stof, tot hij meent, er iets mee te kunnen bewijzen, iets mee te kunnen verslaan. Dan beoogt hij dus een doel, dat niet op kunstgebied ligt, dan wordt, zoals de heer van Neuhuys 't zo juist uitdrukt, door het subjektieve in hem, de stof opzettelijk van de realiteit vervreemd. Ziehier de tendenz, en ziehier ook hoe 't komt, dat niet alleen een geheel werk, maar ook enkele personen uit een werk tendenzieus kunnen zijn behandeld. Ja, zelfs kan het werk van iemand, die strijd voor waarheid en tegen konventie, hinderlijk tendenzieus worden zoals blijkt bij den gevierden schrijver Shaw. En wie nu zegt: ik ben voor l'art pour l'art, beweert niet, zoals de heer van Scheltema ons wil doen geloven: ik wil een kunst zonder inhoud, zonder bedoeling, een lege schil; maar wel: ik wil geen kunst met bijbedoeling, ik wil geen kunst, die gefatsoeneerd is, om iets te betogen, of iets te ondermijnen, ik wil een eerlike, getrouwe reproductie van de zuivere indrukken, die de kunstenaar van het leven heeft ontvangen.

Krijgt dus een kunstenaar sterke indrukken van de ellende van het leven, en in het bijzonder van het leven der arbeiders, welnu, dat hij ze in een kunstwerk belichame; maar krijgt iemand deze soort van indrukken niet of zwak, laat hem dan niet ter wille van de tijdgeest, de mode of wat ook, zich gaan aanstellen of ze wèl diep en scherp in hem gevestigd zijn. En wie wèl dergelijke indrukken met zich omdraagt, valse zijn werk niet, door er pleidooien, of fantastische schilderijen in te verwerken van een betere toestand, die hij zich misschien droomt; maar waarvan hij in alle geval nog geen indrukken verkregen kan hebben.

Maar ik hoor de tegenwerping: van een kunstwerk moet men toch iets kunnen leren. De heer van Scheltema geeft ze niet met deze zelfde woorden; daarvoor is hij te goed artiest; maar hij toont er zich toch een vermomd aanhanger van.

Hij zegt namelijk:

«De kunst heeft als inhoud het gedachten- en gevoelsleven van een tijd, en als natuurlijke (aangeboren, innerlijke) bedoeling dat leven te beïnvloeden, door een moraal te versterken, te verkondigen, te verdedigen of te verzwakken, aan te vallen enz.»

Deze leerstelling kunnen, ja, moeten we in tweeën delen, en krijgen dan eerst: de kunst heeft als inhoud het gedachten- en gevoelsleven van een tijd.

Daarmee kunnen we 't eens zijn, mits men maar in het oog houde, dat elke tijd mensen van het heden, mensen van het verleden, en mensen van de toekomst kent, ook zogenaamde normale en zogenaamde abnormale mensen, en dat kunstenaars niet alleen uit al deze soorten kunnen voortkomen, maar ook uit al deze mensesoorten mogen putten, al deze soorten mogen behandelen. Aangenomen dus, dat het socialisme voor de grote meerderheid het gedachten- en gevoelsleven van heden al is, dan bestaan er toch nog mensen genoeg, die een ander gedachten- en gevoelsleven hebben; dan kunnen ook deze door uitstekende kunstenaars worden behandeld, en dan kunnen ook onder deze uitstekende kunstenaars worden gevonden.

Als tweede helft van de stelling blijft nu over: de kunst heeft de bedoeling het leven te beïnvloeden, door een moraal te versterken, te verkondigen, te verdedigen of te verzwakken, aan te vallen enz.

Ja, dat kunst niet zonder invloed op het leven zal blijven, spreekt als een boek; maar de vraag, of de kunst van zelf door haar bestaan als kunst invloed zal hebben, is een andere, dan die, of de kunstenaar bij zijn arbeid de bedoeling moet hebben, om op een moraal, een geloofsbelijdenis, een maatschappelijke opvatting invloed te oefenen.

Maeterlinck zegt van Tolstoi: *Aucun (artiste) n'exerce une influence morale plus réelle, plus profonde* maar ofschoon Tolstoi in zijn latere werken ongetwijfeld naar het tendenziense overhelt, doelt Maeterlinck toch volstrekt niet op de tendenz, als hij verder schrijft: «*Et par influence morale, il faut moins entendre l'action sensible sur les mœurs, les sentiments et les pensées des hommes, que cette puissance assez obscure, qui va plus loin que la pensée, touche directement, d'une façon pénétrante et diffuse, le point central et mystérieux de chaque vie, introduit dans l'atmosphère spirituelle et sentimentale, aux régions où elle est encore inconsciente, mais déjà très active, un élément nouveau, qui échappe à toute analyse, et modifie peu à peu la formule chimique de l'air que notre pensée, ou, plutôt, la mystérieuse mère de toutes nos pensées, respirera demain*»

Ja, zo opgevat als een macht, die wel van den kunstenaar of van zijn werk uitgaat; maar die hij niet bewust bedoelt, omdat hij die niet bewust bedoelen kan, zo opgevat kunnen we met de zaak vrede hebben.

Voor de aardigheid wil ik als tegenhanger van deze woorden even wijzen op een invloed, die Tolstoi ook oefent, en nog wel volgens de verklaring van zijn eigen vrouw. Die zegt:

«*Tous les disciples de mon mari sont petits, malades, et laids; ils se ressemblent tous comme une paire de vieux souliers. Vous connaissez X. Z.; il avait un joli talent de poète; mais il est devenu idiot à force de suivre les enseignements de mon mari, il a ruiné son talent et son esprit.*»

Ondanks deze uitval van mevrouw Tolstoi, erkennen we graag, dat kunst het leven gunstig kan beïnvloeden en kunnen we daarin geen gebrek van die kunst of een fout van de kunstenaars zien. Edoch, de heer van Scheltema spreekt van *de bedoeling* het leven te beïnvloeden, door een moraal te versterken, te verdedigen of te verzwakken, aan te vallen enz.

Met deze bewering voert hij ons naar een tendenz van de ergste soort en dat hij dit zelf niet merkt, is een gevolg van zijn optreden op kunstgebied als propagandist voor een maatschappelijke leer. Wat hem als zoodanig in de tachtigers tegenstaat, is, dat zij zich van het maatschappelijke, gemeenschappelijke, algemeene hebben afgewend naar de bijzondere, ongewone ziels-toestanden van de enkelen; en in plaats nu van te erkennen, dat iemand goede kunst kan leveren, al valt de soort, waartoe die kunst behoort, niet in zijn persoonlijke smaak, tracht hij van alle kanten argumenten bijeen te schrapen, om juist die soort te treffen, en ontgaat 't hem, dat zijn argumenten in het gegeven geval geen hout snijden.

Daar komt bij, dat een voorstander van het degelijk en duurzaam beïnvloeden van het leven door de kunst, juist geen bedoeling om aan te vallen of te verdedigen van de kunst moest verlangen. Want, waaruit leren wij allen 't meest, ja, wat is eigenlijk onze enige bron van kennis? Immers de levende natuur. Treedt die nu onderrichtend, een moraal verdedigend of aanvallend op? Het tegendeel is waar. Al wat die levende natuur doet, is: voor ons vorsend oog te ontvouwden verbindingen van oorzaak en gevolg. Deze verbindingen zijn voor ons wat wij waarheid noemen, en de kunst — die de reproductie is van een weerspiegeling van de levende natuur in de ziel van den kunstenaar — kan, als ze een duurzame en degelijke invloed zou willen oefenen, niet beter doen dan die waarheid ons helderder, scherper, beknopter dan de natuur 't zelf doet, andermaal voor oogen stellen. Waar de kunst evenwel een moraal wil versterken of verzwakken, daar zal ze zich niet kunnen beperken tot de afbeelding van 't geen is; maar zal ze dienen te vervallen in de uitbeelding van 't geen volgens den schrijver anders behoorde te wezen. Daar laat ze dus de zuivere waarheid in den steek, daar geeft ze produkten van bespiegelende fantasie voor waarheid uit en wordt ze ook voor hen, die van haar leren willen, op den duur vals en onbetrouwbaar. Wie uit zulk een kunst lessen wil putten voor het werkelijke leven, kan even goed aan een vrouw, die zich het gezicht laat emailleeren, de vraag stellen: verklap me het geheim om lang jong en fris te blijven. Daar haar frisheid en gezondheid slechts schijn en bedrog zijn, kan zij met haar raadgevingen ook niets anders doen dan misleiden. Alleen de onopgesmukte waarheid kan ten goede beleren, de gekleurde, toebereide doet 't misschien schijnbaar ook voor een poos, maar bewerkt dan daarna een des te heviger ontgoocheling.

Ergo, dat letterkundige kunst een inhoud moet hebben en meer moet zijn dan een bloot woorden- of klankenspel... we kunnen 't den heer van Scheltema toegeven, en de formule *l'art pour l'art* wordt verkeerd door hem begrepen of uitgelegd, als hij meent, dat zij dien inhoud verwerpt; maar... dat die inhoud een onderrichtende, moraal versterkende of aanvallende moet wezen... neen; dit is noch in het belang van de kunst, noch in het belang van een maatschappelijke leer, welke ook.

Ten slotte wil ik hier nog verklaren, dat uit het bovenstaande genoegzaam blijkt, hoe slecht de heer J. de Meester mijn vroegere opstellen in de Gids en Groot Nederland gelezen moet hebben, dat hij in de Gids van Februari 1909 schrijven kon:

«*Heeft Emants in Groot Nederland niet over tijdgenooten geoordeeld met volslagen vergeten van al het voortreflijks, eenmaal door hem in de Gids geleeraard over het vrijheidsrecht van den artiest?*»

Niets heb ik vergeten van 't geen ik voorheen heb beweerd, en het vrijheidsrecht van den artiest erken ik nog altijd onverkort. Ik zeg nog evenals vroeger: niet

alleen mag men den artiest geen verwijt maken van zijn keus van een onderwerp, maar hij kiest in 't geheel niet. Hij moet weergeven wat zich aan hem opdringt, wat hem den diepen indruk geeft waarvan zoeven sprake is geweest. Hieruit volgt evenwel volstrekt niet, dat ik de fragmentarische reproductie van allerlei losse indrukken, die een artiest in een zekere stemming hebben gebracht, beschouwd wil zien als kunstwerken van beteekenis. Wanneer ik aan een meubelmaker opdraag: maak mij een of meer mooie meubels voor mijn salon, en kies zelf maar uit wat voor meubels dit zullen zijn, dan mag die meubelmaker geen betaling van mij eisen voor de levering van een aantal losse stoelpoten, bladen van tafels, panelen voor kasten enz. al zijn die ook nog zo mooi uitgevoerd.

Willen we uit zijn werk den kunstenaar leren kennen, dan moeten we verlangen, dat niet alleen zijn gevoel, maar ook zijn verstand aan dien arbeid zal deelnemen, en dan zal juist zijn opvatting van het leven, de synthese van zijn verschillende indrukken, zoals die uit zijn werk blijkt, voor een groot deel de waarde aan dien arbeid moeten geven.

In zoverre kan ik dus, zonder oude plunje weg te werpen, met den heer van Scheltema mee gaan en zeg ook ik: de kunst moet een inhoud hebben.

Een krachtig applaus begroette deze belangwekkende rede.

In behandeling kwam daarna een voorstel van het Hoofdbestuur tot wijziging van Art. 39 van het reglement der Tooneelschool. Het H.-B. stelde voor alinea 2 van dit artikel als volgt te lezen:

«Over den uitslag der eindexamens wordt beslist op dezelfde wijze, als ten aanzien van de toelatings- en de overgangsexamens is bepaald.»

In de toelichting wordt er op gewezen, dat leeraren mede *stem* in de beslissingen betreffende de toelatings- en overgangsexamens hebben, doch bij het eindexamen alleen *advies* uitbrengen. De bedoeling is, hierin uniformiteit te brengen. Ook bij de eindexamens behoort aan de leeraren, die geacht kunnen worden het best van de leerlingen, op de hoogte te zijn, denzelfden invloed te worden gegeven, die hun bij andere examens is toegekend. Voor eenzijdigheid wordt gewaakt door de Commissie van Beheer en Toezicht en door het H. B.

De heer *Reyding*, namens de afd. Amsterdam het woord voerend, — bestreed dit voorstel. Het H. B. zal tengevolge hiervan, een deel van zijn macht prijsgeven, wat spr. een belangrijk feit noemde. In de vergadering te Amsterdam is gezegd, dat de leeraren veel beter op de hoogte zijn dan de heeren van het Verbond. Doch welke waarborgen heeft men tegen eenzijdige opvatting der eerste, waar protectie of partijdigheid bij de beslissing een rol zouden kunnen spelen. Het gevaar is niet zoo denkbeeldig, vooral, omdat de leeraren ook kunstmenschen zijn, en dus allicht menschen met sterke anti- en sympathien. Er wordt weliswaar gezegd, dat er gewaakt zal worden, doch spr. zou althans gaarne eenige opheldering hebben, hoe dit dan afdoend zou kunnen geschieden. Gesteld b.v. eens, dat slechts weinige leden van H. B. en Commissie van Beh. en Toezicht aanwezig zijn, bestaat dan niet 't gevaar, dat zij gemakkelijk door de leeraren kunnen worden overstemd.

De *Voorzitter* wees er op, dat de leeraren vergaderen om de beslissing te bespreken. Doch datzelfde geschiedt ook door de andere partij en juist daardoor krijgt men tegenwicht. Ook *Mr. Fentener van Vlissingen* (H. B.) is niet erg bevreesd voor een onzuivere beslissing. Het door den heer *Reyding* geopperde bezwaar is ook aan het H. B. niet ontgaan. Zeer zeker kan 't gebeuren, dat de leeraren door persoonlijke sympathie

onbillijk dreigen te worden. Doch daartegenover staat, dat er ook niet-kunstelementen inzitten. Vraagt men een waarborg, dan ziet spr. die in de, op afzonderlijke vergaderingen, volgende *gezamenlijke* bespreking der beide groepen.

Doch de heer *Reyding* acht zijn bezwaar daarmee niet ondervangen. De kans dat Commissie van B. en T. en H. B. worden overstemd, blijft toch altijd bestaan. Wil men dus de macht niet uit handen geven, dan zal men althans moeten bepalen, *hoeveel* leden van Commissie en van H. B. tegenwoordig moeten zijn.

Een bepaling, die de *Voorzitter* onuitvoerbaar acht, omdat men de leden dier beide colleges nooit zal kunnen dwingen te komen, en er dientengevolge nu en dan onvoltalligheid zal ontstaan. Van zijn kant wijst *Mr. Fentener v. Vlissingen* er nog op, dat de ervaring geleerd heeft, dat er niet, dan in zeer exceptionele gevallen, strijd is geweest. Van het gegeven advies is zelden afgeweken. Spr. kan niet gelooven, dat de leeraren als één man zouden blijven staan tegenover beide colleges en de door deze, op goede gronden genomen conclusies.

De heer *Reyding* voert dan nog als argument aan, dat de leeraren in de bijvakken zich meestal houden aan de hoofdleraren, en dat de eersten daarom gemakkelijk zullen zijn over te halen; hetgeen door *Mr. Fentener* zeer zeker wordt toegegeven. Doch de nieuwe regeling zal ook dit bezwaar opheffen, omdat de beslissing nu genomen moet worden in een vergadering, waar niet alleen de hoofdleraren het woord zullen voeren. De door den heer *Reyding* aangevoerde argumenten zijn dan van evenveel kracht voor de overgangsexamens die feitelijk niet minder belangrijk zijn.

Het laatste werd door den heer *Reyding* bestreden. Deze achtte de eind-examens wel degelijk van meer belang omdat daaraan verbonden zijn, getuigschriften met lof. Nadat de heer *Melhuizen* namens de afd. 's Gravenhage verklaard had, de opdracht te hebben, om vóór het voorstel te stemmen, meent de *Voorzitter* nog te moeten opmerken, dat, wanneer men zegt, dat de leeraren er meer verstand van hebben dan de Commissie, het ook onjuist is, een diploma te doen uitreiken door een kleine groep Commissieleden. Waartegen de heer *Reyding* wederom aanvoerde, dat het geven van stemrecht aan de leeraren, in dit geval een dubbel voorrecht zou zijn, omdat zij de uitspraak al in handen hebben. Immers zij nemen het eind-examen af, en geven dan de cijfers die op de beslissing hun invloed uitoefenen. Ook dit argument verliest volgens den *Voorzitter* zijn kracht, indien men in aanmerking neemt, dat de leden der Commissie en van het H. B. niet alleen hun oordeel op de cijfers bouwen, maar zich wel degelijk laten leiden door hun *eigen* indrukken.

Ten slotte mengde *Dr. Vinkensteyn* (H. B.) zich nog in het debat, betoogend, dat de toestand, zooals die tot nu toe was, wel eens aanleiding gaf tot onaangename conflicten. Spr. voelt veel voor een waarborg tegen misbruiken, doch men moet niet uit het oog verliezen, dat, in tegenstelling met andere examens, men hier met personen te maken heeft, wier eindoordeel niet op zaakkundige kennis berusten kan. Als nu de leeraren aannemen, om niet meer vóór het eindexamen, doch alleen daarna te vergaderen, — daarbij natuurlijk lettend op de indrukken, die zij gedurende den cursus verkregen hebben, — dan, meent spr., zal het gevaar zoo groot niet zijn. Het is zeer zeker een streelend gevoel, een oordeel te mogen uitspreken over het werk van hen, die men langen tijd gevormd en opgevoed heeft. Dat gevoel aan te wakkeren, kan slechts in het voordeel der zaak zijn. Spr. wil dus een beslissing, nadat van weerskanten het oordeel

vernomen is. Zulks is èn voor de Commissie èn voor de leeraren aangenamer. En 't gevoel van eigenwaarde zal bij de laatsten worden versterkt.

De heer *Reyding* vereenigde zich na deze discussie met het voorstel, waarna dit zonder hoofdelijke stemming werd aangenomen.

Alvorens de begrooting te behandelen, verkreeg de heer A. Horn het woord om verslag uit te brengen over de Vereeniging van Nederlandsche Tooneellisten (Pensioenfonds).

De begrooting der Tooneelschool, in inkomsten en uitgaven, geraamd op *f* 9195 wordt zonder noemenswaardig debat aangenomen.

Slechts zij vermeld, dat de heer *Robertson* (afd. Rotterdam) bij de post: reiskosten, waarvoor *f* 60.— wordt uitgetrokken, namens zijn afdeeling den wensch uitdruk, dat als leden der Commissie van Beheer en Toezicht zooveel mogelijk Amsterdammers zullen worden gekozen. Rotterdam acht zulks in het belang van een goed toezicht.

Ook de algemeene begrooting, geraamd op *f* 4055, wordt zoodanig vastgesteld.

Onder uitgaven is een bedrag van *f* 100.— uitgetrokken voor propaganda. De *Voorzitter* wees er op, dat die post vroeger diende tot steun bij de voorstellingen, door de afdeelingen te organiseeren. Er werd echter weinig gebruik van gemaakt, doch daarentegen ontving het H. B. meermalen aanvragen om steun voor propaganda. En waar nu het H. B. universeele propaganda niet gewenscht acht, heeft men gemeend deze steunpost op de begrooting te moeten brengen ten behoeve der afdeelings-propaganda.

Volgens de agenda waren thans de verschillende verkiezingen aan de orde.

De heer *Robertson* deelt mede, dat hem ter oore gekomen is, dat Comité generaal zal worden aangevraagd.

De voorzitter achtte het daarom beter eerst te pauzeeren, doch alvorens de vergadering te schorsen, wenschte hij nog enkele woorden van afscheid te richten tot de beide bestuursleden, die zich niet meer herkiesbaar hebben gesteld, beide wegens drukke ambtsbezigheden.

De heer *Lapidoth*, de bekwame journalist en ervaren recensent, zal zeer noode aan de Hoofdbestuurstafel worden gemist. Beroepsbezigheden waren oorzaak, dat hij dikwijls verhinderd was de vergaderingen bij te wonen, en daarom heeft hij besloten zijn mandaat neer te leggen. Spreker hoopt, dat de heer *Lapidoth* op zijn verderen loopbaan, zich steeds het Tooneelverbond zal blijven herinneren en diens belangen in zijn courant zal blijven verdedigen. (Applaus)

Warme woorden van hulde bracht spr. ook aan het andere Hoofdbestuurslid, Dr. *Vinkensteijn*, die uit het H. B. treedt. Spr. schetst dezen verdienstelijken hoofdbestuurder, als een man, die zich op ieder gebied bewoog en zijn veelzijdige krachten en kennis in dienst stelde van het Verbond. Hij was in alle opzichten uitnemend op de hoogte en zijn woorden, in de vergaderingen gesproken, werden dan ook steeds van veel belang geacht. Zeer zeker heeft Dr. *Vinkensteijn* vele jaren een gewichtig en zegenrijk aandeel in de gang van zaken gehad. Spr. meent dan ook thans met het voorstel te moeten komen om den scheidenden hoofdbestuurder tot eere-lid te benoemen. Een krachtig applaus begroet dit voorstel, waarna een der Haagschen afgevaardigden, zich tot tolk dier afdeeling makend, zijn instemming betuigt met de woorden van waardeering door den voorzitter gesproken. Dan bedankt Dr. *Vinkensteijn*, in een krachtig speechje, voor de waardeering en onderscheiding hem te beurt gevallen. «Vijf-en-twintig jaar lang, — aldus spr. — heb ik met al mijn krachten de belangen van het Tooneelverbond

voorgestaan. Doch de functie van Hoofdbestuurder, zou tengevolge mijner nieuwe werkkring te veel een eere-baantje worden, en daarom heb ik gemeend, thans die functie, — zij 't dan ook met leedwezen, te moeten neerleggen.» Ook aan de Tooneelschool zeide spr. met veel genoegen te hebben gearbeid, hoewel hij van den beginne af een geheel andere meening was toegedaan dan de directeur.

Dan ook al verlaat spr. zijn post aan de Hoofdbestuurstafel, hij zal daarom met niet minder ijver de belangen van het Tooneelverbond blijven verdedigen. (applaus).

Bij de bepaling van de plaats, waar de volgende jaarvergadering zal gehouden worden, deelde de heer *Kuytenbrouwer* namens de Haagsche afdeeling mede, dat daar den wensch was kenbaar gemaakt, de afgevaardigden het volgend jaar in de residentie te zien.

De volgende jaarvergadering zal dan ook te 's *Gravenhage* gehouden worden.

Hierna werd gepauzeerd en zaten Hoofdbestuur en afgevaardigden aan een gezelligen lunch, aangeboden door den heer S. *Jacobson*, voorzitter der Rotterdamse afdeeling.

Na heropening der vergadering, vroeg de heer *Zaalberg* (afd. Amsterdam) geheime zitting aan. Alvorens hiertoe werd overgegaan verkreeg de heer *Kuytenbrouwer* het woord ter aanbeveling van den candidaat der afd. 's *Gravenhage*, den heer J. G. van den Tol. De leden dier afdeeling hadden machtiging gegeven, om dien candidaat voor een Hoofdbestuurzetel ten krachtigste aan te bevelen. Toen de heer *Lapidoth* in 1906 zijn lidmaatschap van het H. B. wilde neerleggen, — welk besluit hij, tengevolge van een aandrigen der vergadering om aan te blijven, weder introk — werd ook van Hoofdbestuurzijde kenbaar gemaakt, dat een verkiezing van den heer van den Tol gewenscht werd. Het is dan ook niet meer dan natuurlijk, dat, nu de heer *Lapidoth* ten tweede male — en thans zeer beslist, — zijn besluit om heen te gaan, heeft kenbaar gemaakt, — de Haagsche afdeeling haar secretaris andermaal candidaat stelt. Zij acht hem, die steeds met warmte de belangen der afdeeling verdedigt heeft, dan ook geheel op zijn plaats. Bovendien, is hij als secretaris zeer vertrouwd met de belangen der afdeeling, zoodat deze unaniem verklaarde thans een schoone gelegenheid te hebben, om in het Hoofdbestuur een zetel in te nemen. Waar de andere groote afdeelingen ook alle daarin vertegenwoordigd zijn, acht zij een dusdanige regeling niet meer dan billijk.

Nadat de vergadering korten tijd in geheime zitting vergaderd heeft, wordt de uitslag van de stemming bekend gemaakt. Uitgebracht werden 39 stemmen, waarvan 12 in blanco. De heeren Mr. J. van *Schevickhaven* en J. H. *Mignon*, die periodiek aftraden, werden herkozen met respectievelijk 34 en 35 stemmen.

In plaats van de heeren F. *Lapidoth* en Dr. C. J. *Vinkesteijn* werden gekozen de heeren J. C. van den Tol (23) en Mr. A. W. F. H. *Sänger*. (Een stem werd uitgebracht op Jhr. A. W. G. van *Riemsdijk*).

Bij acclamatie werden herkozen: de heer G. R. *Deelman* als lid der Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool; de heer Mr. J. van *Schevickhaven* als lid der Commissie van het Pensioenfonds, en gekozen als dame-patrones, in plaats van mevr. van *Rhijn-Naeff*, die bedankt heeft, mevr. *Simons-Mees*.

De agenda was hiermede afgehandeld, doch de heer *Robertson* (Rotterdam) wenschte nog zijn genoegen uit te spreken over het feit, dat onder de verkozenen ook een bestuurslid der Haagsche afdeeling is. Uiting gevend, aan het in de Rotterdamse afdeeling gesprokene, zou spr. ook de andere afdeelingen willen aansporen, *bestuursleden* hunner afdeeling in het H. B. te

kiezen. Bovendien hoopt spr. dat ook bij verdere vacatures zooveel mogelijk een geëvenredigde vertegenwoordiging zal worden betracht.

De Voorzitter merkte naar aanleiding van deze woorden op, dat de meeningen der leden van het H. B. over deze kwestie uiteenloopen. Persoonlijk is spr. er niet voor. Tegenover de voordeelen staat b.v. het nadeel dat men in conflict kan komen, wanneer men de dubbele positie van Hoofd- en Afdeulingsbestuurder vervult.

Daarentegen verklaren Amsterdam en 's Gravenhage zich homogeen met het Rotterdamsche principe, dat ook in den heer *Mr Fentener van Vlissingen* een voorstander vindt. Deze acht het zeer nuttig, dat groote afdeelingen in het H. B. vertegenwoordigd zijn. De praktijk heeft geleerd dat benoemingen kunnen worden: groote verrassingen. Spr. zou daarom in overweging willen geven, onderling wat meer overleg te plegen omtrent de candidaturen. In den praktijk is het beter, dat de benoeming alléén geschiedt door de afdeelingen.

Ten slotte geeft *Dr. Vinkensteijn* als zijn meening te kennen, dat het gevaarlijk is, het Rotterdamsche principe in al zijn consequenties te aanvaarden. 't Is begrijpelijk dat men een bestuurder eener afdeeling in het H. B. wil zien, doch van den anderen kant moet hij dan ook lid van het afdeulingsbestuur blijven, zoolang hij 't vertrouwen geniet. Een dubbele positie dus, die speciaal voor een secretaris en penningmeester zeer moeilijk kan worden. Men zal niet kunnen vergen dat ze lid van het bestuur hunner afdeeling blijven.

Daarmee bleek de discussie geëindigd en sloot de voorzitter te ongeveer half vier de vergadering.

Het overige gedeelte van den dag en avond werd in genoegeijk samenzijn doorgebracht. Verscheidene leden namen deel aan den boottocht en het daarop volgend diner, waarmee ook deze 30ste algemeene vergadering besloten werd. Wel toevallig dat Rotterdam, dat den dag te voren het Princesse-feest gevierd had, den Tooneelverbonders, nog in vol feestgewaad ontvangen kon.

W. v. D. H.

Vereeniging van Ned. Tooneelisten, opgericht op initiatief van het Nederl. Tooneelverbond (Pensioenfonds).

Den 23sten Mei had te Amsterdam de algemeene vergadering plaats, die zich in een druk bezoek en een zeer geanimeerd debat mocht verheugen. Nadat voorlezing was gedaan van een brief van Mevr. de Wijs, meldende het overlijden van haren echtgenoot (welke brief reeds door het Bestuur met een brief van rouwbeklag was beantwoord) en van een latere brief, dankende voor eene namens onze Vereeniging gezonden bloemenhulde bij de begrafenis, en een brief van den heer F. Stoel, waarin deze zich wegens slecht gezichtsvermogen gedwongen ziet voor het lidmaatschap van het bestuur te bedanken, doet de Voorzitter mededeeling van de toezending van een vrij belangrijk bedrag door den heer D. Crena de Jongh te Dordrecht, dat zijne portretten-tentoonstelling heeft opgebracht en van de toezending van eene bijdrage der afd. Middelburg van het Nederl. Tooneelverbond; beiden ontvingen reeds den dank der Vereeniging.

Vervolgens leest de Secretaris het volgende verslag voor:

Verslag over den toestand der Vereeniging van Nederlandsche Tooneelisten (Pensioenfonds) over het jaar 1908/1909, uitgebracht in de vergadering van het Nederlandsch Tooneelverbond 15 Mei 1909 te Rotterdam en in de Alg. Verg. der Vereeniging op 23 Mei 1909 te Amsterdam.

«Es hat nicht sollen sein»!

De vorige alg. verg. werd door den heer Mr. J. v. Schevichaven als onder-voorzitter geopend met een woord van leedwezen, dat onze voorzitter door ongesteldheid nog altijd verhinderd is aan de werkzaamheden dezer vereeniging, waarvoor hij zooveel sympathie heeft, deel te nemen, de onder-voorz. sprak de hoop uit, dat de heer de Wijs spoedig geheel hersteld weer in ons midden zou zijn. Maar slechts enkele weken daarna ontvingen wij van onzen voorzitter de mededeeling, dat de toestand zijner gezondheid hem tot zijn leedwezen noodzaakte zijn ontslag te nemen, hij zond daarbij de beste wenschen voor den bloei onzer vereeniging, die hem zoo lief was. Ons Bestuur beantwoordde dezen brief met zijnerzijds, uit naam der Vereeniging, het diepste leedwezen uit te spreken over het heengaan van onzen voorzitter, hem toe te wenschen spoedig volledig herstel, hem hartelijk te danken voor alles, wat hij voor de Vereeniging had gedaan en de hoop uit te spreken, dat hij zich nog vele jaren in den bloei der Vereeniging zou mogen verheugen.

«Es hat nicht sollen sein»! Woensdag 28 Mei stonden bestuursleden onzer Vereeniging als haar vertegenwoordigers aan zijn graf en legden als vertolkers onzer gevoelens van dankbaarheid en sympathie een krans op zijn lijkbaar. Hier mag en moet het nog eens getuigd worden, dat onze Vereeniging ontzettend veel aan G. de Wijs verplicht is, zijn woord van bezieling en opbeuring, zijne groote liefde voor onze Vereeniging, die zich ook in daden wist te uiten, heeft haar doen worden wat zij nu is.

Hoe vaak gebeurde het niet in onze bestuursvergaderingen, dat hij lachend den schrijver van dit verslag zeide, dat deze veel te optimistisch was. Maar zelf was hij de grootste optimist, die zich door geen teleurstelling liet afschrikken, die steeds de anderen wist te bemoedigen en aan te vuren.

Hem zij daarom in dit verslag een laatst eerbiedig woord van hartelijke dankbaarheid gebracht voor alles wat hij voor de Vereeniging gedaan heeft, zijn naam zal blijven voortleven, zoolang deze Vereeniging zal blijven bestaan.

De dood heeft helaas ook een onzer leden van ons weggenomen, de heer Dirk Holkers, het sympathieke en vriendelijke lid onzer Vereeniging, dat steeds getrouw onze alg. vergaderingen bijwoonde, is in den loop van dit jaar voor goed van ons heengegaan, ook hij zij hier dankbaar herdacht.

Stemmen ons deze verliezen reeds somber, er was nog een reden tot sombere stemming in den ongunstigen financiële toestand van enkele tooneelgezelschappen, die een paar leden dwong hun polis geheel op te geven en een ander eene beleening daarop te sluiten. Gelukkig waren wij in staat de eerstgenoemde leden een nogal aardig pensioen als premie-vrije polis te verschaffen, zoodat zij toch nog iets op hun ouden dag zullen hebben door de enkele jaren, dat zij lid onzer Vereeniging waren. En ook bij die beleening bleek weer de groote zegen, die onze Vereeniging over hare leden verspreidt, immers zij kon op een oogenblik, dat door plotseling ophouden van engagement het inkomen geheel ophield, dadelijk hulp verschaffen: slechts enkele dagen na de aanvraag had

het lid een som in handen, die hem uit zijn benarde positie kon redden.

Waar wij zulke ervaringen opdoen, daar begrijpen wij niet, dat er nog zooveel tooneelisten geen lid onzer Vereeniging zijn, dat beteekent, dat zij (behoudens hoogst enkele uitzonderingen) niets voor hun ouden dag, hunne invaliditeit of hunne nabestaanden bij overlijden hebben gedaan. Mogen de ervaringen, die wij dit jaar opdeden, hun tot leering zijn. Behoudens enkele nieuwe leden van de Koninkl. Vereeniging trad dit jaar slechts één lid vrijwillig tot onze Vereeniging toe.

Nog eene andere teleurstelling heeft dit verslag dit jaar te memoreeren: geen enkel tooneelgezelschap heeft in het afgelopen jaar eene voorstelling te onzen behoefte gegeven, terwijl wij toch alle reden zouden hebben om te verwachten, dat alle tooneelgezelschappen een voorstelling te onzen bate zouden geven. Waar onze Vereeniging bij de meeste tooneeldirecties hartelijke sympathie ontmoet, daar mogen wij gerust aannemen dat bijzondere redenen aanleiding geweest zijn voor het ontbreken van steun van deze zijde, wij weten zelfs van enkele tooneeldirecties, dat het haar zelf spijt en wij mogen met gerustheid het vertrouwen uitspreken, dat het volgend verslag daarover aangenamere mededeelingen zal kunnen doen.

Naast deze sombere mededeelingen staan gelukkig ook zooveel aangename, dat de toon van ons verslag niet in mineur behoefte te blijven, maar nu gerust in majeur kan overgaan.

Twee zelfs zeer bijzonder aangename berichten heeft dit verslag te doen. Bestuur en leden van het Kleine-Gartman-fonds besloten dit jaar dit fonds op te heffen en zijne geheele bezitting aan onze Vereeniging over te doen in de overtuiging, dat zij daarmee volkomen in den geest handelden van de erlaatster Mevr. Kleine-Gartman, die een deel van hare bezittingen legateerde, om hulpbehoevende kunstzusters en kunstbroeders te kunnen helpen. Bestuur en leden van het Kleine-Gartman-fonds zijn tot de overtuiging gekomen, dat onze Vereeniging beter aan het doel, dat Mevrouw Kleine beoogde, zou kunnen beantwoorden dan zij zelf kunnen doen, daarom droegen zij de bezittingen bij notarieele acte aan ons over onder voorwaarden, die ons Bestuur volgaarne aanvaardde. En zoo zal de naam onzer groote overleden kunstnares Mevr. Kleine-Gartman, zoolang onze Vereeniging zal bestaan, in dankbare herinnering voortleven. De rente van het ons overgedragen kapitaal is thans nog met een jaarlijksche lijfrente van een bloedverwant van Mevr. Kleine bezwaard, maar laat toch nog een niet onbelangrijk overschot ten voordeele onzer kas, terwijl later natuurlijk de geheele rente bij onze inkomsten kan worden gevoegd. Hier past wel een woord van groote dankbaarheid aan Bestuur en leden van het voormalige Kleine-Gartman-fonds voor hunne beschikking en vooral ook voor het groote vertrouwen, dat zij daardoor aan onze Vereeniging hebben gegeven.

Moest ons vorig verslag met de klacht eindigen, dat het Bestuur alles moet doen en van de leden weinig medewerking wordt verkregen, dit jaar mag daarentegen de blijde mededeeling worden gedaan, dat het Bestuur van enkele leden eene bijzondere groote medewerking heeft ondervonden. In de vorige algemeene vergadering der leden werd besloten eene afdeeling Amsterdam te stichten, die dan de Amsterdamsche leden, welke aan verschillende tooneelgezelschappen zijn verbonden, tot één geheel zou kunnen vereenigen. Deze afdeeling kwam tot stand, verkoos tot haar bestuur de Heeren Holtrop, Kiehl, Myin, Smith en van Warmelo en besloot al dadelijk tot een

groote daad, zij organiseerde namelijk in het Concertgebouw een kunstenaarsfeest, dat eene zoo belangrijke bate aan onze kas bracht, dat hierdoor de financieele resultaten van dit jaar lang niet kwaad en belangrijk beter dan verleden jaar zijn. Een woord van hartelijken dank zij aan de bestuurders der Amsterd. afdeeling hier gebracht, zij hebben inderdaad wonderen verricht: trots weinig medewerking van verscheidene leden der Vereeniging, op welke zij het recht hadden in de eerste plaats te rekenen, trots zelfs tegenwerking hebben zij door groote toewijding en enormen arbeid een prachtig resultaat bereikt. O ja, er zijn dingen anders gelopen dan de inrichters hadden verwacht, zij hadden zich nog grotere resultaten voorgesteld, zij hadden veel grotere medewerking van de leden met recht verwacht, ééne tooneeldirectie, blijkbaar het doel onzer Vereeniging in het geheel niet begrijpende, had zelfs hare leden toestemming geweigerd tot medewerking aan dit kunstenaarsfeest, maar ook hier bleek weer, dat alle begin moeielijk is. Naast het minder aangename hebben de inrichters van het feest toch ook enkele mooie staaltjes van sympathie te vermelden, sympathie zelfs van artisten, die geen lid onzer Vereeniging zijn. En ten slotte is het eindresultaat van al hunne beslomeringen en bemoeiingen dan toch van dien aard geweest, dat zij hun arbeid in een flink financieel resultaat beloofd hebben gezien, dat door hun toedoen de reductie, die anders zeer klein zou geweest zijn, nu niet onbelangrijk kan worden genoemd. Dank zij de bestuurders der Amsterd. afd. en allen, die hun zoo dapper hebben bijgestaan, hier gebracht. Mogen zij zich niet laten ontmoedigen door hetgeen zij anders en beter hadden gewenscht, maar op den ingeslagen weg met denzelfden ijver en dezelfde sympathie voor onze Vereeniging voortgaan, dan zal hun arbeid — daaraan twifelen wij niet — een volgend jaar nog beter beloofd worden.

Een woord van dank zij op nieuw gebracht aan het Ned. Tooneelverbond en zijne afdeelingen, die ons ook dit jaar financieel steunden, een woord van dank aan den heer Marcellus Emants, die aan eene diletanten-vereeniging toestond zijn «Domheidsmacht» te vertoonen onder voorwaarde, dat zij een bedrag in ons fonds stortte, en aan de Ned. Tooneelvereeniging, die onder gelijke conditie aan eene andere diletanten-vereeniging «Verleden» van Mevr. Boudier liet spelen, een woord van dank ten slotte aan onze donateurs. Het getal dezer laatsten is nog altijd veel te klein, al is het bedrag eenigszins vooruitgegaan door het toetreden van enkele leden, die ons een hooge jaarlijksche bijdrage schonken. Er zijn toch zooveel tooneelvrienden in ons land, als die maar eenigszins op de hoogte waren van den grooten zegen, dien onze Vereeniging verspreidt, zij zouden zeker donateur worden. Hier ligt nog een mooi veld ter bewerking voor onze leden, deze zijn in de eerste plaats geroepen de tooneelvrienden met onze Vereeniging en haren werkkring bekend te maken en daardoor nieuwe donateurs aan te werven; dankbaar zij hier erkend, dat enkele leden in het afgelopen jaar zich op deze wijze verdienstelijk hebben gemaakt.

Hoewel het nieuwe vereenigingsjaar reeds is ingetreden en het dus feitelijk eerst in het volgend verslag thuis behoort, moge hier toch reeds een woord van hartelijken dank gebracht worden aan den heer D. Crena de Jongh te Dordrecht, die 16 en 17 Mei a. s. zijn rijken schat van portretten van tooneelspelers ten voordeele onzer Vereeniging zal tentoonstellen.

Dank tevens aan het Amsterd. Studenten-Tooneel, dat eene voorstelling van Sheridan's Rivals ten onzen behoefte zal geven. Er is alle hoop, dat dit voor-

beeld door andere Universiteiten navolging zal vinden, want de Utrechtsche Studenten hadden dit jaar al het voornemen hetzelfde te doen, door omstandigheden buiten hun schuld is het echter niet verwezenlijkt kunnen worden. Al deze bewijzen van sympathie worden door ons op den hoogsten prijs gesteld en geven het Bestuur moed op den ingeslagen weg voort te gaan.

Al zijn de financieële resultaten lang niet, wat zij wezen moesten en verre beneden die van twee jaar geleden, zij zijn toch belangrijk beter dan verleden jaar. Moesten wij verleden jaar een groot bedrag (f 700) uit het reserve-fonds nemen, om de reductie tot de helft van het jaar te voren te kunnen brengen, wij behoeven dit jaar het reserve-fonds niet aan te spreken en zijn toch in staat de reductie van verleden jaar met $\frac{2}{3}$ te verhoogen. Wel is dat nog lang niet, wat wij over 1906/1907 konden uitkeeren, toen wij tevens in staat waren onze fondsen belangrijk te versterken, terwijl wij daaraan dit jaar niets kunnen toevoegen, het is toch hoopvoller dan verleden jaar. Wij zijn nu in staat enkele kleine premies geheel te betalen, andere bijna geheel, terwijl wij de allergrootste een reductie kunnen verschaffen van ruim 15%.

De geheele administratie-kosten der Vereeniging bedraagt dit jaar slechts, alles inbegrepen, f 41.15. Hierbij moet echter weer dankbaar herinnerd worden aan de geheel belangelooze hulp van den heer H. van Embden, die ook dit jaar weer de zeer uitgebreide boekhouding der Vereeniging op zich nam.

Het Bestuur koos tot voorzitter den heer Mr. J. van Schevichaven, vroeger onder-voorzitter en in zijn plaats tot onder-voorzitter den heer P. D. van Eysden; in de vacature wijlen G. de Wijs zal de eerstvolgende algem. verg. der leden moeten voorzien.

Daar de alg. verg. van het Ned. Tooneelverbond aan die van het Pensioenfonds in het vervolg voorafgaat, zal in het Tooneelverbond dit verslag het eerst worden uitgebracht, maar zullen de besluiten der alg. verg. onzer Vereeniging eerst later aan het Nederl. Tooneelverbond kunnen worden medegedeeld.

Het Bestuur:

MR. J. VAN SCHEVICHAVEN, *Voorz.*

P. D. VAN EYSDEN, *Onder-Voorz.*

A. v. D. HORST, *Penningmeester.*

J. FUNKE.

F. STOEL.

M. HORN, *Secr.*

Dit verslag gaf aanleiding tot het vragen van inlichtingen, welke door den Voorzitter werden verstrekt. De wenschelijkheid werd daarbij door nagenoeg alle leden uitgedrukt, dat het Hoofdbestuur een bedrag ter beschikking moet hebben, dat het event. aan eene afdeling, die iets ten voordeele der Vereeniging wil ondernemen, als garantiefonds kan ter hand stellen en waaruit een event. te kort kan worden gedekt. In September zal eene nieuwe Alg. Verg. worden gehouden, waarin dit onderwerp nader ter sprake kan komen. Verder werd het Bestuur ter overweging gegeven, of de Vereeniging niet een «Tehuis voor oude tooneelspelers» zou kunnen stichten, het Bestuur zeide die overweging gaarne toe, als liggende deze zaak geheel in de lijn van de werkzaamheid der Vereeniging.

De heer A. v. d. Horst gaf als penningmeester rekening en verantwoording, waaruit blijkt, dat het saldo der uitkeering der reducties dit jaar bedraagt ruim f 2100 tegen f 957.— verleden jaar. Daar de rekening reeds is nagezien en goedgekeurd door de heeren Erfmann en Weel, wordt deze voor kennisgeving aangenomen. Tot leden voor het nazien der rekening in het volgend jaar werden aangewezen de heeren Bouberg Wilson, van Dijk en Terhooy Apèl.

Tot leden van het Bestuur in plaats van F. Stoel en wijlen G. de Wijs worden gekozen de heeren J. F. A. Schut en Jan C. de Vos. *)

Nadat de Voorzitter nog mededeeling heeft gedaan van eene uitnoodiging van het Bestuur der Maatschappij «Apollo» tot een onderhoud, ten einde tot samenwerking der beide Vereenigingen te komen, welk onderhoud reeds 's morgens had plaats gehad en waarin van beide zijden de grootste welwillendheid was gebleken, om tot die samenwerking, zoo mogelijk, te geraken, werden nog eenige huish. zaken besproken, waarop de vergadering werd gesloten.

*) Beide heeren hebben intusschen aan den Secr. bericht, dat zij hunne benoeming aanvaardden.

Een nieuw stuk van Hervieu.

In het begin der maand April heeft te Parijs in het Théâtre Français *Connais toi* van Paul Hervieu groote belangstelling gewekt.

Het ligt volkomen in de lijn van de vroegere werken van den schrijver, wiens arbeid ik in een vorig nummer van dit blad heb besproken (No. 13). *Connais toi* is weder een dier hoogst ernstige drama's waarin de auteur een psychologisch probleem stelt en met onverbidde logica ontwikkelt. Evenals *les Tenailles*, *le Dédale*, *l'Enigme* en *la Course du Flambeau* treft het nieuwe drama door de diepe gedachte die er aan ten grondslag ligt; evenals bij zijn vorige werken is hier de strengheid en soberheid van den stijl tot het uiterste gedreven.

Γνώρι σεαυτον was de levensles die op den tempel van Delphi stond gegrift, en die later de kern zou worden der Socratische wijsbegeerte. Ken uzelf, roept ons het leven toe, en dikwerf is het: wee u, wanneer gij uzelf zult leeren kennen. Hoevelen zijn er die tot gevorderden leeftijd zijn gekomen in den waan dat zij zich rekenschap geven van wat in hun binnenste verborgen ligt. Hun pad was tot hiertoe effen, hun bestaan gleed voort als een zachtkabbellende beek. Maar onverwacht steekt een storm in dat gemoed op, een harde levenservaring verstoort het evenwicht der existentie; dan valt het masker, en de beproefde herkent zijn trekken niet in den spiegel dien de werkelijkheid hem voor de oogen houdt.

De oude generaal de Sibéran is in tweede huwelijk getrouwd met de jonge, mooie Clarisse; het was zooals zoo dikwijls het huwelijk uit berekening tusschen den goed gesitueerden bejaarden man en het door de fortuin karig bedeelde meisje. Een vereeniging van twee opzichzelf genomen achtenswaardige lieden: zij tot hiertoe de onberispelijke huisvrouw, hij de officier van den ouden stempel, die op het stuk van deugd, eer en plicht geen transigeeren kent.

Het is de figuur der rauhe Tugend, die Lessing in Oberst Galotti teekende, die eerbied afdwingt voor den cultus van heilige beginselen, maar in haar hoekige onwrikbaarheid de sympathie derft van wie met haar in aanraking komt. In weinige woorden laat de schrijver de Sibéran zijn eigen beeld teekenen:

«Je ne m'occupe que d'être en règle avec ma conscience; et pour cela il me suffit de sentir

que, durant ma vie, chacun aura tiré de moi son équitable bénéfice, sans que j'aie été jamais l'obligé de qui que ce fût."

De generaal heeft indertijd op voorspraak van zijn eerste vrouw een kind tot zich genomen, den zoon van een bij een werkstaking doodgeschoten anarchist; de jonge luitenant Pavail is nu ordonnans-officier van zijn pleegvader. Als het scherm opgaat leert ons een gesprek tusschen Clarisse de Sibéran en Pavail, hoe beiden erkennende de eerbiedwaardige eigenschappen van den ouden man toch eigenlijk gebukt gaan onder de tyrannie van den zelfbewusten, zichzelf overschattenden en heerschzuchtigen generaal. Er is in beider gemoed dankbaarheid voor genoten zorg, maar een dankbaarheid die mokkend aanvaardt en waarin de grondtoon van sympathie wordt gemist. De Sibéran komt thuis in groote opwinding: wandelende met zijn neef en vriend Doncières heeft hij uit de woning van luitenant Pavail zien komen een gesluerde dame, wier identiteit alras gebleken is door een handschoen dien zij heeft laten vallen: het was de jonge mevrouw Doncières.

De verontwaardiging van den generaal is groot; hij beschouwt de overspelige Mevr. Doncières als een verdorven, nietswaardig schepsel, voor wie geen vergeving is: Doncières moet zich op staanden voet van haar laten scheiden. En Pavail, zijn pleegzoon, zal hij naar Tonkin laten overplaatsen; daar zal hij kunnen nadenken over zijn misdaad!

Merkwaardig schijnt het, dat Clarisse de Sibéran één lijn trekt met haar onverbiddelijken echtgenoot in diens streng oordeel over het gedrag van Anna Doncières; er is bij de zachte, fijnvoelende vrouw een factor in het spel die onbewust dit oordeel beïnvloedt: een opkomende jalouzie tegen haar die zij beschouwt als de minnares van Pavail, want (we hebben het reeds bespeurd) de jonge luitenant is Mevr. de Sibéran niet onverschillig, al heeft zij zich dit tot hiertoe nog nimmer willen bekennen.

Het zal haar spoedig blijken, dat ook zij het «ken uzelf» zal moeten in toepassing brengen: als zij verneemt dat de minnaar van Anna niet is Pavail, maar een ander kameraad aan wien de luitenant zijn woning heeft afgestaan, wordt haar oordeel over Anna in eens heel wat milder. Die andere is niemand anders dan de zoon van den generaal de Sibéran zelf. En ziet nu de verandering die er bij dezen wreker der eer plaats vindt; nu hij verneemt dat het zijn eigen zoon geldt, denkt hij niet meer aan een verbanning naar Tonkin, nu heeft hij verzachtende omstandigheden. En nu drijft hem het belang dat hij er bij heeft, dat zijn zoon niet de volage Anna Doncière zal huwen, er toe, rechtsonkeert te maken op den weg dien hij den beleedigden echtgenoot had aangewezen; nu tracht hij met allerhande redeneringen Doncières er toe te brengen om zich met Anna te verzoenen, omdat zoodoende zijn zoon voor dat huwelijk zal worden gespaard.

Maar daarmee is de bekeering van den generaal nog niet volkomen; de Sibéran betrapt zijn vrouw als zij den afscheid nemenden Pavail eindelijk

haar liefde bekent op het oogenblik dat zij hem den afscheidskus (den eersten) geeft.

Wat zal de ijzeren eere-ridder doen, hij die nog kort te voren zijn vriend Doncières den plicht van scheiding voorhield? Hij zal de schuldige verstooten (want voor hem moet die eene kus voldoende zijn om haar in zijn oog schuldig te doen zijn), hij zal haar trappen, dooden misschien? Niets van dat alles: hij zinkt ineen, en bidt dat zij hem niet moge verlaten; de strenge zederechter, de man die tot hiertoe gewoon was te bevelen en te heerschen, gevoelt dat hij niet leven kan zonder de vrouw, die de zon van zijn levensavond is. En Clarisse, die er een wijle aan gedacht heeft, den band met den haar niet sympathieken man te verbreken en haar eigen leven te gaan leven, blijft; het plichtgevoel zegeviert over den drang naar bevrijding.

Er is in dit stuk veel schoons: de eerbiedwaardige les van het «ken u zelve», gelijk ik hierboven reeds uiteenzette, de ernstige levensbeschouwing ook die aan het slot zich openbaart in de onderwerping van de vrouw aan het plichtbesef. Op het voetspoor der Grieksche tragedie heef Hervieu zijn werk gebonden aan de strenge regelen der drie eenheden: eenheid van handeling, die door geen bijwerk wordt afgeleid, eenheid van plaats (ten huize van den generaal), eenheid van tijd (het geheele drama speelt zich binnen 24 uren af). Het zal echter aan de vertolking een eigenaardigen moeilijken eisch stellen, die gelegen is in de uitbeelding van de hoofdfiguur. Immers het werk heeft tot grondgedachte de evolutie van den strengen generaal de Sibéran tot milder levensopvatting; de man van ijzeren wil wordt door de levensomstandigheden gedwongen met zijn beginselen te transigeeren. En zoo wordt den tooneelspeler die deze rol te vervullen heeft de zeer zware taak opgelegd, deze in het werkelijke leven volkomen ware, maar op het tooneel onlogische figuur aannemelijk te maken, de toeschouwers de wendingen van zijn geest en zijn gemoed te laten medeleven. De zeer bekwame le Bargy schijnt in de vervulling dier taak slechts onvolledig te zijn geslaagd; ik hoop dat ten onzent een tooneelspeler zal kunnen worden gevonden die het zal kunnen.

C. A. V.

Men schrijft ons uit Dordrecht in dato 24 Mei het volgende.

Zondag 16 en Maandag 17 Mei ll. heeft de heer Daniel Crena de Jongh zijne verzameling portretten van tooneelspelers en -speelsters in de koffiekamer van den schouwburg hier ter stede tentoongesteld.

De toegangsprijs was geheel ten voordeele van het pensioenfonds van de vereeniging van Nederlandsche Tooneelsten.

Daarom heeft de heer Crena de Jongh wederom getoond dezen een warm hart toe te dragen.

Hij leeft met hen mede, en wie van hen kent den heer Crena de Jongh niet?

Meer dan 30 jaren is hij commissaris der schouwburg-vereeniging hier ter stede en langen

tijd is hij hoofdbestuurder van het Nederlandsch Tooneelverbond geweest.

Dientengevolge heeft hij er velen leeren kennen, voor verscheidenen was en is hij gebleven een raadsman.

Vandaar dat dan ook de meeste tooneelspelers en -speelsters hem zijn of haar portret met een bijschrift hebben ten geschenke gegeven.

Zijn grootvader de heer Vos van Hagenstein, evenals hij een groot bewonderaar van het tooneel, was begonnen verschillende portretten te verzamelen en de heer Crena de Jongh is daarmee voortgegaan, zoodat zijn verzameling thans ruim 650 portretten bevat.

Wanneer men de koffiekamer, die versierd was met planten, binnen kwam, zag men links het groote portret van Mevrouw Alida Tartaud-Klein in Bovenmenselijke Kracht en rechts dat van Mevrouw Marie van Eijsden-Vinke in Maria Terezia. Van deze twee tooneelspeelsters waren nog een tal van andere portretten aanwezig.

Vervolgens vond men er portretten van Majowski, Jelgershuis, Tjasink, Kistemaker, van den Kieboom, Stoooperdaal, J. C. Valois, Anton Peters, Albrecht, van Ollefen, Victor Driessens Rombach, Wijnstok, Spormans, Suze Sablerolles, Jeannette Corijn, Mina Sluyters, Mina Kruseman, Mevr. Roos, Mevr. Bataille, Mevr. Kleine-Gartman, N. Judels, E. Bamberg, Morin, Derk en Jaap Haspels, Willem van Zuylen, Rosier Faassen, Mevr. Albrecht, Mevr. Beersmans, Mevr. Sophie de Vries en van de thans nog in leven zijnde tooneelspelers en speelsters o. a. Louis Bouwmeester, Mevr. Mann-Bouwmeester, Jan C. de Vos, Alex Faassen, van Schoonhoven, M. J. Ternooy Apèl, A. van der Horst en echtgenoot, Mevr. Julia van Lier-Cuypers, Mevr. Erfmann-Sasbach, Mevr. van Dommelen, W. C. Rooyaards, D. H. Bronggeest, Henri Poolman, Fritz Tartaud, P. D. van Eijsden, Morien, Cor van der Lugt Melsert, Nico de Jong, Elsa Mauhs, W. Duymaer van Twist en nog tal van anderen, te veel om op te noemen. Zelfs ontbrak Achterberg niet in zijn souffleurshokje. Ook was er een photographie van Mevr. Kleine-Gartman te midden van de eerste leerlingen der Tooneelschool o. a. Cor. Schulze, Jan Malherbe, Marie Lorjé, Anna Sablerolles en Mina Welman.

Het behoeft dan ook bijna geen vermelding dat deze verzameling de moeite waard en eenig in haar soort is.

Een woord van dank aan den heer Crena de Jongh, omdat hij door zijn verzameling tentoonstellen, een steentje heeft bijgedragen aan het pensioenfonds van de vereeniging van Nederlandsche Tooneelisten, opgericht door het Nederlandsch Tooneelverbond.

Niet alleen voor onze stad, doch ook voor de tvoneelspeelkunst en voor vele tooneelspelers en speelsters, die nog steeds komen om bij hem raad te vragen, is het te hopen dat de heer Crena de Jongh nog vele jaren met dezelfde ambitie en belangstelling als tot nu toe zich zal blijven wijden aan het Tooneel.

Ingezonden.

Mag men aan loopende geruchten geloof slaan, dan bevindt zich het Amsterdamsche tooneel gelukkig in moeilijke omstandigheden, dan worden er rechts en links bezoeken afgelegd om steun voor het komende seizoen en alle pogingen in het werk gesteld, om op den ouden voet te blijven voortbestaan.

Die pogingen zullen meer of minder succès hebben, al naarmate het standpunt, waarop de zeer weinige «daadwerkelijke» tooneelvrienden zich plaatsen.

Deze kunnen zich laten leiden door overwegingen van persoonlijken aard, door sympathie voor dezen of genen Directeur of tooneelspeler, dan wel door belangstelling in de kunst zelve.

Kiezen zij het laatste, dan moeten zij zich m. i. onthouden van het steun-verschaffen aan de nieuwbakkenvereenigingen, die zonder noodzaak de spoeling voor de oudere en goed-gevestigde gezelschappen verdunnen. De prestaties dier nieuwgevormde gezelschappen beoordeelen kan ik niet, want mijne overtuiging dat hare oprichting onnoodig was en voor de bestaande gezelschappen een ongewenschte concurrentie in het leven riep, weerhield en weerhoudt mij hare voorstellingen te bezoeken.

Men zegt, dat er bij «Het Tooneel» en bij «de Hagespelers» goede krachten zijn.

Men weet ook, dat de sedert meer dan 15 jaar bestaande en beproefde Nederlandsche Tooneelvereeniging eene groote reputatie heeft om hare uitstekende krachten en haar onvolprezen ensemble, maar ook, dat enkele speciale rollen bij haar moeilijk te bezetten zijn, en zij dus op een beperkt répertoire is aangewezen.

Nu zou het m. i. voor de hand liggen, dat «waarachtige» kunstenaars, menschen, die de kunst heeten te willen dienen «om haar zelfs wille» zich trachten aan te sluiten bij een zoo eervol bekend en beproefd gezelschap, om mede te werken als eerlijk, gewoon arbeider, ter verbetering van datgene, wat verbetering behoeft, ter aanvulling van het ontbrekende.

Maar neen! Directeur zijn, eerste rol te midden van een aantal middelmatige dilettanten, dat is wel zoo verleidelijk, als gelijke te zijn onder gelijken.

En de gevolgen?

De nieuwe gezelschappen hebben moeite om rond te komen.

De Nederlandsche Tooneelvereeniging ziet zich in haar eervol bestaan bedreigd.

Het tooneellievend publiek — toch al niet groot — verdeelt zich over te veel schouwburgzalen.

De recettes worden geringer en geringer.

De economische toestand van den tooneelspeler gaat hard achteruit.

De tooneelspelers-bijdragen in pensioenfonds e. d. zullen bij voortdoring verminderen.

Het beroep op de meer gefortuneerden onder de schouwburgvrienden zal dringender worden, en . . . steeds minder resultaten opleveren, want de belangstelling in het tooneel zal verdwijnen, naarmate de concurrentie-strijd tusschen de broeders van hetzelfde gilde (die in de eerste

plaats geroepen zijn de belangen van dat gilde te behartigen) scherper wordt. En dat alles, waarom? Om «de kunst»?

Dwaasheid! Laten wij het kind liever bij zijn waren naam noemen en den tegenwoordigen staat van zaken toeschrijven aan menselijke zwakheden.

Mogen dan de oogen der vrienden en de koorden der beurzen opgaan en het resultaat strekken

ten bate der kunst, niet ten bate van persoonlijke ijdelheid of trotsch.

We hebben eene Vereeniging «Nederlandsch Tooneelverbond» wier voornaamste taak waarschijnlijk bestaat in het bevorderen van alles, wat op het Tooneel betrekking heeft. Welnu, zoo ooit, dan is m. i. nù de door haar te bewandelen weg aangewezen.

Hilversum.

v. L.

ADVERTENTIËN.

De meest aangename, goedkoopste en tevens gemakkelijkst verteerbare vorm voor het gebruik van levertraan is de

STOOMLEVERTRAAN-EMULSIE

van **KRAEPELIEN & HOLM**, Apothekers-Hofleveranciers te ZEIST. Verkrijgbaar in flacons van \pm 300 gram à *f* 1.25, ook bij de fabrikanten.

VAN DUREN'S Corsetten Magazijn.

AMSTERDAM
Leidschestr^{aat} 78.

Telef. 7851.

AMSTERDAM
Kalverstra^{at} 136.

Telef. 8178.

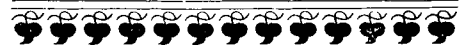
UTRECHT
Stadhuisbrug 4, Viestra^{at} 2^a.

Telef. 1314.

Onze beroemde Corsetten, merk C. P. à la Sirène Paris Forme droite rationelle, verdringen het gewone droit-devant Corset, omdat het Corset Forme Rationelle tevens is het meest élégante, steeds is naar de laatste mode gewijzigd en is samengesteld volgens advies van H.H. Medici.

Adverteert in dit
Blad.

Abonneert U op
HET TOONEEL.

AMERIKAANSCH KLEEDINGMAGAZIJN GRÜNDEMANN & JONCKBLOEDT

Comb. A. KREYMBORG & Co. — Hofleveranciers.

MARIAPLAATS 3, UTRECHT.

Speciaal Huis voor Heeren-, Jongeheeren en Kinderkleeding
Gemaakt en naar maat.

VRAAGT ONZE PROSPECTUS EN VOORWAARDEN VOOR ABONNEMENT.

Speciale Inrichting tot het vervaardigen van
GELEGENHEIDS-GALAKLEEDING EN AMBTSGEWADEN.

COUPE SYSTÈME AMÉRICAIN.

Huis van den EERSTEN RANG op Amerikaansche grondslag.

INHOUD

VAN DEN

38STEN JAARGANG.

	Blz.		Blz.
N ^o . 1.		W. v. d. H.: Marcel Myin	64
	1	Rott. Brieven (A. v. R.: Nanda)	66
	2	Het Nederl. Tooneel	67
	2	N ^o . 9.	
	5	Amst. Brieven (J. H. M.: Een Paladyn; —	
	7	W. v. d. H.: Israël; — Z'n Tweede	
N ^o . 2.		Vrouw; — Mededingsters)	69
	9	H. de Boer: Dramatische problemen	73
	11	Het Theatre Français en het Congres	
	12	te Erfurt	75
	13	Wedstrijd voor oorspr. Nederl. Drama's	76
	15	N ^o . 10.	
N ^o . 3.		Amst. Kroniek (W. v. d. Heuvel: De op-	
	17	gaande Zon; — J. G. Borkman; — Een	
	20	ideaal echtgenoot; — Gijsbrecht van	
	21	Aemstel)	77
	22	Stichtsche brief (J. H. M.)	81
	22	Rott. Brieven (A. v. R.: De deur staat	
	23	open)	82
N ^o . 4.		H. de Boer: Dramatische Problemen	82
	25	Een onderhoud met Sardou	83
	26	N ^o . 11.	
	21	Een onderhoud met Sardou	85
	29	Amst. Kroniek (W. v. d. H.: Uurtjes	
	31	met bekende tooneelspelers)	87
	33	Shylock en zijn voorgangers	89
N ^o . 5.		Louis Bouwmeester	90
	35	N ^o . 12.	
	37	Verslag der Buitengew. Alg. Vergadering	
	38	van het Verbond van 31 Jan. 1909	91
	39	Rott. Brieven (A. v. R.: Als de eene	
	40	hand de andere wascht)	92
	40	Amst. Kroniek (W. v. d. H.: De Elcker-	
	42	lyc — Opvoering bij Rooyaards; Tournée	
	44	Calmettes; — C. A. V.: Tournée Cal-	
N ^o . 6.		mettes)	93
	45	J. H. M.: Uit Utrecht	96
	46	J. H. M.: Coquelin Aîné	97
	48	C. A. V.: Coquelin	98
	49	N ^o . 13.	
	59	C. A. V.: Boven Menschelijke Kracht	99
	50	Amst. Kroniek (C. A. V.: Ned. Tooneel;	
N ^o . 7.		— Silvia Silombra)	101
	53	Rott. Brieven (A. v. R.: Het Zedelijk	
	55	Bewustzijn)	103
	57	C. A. V.: Het tooneel van Paul Hervieu	104
	58	C. A. V.: Esther de Boer-van Rijk	105
	59	N ^o . 14.	
N ^o . 8.		Berichten en Mededeelingen	107
	61	Rek. en Verantw. v/h Ned. Tooneelverb.	107
		Idem over de Tooneelschool	108
		C. A. V.: Sint Elisabeth	108
		Amst. Kroniek (C. A. V.: Boven Men-	
		schelijke Kracht; — De Vlinder)	110
		W. v. d. H.: de «Lucifer» — opvoering	
		door de Vondelvereniging	112
		Varia	113

	Blz.		Blz.		
Nº. 15.	Berichten en Mededeelingen	115	Jaarverslag over 1908—1909	138	
	Amst. Kroniek (C. A. V.: Het Kind; — Moral)	115	Berichten en Mededeelingen	141	
	Rott. Brieven (A. v. R.: Jeugd)	118	Amst. Kroniek (C. A. V.: Overwinnaars; — Dolly betert zich)	142	
	Ingezonden (Sint Elisabeth)	118	Rott. Brieven (A. v. R.: Margaretha Gautier)	144	
Nº. 16.	Berichten en Mededeelingen	121	Uit Utrecht	145	
	Amst. Kroniek (C. A. V.: Kaatje; — Antigone)	122	Heyermans' «Vreemde Jacht» te München	145	
	C. A. V.: Emile Fabre — Les Vainqueurs	124	Nº. 19.	Berichten en Mededeelingen	147
	C. A. V.: Bataille's Femme Nue door een Duitscher beoordeeld	125		Verslag der Tooneelschool	147
	Een Nationaal Engelsch Theater.	127		Amst. Kroniek (C. A. V.: Moraal; — Een Boete)	149
Nº. 17.	Tooneelschool	129		W. v. d. H.: Uurtjes met bekende tooneelspelers	151
	Beschrijvingsbrief der 39e Alg. Vergad.	129		L. Simons: Ook bij ons ter navolging .	153
	Alg. Begrooting	130		Uit den Vreemde	153
	Begrooting Tooneelschool 1909—1910.	130	Nº. 20.	Verslag der Alg. Vergadering van 15 Mei 1909	155
	Amst. Kroniek (C. A. V.: St. Elisabeth; — W. v. d. H.: Opvoeding voor het Hu- welijk)	131		Vereeniging van Ned. Tooneelsten, op- gericht op initiatief van het Nederl. Tooneelverbond (Pensioenfonds).	161
	Rott. Brieven (A. v. R.: Het Huwelijk van Florence Bell)	132		C. A. V.: Een nieuw stuk van Hervieu	163
	Van Riemsdijk: Veertig jaar op de planken.	134		Uit Dordrecht	164
	Brief van den heer Marcellus Emants	134		v. L.: Ingezonden	165
Nº. 18.	Beschrijvingsbrief der 39e Alg. Vergad.	137		Inhoud van den 38 ^{sten} Jaargang	
	Staat van het Verbond	138			